

ศึกษาการปฏิบัติตามหลักคารวตาในพระพุทธศาสนาเถรวาทของนักเรียน
โรงเรียนกีฬาจังหวัดขอนแก่น

A STUDY OF GĀRAVATĀ IN THERAVĀDA BUDDHISM OF
KHON KAEN SPORTS SCHOOL STUDENTS

นายบุญช่วย ลือโสภာ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๕

ศึกษาการปฏิบัติตามหลักคำรวดาในพระพุทศาสนาเถรวาทของนักเรียน
โรงเรียนกีฬาจังหวัดขอนแก่น

นายบุญช่วย ลือโสภา

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาพระพุทศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๕

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

**A STUDY OF GĀRAVATĀ IN THERAVĀDA BUDDHISM OF
KHON KAEN SPORTS SCHOOL STUDENTS**

Mr. Boonchuay Leusopa

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of

The Requirement for the Degree of

Master of Arts

(Buddhist Studies)

Graduate School

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Bangkok, Thailand

C.E. 2012

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา

.....

(พระสุธีธรรมมานูวัตร, ผศ.ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์.....ประธานกรรมการ

(พระครูสุวิธานพัฒนบัณฑิต, ดร.)

.....กรรมการ

(พระมหามิตร ฐิตปญฺโญ, ดร.)

.....กรรมการ

(ดร. ประยูร แสงใส)

.....กรรมการ

(ดร. สุจิต เหมวัล)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

พระมหามิตร ฐิตปญฺโญ,ดร.

ประธานกรรมการ

ดร. ประยูร แสงใส

กรรมการ

ชื่อวิทยานิพนธ์ : ศึกษาการปฏิบัติตามหลักคารวตาในพระพุทธศาสนาเถรวาท
ของนักเรียนในโรงเรียนกีฬารัฐจังหวัดขอนแก่น

ผู้วิจัย : นายบุญช่วย ลือ โสภาก

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ :

: พระมหามิตร จิตปญโญ,ดร. น.ธ.เอก, ป.ธ. ๔,
พธ.บ. (รัฐศาสตร์), พธ.ม. (พระพุทธศาสนา),
Ph.D. (Buddhist Studies)

: ดร. ประยูร แสงใส , น.ธ.เอก, ป.ธ. ๔ ,พธ.บ., M.A., P.G.
DIP. In journalism, Ph.D. (Education)

วันสำเร็จการศึกษา : ๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยกำหนดวัตถุประสงค์ คือ เพื่อศึกษาหลักความเคารพในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท เพื่อศึกษาสาเหตุการขาดความเคารพของนักเรียน โรงเรียนกีฬารัฐจังหวัดขอนแก่น และเพื่อศึกษาแนวทางแก้ไขปัญหาการขาดความเคารพนักเรียนโรงเรียนกีฬารัฐจังหวัดขอนแก่น

จากการศึกษาพบว่า พระพุทธศาสนาได้มีอิทธิพลต่อคนไทยเป็นอย่างมาก ประชาชนชาวไทยได้ยอมรับนับถือพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจ เป็นรากฐานแห่งวัฒนธรรมไทย บรรพบุรุษไทยได้นำหลักสัมมาคารวะ เพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคม อาศัยหลักธรรมและข้อปฏิบัติจากพระพุทธศาสนาเป็นหลักโดยการประยุกต์ใช้ให้เข้ากับสังคมอย่างเหมาะสม ได้แก่ การเคารพในพระพุทธศาสนา คือ การเคารพในพระพุทธ การเคารพในพระธรรม การเคารพในพระสงฆ์ การเคารพในการศึกษา การเคารพในความไม่ประมาท และการเคารพในการต้อนรับ

การศึกษาปัญหาพฤติกรรมขาดความเคารพของนักเรียนที่ได้จากแบบสังเกตพฤติกรรม พบว่า พฤติกรรมการแสดงออกด้านสังคมของนักเรียนและด้านการศึกษา มีผลต่อพฤติกรรมด้านความเคารพของนักเรียน โดยรวมอยู่ระดับที่ มาก ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๓.๐๕ (S.D. =1.08)

คือด้านการพัฒนาชีวิต อยู่ระดับที่ มาก เฉลี่ยอยู่ที่ ๒.๕๓ (S.D. = 1.03) ด้านดำเนินชีวิต อยู่ที่ระดับ มาก ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๒.๕๓ (S.D. = 0.96) และด้านสังคม อยู่ที่ระดับ มาก ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๒.๕๐ (S.D. = 1.05) อิทธิพลที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตของนักเรียน จากการวิเคราะห์แบบสอบถามพบว่า กลุ่มเพื่อน อยู่ที่ระดับ มาก ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๒.๖๐ (S.D. = 1.13) และพฤติกรรมของผู้ปกครอง เป็นแบบอย่างมีผลต่อพฤติกรรมของนักเรียนมากที่สุด อยู่ระดับที่ น้อย ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๒.๑๓ (S.D. = 1.13) และผลจากแบบสัมภาษณ์สาเหตุที่ทำให้นักเรียนขาดความเคารพ พบว่า มาจากพื้นฐานครอบครัวที่แตกต่างกัน จึงได้รับการอบรมที่ต่างกัน

การแก้ไขปัญหาความเคารพของนักเรียน โรงเรียนควรการจัดกิจกรรมส่งเสริมความเคารพ คือการจัดการเรียนการสอนครูผู้สอนควรสอดแทรกหลักความเคารพให้เกิดขึ้นในตัวนักเรียน เพื่อให้นักเรียนได้รับการเรียนรู้ร่วมกันเข้าใจการปฏิบัติตามหลักความเคารพตรงกันและควรสอดแทรกหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาคือหลักคารวตา ๖ และนำหลักทศ ๖ สาราณียธรรม ๖ เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนเห็นความสำคัญของการอยู่ร่วมกันด้วยความเคารพ ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนคือการเข้าค่ายปฏิบัติธรรมตามโครงการ โรงเรียนควรเปลี่ยนสถานที่การจัดกิจกรรมทุกปีการศึกษา ทั้งนี้เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้หลักการปฏิบัติอย่างหลากหลายรูปแบบกับพระวิทยากรและสถานที่ด้วย และควรจัดกิจกรรมส่งเสริมความเคารพให้นักเรียนได้เรียนรู้อย่างต่อเนื่องเพื่อให้นักเรียนตระหนักเห็นคุณค่า มีความสุขกับปฏิบัติตามหลักความเคารพ และเพื่อให้นักเรียนอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข

Thesis title : A Study of Garavata in Theravada Buddhism of Khon Kaen Sports School Students

Researcher : Mr. Boonchuay Luesopa

Degree : Master of Arts (Buddhist Studies)

Thesis Supervisory Committee:

: Phramaha Mitr Thitapanno, PALI IV, B.A.(Pol. Sc.), M.A. (Buddhist Studies), Ph.D. (Buddhist Studies)

: Dr.Prayoom Saengsai, PALI IV, B.A., M.A. (Education) P.G. DIP in Journalism, Ph.D.(Education)

วันสำเร็จการศึกษา : February 8, 2012

ABSTRACT

This is a quantitative and qualitative research presenting analysis with statistics and descriptive questionnaires. The analysis focuses on the study of Garavata in Theravada Buddhism of students of Khon Kaen Sport School by interview and behavior observation and questionnaires for these objectives – to study Garavata in Theravada Buddhism, to study the lack of Garavata of Students of Khon Kaen Sport School, and to study the way to solve that problem.

The research findings indicate that Buddhism has influenced Thai people very much. They accepted and respect Buddhism as the tool for mental refuge, for being as the base of Thai culture. Thai people in the ancient time brought Garavata in order to live together in society. They were under this Dhamma and Buddhist teaching as base of living by applying them into society properly.

From the study of the behavior problem on the lack of Garavata of students from behavior observation data, it was found that students' behaviors show off in social and educational way at $\bar{X} = 3.05$ (S.D. = 1.08), in the way of life development at $\bar{X} = 2.93$ (S.D. = 1.03), in the way of life-living at $\bar{X} = 2.97$ (S.D. = 0.96), and social way at $\bar{X} = 2.90$ (S.D.=1.05). According to influence on students' life-living from analyzing questionnaire, it was found that parent's behavior as model influenced student's behavior very much at $\bar{X} = 2.13$ (S.D.=1.13) and the group of friend at $\bar{X} = 2.60$ (S.D.=1.13). And in the result from interview on the causes of lacking Garavata, it was found that it came from different background

of family and they got different training. The ways to solve these problems; school should provide the activity of promoting Garavata. In the camp activity, school should provide this activity continually, not just one time per year. In the teaching activity, the principles of Buddhist teachings should be inserted; 6 Garavatas, six directions and 6 Saraniyadhammas for encouraging students to understand the importance of living together with Garavata and should provide the activity promoting Garavata to students to realize the worth and live together in society happily.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดีเพราะความเมตตาช่วยเหลืออย่างดียิ่งของ อาจารย์ที่ปรึกษา คือท่านพระมหามิตร จิตปญฺโญ (ดร.) ท่านอาจารย์ ดร. ประยูร แสงใส ท่านอาจารย์ ดร.สุจิต เหมวัล กรรมการสอบผู้เชี่ยวชาญและขอบคุณผู้ที่ให้ความช่วยเหลือและให้กำลังใจ

ขอขอบพระคุณคณาจารย์ผู้เชี่ยวชาญฝ่ายศาสนา และปรัชญาทุกท่าน โดยเฉพาะอาจารย์ จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่นทุกท่าน ที่ได้ประสิทธิประสาท วิชาศาสนาและปรัชญาแก่ผู้วิจัย ตั้งแต่ปี ๒๕๔๑ เป็นต้นมา

ขอขอบคุณคณะผู้บริหาร โรงเรียนกีฬาจังหวัดขอนแก่น ที่อนุเคราะห์เวลาให้ผู้วิจัยมี เวลากับการทำงานวิจัยให้สำเร็จตามที่กำหนด คณะครูโรงเรียนกีฬาจังหวัดขอนแก่นทุกท่าน ที่ให้ความเป็นกัลยาณมิตรทั้งความช่วยเหลือในการสังเกตพฤติกรรมนักเรียน ตอบแบบสัมภาษณ์เพื่อ ทำการวิจัย และการแนะนำให้กำลังใจสำหรับผู้วิจัยในครั้งนี้ จนมีโอกาสดำเนินการศึกษาต่อหลักสูตร พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา

ขอบคุณท่านผู้เชี่ยวชาญที่กรุณาตรวจสอบแบบสอบถามและเสนอแนะวิธีการ ดำเนินการเก็บข้อมูลรวมทั้งการ try – out เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม

ขอขอบคุณเพื่อนร่วมรุ่นพุทธศาสตรมหาบัณฑิต วิทยาเขตขอนแก่นทุกท่านที่เป็น กัลยาณมิตรที่ดีตลอดมา

ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่บัณฑิตวิทยาลัย พระมหาพิสิฐ วิสิฐฐปญฺโญ ที่ช่วยตรวจรูปเล่ม ชี้นำ ให้กำลังใจ และช่วยเหลืองานวิทยานิพนธ์ให้เสร็จสมบูรณ์ด้วยดี

ขอขอบคุณอาจารย์ดาว ดอกกรัก ที่เป็นผู้พิสูจน์อักษร จัดเกลาสำนวนและแนะนำให้ วิทยานิพนธ์สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบคุณผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการผลักดัน สนับสนุน เป็นกำลังใจ ไล่ถามความ คืบหน้าและความสำเร็จ ขออภัยที่ไม่ได้ระบุนาม แต่อย่างไรก็ตาม ขอให้ทุกท่านเข้าใจว่า ความสำเร็จนี้เกิดขึ้นเพราะท่านคนหนึ่งที่ได้เป็นผู้ร่วมสร้างสรรค์ในการทำงานวิจัยนี้

ด้วยคุณงามความดีและมุ่งมั่นทุ่มเทร่างกายและแรงใจอย่างเต็มความสามารถ หวังเป็นอย่างยิ่งว่างานวิจัยนี้คงจะเป็นประโยชน์ต่อผู้ใคร่ในการศึกษา และผู้วิจัยขอขอบให้เป็นเครื่องบูชา บุญคุณแต่ครูอุปัชฌาย์อาจารย์ทุกท่าน และที่สำคัญเพื่อทดแทนพระคุณบิดามารดา

นายบุญช่วย ลือโสภา

๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	น
สารบัญตาราง	ฉ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ญ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๕
๑.๓ คำจำกัดความที่ใช้ในวิจัย	๕
๑.๔ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๕
๑.๕ ขอบเขตของการวิจัย	๗
๑.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๘
๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย	๙
๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย	๑๐
บทที่ ๒ หลักความเคารพในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท	๑๑
๒.๑ ความสำคัญของความเคารพในคัมภีร์พระพุทธศาสนา	๑๑
๒.๑.๑ เสนอวิทยฐานะพื้นฐานของการมีความเคารพ	๑๙
๒.๑.๒ การแสดงความเคารพธรรมชาติและสิ่งแวดลอม	๒๓
๒.๑.๓ การแสดงความเคารพตามอายุสมาชิกภาพ	๒๔
๒.๑.๔ การแสดงความเคารพต่อกันของบรรพชิต	๒๕
๒.๑.๕ การแสดงความเคารพต่อกันของคฤหัสถ์	๒๘
๒.๒ หลักความเคารพในพระพุทธศาสนา	๓๐
๒.๒.๑ สัตถุการวตาหรือพุทธการวตา	๓๑
๒.๒.๒ รัम्मการวตา	๓๒
๒.๒.๓ ตั้งฆการวตา	๓๓

๒.๒.๔	ศึกษาการวาด	๓๕
๒.๒.๕	อัปมาทการวาด	๓๗
๒.๒.๖	ปฏิสันถารการวาด	๓๘
๒.๓	วัฒนธรรมไทยกับการแสดงความเคารพ	๔๐
๒.๓.๑	ความหมายของวัฒนธรรม	๔๐
๒.๓.๒	ประเภทลักษณะของวัฒนธรรม	๔๒
๒.๓.๓	ความหมายของมารยาท	๔๒
๒.๓.๔	ประเภทของมารยาทไทย	๔๓
	สรุป	๔๓
บทที่ ๓	ปัญหาที่เกิดจากการขาดความเคารพของนักเรียนโรงเรียนกีฬาจังหวัดขอนแก่น	๔๘
๓.๑	ประวัติโรงเรียนกีฬาจังหวัดขอนแก่น	๔๘
๓.๒	เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บ การวิเคราะห์ และสถิติที่ใช้ในการวิจัย	๕๑
๓.๒.๑	การสร้างเครื่องมือในการวิจัย	๕๑
๓.๒.๒	การเก็บรวบรวมข้อมูล	๕๓
๓.๒.๓	การวิเคราะห์ข้อมูล	๕๓
๓.๒.๔	สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	๕๔
๓.๓	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปัญหาการขาดความเคารพของนักเรียน โรงเรียนกีฬาจังหวัดขอนแก่น	๕๔
๓.๓.๑	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากสังเกตพฤติกรรมนักเรียน	๕๔
๓.๓.๒	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม	๕๗
๓.๔	ผลการวิเคราะห์กิจกรรมส่งเสริมความเคารพ	๖๒
	สรุป	๖๓
บทที่ ๔	แนวทางแก้ไขปัญหาลักความเคารพของนักเรียนโรงเรียนกีฬาจังหวัดขอนแก่น	๖๔
๔.๑	สาเหตุการขาดความเคารพนักเรียน โรงเรียนกีฬาจังหวัดขอนแก่น	๖๖
๔.๒	นโยบายการพัฒนาและส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม	๗๓
๔.๓	กรอบแนวคิดและทิศทางการพัฒนาและส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม ประชาชนปี พ.ศ.๒๕๕๐	๗๕
๔.๔	การสร้างค่านิยมให้กับเยาวชนให้เป็นผู้ใหญ่ที่ดี	๘๐

๔.๕ การขัดเกลาทางสังคม	๘๑
๔.๖ ความจำเป็นมนุษย์ต้องขัดเกลาทางสังคม	๘๕
๔.๗ ความมุ่งหมายของการขัดเกลาทางสังคม	๘๖
๔.๘ การสร้างวินัยเพื่อชีวิตที่ดีงาม	๘๖
๔.๙ หลักความเคารพกับแนวทางแก้ปัญหาและพัฒนาชีวิต	๙๒
สรุป	๑๐๖
บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ	๑๐๗
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๐๗
๕.๒ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	๑๑๕
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๑๘
บรรณานุกรม	๑๑๙
ภาคผนวก	๑๒๕
ประวัติผู้วิจัย	๑๕๗

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
ตารางที่ ๑ พฤติกรรมที่ปฏิบัติต่อการศึกษาของนักเรียน	๕๕
ตารางที่ ๒ พฤติกรรมที่ปฏิบัติต่อด้านพัฒนาชีวิตของนักเรียน	๕๖
ตารางที่ ๓ พฤติกรรมที่ปฏิบัติต่อด้านดำเนินชีวิตของนักเรียน	๕๗
ตารางที่ ๔ พฤติกรรมที่ปฏิบัติต่อด้านสังคมของนักเรียน	๕๘
ตารางที่ ๕ แสดงจำแนกตามเพศของผู้ตอบแบบสอบถาม ผู้ถูกสังเกตพฤติกรรม	๕๙
ตารางที่ ๖ แสดงจำแนกตามอายุของผู้ตอบแบบสอบถาม ผู้ถูกสังเกตพฤติกรรม	๕๙
ตารางที่ ๗ แสดงจำแนกตามศาสนาของผู้ตอบแบบสอบถาม ผู้ถูกสังเกตพฤติกรรม	๖๐
ตารางที่ ๘ แสดงจำแนกตามระดับชั้นของผู้ตอบแบบสอบถาม ผู้ถูกสังเกตพฤติกรรม	๖๐
ตารางที่ ๙ แสดงจำแนกตามเกรดเฉลี่ยของผู้ตอบแบบสอบถาม ผู้ถูกสังเกตพฤติกรรม	๖๐
ตารางที่ ๑๐ แสดงจำแนกตาม อาชีพบิดา – มารดาของผู้ตอบแบบสอบถาม ผู้ถูกสังเกตพฤติกรรม	๖๐
ตารางที่ ๑๑ แสดงเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมด้านกายภาพที่มีต่อพฤติกรรมด้าน ความเคารพของนักเรียน	๖๑
ตารางที่ ๑๒ แบบสอบถามเกี่ยวกับค่านิยมและการอบรมที่มีผลต่อพฤติกรรมด้านเคารพ	๖๒
ตารางที่ ๑๓ แบบสอบถามเกี่ยวกับสาเหตุการขาดความเคารพด้านการดำเนินชีวิตที่มีผลต่อ พฤติกรรมของนักเรียนใน โรงเรียนกีฬาจังหวัดขอนแก่น	๖๓
ตารางที่ ๑๔ แบบสอบถามเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมส่งเสริมความเคารพการขาดความเคารพ ของนักเรียนใน โรงเรียนกีฬาจังหวัดขอนแก่น	๖๕

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

คำย่อเกี่ยวกับพระไตรปิฎก

การใช้หมายเลขอ้างอิงพระไตรปิฎกภาษาบาลี จะแจ้งเล่ม / ข้อที่ / หน้า หลังคำย่อ ชื่อคัมภีร์ ตัวอย่างเช่น วิ.ม. (บาลี) ๔/๓๓/๒๘. หมายถึง วินยปิฎก มหาจุคปาติ เล่ม ๔ ข้อ ๓๓ หน้า ๒๘ ฉบับมหาจุฬาติปิฎก, ๒๕๐๐.

การใช้หมายเลขอ้างอิงพระไตรปิฎกภาษาไทย จะแจ้งเล่ม / ข้อที่ / หน้า หลังคำย่อ ชื่อคัมภีร์ ตัวอย่างเช่น ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๓๗/๑๕๔. หมายถึง ทีฆนิกาย ปาฎีกาวรรค เล่ม ๑๑ ข้อ ๒๓๗ หน้า ๑๕๔ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

พระวินัยปิฎก

วิ.มหา.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวิภังค์	(ภาษาไทย)
วิ.ป.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	ปริวารวรรค	(ภาษาไทย)
วิ.จู.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	จูฬวรรค	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฎีกาวรรค	(ภาษาไทย)
ม.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมปิณณาสกั	(ภาษาไทย)
สั.นิ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	นิทานวรรค	(ภาษาไทย)
สั.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
อง.ทุก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	ทุกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ปญจก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	ปัญจกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ฉกุก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	ฉกุกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.สตุตค.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	สตุตกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ขุ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ขุททกปาฐะ	(ภาษาไทย)
ขุ.ธ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ธรรมบท	(ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาไทยในยุคสังคมแห่งการเรียนรู้ที่เปิดกว้าง มีความหลากหลายรูปแบบให้มนุษย์ได้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองได้อย่างรวดเร็วด้วยการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาในสถานศึกษาของไทย เพื่อก้าวทันโลกยุคใหม่ ซึ่ง สว่าง วงศ์ฟ้าเลื่อน ได้ศึกษาการบูรณาการสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๔ พบว่า หลักการและวิธีการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ คือ กระบวนการในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยให้เนื้อหาวิชาต่าง ๆ มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงเข้าด้วยกัน โดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน ผู้เรียนได้เรียนรู้โดยการปฏิบัติจริง ครูเป็นผู้ชี้แนะแนวทางให้กับผู้เรียน และประสบการณ์ต่าง ๆ ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้อย่างสมดุล ทั้งด้านความรู้ ความเข้าใจ เจตคติ ทักษะ และแก้ปัญหาที่ประสบในชีวิตประจำวันได้ การศึกษาในปัจจุบันซึ่งเน้นหนักไปทางเทคโนโลยีที่เป็นสหวิทยาการโดยรวมเอาศาสตร์ต่างๆ มาประกอบเข้าแล้วบูรณาการรูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น “คนไทยได้รับโอกาสการเรียนรู้ตลอดชีวิตมากขึ้นแต่ยังไม่สามารถเชื่อมโยงความรู้สู่การใช้ประโยชน์ได้เท่าที่ควร ร้อยละ ๒๒ ของหมู่บ้านทั่วประเทศมีศูนย์การเรียนรู้ชุมชน การเข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศมีมากขึ้น”^๑ ความเจริญก้าวหน้าทางด้านการศึกษาโดยเน้นทางด้านวัตถุได้เจริญอย่างรวดเร็ว พฤติกรรมดังกล่าวจึงกลายเป็นวิกฤติของสังคมไทย “เนื่องจากศีลธรรมในปัจจุบันเสื่อมลงมากกว่าในอดีตนักเรียนและเยาวชนในสมัยนี้ก็ด้อยจริยธรรมและคุณธรรมมากกว่านักเรียนและเยาวชนสมัยก่อน หรือแม้กระทั่งในโรงเรียนซึ่งเป็นแหล่งอบรมจริยธรรมโดยตรงก็ปรากฏว่า มีปัญหาในด้านการปลูกฝังจริยธรรมให้แก่นักเรียนและเยาวชนเช่นกัน”^๒ การประพุด

^๑ สว่าง วงศ์ฟ้าเลื่อน, “การบูรณาการสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๔”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐).

^๒ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๐ พ.ศ. ๒๕๕๐-๒๕๕๔, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท พี เอ็น เค แอนด์ สกายพรีนติ้งส์ จำกัด, ๒๕๔๕).

^๓ ธวัชชัย ชัยจิรฉายกุล, “การศึกษาคุณสมบัตินิยามพื้นฐานทางจริยธรรมของคนไทย”, คุรุศาสตร์ปริทัศน์, ปีที่ ๑๑, (ธันวาคม ๒๕๒๕) : ๓๕.

ปฏิบัติที่แสดงถึงความเลื่อมทางด้านจิตใจอย่างเห็นได้ชัดเจนหลายประการ เช่น นิยมวัตถุ นิยมความหรูหราฟุ่มเฟือย เป็นต้น มีการแข่งขันเอาดีเอาเปรียบ ไม่คำนึงถึงคุณธรรม การรับเอาวัตถุนิยมโดยขาดการยั้งคิดจึงเป็นสาเหตุแห่งปัญหาของสังคมไทย ความเจริญดังกล่าวมาในข้างต้นได้แผ่เข้าสู่สังคมไทยอย่างรวดเร็ว จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้นักเรียนและเยาวชนบางส่วนตกเป็นทาสของวัตถุนิยม นักเรียนและเยาวชนจึงเริ่มขาดความยั้งคิดหักห้ามใจ เป็นเหตุให้เกิดการสร้างค่านิยมใหม่ในกลุ่มนักเรียนและเยาวชนโดยให้คุณค่าแก่วัตถุมากกว่าคุณธรรมและศีลธรรม อีกทั้งเป็นปัญหาทางด้านความประพฤติที่ขาดความอ่อนน้อมถ่อมตน ขาดความกล้าแสดงออกในทางที่ถูกต้องตลอดจนการได้รับค่านิยมที่ไม่เหมาะสม

จากกรณีดังกล่าวมาแล้วในข้างต้นจะเห็นได้ว่านักเรียนและเยาวชนไม่ได้ขาดเฉพาะความอ่อนน้อมถ่อมตนเท่านั้นแต่ยังขาดการไม่มีสัมมาคารวะของนักเรียนที่มีต่อครู พ่อแม่และผู้ปกครอง อันเป็นสาเหตุมาจากการขาดความอ่อนน้อมถ่อมตน และการขาดสัมพันธไมตรีที่ดีต่อสมาชิกของกลุ่มด้วยเหตุนี้ สถาบันการศึกษาจึงเป็นที่คาดหวังสำคัญในการพัฒนา ความรู้ ความคิด ความประพฤติ อุดมคติ ค่านิยม คุณภาพของนักเรียนและเยาวชนได้เป็นคนดีมีคุณธรรม นโยบายของคณะรัฐมนตรีได้กำหนดแนวปฏิบัติในด้านศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม^๔ ไว้ดังนี้

๑. ส่งเสริมการทำนุบำรุงและรักษาศิลปวัฒนธรรมไทยทุกด้าน รวมทั้งศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นและภูมิปัญญาไทย ให้มีความก้าวหน้า มีการค้นคว้าวิจัย พัฒนา และพัฒนา พร้อมทั้งฟื้นฟูต่อยอดแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของประชาชน โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน

๒. เสริมสร้างบทบาทของสถาบันครอบครัวร่วมกับสถาบันทางศาสนา สถาบันการศึกษา และสถาบันทางสังคมอื่น ๆ ในการปลูกฝังค่านิยมและจิตสำนึกที่ดีและการเฟื่องฟูทางวัฒนธรรมที่มีผลกระทบต่อการเบี่ยงเบนพฤติกรรมของเด็กและเยาวชน รวมทั้งสนับสนุนการผลิตสื่อสร้างสรรค์ สร้างกระแสเชิงบวกให้แก่สังคมและเปิดพื้นที่สาธารณะที่ดีให้แก่เด็กและเยาวชน

๓. สนับสนุนการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งความหลากหลายของศิลปะและวัฒนธรรมไทยทั้งที่เป็นวิถีชีวิต ค่านิยมที่ดีงาม และความเป็นไทยเพื่อการศึกษาเรียนรู้และเผยแพร่สู่สังคมโลก ตลอดจนใช้ประโยชน์เพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีกับชาวโลกและเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจให้กับประเทศ

๔. ส่งเสริมการปรับปรุงองค์กรและกลไกที่รับผิดชอบด้านศาสนา เพื่อให้การบริหารจัดการ ส่งเสริม ทำนุบำรุงศาสนา มีความเป็นเอกภาพและประสิทธิภาพ รวมทั้งส่งเสริมความเข้าใจ

^๔ คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี, นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ, นายกรัฐมนตรี, แถลงต่อรัฐสภา วันจันทร์ที่ ๒๕ เดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๑.

อันดีและสมานฉันท์ระหว่างศาสนิกชนของทุกศาสนา เพื่อนำหลักธรรมของศาสนามาใช้ในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และสร้างแรงจูงใจให้ประชาชนใช้หลักธรรมในการดำรงชีวิตมากขึ้น

การจัดการศึกษาระดับขั้นพื้นฐานตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ ได้แบ่งการศึกษาเป็น ๓ ระดับ^๔ ได้แก่

๑. ระดับการศึกษาที่มุ่งเน้นทักษะ พื้นฐานด้านการอ่าน การเขียน การคิดคำนวณ การคิดพื้นฐาน การติดต่อสื่อสาร กระบวนการเรียนรู้ทางสังคม และพื้นฐานความเป็นมนุษย์ การพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างสมบูรณ์และสมดุลทั้ง ร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ สังคม และวัฒนธรรม โดยเน้นจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ

๒. ระดับการศึกษาที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้สำรวจความถนัด และความสนใจของตนเอง ส่งเสริมการพัฒนาบุคลิกภาพส่วนตัว มีทักษะในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ คิดสร้างสรรค์ และคิดแก้ปัญหา มีทักษะในการดำรงชีวิต มีทักษะการใช้เทคโนโลยีเพื่อเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ มีความรับผิดชอบต่อสังคม มีความสมดุลทั้งด้านความรู้ ความคิด ความดีงาม และมีความภูมิใจในความเป็นไทย ตลอดจนใช้เป็นพื้นฐาน ในการประกอบอาชีพ หรือการศึกษาต่อ

๓. ระดับการศึกษาที่มุ่งเน้น การเพิ่มพูนความรู้และทักษะเฉพาะด้าน สนองตอบ ความสามารถ ความถนัด และความสนใจของผู้เรียนแต่ละคน ทั้งด้านวิชาการ และวิชาชีพ มีทักษะในการใช้วิทยาการและเทคโนโลยี ทักษะกระบวนการคิดขั้นสูง สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในการศึกษาต่อ และการประกอบอาชีพ มุ่งพัฒนาตนและประเทศตามบทบาทของตน สามารถเป็นผู้นำ และผู้ให้บริการชุมชนในด้านต่าง ๆ จุดมุ่งหมายเน้นความมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยและปฏิบัติตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ ยึดหลักปรัชญาของศึกษามีความรู้อันเป็นสากลและมีความสามารถในการสื่อสาร การคิด การแก้ปัญหา การใช้เทคโนโลยีและมีทักษะชีวิต มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี มีสุขนิสัย และรักการออกกำลังกาย มีความรักชาติ มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลเมืองโลก ยึดมั่นในวิถีชีวิตและมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย การอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม มีจิตสาธารณะที่มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามในสังคม และอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข

^๔ เฉลิม พักอ่อน. การจัดการสอนตามหลักสูตรการศึกษาปี ๒๕๕๑. ศึกษานิเทศก์สำนักงานเขต พื้นที่การศึกษาลำพูน เขต ๑. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.kroobannok.com> [๒๐ กันยายน ๒๕๕๓].

โรงเรียนกีฬาจังหวัดขอนแก่น เปิดการเรียนการสอนในปีการศึกษา ๒๕๓๘^๖ เป็นสถานศึกษาในกรมพลศึกษา กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ใช้เป็นสถานที่ศูนย์ฝึกกีฬา ณ ตำบลโคกสี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่นเป็นที่ทำการเปิดสอน โดยมีการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ศึกษาวิชาสามัญ^๗ ได้แก่ ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สุขศึกษาและพลศึกษา ศิลปะ การงานอาชีพและเทคโนโลยี และภาษาต่างประเทศ เปิดการเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๖ ควบคู่กับการพัฒนากีฬาสู่ความเป็นเลิศ โดยเปิดสอนกีฬาจำนวน ๕ ชนิดกีฬา ได้แก่ กรีฑา ชาย/หญิง ฟุตบอลชาย/หญิง มวยสากลสมัครเล่นชาย/หญิงและมวยไทยสมัครเล่นชาย/หญิง แสนด์บอลชาย/หญิง ยกน้ำหนักชาย/หญิง

ปัจจุบันโรงเรียนกีฬาจังหวัดขอนแก่นมีนักเรียนทั้งหมด ๓๘๐ คน ตั้งอยู่บ้านเลขที่ ๓๘/๒ หมู่ที่ ๔ บ้านพรหมนิมิต ตำบลโคกสี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น รหัสไปรษณีย์ ๔๐๐๐๐ โทรศัพท์ (๐๔๓) ๓๗๐๓๒๓-๔ โทรสาร (๐๔๓) ๓๗๐๓๒๔ ห่างจากตัวจังหวัดขอนแก่นประมาณ ๑๓ กิโลเมตร มีเนื้อที่ทั้งหมด ๑๑๕ ไร่ ลักษณะของโรงเรียนเป็นโรงเรียนประจำ นักเรียนจึงต้องอยู่ในการดูแลของครูผู้ฝึกสอนแต่ละประเภทกีฬาทำหน้าที่เป็นผู้ปกครองในการดูแลนักเรียนช่วงเวลานอกเวลาและมิควรวัดที่ได้รับการแต่งตั้งดูแลตรวจบริเวณโรงเรียน ส่วนเวลาเรียนเป็นการดูแลของครูฝ่ายวิชาการ ซึ่งมีลักษณะเช่นเดียวกับโรงเรียนการศึกษาขั้นพื้นฐานทั่วไป ในการกำกับดูแลเด็กนักเรียนทำให้การดูแลไม่ทั่วถึง จึงเกิดปัญหาเกี่ยวกับนักเรียน เช่น การหนีหอพักเวลากลางคืน ซึ่งเป็นผลทำให้นักเรียนมีพฤติกรรมที่ไม่เคารพกฎกติกาของโรงเรียน ผลกระทบที่ต่อเนื่องคือนักเรียนในโรงเรียนมีพฤติกรรมขาดความเคารพต่อสถานศึกษา ไม่เคารพต่อหน้าที่ ไม่เคารพต่อการเรียน ไม่เคารพต่อความประมาท ไม่เคารพต่อตนเองตลอดถึงสังคม และประเทศชาติ ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่โรงเรียนควรแก้ไข

หลักการขาดความเคารพดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยมองเห็นความสำคัญของปัญหาที่เกิดขึ้นที่ควรเร่งแก้ไข จึงต้องการทราบว่านักเรียนมีพฤติกรรมต่อความเคารพอย่างไร แล้วจะมีวิธีป้องกันและแนวทางแก้ไขหลอหลอมให้นักเรียนผู้ที่จะเป็นกำลังของชาติในวันข้างหน้าเป็นผู้ใหญ่ที่มีความเคารพ

ดังนั้น เพื่อเป็นการศึกษาเกี่ยวกับหลักคุณธรรมที่มีความสัมพันธ์ต่อพฤติกรรมของนักเรียนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสภธรรม การอยู่ร่วมกันในสังคมตามหลักพระพุทธศาสนาให้เป็นที่

^๖ คู่มือนักเรียนและผู้ปกครอง , โรงเรียนกีฬาจังหวัดขอนแก่น สถาบันการพลศึกษา กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ปีการศึกษา ๒๕๕๒. (อัคราณา)

^๗ หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ (ฉบับร่าง), โรงเรียนกีฬาจังหวัดขอนแก่น ปีการศึกษา ๒๕๕๓. (อัคราณา)

ประจักษ์แก่สังคมว่ามีแนวทางการปฏิบัติอย่างไร เมื่อนักเรียน เยาวชนและบุคคลทั่วไปขาดหลัก
 การวชิรธรรมแล้วสังคมจะได้รับผลอย่างไร ผู้วิจัยจึงมีความสนใจจะศึกษาค้นคว้าพฤติกรรมที่
 เกี่ยวข้องกับหลักความเคารพของนักเรียนโรงเรียนกีฬาจังหวัดขอนแก่น ซึ่งเป็นโรงเรียนในกำกับ
 ของรัฐ เพื่อจะได้นำเสนอสู่สังคมต่อไป

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๒.๑ เพื่อศึกษาหลักการวชิรธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท

๒.๒ เพื่อศึกษาปัญหาที่เป็นสาเหตุการขาดความเคารพของนักเรียนในโรงเรียนกีฬา
 จังหวัดขอนแก่น

๒.๓ เพื่อศึกษาแนวทางแก้ไขปัญหการขาดความเคารพของนักเรียนในโรงเรียนกีฬา
 จังหวัดขอนแก่น

๓. คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

หลักการวชิรธรรม หมายถึง ความเคารพการศึกษา ความเคารพการต้อนรับ ความเคารพ
 ความไม่ประมาท ความเคารพหรือความนับถือ ความตระหนักตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท

พฤติกรรม หมายถึง ความประพฤติที่บ่งบอกถึงลักษณะเฉพาะส่วนบุคคลที่แสดง
 ออกมา เป็นพฤติกรรม เช่น การทำความเคารพ เป็นต้น

แนวพุทธวิธี หมายถึง หลักธรรมและวิธีการปฏิบัติธรรม หลักธรรมที่เป็นข้อที่ทำให้
 ป้องกันความรู้สึกและพฤติกรรมด้านความเคารพในนักเรียน

นักเรียน หมายถึง นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ปีการศึกษา ๒/๒๕๕๓ ที่ศึกษาใน
 โรงเรียนกีฬาจังหวัดขอนแก่น ตำบลโคกสี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

๔. ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พิมพ์ ธรรมธโร) ได้กล่าวถึงความเคารพในหนังสือมงคลยอ
 ชีวิตว่า ความเคารพเป็นมงคลสูงสุดคนเราจะมีชีวิตอยู่เป็นระเบียบเรียบร้อย ดำเนินสะดวกราบรื่น
 และอยู่สงบสุข ขึ้นบานสำราญใจ ก็เพราะได้อาศัยอำนาจดึงดูดของความเคารพที่มีต่อกัน ถ้าอยู่
 ด้วยกันอย่างไม่มีมีความเคารพเป็นระเบียบวินัยแล้ว ก็จะต่างอะไรกับกองโจร และจะประพฤติตัว
 เลอะเลอะเหลวแหลกไปตามอำเภอใจ ความเคารพนี้เป็นคุณสมบัติทั่วไปแก่ทุกเพศทุกวัย
 จำเป็นต้องปฏิบัติร่วมกัน เพราะมารยาทที่งดงามนับเป็นจริยวัตรทั้งของผู้ใหญ่และผู้เยาว์ เมื่อผู้เยาว์
 และผู้ใหญ่มีความเคารพต่อกัน ชื่อว่าได้แสดงออกซึ่งกริยาวิจาจาใจที่สุภาพต่อสังคม ประภาสให้

มวลชนรู้ว่า เป็นผู้ที่มีรยาทชั้นสูงการสร้างนิสัยเคารพนั้นส่งผลให้สังคมมีความระลึกถึงกัน มีความจงรักภักดีต่อกัน มีความเอื้อเพื่อเชื่อถือต่อกัน มีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันและมีความสุขในชีวิต^๘

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวไว้ในพุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ ว่า คฤหัสถ์กราบไหว้แสดงความเคารพแก่พระภิกษุ ส่วนในหมู่พระภิกษุ ก็แสดงความเคารพกันตามลำดับความแก่ก่อนโดยพรรษา หรือตามลำดับอายุสมาธิภาพในหมู่สงฆ์ พระภิกษุที่อ่อนพรรษากว่าจึงกราบไหว้พระภิกษุที่แก่พรรษากว่า การแสดงความเคารพกันตามความหมายของพระพุทธศาสนาอย่างนี้ มิใช่เป็นเรื่องแสดงความสูงต่ำ ไม่ว่าจะในด้านเกียรติยศ อำนาจภายนอกหรือคุณธรรมภายในก็ตาม ด้านภายนอกมองเห็นง่ายอยู่แล้ว ว่าเฉพาะด้านคุณธรรมภายในคฤหัสถ์แม้เป็นพระอริยบุคคลชั้นสูงเพียงใด ก็กราบไหว้พระภิกษุที่ยังเป็นปุถุชน ส่วนในหมู่พระสงฆ์พระภิกษุผู้เป็นอริยบุคคลสูงสุดคือเป็นพระอรหันต์ แต่อ่อนพรรษากว่า ก็แสดงความเคารพแก่ภิกษุปุถุชนผู้แก่พรรษากว่า ที่เป็นเช่นนั้น เพราะระเบียบแบบแผนเกี่ยวกับการแสดงความเคารพหรือกราบไหว้กันอย่างนี้มิใช่ไว้เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย เพื่อความดีงามและการอยู่ร่วมกันอย่างผาสุกของสงฆ์หรือสังคม ความเรียบร้อยดีงามของสงฆ์หรือการอยู่ร่วมกันอย่างผาสุกของสังคมนั้นรวมอยู่ในคำว่าธรรมหรือเป็นธรรมอย่างหนึ่ง ผู้ที่ปฏิบัติตามระเบียบหรือธรรมเนียมการแสดงความเคารพเช่นนั้น ย่อมชื่อว่าเป็นการปฏิบัติเพื่อความเรียบร้อยดีงามของสงฆ์ หรือพูดอย่างสั้น ๆ ว่าปฏิบัติเพื่อเชิดชูธรรม ซึ่งเท่ากับว่าปฏิบัติด้วยความเคารพธรรมนั่นเอง^๙

พระมหาดุลย์ คนแรง ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาเชิงวิเคราะห์ห้วงคัลลตทิปนี พบว่าความเคารพหมายถึง การทำให้หนัก ความเป็นผู้มีความเคารพในบุคคลและคุณธรรมที่ควรเคารพได้แก่พระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ ศึกษา สมาธิ ความไม่ประมาท และปฏิสันถารทั้งอามิสปฏิสันถารและธรรมปฏิสันถาร เมื่อปฏิบัติตามแล้วย่อมได้รับอานิสงส์ คือ มีความสุข (ถึงสุคติ) เกิดในตระกูลสูง ไม่เสื่อมจากคุณธรรมที่ตนเข้าถึงแล้ว และเป็นเหตุให้เข้าถึงคุณธรรมขั้นต่อไปที่ตนยังไม่บรรลุ รวมทั้งการมีลาภ และได้รับการสรรเสริญ แต่ถ้าหากไม่ปฏิบัติตามก็มีโทษเช่นเดียวกัน ทำให้เกิดในอบายภูมิ ทุกคติ วินิบาต นรก เกิดในสกุลต่ำ เป็นต้น^{๑๐}

^๘ สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พิมพ์ ฐมฺมโร), มงคลยอดชีวิตฉบับสมบูรณ์, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๓๕), หน้า ๓๕๕-๔๑๓.

^๙ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๔๓๗.

^{๑๐} พระมหาดุลย์ คนแรง, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์ห้วงคัลลตทิปนี”, วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๑).

พระมหามหาวัด สุกกฐมโม (โถมศรี) ได้ทำการวิจัยการศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวความคิด เรื่องความเคารพในพระพุทธศาสนา ผลของการศึกษาทำให้ทราบว่า ความเคารพเป็นหลักธรรม สำคัญประการหนึ่งพระพุทธเจ้าตรัสว่า เป็นมงคลอันสูงสุด พื้นฐานสำคัญของความเคารพ ได้แก่ ศีลหรือวินัยอันเป็นข้อวัตรปฏิบัติเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยของคนในสังคม และพึงศึกษาให้ ครบกระบวนการของการศึกษาตามหลักพระพุทธศาสนา คือ ไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิและปัญญา หลักการทั้ง ๓ ประการนี้ ช่วยเสริมสร้างให้คนมีหลักครองใจและมีวินัยยิ่งขึ้นส่งผลให้เกิดความ เคารพในตัวบุคคลและสิ่งต่าง ๆ โดยการมองเห็นและตระหนักถึงคุณค่าที่มีอยู่ในตัวบุคคลและสิ่ง ต่าง ๆ เหล่านั้น นอกจากนี้แล้วศรัทธา ได้แก่ความเชื่อและความเลื่อมใสก็เป็นส่วนหนึ่งที่ก่อให้เกิด ความเคารพ แต่ศรัทธาที่ดีนั้นต้องเป็นศรัทธาที่มีปัญญาเป็นเครื่องกำกับ จึงจะเป็นศรัทธาที่ถูกต้อง แท้จริง^{๑๑}

เรือนสาย ฐัญญู ได้วิจัยเรื่อง แนวคิดเรื่อง “ครู” ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ได้ กล่าวถึงบุคคลผู้ควรแก่ความเคารพมีมารดาบิดา เป็นต้น ชื่อว่าครู และคำว่า ครู นี้ เป็นมูลศัพท์ของ คำว่า การวะหรือความเคารพ คำว่า ครู หรือ ครุ แปลว่าผู้สั่งสอน ผู้แนะนำ ผู้ควรแก่การเคารพ ผู้ ควรแก่การยกย่อง หมายถึง บุคคลผู้มีความหนักแน่นในด้านความรู้ความสามารถและคุณธรรม มี บทบาทในการสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าให้แก่สังคมทุกด้าน ดังนั้น จึงเป็นผู้ควรแก่การเคารพ ในทางพระพุทธศาสนาหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าถือว่าเป็นครู แต่เป็นครูที่เราเอาพระ ธรรมคำสอนนั้นมาศึกษา และประพฤติปฏิบัติตามด้วยความมีเหตุผล และนำแบบอย่างคุณสมบัตินี้ ทรงเป็นบรมครูนั้นมาประพฤติปฏิบัติตามด้วยความเคารพอาจกล่าวได้ว่า ครู มี ๓ ประเภท คือ (๑) มารดาบิดาเป็นครูเบื้องต้นโดยธรรมชาติ (๒) ครูอาจารย์ซึ่งเป็นผู้ที่ทำคุณก่อน (๓) หลักพระธรรม คำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นครูประจำโลก^{๑๒}

๕.ขอบเขตของการวิจัย

๕.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา ศึกษาจากเอกสารประเภทต่าง ๆ ดังนี้

๑) ศึกษาเอกสาร (Documentary Research) โดยศึกษาจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ อัน ได้แก่ พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และปกรณ์วิเสสที่เกี่ยวข้อง

^{๑๑} พระมหามหาวัด สุกกฐมโม (โถมศรี), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวความคิดเรื่องความเคารพ ใน พระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖).

^{๑๒} เรือนสาย ฐัญญู, “แนวคิดเรื่อง “ครู” ในคัมภีร์ทางพุทธศาสนา”. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตร มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๑).

๒) เอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary documents) อันได้แก่ วิทยานิพนธ์ เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลักการวตา

๓) ขอบเขตด้านหลักธรรมที่นำมาทำการศึกษาวิเคราะห์ ได้แก่ หลักความเคารพในการศึกษา หลักความเคารพในการไม่ประมาท และหลักความเคารพในการต้อนรับ เท่านั้น

๕.๒ ขอบเขตพื้นที่

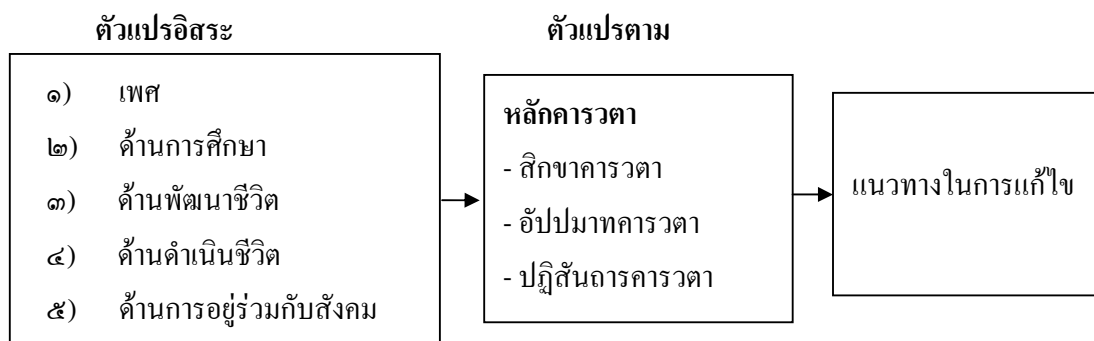
๑) ศักยภาพคน (Field Research) ศึกษาวิเคราะห์ปัญหาและผลกระทบ ที่เกิดจากการขาดการวตาของนักเรียน ในโรงเรียนกีฬาจังหวัดขอนแก่น โดยเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ แบบสังเกตจากพฤติกรรม การปฏิบัติตน แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ครูผู้สอนและผู้ปกครองที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติตามหลักความเคารพที่สังเกตได้

๒) ประชากร (Population) ที่ใช้ในการศึกษาคือ นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนกีฬาจังหวัดขอนแก่น มีนักเรียน ๒๐๐ คน และครูสายสามัญ ๒๓ คน โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบง่าย จำนวน ๑๕๔ คน โดยใช้วิธีการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างตามเกณฑ์การคำนวณขนาดและกลุ่มตัวอย่างของ R.V. KREJCIE และ D.W. MORGAN^{๓๓} ดังนี้

๒.๑ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน ๑๓๒ คน โดยใช้แบบสอบถาม และแบบสังเกตพฤติกรรม

๒.๒ ผู้บริหาร ครู จำนวน ๒๒ คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์

๖. กรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual Framework)

^{๓๓} ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์, ระเบียบวิจัยทางสังคมศาสตร์ : การสังเคราะห์และการบูรณาการ, ๒๕๒๕, ปรับมาจาก Krejcie, R.V., and Morgan D.W., "Determining Sample Size for Research Activities." Psychological measurement (1970): pp. 607-610 อ้างใน สุจิตรา นุชรัตพันธ์, ระเบียบวิธีวิจัยทางรัฐประศาสนศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบริหารศาสตร์, ๒๕๓๘), หน้า ๒๐๔.

๗. วิธีดำเนินการวิจัย

๑) ศึกษาค้นคว้าเอกสารจากแหล่งข้อมูลระดับปฐมภูมิและทุติยภูมิเพื่อกำหนดกรอบแนวคิดในการศึกษา

๒) ศึกษาภาคสนามโดยมีขั้นตอนดังนี้

(๑) สร้างแบบสังเกตพฤติกรรม แบบสอบถามและ แบบสัมภาษณ์

(๒) นำแบบสังเกตพฤติกรรม แบบสอบถามและ แบบสัมภาษณ์ที่ได้มาวิเคราะห์โดยปรักษาผู้เชี่ยวชาญจำนวน ๕ ท่าน เพื่อหาค่า IOC

(๓) นำแบบสังเกต แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ ไปทดลองเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างทดลองที่มีคุณลักษณะเดียวกับกลุ่มตัวอย่างที่จะทำการศึกษาแล้ว เพื่อหาค่าความเชื่อมั่น นำผลที่ได้มาวิเคราะห์โดยปรักษาผู้เชี่ยวชาญจำนวน ๕ ท่าน เพื่อปรับปรุง

(๔) การหาค่าความเชื่อมั่นจากแบบสังเกตพฤติกรรมในการวิจัยนี้อยู่ที่ .๘๐

(๕) การหาค่าความเชื่อมั่นจากแบบสอบถาม เกี่ยวกับอิทธิพลที่มีผลต่อพฤติกรรมของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนกีฬาจังหวัดขอนแก่น ในการวิจัยนี้อยู่ที่ .๘๓

(๖) นำแบบสังเกตพฤติกรรมและ แบบสอบถาม ที่ปรับปรุงแล้วไปเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง

(๗) นำข้อมูลที่ได้จาก แบบสังเกตพฤติกรรม แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ มาวิเคราะห์เชิงพรรณนา

(๘) สรุปผลการศึกษา

(๙) นำเสนอผลการศึกษา

๓) เครื่องมือที่ใช้เก็บข้อมูล

(๑) แบบสังเกตพฤติกรรม

(๒) แบบสอบถาม

(๓) แบบสัมภาษณ์

(๔) เครื่องบันทึกเสียง

(๕) กล้องถ่ายรูป

๔) การวิเคราะห์ข้อมูล

(๑) วิเคราะห์แบบสังเกตพฤติกรรม

(๒) วิเคราะห์แบบสอบถาม

(๓) ถอดเทปแบบสัมภาษณ์บันทึก

(๔) วิเคราะห์เนื้อหาที่ได้ จากแบบสังเกตพฤติกรรม แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์

(๕) สรุปเชิงพรรณนา

(๕) นำเสนองานวิจัย

๘. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

๑) ทราบหลักธรรมที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะหลักกรรมตา ๖ ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

๒) ทราบสาเหตุการขาดหลักความเคารพ ด้านการศึกษา ด้านความไม่ประมาท และด้านการต้อนรับ จากกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาเพื่อนำมาเป็นแนวทางในการแก้ไขและพัฒนาความเคารพให้เกิดขึ้นกับนักเรียนหรือเยาวชนในสังคมไทย

๓) ทราบวิธีการนำหลักธรรมด้านความเคารพตามหลักพุทธศาสนามาแก่นักเรียนให้ตระหนักและปฏิบัติตามหลักความเคารพได้อย่างถูกต้อง แล้วนำผลไปเผยแพร่แก่ตนเองและสังคมในโอกาสต่อไป

บทที่ ๒

หลักความเคารพในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท

ในบทนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาพัฒนาการ หลักความเคารพในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ในประเด็นต่อไปนี้

๒.๑ ความสำคัญของความเคารพในพระพุทธศาสนาเถรวาท

การวชิธรรม หรือ ธรรมคือความเคารพ เป็นหลักธรรมที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการประพฤติปฏิบัติตามหน้าที่ของตนเองให้สมบูรณ์ ความเคารพนี้ “นับเป็นสมบัติของอารยชน ด้วยอารยชนคือคนที่มีอารยธรรมย่อมมีความเคารพกันเป็นระเบียบ”^๑ การที่บุคคลจะนับถือ กราบไหว้บูชา หรือลงมือกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดลงไป หากมีความเคารพเป็นเบื้องต้นแล้ว สิ่งนั้นก็ย่อมส่งผลทำให้สำเร็จประโยชน์แก่ผู้กระทำอย่างเต็มที่ ความเจริญรุ่งเรือง และการได้รับสรรเสริญ ยกย่องมูทิตา ยินดี เป็นต้น ล้วนแล้วแต่อาศัยความเคารพเป็นที่ตั้งเช่นกัน พระพุทธองค์จึงทรงสรรเสริญความเคารพว่าเป็นมงคลแก่ชีวิต “เพราะเป็นปัจจัยส่งเสริมการพัฒนาชีวิต ช่วยให้ชีวิตมีความเจริญ ช่วยยกระดับชีวิตให้สูงขึ้น และช่วยให้มีจิตใจสูงขึ้นด้วยคุณธรรมประจำใจ”^๒ พระพุทธศาสนาดำรงคงอยู่ได้จนถึงปัจจุบันนี้ ก็เนื่องจากพุทธบริษัทต่างช่วยกันทำนุบำรุงรักษาและเผยแผ่ให้สืบเนื่องยาวนานต่อไป การปฏิบัติตามหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าด้วยความเคารพ ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง ทั้งในทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม^๓ พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่เหมาะสมกับจิตใจของชาวไทย ถือเป็นมรดกอันล้ำค่าที่บรรพบุรุษของไทยได้มอบไว้ให้อนุชนชาวไทย และสามารถกล่าวได้ว่า “พระพุทธศาสนาได้ช่วยธำรงและเชิดชูชาติไทยไว้ได้ตลอดระยะเวลาอันยาวนานในการสร้างชาติ ชาวไทยยอมรับว่าพระพุทธศาสนาที่เรารับมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยนั้นมีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมไทยมากที่สุด”^๔

^๑ บุญมา จิตจรัส, มงคล ๓๘ ประการ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๑), หน้า ๒๑๕.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๑๘.

^๓ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติ, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๓๕), หน้า ๑.

^๔ สมจินตนา กักคี่ศรีวงศ์, มารยาทในสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทต้นอ้อ แกรมมี่ จำกัด, ๒๕๓๘), หน้า ๒๐-๒๑.

วัฒนธรรมไทยทุกด้านมีรากฐานสำคัญอยู่ในพระพุทธศาสนา ดังที่พระธรรมปิฎก^๕ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ของพระพุทธศาสนาที่มีต่อคนไทยว่า

๑. พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาของประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ
๒. พระพุทธศาสนาเป็นแกนนำและเป็นรากฐานสำคัญของวัฒนธรรมไทย
๓. พระพุทธศาสนาเป็นศูนย์รวมจิตใจ ทำให้เกิดความสามัคคีในหมู่ชนชาวไทย
๔. พระพุทธศาสนาเป็นหลักการที่ช่วยดำรงรักษาเสรีภาพในการนับถือศาสนา
๕. พระพุทธศาสนาเป็นสถาบันคู่ชาติไทย
๖. พระพุทธศาสนาสอดคล้องกับลักษณะนิสัยของคนไทยที่รักความเป็นอิสระ
๗. พระพุทธศาสนาเป็นแหล่งสำคัญที่หล่อหลอมเอกลักษณ์ของชาติไทย
๘. พระพุทธศาสนาเป็นมรดกและเป็นคลังสมบัติอันล้ำค่าของชนชาติไทย
๙. พระพุทธศาสนาเป็นหลักนำทางในการพัฒนาชาติไทย

๑๐. พระพุทธศาสนาเป็นแหล่งของดีมีค่าที่ชนชาติไทยมอบให้แก่อารยธรรมของโลก

พระพุทธศาสนา ได้หยั่งรากฝังลึกในราชอาณาจักรไทย มีบทบาทและอิทธิพลต่อวัฒนธรรม ศิลปะ ภาษา สถาปัตยกรรม วิถีชีวิต และประเพณีไทย เป็นต้น ปรากฏให้เห็นในด้านต่างๆ ได้แก่ในด้านศิลปะ ศิลปะไทยมีรากฐานมาจากศิลปะทางพระพุทธศาสนาจะเห็นได้ว่า ภาพฝาผนัง อัญมณีงามในพระอุโบสถของวัดวาอารามต่างๆ มีภาพจิตรกรรมฝาผนังทั่วราชอาณาจักรล้วนเป็นภาพเขียนเกี่ยวกับชาดกในพระพุทธศาสนาในด้านภาษาบาลี ซึ่งเป็นภาษาในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท มีอิทธิพลอย่างมากต่อภาษาไทย

๒.๒.๑ ในด้านวิถีชีวิต

ชาวไทยนับถือและปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาด้วยจิตใจเลื่อมใสอย่างยิ่ง หลักธรรมคำสอนพระพุทธศาสนาสอนให้รู้ละเว้นความชั่ว ทำความดี มีจิตสงบ^๖ ในด้านการใช้ปัจจัยสี่สอนให้มีความยินดีและพอใจในสิ่งที่ได้และหามาได้ ทั้งในการใช้สอยปัจจัย ๔ เพื่อนำมาเป็นหลักในการบริโภคและมีหลักในการใช้สอยปัจจัย ๔ อย่างรอบคอบภายใต้กรอบแนวคิด

^๕ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติ, หน้า ๒-๕๗.

^๖ พระมหาสุทนต์ อากาศโร (อบอู่่น), “วรรณคดีพระพุทธศาสนาในล้านนา: คติธรรม ความเชื่อ และภูมิปัญญาท้องถิ่น”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕).

คำนึงถึงคุณค่าที่แท้จริงของสิ่งของ^๓ การปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธศาสนาก่อให้เกิดความสงบสุขในสังคมไทย

๒.๒.๒ ในด้านสถาปัตยกรรม

สถาปัตยกรรมไทย มีความเกี่ยวเนื่องใกล้ชิดกับสถาปัตยกรรมพระพุทธศาสนา สถาปัตยกรรมอันสวยงามต่าง ๆ ล้วนเป็นสถาปัตยกรรมเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น เช่น ศิลปวัตถุและศาสนสถานตามวัดต่าง ๆ ในภาคอีสานในโบสถ์เราจะพบพระพุทธรูปอยู่เป็นจำนวนมาก ศาสนสถานเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ได้แก่ พระธาตุขามแก่น พระธาตุพนม พระธาตุเชิงชุม ปราสาทหินเขาพระวิหาร^๔ เป็นต้น

๒.๒.๓ ในด้านประเพณี

ประเพณีต่าง ๆ ของไทย ตั้งอยู่บนพื้นฐานประเพณีซึ่งเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาเช่น ประเพณีรับบัว จังหวัดสมุทรปราการ ประเพณีชักพระในภาคใต้ ประเพณีบวชลูกแก้วในภาคเหนือ และประเพณีตักบาตรเทโวโรหณะ เป็นต้น ทั้งหมดล้วนเป็นประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น^๕

เพราะเหตุที่คนไทยได้ยอมรับนับถือพระพุทธศาสนาเป็นที่พึงพอใจ “จึงทำให้หลักธรรมในพระพุทธศาสนาได้ซึมซาบเข้าไปในจิตใจของคนไทยแทบจะแยกความเป็นคนไทยจากพระพุทธศาสนาไม่ได้”^๖ และคนไทยได้นำเอาหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติ ทำให้เป็นคนมีคุณธรรมและจริยธรรม การที่คนไทยได้ปฏิบัติเช่นนี้สืบต่อกันมาจนกลายเป็นวัฒนธรรมไทย บรรพบุรุษชาวไทยจึงได้แนะนำสั่งสอนบุตรหลานให้ประพฤติปฏิบัติตามวัฒนธรรมแบบไทย ๆ ซึ่งมีหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้าไปเกี่ยวข้องเสมอ เช่น วัฒนธรรมสำหรับกุลบุตรและกุลธิดาไทย ดังนี้

^๓ พระมหาสาขัญญ์ สิริปญฺโญ, “หลักสันโดษในพระพุทธศาสนากับการแก้ปัญหาวิกฤติเศรษฐกิจ”, ใน รวมบทความทางวิชาการทางพระพุทธศาสนาการสัมมนาทางวิชาการนานาชาติ(พระพุทธศาสนากับการแก้ปัญหาวิกฤติการณ์ของโลก) เนื่องในวันวิสาขบูชา วันสำคัญสากลของโลก วันที่ ๔ – ๖ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๒. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.mcu.ac.th/site/articlecontent.php>. [๒๐ ก.ย. ๒๕๕๔].

^๔ อุดม บัวศรี, วัฒนธรรมอีสาน, (ขอนแก่น: โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา), หน้า ๔๖-๕๒.

^๕ ธรรมรักจิต, พระพุทธศาสนา: ศาสนาแห่งปัญญา, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทรวมสาส์น (๑๕๕๗) จำกัด, ๒๕๓๗), หน้า ๒๖๐-๒๖๓.

^๖ จันทน์ ท่องประเสริฐ, พัฒนาการทางวัฒนธรรมไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๒๐.

๑. วัฒนธรรมสำหรับกุลธิดา

- (๑) มีสัมมาคารวะตามลำดับอาวุโสหรือต่อผู้มีคุณธรรมสูง
- (๒) อยู่ในกรอบขนบธรรมเนียมประเพณีไทย
- (๓) รู้คุณของผู้มีอุปการคุณ
- (๔) ประพฤติชอบด้วยไตรทวาร (กายสุจริต วาจสุจริต มโนสุจริต)
- (๕) รู้จักสำรวมกริยามารยาทเสมอ
- (๖) แต่งกายให้เหมาะสมกับโอกาส
- (๗) สุภาพเรียบร้อยทุกอิริยาบถ
- (๘) ไม่ประพฤติดนให้เสื่อมเกียรติกุลสตรีไทย
- (๙) มีศีลมีสัจย์ในการปฏิบัติตนอย่างเคร่งครัด
- (๑๐) มีเหตุผลควบคุมพฤติกรรม ไม่กระทำอะไรตามอารมณ์
- (๑๑) ให้อภัยเมื่อผู้อื่นขออภัย
- (๑๒) ไม่ควรเพิกเฉยเมื่อเพศแข็งแรงกว่าแสดงความเมตตาหรือช่วยเหลือ
- (๑๓) รู้จักภาวะและฐานะของตนแล้วปฏิบัติตนให้ถูกต้องในฐานะนั้น ๆ

๒. วัฒนธรรมสำหรับกุลบุตร

- (๑) มีสัมมาคารวะตามลำดับอาวุโสหรือต่อผู้มีคุณธรรม
- (๒) รู้คุณของผู้มีอุปการะ
- (๓) ประพฤติชอบด้วยไตรทวาร (กายสุจริต วาจสุจริต มโนสุจริต)
- (๔) ช่วยเหลือ อนุเคราะห์เพศที่อ่อนแอกว่าเมื่อมีโอกาส
- (๕) ให้อภัยเมื่อผู้อื่นขออภัย
- (๖) รู้จักภาวะและฐานะของตนและปฏิบัติตนให้สมบูรณ์ตามฐานะนั้น ๆ
- (๗) มีจิตเป็นกุศลเสมอ
- (๘) ปฏิบัติตนโดยซื่อสัตย์สุจริต
- (๙) ไม่ประพฤติดนไปในทางเสื่อมเสียเกียรติและชื่อเสียง
- (๑๐) รักษาขนบธรรมเนียมประเพณีไทยอย่างเคร่งครัด
- (๑๑) รู้จักสำรวมกริยามารยาทเสมอ
- (๑๒) มีเหตุผลควบคุมพฤติกรรม ไม่กระทำอะไรตามอำเภอใจตน
- (๑๓) ประพฤติดนให้สมควรเป็นผู้นำที่ดี^{๑๑}

^{๑๑} สุพิศวง ธรรมพันทา, พื้นฐานวัฒนธรรมไทย, (กรุงเทพมหานคร: ดิ.ดี. บัณฑิตส์, ๒๕๓๒), หน้า

ดังนั้น ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม ของคนไทยที่มีจุดกำเนิดจาก พระพุทธศาสนาเป็นส่วนใหญ่ จึงมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของคนไทยอย่างยิ่ง โดยเฉพาะวัฒนธรรม มีความสำคัญต่อความมั่นคงและความคงอยู่ของชาติเป็นอย่างมาก ถ้าวัฒนธรรมของชาติตาย ชาติก็ตาย แต่ถ้าชาติตาย วัฒนธรรมของชาติบางอย่าง เช่น ภาษา วรรณคดีและศิลปกรรม อาจไม่ตายตามก็ได้ เราจะต้องบำรุงส่งเสริม ปรับปรุงและแก้ไขวัฒนธรรมที่มีอยู่ ประสานเข้ากับยุคสมัยและสภาพของเหตุการณ์ปัจจุบัน และถ้าไม่รู้จักผลึกใสวัฒนธรรมของชาติอื่นที่เห็นว่าเป็นภัย และดึงส่วนที่ดีมาประสาน ในที่สุดวัฒนธรรมไทยก็จะหมดไป^{๑๒} ในเมื่อวัฒนธรรมไทยเป็นวัฒนธรรมที่มีคุณค่าอย่างสูงต่อวิถีชีวิตของคนไทยมานับพันปี ดังนั้น “คนไทยทั้งหลายพึงมีความรัก ความศรัทธา ความภาคภูมิใจและหวงแหนต่อวัฒนธรรมไทยด้วยการปฏิบัติสืบทอดวัฒนธรรมมิให้สูญหายไป อีกทั้งร่วมมือกันส่งเสริมให้วัฒนธรรมไทยมีคุณค่าใช้สอยยิ่งขึ้นอย่างสอดคล้องกับสมัยตลอดไป”^{๑๓}

๒.๒.๕ มารยาท

คำว่า มารยาท หมายถึง กริยาวาจาที่ถือว่าเรียบร้อย^{๑๔} “ความประพฤติที่แสดงออกมทางกายและทางวาจา ซึ่งบัณฑิตทั้งหลายยอมรับว่า เรียบร้อย อยู่ในระเบียบแบบแผนหรือขอบเขตที่พึงงาม เป็นการส่อให้เห็นถึงอริยาศัยที่ดีอีกด้วย”^{๑๕} ได้แก่ การแสดงอริยาบถต่าง ๆ ที่มีความสุภาพอ่อนน้อมละเมียดละไมทั้งกริยา วาจา ที่สุภาพเรียบร้อยทั้งการแต่งกายที่มีระเบียบเหมาะสมกับกาลเทศะ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่แสดงออกถึงความเป็นเอกลักษณ์ของคนไทย “การมีมารยาทที่ดีต่อกันของคนในสังคม นับเป็นสิ่งสำคัญอย่างมาก เพราะจะทำให้คนเราอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข แสดงให้เห็นถึงความเป็นผู้มีวัฒนธรรมและคุณธรรมประจำใจ”^{๑๖}

คำว่า มารยาทนี้ มีคำศัพท์ในทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกันอยู่ เช่นคำว่า อาจารย์^{๑๗} หมายถึง ความเป็นผู้มีความรู้ประพฤตินดี มีจรรยาบรรณที่พึงงาม ซึ่งเมื่อใช้กับพระภิกษุ

^{๑๒} จันทน์ ทองประเสริฐ, พัฒนาการทางวัฒนธรรมไทย, หน้า ๑๓-๑๔.

^{๑๓} สุพิศวง ธรรมพันทา, พื้นฐานวัฒนธรรมไทย, หน้า ๓๐๓.

^{๑๔} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, (กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๒๕)

๒๕๒๕

^{๑๕} พระปลัดนอบ รุกขิตสีโล, คู่มือวิทยากรอบรมคุณธรรม “ค่ายพุทธบุตร”, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์ดี จำกัด, ๒๕๓๖), หน้า ๔๐.

^{๑๖} อ่างแล้ว.

^{๑๗} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมศัพท์พุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๔๐๕.

สามเณร หมายความว่า พระภิกษุสามเณรที่มีจรรยาบรรณที่มีความประพฤติที่ดีงามนั่นเอง หรือ บางครั้งก็รวมความเป็น ศีลาจารย์^{๑๘} (ศีล + อาจารย์) ได้แก่ ศีลและอาจารย์ หมายถึง การประพฤติ ปฏิบัติตามพระวินัยบัญญัติและมารยาททั่วไปนั่นเองจะเห็นได้ว่า “คนไทยมีลักษณะสุภาพอ่อน น้อม และรู้จักปรับตัวให้เข้ากับสังคมได้ดี มีการแสดงความเคารพที่แตกต่างไปจากวัฒนธรรมของ สังคมอื่น เช่น การอ้อมแอ้มทักทายปราศรัย การไหว้ การถวายความเคารพพระมหากษัตริย์ เป็นต้น”^{๑๙} กล่าวได้ว่าคนไทยมีวัฒนธรรมแบบพระพุทธศาสนา สังคมไทยจึงเป็นสังคมชาวพุทธเพราะ มีสัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาปรากฏให้เห็นมากมาย เช่น วัด เจดีย์ พระพุทธรูป พระสงฆ์ รวมทั้งพระพุทธศาสนาได้สอนให้คนไทยมีปรัชญาชีวิตที่สงบสุข เชื่อในเรื่องกรรม หรือเชื่อเรื่อง กฎแห่งกรรม คือ ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว สอนให้รู้จักการให้อภัยกันและกัน รักความสันโดษ ดำเนินชีวิตแบบเรียบง่ายอย่างสงบสุข^{๒๐} พื้นฐานที่สำคัญของมารยาท ซึ่งถือเป็นลักษณะของผู้เจริญ หรือผู้ดีไทย คือ

๑. ความสุภาพอ่อนน้อม คือ คนที่มีจิตใจสูงและเชื่อมั่นในตนเอง คนต้องมีอะไรในตัว แล้ว จึงจะมีความสุภาพอ่อนน้อมได้ ความสุภาพอ่อนน้อมไม่ได้เกิดจากความกลัวเกรง แต่เป็น ความกล้า

๒. ความสำรวม คือ การมีสติ ไม่พูดไม่ทำอะไรที่เกินควร รู้จักการปฏิบัติที่พอเหมาะ พองาม คิดดีแล้วจึงค่อยทำ^{๒๑}

อนึ่ง พระพุทธองค์ทรงบัญญัติวินัยไว้เป็นพุทธอาณัติ^{๒๒}แก่พระสาวกนั้นก็เพื่อ ประโยชน์ ๑๐ ประการที่จะพึงได้รับจากการบัญญัติวินัยนั่นเอง ได้แก่

๑. เพื่อความรับว่าดีแห่งสงฆ์
๒. เพื่อความผาสุกแห่งสงฆ์
๓. เพื่อข่มบุคคลผู้เก้อยาก
๔. เพื่อความอยู่ผาสุกแห่งเหล่าภิกษุผู้มีศีลดีงาม
๕. เพื่อปิดกั้นอาสวะทั้งหลายอันจะบังเกิดในปัจจุบัน
๖. เพื่อกำจัดอาสวะทั้งหลายอันจะบังเกิดในอนาคต

^{๑๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕๔.

^{๑๙} ณรงค์ เสงี่ยมประชา, พื้นฐานวัฒนธรรมไทย ฉบับปรับปรุงใหม่, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๕), หน้า ๗๑.

^{๒๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๘.

^{๒๑} สมศรี สุขุมลนันทน์, มารยาทสังคม, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทปูนซิเมนต์ไทย, ๒๕๓๕), หน้า ๕.

^{๒๒} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๑๕๔.

๗. เพื่อความเลื่อมใสของคนที่ยังไม่เลื่อมใส
 ๘. เพื่อความเลื่อมใสยิ่งขึ้นของคนที่เลื่อมใสแล้ว
 ๙. เพื่อความตั้งมั่นแห่งศีลธรรม
 ๑๐. เพื่อเอื้อเพื่อวินัย^{๒๓}

ดังนั้น “ธรรมจึงเป็นบรรทัดฐานแห่งความถูกต้องของวินัย และวินัยเป็นบรรทัดฐานแห่งพฤติกรรมมนุษย์ที่ถูกต้องตามหลักธรรม”^{๒๔} การละ หรือความเคารพ ซึ่งเป็นหลักธรรมที่สำคัญประการหนึ่ง บุคคลจะเจริญก้าวหน้า หรือเลื่อมใสในการปฏิบัติธรรม ก็ขึ้นอยู่กับการมีความเคารพหรือไม่มีความเคารพนั่นเอง เพราะว่าความเคารพเป็นระเบียบวินัย สำหรับรื้อยรัดให้คนรวมกันเป็นหมู่คณะ และจัดสรรให้เป็นหมู่คณะที่ร่วมฉันทะกันประพฤติกุณงามความดี นอกจากเป็นระเบียบวินัยแล้ว ยังเป็นอำนาจดึงดูดหมู่คณะให้เคารพรักใคร่นับถือกัน ก่อให้เกิดความสนิทชิดเชื้อปรองดองกันด้วยความสามัคคี ให้รู้จักเอื้อเพื่อเผื่อแผ่เห็นอกเห็นใจกันด้วยเมตตากรุณา ให้รู้จักยกย่องเชิดชูเกียรติกันตามฐานะผู้ใหญ่ผู้น้อยและประคองให้หมู่คณะอยู่สถิตเสถียรเป็นปึกแผ่นแน่นหนา เป็นที่สง่างามแก่ชาติ ศาสนา^{๒๕} สังคมไทยเป็นสังคมที่นับญาติ คือให้ความเคารพคนอื่นด้วยการเรียกคนอื่นที่เรารู้จัก หรือไม่รู้จักแบบญาติของเรา เป็นการให้ความเคารพนับถือ ซึ่งความเคารพที่เราให้กันเป็นสิ่งที่มีความค่า เมื่อเราสามารถเรียกใครเหมือนญาติได้อย่างสนิทใจ โดยไม่รู้สึกตะจิตตะขงใจ เพราะนั่นหมายถึงการยอมรับนับถือ และเป็นมงคลอันสูงสุด^{๒๖} ในชั้นแรกพวกอารยันได้แบ่งระบบชนชั้นออกเป็น ๓ จำพวก คือ “พราหมณ์หรือนักบวช นักรบ และพ่อค้า ครั้นต่อมาได้จัดระบบของสังคมขึ้นมาใหม่อีก เพื่อความเหมาะสมแก่ฐานะ หน้าที่ และการงาน โดยได้แบ่งชนชั้นออกเป็น ๔ จำพวก”^{๒๗} เรียกว่าวรรณะทั้ง ๔^{๒๘} คือ “ชนชั้นในสังคมอินเดียที่กำหนด

^{๒๓} วิมหา.(ไทย) ๑/๓๕/๒๘-๒๙, ข้อ ๑, ๒ ทรงบัญญัติเพื่อประโยชน์แก่ส่วนรวมคือสงฆ์ ข้อ ๓, ๔ ทรงบัญญัติเพื่อประโยชน์แก่บุคคล ข้อ ๕, ๖ ทรงบัญญัติเพื่อประโยชน์แก่ความบริสุทธิ์หรือแก่ชีวิต ข้อ ๗, ๘ ทรงบัญญัติเพื่อประโยชน์แก่ประชาชน ข้อ ๙, ๑๐ ทรงบัญญัติเพื่อประโยชน์แก่พระศาสนา คำว่า เอื้อเพื่อพระวินัย หมายถึง เพื่อเชิดชูพระวินัย ๔ อย่าง ได้แก่ สังวรวินัย ปหานวินัย สมถวินัยและบัญญัติวินัย (วิ.อ. (บาลี) ๑/๓๕/๒๓๖-๒๓๗).

^{๒๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **จาริกบุญ-จาริกธรรม**, หน้า ๒๕๕.

^{๒๕} สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พิมพ์ ธรรมโร), **บทสร้างนิสัย**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๗), หน้า ๔๘.

^{๒๖} พุ.พ. (ไทย) ๒๕/๕/๘.

^{๒๗} พระอุตรคณาธิการ (ชวินทร์ สระคำ), **ประวัติศาสตร์พุทธศาสนาในอินเดีย**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔), หน้า ๓๑.

^{๒๘} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๓๗๘/๔๖๓.

ด้วยชาติกำเนิดตามหลักศาสนาพราหมณ์^{๒๕}ได้แก่

๑. **วรรณะพราหมณ์** ได้แก่ นักบวช นักปราชญ์ ครูบาอาจารย์ มีหน้าที่อบรมสั่งสอน และประกอบศาสนพิธีต่าง ๆ เป็นวรรณะสูงเปรียบเสมือนศิระซึ่งเป็นบ่อเกิดแห่งความคิดสติปัญญา

๒. **วรรณะกษัตริย์** ได้แก่ นักรบ นักปกครอง นักการเมือง มีหน้าที่ทำการรบ และปกครองบ้านเมือง เป็นวรรณะสูงพอ ๆ กับวรรณะพราหมณ์เปรียบเสมือนอกซึ่งเป็นบ่อเกิดแห่งพลังทางสังคม บางทีก็เปรียบเสมือนแขนซึ่งมีหน้าที่ถืออาวุธต่อสู้ป้องกันประเทศ

๓. **วรรณะแพศย์** ได้แก่ นักธุรกิจ เกษตรกร สถาปนิก วิศวกร เป็นต้น ซึ่งถือว่าเป็นชนชั้นกลางเป็นพวกที่คุ้มครองเศรษฐกิจของชาติ เปรียบเสมือนขาซึ่งเป็นส่วนที่เลี้ยงหรือพยุงกายให้ทรงอยู่เศรษฐกิจที่ทรงสังคมได้ตกอยู่ในมือของชนพวกนี้ บางทีก็เปรียบเสมือนท้อง

๔. **วรรณะศูทร** ได้แก่ พวกเจ้าของดินเดิม ซึ่งถูกเหยียดหยามว่าเป็นทาส คือคนที่คอยรับใช้พวกอารยันดุษเป็นทาส จึงกลายเป็นวรรณะที่ ๔ เรียกว่า วรรณะศูทร เปรียบเสมือนเท้า เพราะเท้าเป็นเครื่องพยุงร่างกายให้เคลื่อนไหวไปไหนมาไหนได้ พวกศูทรจึงเปรียบเสมือนอวัยวะที่ต่ำสุด แต่ถ้าไม่มีพวกศูทรสังคมก็เจริญก้าวหน้าไปไม่ได้ยาก เพราะพวกศูทรเป็นเสมือนแรงงานหรือกรรมกรนั่นเอง^{๒๖}

การแบ่งชนชั้นเช่นนี้ ทำให้เกิดปัญหาทางเชื้อชาติและการเมือง เพราะเป็นการเหยียดหยามดูถูก ไม่เป็นการเคารพต่อกันและกัน ผู้ที่จะได้เรียนรู้เรื่องกฎระเบียบ มารยาทประเพณีต่าง ๆ ก็จะจำกัดอยู่เพียงแค่ ๒ วรรณะ คือ วรรณะกษัตริย์กับวรรณะพราหมณ์ส่วนวรรณะแพศย์กับวรรณะศูทรถือว่าหมดสิทธิ์ที่จะได้ศึกษาเล่าเรียน

เมื่อเจ้าชายสิทธัตถราชกุมารเสด็จอุบัติขึ้นในโลกนี้ และได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในเวลาต่อมา ทรงเห็นความสำคัญเรื่องนี้เป็นสิ่งจำเป็นต้องแก้ไข ทรงต้องการจัดระบบทางสังคมใหม่ ปฏิวัติความคิดของชาวอินเดียใหม่ให้เลิกเชื่อถือเรื่องพรหมลิขิตหันมาเชื่อเรื่องกรรมลิขิตหรือเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม เช่น ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เป็นต้น

ในฐานะที่พระพุทธองค์ทรงเกิดในวรรณะกษัตริย์ ซึ่งเป็นนักรบ พระองค์ทรงทราบดีว่า “พวกผู้ดีเขารังเกียจพวกไพร่เพียงใด ทั้งนี้เพราะพวกศูทรหรือไพร่นั้นเป็นคนชั้นต่ำ ไม่มี

^{๒๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๘), หน้า ๑๕๕.

^{๒๖} จันงค์ ทองประเสริฐ, “พระพุทธเจ้ากับการปฏิวัติสังคม”, ใน *สารนิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิตรุ่นที่ ๔๕*, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๔๓) : ๑๐๖.

ระเบียบวินัย ไม่รู้จักกริยามารยาทที่ดีในสังคม”^{๓๑} เมื่อบุคคลเหล่านี้ มาบวชในพระธรรมวินัยแล้ว พระพุทธองค์ทรงเห็นความสำคัญในการที่จะปรับพฤติกรรม จึงได้สอนมารยาทเพื่อจะแก้ปัญหาทางสังคมในด้านกริยามารยาท และป้องกันการดูถูกจากบุคคลภายนอกซึ่งอาจกล่าวได้ว่า สาวกของพระสมณะ โคดมไม่มีมารยาทหรือความเป็นผู้ดีจึงได้สร้างกฎระเบียบใหม่ คือ การไม่แบ่งแยกระบบชนชั้นวรรณะ ทรงเปลี่ยนแปลงและปรับประยุกต์ระบบสังคมให้ดีขึ้น ไม่มีการดูถูกเหยียดหยามคนต่างวรรณะกันเพราะถือว่าคนทุกคนเกิดมาีความเป็นมนุษย์เสมอภาคกัน จะต่างกันก็ตรงที่การทำดีหรือทำชั่ว

๒.๑.๑ เสนิยวัตรพื้นฐานของการมีความเคารพ

พระพุทธองค์จึงทรงสอนคุณสมบัตินี้สำหรับคนดีให้โดยการบัญญัติสิกขาบทเกี่ยวกับเรื่องมารยาทขึ้นมา เรียกว่า เสนิยวัตร ^{๓๒} คือ ข้อวัตรปฏิบัติที่ภิกษุจะต้องศึกษา ว่าด้วยเรื่องธรรมเนียมเกี่ยวกับมารยาทที่ภิกษุพึงสำเหนียกหรือพึงฝึกปฏิบัติ รวมทั้งให้สามเณรถือปฏิบัติด้วย มี ๑๕ สิกขาบท เป็นหมวดที่ ๑ แห่งสิกขาบทในบรรดาสิกขาบท ๒๒๗ ของพระภิกษุ บทบัญญัติในเสนิยะ แบ่งได้ ๔ กลุ่ม ได้แก่

๑. มารยาทที่ควรประพฤติเวลาเข้าบ้าน
๒. มารยาทในการรับบิณฑบาตและการขบฉัน
๓. มารยาทในการแสดงธรรม
๔. มารยาทในการรักษาสุขภาพอนามัย (มารยาทเกี่ยวกับการสุขา)

ข้อวัตรปฏิบัติหรือมารยาทที่ภิกษุพึงสำเหนียก มี ๑๕ สิกขาบท ดังนี้

๑. มารยาทที่ควรประพฤติเวลาเข้าบ้าน คือ ภิกษุพึงทำความสำเหนียกว่า
  ๑. เราจักนุ่งผ้าให้เรียบร้อย
  ๒. เราจักห่มผ้าจีวรให้เรียบร้อย
  ๓. เราจักปกปิดกายให้ดีไปในละแวกบ้าน
  ๔. เราจักปกปิดกายให้ดี นั่งในละแวกบ้าน
  ๕. เราจักสำรวมดี ไปในละแวกบ้าน
  ๖. เราจักสำรวมดี นั่งในละแวกบ้าน
  ๗. เราจักมีจักขุทอดลง ไปในละแวกบ้าน
  ๘. เราจักมีจักขุทอดลง นั่งในละแวกบ้าน

^{๓๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๓.

^{๓๒} วิ.มทา. (ไทย) ๒/๕๗๖-๖๕๔/๖๔๕-๗๑๕.

๙. เราจักไม่เวกผ้า ไปในละแวกบ้าน
 ๑๐. เราจักไม่นั่งเวกผ้า ในละแวกบ้าน
 ๑๑. เราจักไม่ห้าวเราดั่ง ไปในละแวกบ้าน
 ๑๒. เราจักไม่นั่งห้าวเราดั่ง ในละแวกบ้าน
 ๑๓. เราจักพูดเสียงเบา ไปในละแวกบ้าน
 ๑๔. เราจักนั่งพูดเสียงเบา ในละแวกบ้าน
 ๑๕. เราจักไม่เดินโคลงกาย ไปในละแวกบ้าน
 ๑๖. เราจักไม่นั่งโคลงกาย ในละแวกบ้าน
 ๑๗. เราจักไม่เดินแกว่งแขน ไปในละแวกบ้าน
 ๑๘. เราจักไม่นั่งแกว่งแขน ในละแวกบ้าน
 ๑๙. เราจักไม่เดินโคลงศีรษะ ไปในละแวกบ้าน
 ๒๐. เราจักไม่นั่งโคลงกาย ไปละแวกบ้าน
 ๒๑. เราจักไม่เดินเท้าสะเอว ไปในละแวกบ้าน
 ๒๒. เราจักไม่นั่งเท้าสะเอว ในละแวกบ้าน
 ๒๓. เราจักไม่เดินคลุมศีรษะ ไปในละแวกบ้าน
 ๒๔. เราจักไม่นั่งคลุมศีรษะ ในละแวกบ้าน
 ๒๕. เราจักไม่เดินกระโห่ียง ไปในละแวกบ้าน
 ๒๖. เราจักไม่นั่งรัดเข่า ในละแวกบ้าน^{๓๓}
 ๒๗. เราจักรับบาตร โดยเคารพ
 ๒๘. เราจักมองคูแต่ในบาตร ขณะรับบิณฑบาต
 ๒๘. เราจักรับแกง พอสมควรแก่ข้าวสุก
 ๒๙. เราจักรับบิณฑบาต พอเสมอขอปากบาตร
 ๓๐. เราจักฉันบิณฑบาต โดยเคารพ
 ๓๑. เราจักมองคูแต่ในบาตร ขณะฉัน
 ๓๒. เราจักไม่ซูดข้าวสุก ให้แห้ว
 ๓๓. เราจักฉันแกง พอสมส่วนกับข้าวสุก
 ๓๔. เราจักไม่ฉันบิณฑบาต ซุ่มแต่ยอดลงไป
 ๓๕. เราจักไม่ซูดข้าวสุก กลบแกงด้วยหวังได้มาก
 ๓๖. เราจักไม่ใช้ข้าวสุกกลบแกงหรือกับข้าว เพราะอยากได้มาก

^{๓๓} วิ.มทา. (ไทย) ๒/๕๗๖-๖๐๑/๖๔๕-๖๗๕.

๓๗. เราไม่เป็นไ้ จักไม่ออกปากขอแคงหรือข้าวสุกมาฉันส่วนตัว
๓๘. เราจักไม่มุ่งคำหนิ มองดูบาตรภิกษุเหล่าอื่น
๓๙. เราจักไม่ทำคำข้าวให้ใหญ่เกิน
๔๐. เราจักทำคำข้าวให้กลม
๔๑. เราจักไม่อ้าปากรอคำข้าวที่ยังไม่ถึงปาก
๔๒. ขณะกำลังฉัน เราจักไม่สอดมือทั้งหมดเข้า
๔๓. ขณะที่ในปากมีคำข้าว เราจักไม่พุดคุย
๔๔. เราจักไม่ฉันโยนคำข้าว
๔๕. เราจักไม่ฉันกัดคำข้าว
๔๖. เราจักไม่ฉันอาหารทำกระพุงแก้มตุ่ย
๔๗. เราจักไม่ฉันสลัดมือ
๔๘. เราจักไม่ฉันโปรยเมล็ดข้าว
๔๙. เราจักไม่ฉันแฉลบลิ้น
๕๐. เราจักไม่ฉันทำเสียงดังจ๊ับ ๆ
๕๑. เราจักไม่ฉันทำเสียงดังซู้ด ๆ
๕๒. เราจักไม่ฉันเลียมือ
๕๓. เราจักไม่ฉันเลียบาตร
๕๔. เราจักไม่ฉันเลียริมฝีปาก
๕๕. เราจักไม่จับภาชนะน้ำดื่มด้วยมือเป็นอาหาร
๕๖. เราจักไม่เทน้ำล้างบาตรที่มีเมล็ดข้าวในละแวกบ้าน^{๓๔}
๓. มารยาทในการแสดงธรรมคือ ภิกษุพึงทำความสำเหนียกว่า
๕๗. เราจักไม่แสดงธรรมแก่คนก้นร่ม
๕๘. เราจักไม่แสดงธรรมแก่คนที่ไม่เป็นไ้ ผู้ถือไม้พลอง
๕๙. เราจักไม่แสดงธรรมแก่คนที่ไม่เป็นไ้ ผู้ถือศัสตรา
๖๐. เราจักไม่แสดงธรรมแก่คนที่ไม่เป็นไ้ ผู้ถืออาวุธ
๖๑. เราจักไม่แสดงธรรมแก่คนที่ไม่เป็นไ้ ผู้สวมเชิงเท้า
๖๒. เราจักไม่แสดงธรรมแก่คนที่ไม่เป็นไ้ ผู้สวมรองเท้า
๖๓. เราจักไม่แสดงธรรมแก่คนที่ไม่เป็นไ้ ผู้อยู่ในยาน
๖๔. เราจักไม่แสดงธรรมแก่คนที่ไม่เป็นไ้ ผู้อยู่บนที่นอน

^{๓๔} วิ.มทา. (ไทย) ๒/๖๐๒-๖๓๒/๖๗๖-๗๑๑.

๖๕. เราจักไม่แสดงธรรมแก่คนที่ไม่เป็นใจ ผู้นั่งรดเข่า
 ๖๖. เราจักไม่แสดงธรรมแก่คนที่ไม่เป็นใจ ผู้โปกษิระยะ
 ๖๗. เราจักไม่แสดงธรรมแก่คนที่ไม่เป็นใจ ผู้คลุมศิระยะ
 ๖๘. เรานั่งที่พื้นดินจักไม่แสดงธรรมแก่คนที่ไม่เป็นใจ ผู้นั่งบนอาสนะ
 ๖๙. เรานั่งบนอาสนะต่ำจักไม่แสดงธรรมแก่คนที่ไม่เป็นใจ ผู้นั่งบนอาสนะสูง
 ๗๐. เรายืนอยู่จักไม่แสดงธรรมแก่คนที่ไม่เป็นใจ ผู้นั่งอยู่
 ๗๑. เราเดินอยู่ข้างหลังจักไม่แสดงธรรมแก่คนที่ไม่เป็นใจ ผู้เดินไปข้างหน้า
 ๗๒. เราเดินไปนอกทางจักไม่แสดงธรรมแก่คนที่ไม่เป็นใจ ผู้เดินในทาง^{๓๕}

๔. มารยาทในการรักษาสุขภาพอนามัย (มารยาทเกี่ยวกับการสุขา) คือภิกษุพึงทำความสำเหนียกว่า

๗๓. เราไม่เป็นใจ จักไม่ยื่นถ่ายอุจจาระหรือปัสสาวะ
 ๗๔. เราไม่เป็นใจจักไม่ถ่ายอุจจาระปัสสาวะหรือบ้วนน้ำลาย ลงบนของเจียว
 ๗๕. เราไม่เป็นใจ จักไม่ถ่ายอุจจาระปัสสาวะหรือบ้วนน้ำลายลงในน้ำ^{๓๖}

ข้อวัตรปฏิบัติที่เรียกว่า เสขิยะ เหล่านี้ เป็นมารยาทเบื้องต้นที่ภิกษุสามเณรควรเรียนรู้และประพฤติปฏิบัติตาม เป็นหลักปฏิบัติอันเป็นคุณสมบัติของผู้ที่ยังต้องศึกษา หรือธรรมเนียมเกี่ยวกับเรื่องมารยาทที่ภิกษุต้องสำเหนียก ฝึกฝนปฏิบัติ เสขิยะ ไม่ใช่ชื่อแห่งอาบัติ แต่เป็นชื่อสิกขาบทที่ว่าด้วยมารยาทของบุคคลผู้ได้รับการศึกษาเรียกว่า เสขิยวัตร คือ กิริยามารยาทที่เหมาะสมของภิกษุ ผู้ไม่ปฏิบัติตามบทบัญญัติแห่งเสขิยะ ต้องอาบัติทุกกฏเป็นที่น่าสังเกตได้ว่า เสขิยวัตรนี้ สอนให้รู้จักความเคารพต่อตนเองและผู้อื่น รวมทั้งสิ่งแวดล้อมภายนอกด้วย เป็นการให้ความเคารพทั้งบุคคล สถานที่ และสิ่งของ พระพุทธเจ้าทรงตระหนักในบุคคลและสิ่งแวดล้อม จึงทรงวางกฏเกณฑ์ในพระวินัยไว้ อันเป็นการอนุรักษ์แหล่งน้ำ ลำธาร และต้นไม้ได้ด้วย

ดังนั้น เสขิยวัตรจึงเป็นพื้นฐานของการมีความเคารพ มีความสำคัญต่อหมู่สงฆ์อย่างยิ่ง เพราะความเสื่อมศรัทธาของประชาชนเกิดจากความประพฤติผิดนอกฐานพระธรรมวินัยของพระภิกษุสงฆ์ จะเห็นได้ว่า เมื่อพระภิกษุสงฆ์ทำผิด ถูกชาวบ้านนินทา พระพุทธองค์ทรงพิจารณาถึงความตั้งมั่นแห่งพระศาสนา จึงทรงห้ามประพฤติปฏิบัติเช่นนั้นอีกแล้วทรงบัญญัติสิกขาบทให้ปฏิบัติตามเพื่อความดีงามแห่งคณะสงฆ์นั่นเอง ความมีมารยาทดีงาม จึงเป็นเรื่องเบื้องต้นที่ภิกษุผู้บวชเข้ามาแล้วจะต้องศึกษาเรียนรู้เพื่อจะได้ปฏิบัติเสมอภาคกัน หากไม่ปฏิบัติตามก็เหมือนเป็นคน

^{๓๕} วิ.มหา (ไทย) ๒/๖๓๓-๖๕๐/๗๑๒-๗๓๐.

^{๓๖} วิ.มหา. (ไทย) ๒/๖๕๑-๖๕๔/๗๓๑-๗๓๕.

ไม่มีมารยาท มีความผิดพลาดบกพร่อง มีความเสียหายใช้การไม่ได้ ความเสื่อมเสียที่จะเกิดขึ้นนี้ เรียกว่า วิบัติ มี ๔ ประการ ได้แก่

๑. สิ้นวิบัติ วิบัติแห่งศีล ได้แก่ ความเสียแห่งศีล เสียศีล สำหรับพระภิกษุ ก็ต้อง อาบัติปาราชิก หรือสังฆาทิเสส

๒. อาจารย์วิบัติ วิบัติแห่งอาจารย์ ได้แก่ ความเสียมรรยาท เสียความประพฤติจรรยา มรรยาทไม่ดี สำหรับพระภิกษุ ก็ ต้องลหุกาบัติ (อาบัติเบา) ตั้งแต่ถูกล้างจี้ถึงทุพภาสิต

๓. ทัณฺฑีวิบัติ วิบัติแห่งทัณฺฑี ได้แก่ความเห็นผิดธรรมผิดวินัย

๔. อาชีวิวิบัติ วิบัติแห่งอาชีวะ ได้แก่ ความเสียหายแห่งการเลี้ยงชีพ ประกอบ มิถาชีพ หาเลี้ยงชีพในทางที่ผิด^{๓๖}

๒.๑.๒ การแสดงความเคารพธรรมชาติและสิ่งแวดลอม

คำว่า ธรรมชาติ หมายถึง สิ่งเกิดขึ้นและเป็นอยู่ตามธรรมดาของสิ่งนั้น ๆ^{๓๗} ส่วนคำว่า สิ่งแวดลอม หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ทั้งทางธรรมชาติและทางสังคมที่แวดลอมมนุษย์^{๓๘} ได้แก่ ของที่เกิดขึ้นเองตามวิสัยของโลก เช่น คน สัตว์ ต้นไม้ เป็นต้น พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวไว้ว่า มนุษย์มีความสัมพันธ์กับธรรมชาติสิ่งแวดลอมอยู่ตลอดเวลา ธรรมชาติสิ่งแวดลอมเป็นส่วนหนึ่งแห่งระบบการดำรงอยู่ด้วยดีของมนุษย์ ซึ่งมีองค์ประกอบ ๓ ส่วน คือ

๑. มนุษย์ ซึ่งประกอบด้วยกายกับใจ

๒. สังคม

๓. ธรรมชาติแวดลอม^{๓๙}

มนุษย์ชาติจะดำรงอยู่ด้วยดีได้ โลกจะมั่นคงปลอดภัยและอารยธรรมจะเจริญงอกงามต่อไป องค์ประกอบ ๓ ส่วนนี้ ต้องมีความประสานกลมกลืนกัน เกื้อกูลอาศัยซึ่งกันและกันเป็นอยู่ ไม่สามารถจะแยกออกจากกันได้ ธรรมชาติจึงมีความสำคัญต่อชีวิตทุกชีวิตในโลกนี้ เพราะถ้ามนุษย์ขาดธรรมชาติและสิ่งแวดลอมที่ดีแล้ว ชีวิตคงเป็นอยู่อย่างสงบสุขได้ยาก กล่าวได้ว่า ความสงบ

ความร่มรื่นของป่า ทำให้เกิดความสะดวกสบายซึ่งเรียกว่า สบายะ แก่พระสงฆ์และบุคคลทั่วไปที่ต้องการฝึกอบรมจิตใจของตนเองให้มีความสงบได้ วรพจน์ ทองใบ ได้กล่าวถึงความสำคัญของธรรมชาติไว้ว่าป่าไม่มีความสำคัญต่อพระพุทธศาสนาอย่างมาก เหตุการณ์สำคัญใน

^{๓๖} วิ.ป. (ไทย) ๘/๒๗๑/๓๖๔.

^{๓๗} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕, พิมพ์ครั้งที่ ๔ (กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๑), หน้า ๔๒๐.

^{๓๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๒๑.

^{๓๙} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๑๐๗.

พุทธประวัติหลายครั้ง ไม่ว่าจะเป็นการประสูติใต้ต้นสาละ ณ สวนลุมพินีวันเมืองกบิลพัสดุ์ การตรัสรู้ซึ่งเป็นการค้นพบพระสัจธรรมของพระพุทธเจ้าใต้ต้นโพธิ์ ซึ่งนับเป็นการค้นพบหัวใจหรือแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา ที่พระสงฆ์ได้ยึดถือและปฏิบัติตามอย่างต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน^{๔๑}

พระสงฆ์สาวกผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบในพระพุทธศาสนา ไม่ว่าจะเป็นในอดีตหรือในปัจจุบัน เช่น หลวงปู่แหวน หลวงปู่มั่น หลวงปู่ชา หลวงพ่อพุทธทาสท่านเหล่านั้น มีการดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกับทุกสรรพสิ่งแวดล้อม โดยอาศัยปัจจัยในการดำเนินชีวิตเพื่อปฏิบัติตามพระธรรมวินัย และปฏิบัติศาสนกิจตามหน้าที่ของพระสงฆ์ในแต่ละวัน จะต้องมีส่วนเกี่ยวข้องกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยได้อาศัยประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในรูปของปัจจัยสี่ ได้แก่ เครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ภายใต้กฎระเบียบข้อบังคับของพระสงฆ์ที่เรียกว่า พระวินัยบัญญัติ^{๔๒}

๒.๑.๓ การแสดงความเคารพตามอายุสมาชิกภาพ

สังคัมพระพุทธศาสนาประกอบไปด้วยบริษัท ๔ คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสกและอุบาสิกา แม้ว่าพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทจะไม่มีภิกษุณีเหลืออยู่ก็ตาม แต่ยังมีภิกษุอุบาสก และอุบาสิกาเป็นหลักในสังคัมชาวพุทธต่อไป อาจแบ่งได้เป็น ๒ ฝ่าย คือ ฝ่ายบรรพชิตและฝ่ายคฤหัสถ์ ระหว่างบรรพชิตและคฤหัสถ์นั้น มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องซึ่งกันและกันมาโดยตลอด ทั้งนี้เพราะอาศัยหลักธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวในจิตใจ เป็นไปในแนวทางเดียวกันนั่นเอง “ในวงพุทธบริษัท เป็นที่ทราบกันดีว่าคฤหัสถ์กราบไหว้เคารพพระภิกษุสงฆ์ ส่วนพระภิกษุสงฆ์ ก็แสดงความเคารพกันตามลำดับความแก่ก่อนโดยพรญา หรือตามลำดับอายุสมาชิกภาพในหมู่สงฆ์”^{๔๓}

ฝ่ายคฤหัสถ์นั้น ให้เคารพกันโดยชาติวุฒิ (ผู้เจริญโดยกำเนิด) วัยวุฒิ (ผู้เจริญโดยวัย) คุณวุฒิ (ผู้เจริญโดยคุณธรรมหรือคุณงามความดี) ส่วนบรรพชิต ให้เคารพกันตามพระพุทธานุญาตีคือเอาการบวชก่อนบวชหลังเป็นหลัก ภิกษุที่บวชภายหลัง แม้จะเจริญโดยชาติวุฒิ วัยวุฒิ หรือ

^{๔๑} วรพจน์ ทองใบ, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์บทบาทของพระสงฆ์กับการอนุรักษ์ป่าไม้ : ศึกษาเปรียบเทียบเฉพาะกรณี พระพงษ์ศักดิ์ เตชะธัมโม วัดผาลาด อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ กับการปลูกป่าสมุนไพรรของพระสมนึก นาโถ วัดปลักไม้ลาย อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม”, วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๗), หน้า ๕๐.

^{๔๒} พระมหาอุทัย มุลแก้ว, “การจัดการสิ่งแวดล้อมตามหลักพระวินัยปิฎก”, การค้นคว้าแบบอิสระปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๑), หน้า ๑.

^{๔๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร: มหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๔๓๗.

คุณวุฒิก็ตาม จะต้องเคารพภิกษุผู้บวชก่อนเสมอ เป็นธรรมเนียมที่พระพุทธองค์ทรงวางไว้ให้ประพฤติปฏิบัติต่อกันและกัน

สาเหตุที่พระพุทธองค์ทรงให้มีการแสดงความเคารพกันตามลำดับพรรษา เช่น การกราบไหว้ ลุกรับ ทำอัญชลีกรรม สามิจิกรรม ให้แบ่งอาสนะอันเลิศ น้ำอันเลิศ ภัตตาหารอันเลิศ ตามลำดับพรรษา เพราะมีกรณีตัวอย่างเกิดขึ้น ดังปรากฏในพระวินัยปิฎกเล่มที่ ๗ เรื่องอัคคาสนาทือนุชานนะ ว่าด้วยทรงอนุญาตอาสนะเลิศเป็นต้น โดยมีเรื่องสรุปย่อ ดังนี้

“ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตการกราบไหว้ การลุกรับ อัญชลีกรรม สามิจิกรรมอาสนะอันเลิศ น้ำอันเลิศ บิณฑบาตอันเลิศตามลำดับพรรษา อนึ่ง ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงกีดกันเสนาสนะ ของสงฆ์ตามลำดับพรรษา”^{๔๔}

จะเห็นได้ว่า พระองค์ทรงอนุญาตการกราบไหว้ การลุกรับ อัญชลีกรรม สามิจิกรรม และการได้อาสนะ น้ำ และบิณฑบาตอันเลิศตามลำดับพรรษา ทรงห้ามกีดกันเสนาสนะของสงฆ์ตามลำดับพรรษา ใครกีดกันหรือไม่ปฏิบัติตาม ต้องอาบัติทุกกฏ สิ่งที่พระองค์ทรงอนุญาตเหล่านี้เป็นสิ่งควรประพฤติปฏิบัติต่อกันและกันอย่างยิ่ง เพราะเป็นการให้เกียรติต่อกันและกัน เป็นการแสดงอัธยาศัยไมตรีต่อกัน และเป็นการเคารพต่อกันและกันการแสดงความเคารพในลักษณะดังกล่าวนี้ พระสงฆ์ในปัจจุบันยังยึดถือปฏิบัติกันอยู่ เช่นการกราบไหว้ การลุกรับ และการแสดงสามิจิกรรมต่อกัน จะเห็นได้ว่า ในช่วงเทศกาลเข้าพรรษา พระภิกษุที่มีพรรษาน้อยกว่าหรือลูกศิษย์ทั้งหลายจะมีการทำสามิจิกรรมต่อพระเถระผู้ใหญ่ที่มีพรรษามากกว่าหรือครูอาจารย์ที่ตนเคารพนับถือ เป็นการแสดงอัธยาศัยไมตรีที่ดีต่อกัน เชื่อว่าได้ปฏิบัติธรรมเพื่อความสัมพันธที่ดีและความสามัคคีในหมู่คณะ ก่อให้เกิดมีความเคารพต่อกันและกัน

๒.๑.๔ การแสดงความเคารพต่อกันของบรรพชิต

ระเบียบการแสดงความเคารพต่อกันของบรรพชิต มี ๔ ข้อ ได้แก่ อภิวัต(กราบไหว้) อุฏฐานะ(การลุกรับ)อัญชลีกรรม (การประนมมือ) และสามิจิกรรม (การแสดงอัธยาศัย) ทั้ง ๔ ข้อนี้ ได้ยึดถือปฏิบัติตามพุทธบัญญัติ และทางคณะสงฆ์ได้วางไว้ให้ภิกษุสามเณรถือเป็นหลักปฏิบัติตาม

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พิมพ์ ธรรมชโร) ได้อธิบายระเบียบการแสดงความเคารพของบรรพชิต ให้ยึดถือหลักปฏิบัติ ๔ ประการ คือ

๑. **อภิวัต** คือ การกราบ การไหว้ ลักษณะการกราบ ให้กราบแบบเบญจางคประดิษฐ์ ให้กราบ ๓ หน ส่วนการไหว้ ให้กระพุ่มนิ้วแม่มือทั้ง ๑๐ ยกมือขึ้นประนม

^{๔๔} วิ.จ. (ไทย) ๗/๓๑๑/๑๒๕.

เหนือศีรษะหรือเสมอหน้าผาก แล้วก้มศีรษะลงเล็กน้อยพองาม ให้ไหวเพียงครั้งเดียว มีหลักที่ภิกษุสงฆ์จะพึงปฏิบัติต่อกัน ดังนี้

๑) ให้ภิกษุผู้อ่อนพรรษากราบหรือไหว้ภิกษุผู้แก่พรรษากว่า ส่วนสามเณรให้กราบหรือไหว้ภิกษุทั้งหลายแม้บวชในวันนั้น

๒) เมื่อภิกษุเข้าหาพระผู้แก่พรรษากว่า ในสถานที่ใช้นั่งบนพื้น พึงใช้วิธีการกราบ แต่ถ้าเข้าหาในสถานที่ใช้นั่งเก้าอี้หรือยืน พึงยืนไหว้ ถ้าในสถานที่นั้นมีภิกษุผู้แก่พรรษาหลายท่าน พึงกราบหรือไหว้ผู้มีพรรษาแก่กว่า ครั้นเมื่อมีธุระกิจต้องสนทนากับผู้ใด พึงสนทนากับผู้นั้น

๓) เมื่อภิกษุเข้าหาพระผู้แก่พรรษากว่า ในเวลาท่านเปลือยกาย หรืออยู่ในที่มีมืด มองไม่เห็นกัน นอนหลับอยู่ มัวทำธุระอยู่ หรือฉันอาหารอยู่ อย่ากราบหรือไหว้

๔) เมื่อภิกษุนั่งอยู่ในสำนักพระผู้แก่พรรษากว่า อย่ากราบหรือไหว้ภิกษุผู้มีพรรษาอ่อนกว่า เว้นไว้แต่มีบทให้ทำ เช่น ขอมมากันมาโดยลำดับ แม้เวลาห่มจีวรคลุมบา้ทั้งคู่ ก็อย่ากราบหรือไหว้ ทั้งในเขตวัด บนบ้านและนอกเขตวัด

๕) ภิกษุจะเข้าไปในวัดอื่น พึงแสดงความเคารพ โดยการถอดรองเท้า ลดร่มลดจีวรเจวียงป่า ทำความเคารพภิกษุผู้เป็นเจ้าถิ่นที่มีพรรษาแก่กว่าเมื่อเห็นภิกษุเจ้าถิ่นกำลังทำธุระอยู่ ให้รอนท่านทำธุระเสร็จก่อน จึงค่อยเข้าหา

๖) เมื่อภิกษุจะเข้าไปในโบสถ์ วิหาร ศาลาการเปรียญ หรือสถานที่ที่ประดิษฐานพระพุทธรูปวิมา เจดีย์สถาน พึงแสดงความเคารพ อย่าห่มคลุม อย่ากั้นร่ม อย่าสวมรองเท้าเข้าไป พึงกราบหรือไหว้ ในที่ควรกราบหรือควรไหว้

๒. อัญฐานะ คือ การลุกขึ้นยืนต้อนรับ เพื่อแสดงความเคารพภิกษุผู้มีพรรษาแก่กว่า ซึ่งเดินตรงมาหรือผ่านไปในระยะใกล้ เป็นธรรมเนียมคือปฏิบัติกันมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล เช่น ภิกษุยืนรับเสด็จ ภิกษุณิเขินเฝ้าสมเด็จพระบรมศาสดา มีหลักคือปฏิบัติดังนี้

๑) ภิกษุอยู่ในที่ควรจะลุกขึ้นได้ เมื่อเห็นภิกษุผู้มีพรรษาแก่กว่ามาถึงพึงลุกขึ้นยืนรับ และยืนตัวตรงหันหน้าไปทางท่าน อย่าเพิ่งนั่งเมื่อท่านยังไม่นั่ง

๒) ภิกษุผู้ นั่งเข้าแถว หรือเข้าประชุมอยู่ในหมู่สงฆ์บนอาสน์สงฆ์ หรือสถานที่ใช้นั่งบนพื้น เมื่อเห็นภิกษุผู้มีพรรษาแก่กว่ามา อย่าลุกขึ้นพืงนั่งทำตรง แสดงอาการสำรวม ทอดตาดูท่านและนัยสการในท่านแม้ถ้าพบท่านในบ้านก็พึงทำเช่นนั้น ไม่ควรลุกขึ้น ไม่ควรกราบหรือไหว้

๓) ภิกษุผู้ นั่งอยู่ในสำนักของภิกษุผู้มีพรรษาแก่กว่า เมื่อเห็นภิกษุรูปอื่นมาไม่ควรลุกขึ้น และไม่ควรรกราบหรือไหว้

๓. อัญชลีกรรม คือ การประนมมือ ลักษณะการประนมมือนี้ นิยมให้กระพุ่มนิ้วมือทั้ง ๑๐ และยกขึ้นเพียงอก ใช้ได้ทั้งขณะยืนและนั่ง โดยปกติใช้ทำแก่ภิกษุผู้มีพรรษาแก่กว่า แต่

บางคราวใช้ทำแม่แก่ผู้ภักดีผู้อ่อนพรหม แม่แก่คฤหบดีและกิจอื่นอันควรแก่ความเคารพ ฟังถือหลักปฏิบัติ ดังนี้

๑) ปฏิบัติต่อภักดีผู้มีพรหมแก่กว่า เช่น ประนมมือฟังคำสั่งสอน และประนมมือสนทนากับท่าน

๒) ปฏิบัติต่อภักดีผู้มีพรหมอ่อนกว่าและคฤหบดี เช่น ประนมมือขมาโทษ ประนมมือทำวณิชกรรม ประนมมือรับกราบไหว้ ประนมมือให้พร

๓) ปฏิบัติในกิจอื่นอันควรแก่ความเคารพ เช่น ประนมมือว่าคำนัมสการพระ ประนมมือทำวัตร ประนมมือสวดมนต์ ประนมมือรับฟังพระปาติโมกข์ ประนมมือฟังพระธรรมเทศนาและวินัยกถา

๔. **สามิจิกรรม** คือการแสดงอหิชาศัย เช่น เดินหลัง นั่งหลัง ให้ที่นั่ง หลีกทางลดร่ม ถอดรองเท้า เป็นต้น ปฏิบัติต่อภักดีผู้มีพรหมแก่กว่าหรืออ่อนกว่า โดยสมควรแก่ประเภทแห่งการบางอย่าง ใช้ทำแม่แก่คฤหบดี เช่น มิเป็นวัตรของภักดี ไม่สวมรองเท้าไม่กั้นร่มเข้าไปในบ้าน ฟังถือเป็นหลักปฏิบัติ ดังนี้

๑) ภิกษุสามเณรอยู่ในที่เดียวกับภักดีผู้มีพรหมแก่กว่า จะสอนธรรมอธิบายธรรมสาธยายธรรม ฟังขออนุญาตท่านก่อน เว้นแต่ท่านอนุญาตไว้ให้ทำได้เสมอไป ก็ไม่ต้องบอกขออนุญาตทุกขณะก็ได้

๒) ภิกษุสามเณรเดินไปตามทาง พบพระผู้ใหญ่เข้า ฟังหยุดยืนหันหน้าไปทางท่าน ทำท่าตรงแสดงอาการสำรวมทอดตาดูท่านและนัมสการในท่าน ถ้ากั้นร่มฟังกุ่มหรือเบนลงจากศิระษะ ถ้าสวมรองเท้าฟังกุดออก

๓) ภิกษุสามเณรเดินไปตามทาง พบพระเจ้าแผ่นดินหรือพระบรมวงศ์ผู้ใหญ่เสด็จผ่านมา ฟังหยุดยืนหันหน้าไปทางพระองค์ แสดงอาการสำรวมทอดตาและนัมสการ^{๔๕}ในพระองค์ ถ้าไปในยาน ก็ฟังกั้นท่าตรง แสดงอาการเช่นนั้น

๔) ภิกษุสามเณรพบผู้อื่นแสดงความเคารพตามทางฟังแสดงนัมสการในเขาด้วยยกมือขวาขึ้น หรือเบนร่ม ห้ามพยักหน้า

๕) ภิกษุสามเณรไปพบศพ ฟังหยุดยืนหรือนั่งสุดแต่สถานที่ แสดงอาการนั่งทอดตาดูศพ นึกให้ส่วนบุญ หรือนึกปลงกรรมฐาน

^{๔๕} นัมสการ ได้แก่ การแสดงความอ่อนน้อมด้วยการกราบไหว้; คำที่ใช้ขึ้นต้นและลงท้ายจดหมายที่มีไปถึงพระภิกษุสามเณร (ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, หน้า ๔๒๗), ส่วนคำว่า นัมสการ ในที่นี้หมายถึง การแสดงความรู้สึกชื่นชมในพระบารมีและพระเกียรติยศของพระมหากษัตริย์ ในฐานะที่พระองค์ทรงเป็นพระเจ้าแผ่นดินและทรงบำเพ็ญประโยชน์มหาศาลแก่พสกนิกร

๖. เมื่อภิกษุสามเณรได้เห็นการชักธงชาติขึ้นหรือลง ณ เสาประจำสถานที่ราชการ ตามเวลาปกติ หรือได้ยินเสียงแตรเดี่ยวหรือนทพริ้วเป่าค่านับหรือให้อาณัติสัญญาณชักธงชาติขึ้นหรือลง ถ้านั่งอยู่ที่ใดที่หนึ่ง แม้กำลังขบฉันอาหารอยู่ ก็ให้พักไว้ก่อน ฟังนั่งตั้งท่าตรง สำรวมใจ เมตตาแก่ชาติ ถ้ากำลังเดินก็ฟังหยุดยืนบ้ายหน้าไปทางนั้น และสำรวมใจแผ่เมตตาแก่ชาติเช่นกัน

๗. เมื่อภิกษุสามเณรได้เห็นธงชัยเฉลิมพล ธงเรือรบหรือธงประจำกองลูกเสือ ซึ่งทางราชการเชิญผ่านมา หรืออยู่กับที่ประจำแถวทหารหรือหน่วยลูกเสือ ฟังปฏิบัติตาม ข้อ ๖

๘. เมื่อภิกษุสามเณรได้ยินเสียงเพลงชาติ ซึ่งทางราชการบรรเลงในราชการก็ดี บรรเลงในงานพิธีอย่างใดพิธีหนึ่งก็ดี ฟังปฏิบัติตาม ข้อ ๖

๙. เมื่อภิกษุสามเณรได้ยินเสียงเพลงสรรเสริญพระบารมี ซึ่งทางราชการบรรเลงในราชการก็ดี บุคคลบรรเลงในงานใด ๆ ก็ดี ฟังปฏิบัติตาม ข้อ ๖ และฟังสำรวมใจถวายพระพรแด่พระมหากษัตริย์^{๔๖} การแสดงความเคารพกัน พระพุทธองค์ได้ตรัสว่า “ภิกษุพึงหวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลย トラบเท่าที่ภิกษุยังสักการะ เคารพ นับถือ บูชาภิกษุผู้เป็นเถระ เป็นรัตตัญญู”^{๔๗} “บวชมานาน เป็นสังฆบิดรเป็นสังฆปริณายก และสำคัญถ้อยคำของท่านเหล่านั้นว่าเป็นสิ่งควรรับฟัง”^{๔๘}

๒.๑.๕ การแสดงความเคารพต่อกันของคฤหัสถ์

พระพุทธองค์ได้ตรัสหลักการว่าด้วยเรื่องความเคารพกันตามลำดับอายุสมาชิกภาพ ดังปรากฏในสารินทพสูตร พระสูตรว่าด้วยการแสดงอุปทานิยธรรมที่สารินทเจดีย์ เกิดขึ้นขณะที่พระพุทธองค์ประทับอยู่ ณ สารินทเจดีย์กรุงเวสาลี พระพุทธองค์ทรงแสดงอุปทานิยธรรม^{๔๙} แก่เจ้าลิจฉวีทั้งหลาย โดยมีใจความสำคัญของพระดำรัสในอุปทานิยธรรมข้อที่ ๔ ว่า

“พวกเจ้าวัชชีพึงหวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลย トラบเท่าที่พวกเจ้าวัชชียังสักการะ เคารพ นับถือ บูชาเจ้าวัชชีผู้มีพระชนมายุมากของชาววัชชี และสำคัญถ้อยคำของท่านเหล่านั้นว่าเป็นสิ่งควรรับฟัง”^{๕๐}

^{๔๖} สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พิมพ์ ธรรมโร), บทสร้างนิสัย, หน้า ๕๑-๕๖.

^{๔๗} เป็นเถระ ในที่นี้หมายถึงเป็นผู้มีความมั่นคง (ถิรภาวะ) ในพระศาสนา ไม่หวนคืนสู่เพศคฤหัสถ์อีก ประกอบด้วยคุณธรรมที่ทำให้เป็นพระเถระคือศีลเป็นต้น รัตตัญญู เป็นตำแหน่งเอกทัคคะที่พระอัญญาโกณฑัญญะได้รับยกย่องจากพระพุทธเจ้ามีความหมายว่ารู้ราตรีนาน คือ บวชรู้แจ้งธรรม และเป็นพระชีนาสพก่อนพระสาวกทั้งหลาย (ที.ม.อ. (บาลี) ๑๓๖/๑๒๖).

^{๔๘} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๓๖/๘๒.

^{๔๙} อุปทานิยธรรม หมายถึง ธรรมไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียว มี ๒ ประเภท คือ ราชอุปทานิยธรรม และภิกษุอุปทานิยธรรม, ที.ม.อ.(บาลี) ๒/๑๓๔-๑๓๖/๑๑๖-๑๒๘.

^{๕๐} อัง.สตตก. (ไทย) ๒๓/๒๑/๓๒.

การแสดงความเคารพกันในฝ่ายคฤหัสถ์ พึงยึดถือการเคารพกันโดยชาติวุฒิ(ผู้เจริญโดยกำเนิด) วิทยวุฒิ (ผู้เจริญโดยวัย) คุณวุฒิ (ผู้เจริญโดยคุณธรรมหรือคุณงามความดี)

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พิมพ์ ธรรมชโร) ได้อธิบายไว้ในหนังสือบทสร้างนิสัย ดังนี้

๑. ชาติวุฒิ ผู้เจริญโดยกำเนิด หมายถึง บุคคลที่มหาชนยกย่องนับถือว่าเป็นผู้มีอารยธรรม และเป็นผู้ยิ่งใหญ่ในดินแดนแคว้นนั้น ๆ คือสูงศักดิ์โดยชาติมีธรรมสำหรับตระกูลวงศ์ เป็นเครื่องวัด แม้จะอยู่ในวัยใด ๆ ก็เป็นผู้ควรเคารพยำเกรง

๒. วิทยวุฒิ ผู้เจริญโดยวัย หมายถึงบุคคลที่อยู่ในปัจฉิมวัยมีอายุมาก หรือเป็นผู้สูงโดยวัยแห่งอายุกาล และมีธรรมสำหรับวัยเป็นเครื่องวัดว่าเป็นผู้หลักผู้ใหญ่ ซึ่งมหาชนในถิ่นนั้นนิยม นับถือ บุคคลเช่นนี้ เป็นผู้ควรเคารพยำเกรง

๓. คุณวุฒิ ผู้เจริญโดยคุณงามความดี หมายถึงผู้มีธรรมสำหรับตนเป็นเครื่องวัด จะเป็นครูอาจารย์หรือดำรงตำแหน่งใด ๆ แม้ผู้เยาว์วัยก็ตาม เมื่อมีคุณสมบัติมากในสันดาน ซึ่งเป็นผู้น้อยยอมเมตตา เป็นผู้ใหญ่นับถือ เป็นผู้เฒ่าน่ากราบไหว้ บุคคลเช่นนี้ เป็นผู้ควรเคารพยำเกรง

อนึ่ง ในสังคมของผู้ครองเรือนหรือฝ่ายฆราวาส พระพุทธองค์ตรัสเรื่องความเคารพระหว่างบุคคลในสังคมทุกประเภททุกภาษา เรียกว่า ทิศ หมายถึงบุคคลที่เราต้องเข้าไปเกี่ยวข้องมีความสัมพันธ์ต่อกันและกัน ให้รู้จักเคารพต่อกันและกันในบุคคล ๖ ประเภท ซึ่งเปรียบเสมือนทิศ ๖^{๕๐}

พระพุทธองค์ตรัสธรรมชี้ให้เห็นว่า ถ้าภิกษุสงฆ์มีความสามัคคีกัน มีความเคารพต่อกันและกัน ความเสื่อมเสียในวงการคณะสงฆ์ก็จะไม่เกิดขึ้นอย่างแน่นอน ซึ่งหลักธรรมที่ตรัสสอนนั้น เรียกว่าปรีหานิยธรรม คือธรรมไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม ธรรมที่ทำให้ไม่เสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียว สามารถนำไปใช้ได้ทั้งฝ่ายบรรพชิตและคฤหัสถ์ มี ๗ ประการ คือ

๑. หมั่นประชุมกันเนื่องนิตย์

๒. เมื่อประชุมก็พร้อมเพรียงกันประชุม เมื่อเลิกประชุมก็พร้อมเพรียงกันเลิกและพร้อมเพรียงช่วยกันทำกิจที่สงฆ์จะต้องทำ

๓. ไม่บัญญัติสิ่งที่พระพุทธเจ้าไม่บัญญัติขึ้น ไม่ถอนสิ่งที่พระองค์บัญญัติไว้แล้วสมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบทตามที่พระองค์ทรงบัญญัติไว้

๔. ภิกษุเหล่าใด เป็นผู้ใหญ่เป็นประธานในสงฆ์ เคารพนับถือภิกษุเหล่านั้นเชื่อฟังถ้อยคำของท่าน

๕. ไม่ลู่อ่านางแก่ความอยากที่เกิดขึ้น

๖. ยินดีในเสนาสนะป่า

^{๕๐} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๔๒/๑๕๕.

๗. ตั้งใจอยู่ว่า เพื่อนภิกขุสามเณร ซึ่งเป็นผู้มีศีล ที่ยังไม่มาสู่อาวาส ขอให้มาที่มาแล้ว ขอให้เป็นผู้เป็นสุข^{๕๒}

อปริหานิยธรรมอีกหมวดหนึ่งที่ตรัสแก่กษัตริย์วัชชี (วัชชีอปริหานิยธรรม) สำหรับผู้รับผิดชอบต่อบ้านเมือง หรือสำหรับฝ่ายคฤหัสถ์นำไปประพฤติปฏิบัติ มี ๗ ประการ คือ

๑. หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์
๒. พร้อมเพื่อกันประชุม พร้อมเพื่อกันเลิกประชุม พร้อมเพื่อกันทำกิจที่พึงทำ
๓. ไม่ถืออำเภอใจบัญญัติสิ่งที่มีได้บัญญัติไว้ ไม่ล้มล้างสิ่งที่ได้บัญญัติถือปฏิบัติมั่นคง

ตามวัชชีธรรม

๔. ท่านเหล่าใดเป็นผู้ใหญ่ในชนชาววัชชี เคารพนับถือท่านเหล่านั้น เห็นถ้อยคำของท่านว่าเป็นสิ่งอันพึงรับฟัง

๕. บรรดากุลสตรีกุลกุมารีทั้งหลายมิให้อยู่อย่างถูกข่มเหงรังแก
๖. เคารพสักการะบูชาเจดีย์ของวัชชี ทั้งภายในและภายนอก ไม่ละเลยการทำธรรมิกพลี
๗. ให้ความอารักขาคุ้มครองป้องกันอันชอบธรรมแก่พระอรหันต์^{๕๓}

๒.๒ หลักความเคารพในพระพุทธศาสนา

หลักธรรมที่สำคัญประการหนึ่งในพระพุทธศาสนา และจัดว่าเป็นมงคลอันสูงสุด บุคคลควรให้ความสำคัญและตระหนักในใจด้วยการเคารพต่อบุคคลและสิ่งของ พึงดูตัวอย่างพระพุทธองค์เป็นหลัก เพราะแม้แต่พระพุทธองค์ยังทรงให้ความสำคัญเคารพต่อพระธรรมและพระสงฆ์ หรือแม้แต่สถานที่สำคัญ ๆ ก็ทรงแนะนำให้เคารพสักการะนับถือ เช่น สังฆนิยสถาน ได้แก่สถานที่อันเป็นที่ตั้งแห่งความสังเวช เมื่อกล่าวถึงหลักความเคารพใหญ่ๆ ในพระพุทธศาสนา ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท มี ๖ ประการ คือ

๑. สัตถุคารวตา ความเคารพในพระศาสดา หรือพระพุทธเจ้า^{๕๔}
๒. ธรรมคารวตา ความเคารพในธรรม
๓. สังฆคารวตา ความเคารพในสงฆ์
๔. สิกขาการวตา ความเคารพในการศึกษา
๕. อัปปรมาทการวตา ความเคารพในความไม่ประมาท

^{๕๒} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๓๖/๘๒-๘๓.

^{๕๓} อจ.สตตทก. (ไทย) ๒๓/๒๑/๓๑-๓๒.

^{๕๔} วิ.ป. (ไทย) ๘/๒๗๑/๓๖๓.

๖. ปฏิสันถารคารวตา ความเคารพในปฏิสันถาร^{๕๕}

๒.๒.๑ สัตถุคารวตาหรือพุทธคารวตา

พระพุทธเจ้าทรงมีคุณสมบัติหลายอย่าง กล่าวคือ “มีคุณสมบัติภายนอก ได้แก่ บุคลิกภาพ และคุณสมบัติภายใน ได้แก่ คุณธรรมต่าง ๆ”^{๕๖} ในบทสวดระลึกถึงพระพุทธคุณ ได้แสดงพระพุทธลักษณะของพระองค์ไว้ ๙ ประการ ดังนี้

๑. เป็นพระอรหันต์
๒. ตรัสรู้ด้วยพระองค์เองโดยชอบ
๓. เทียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ
๔. เสด็จไปได้
๕. รู้แจ้งโลก
๖. เป็นสารถิณีผู้ที่ควรฝึกได้อย่างยอดเยี่ยม
๗. เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย
๘. เป็นพระพุทธเจ้า
๙. เป็นพระผู้มีพระภาค^{๕๗}

กล่าวสรุปได้ว่า พระองค์ทรงมีความสำคัญต่อพระพุทธศาสนาอย่างยิ่ง ดังนี้

๑. เป็นผู้ค้นพบอริยสัจ ๔
๒. เป็นผู้ตั้งพระพุทธศาสนา
๓. เป็นเจ้าของธรรมวินัย
๔. เป็นผู้ให้กำเนิดพุทธบริษัท ๔ คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา
๕. เป็นผู้มีพระคุณ ๓ ประการ คือ พระปัญญาคุณ พระวิสุทธิคุณ และพระมหา

กรุณาคุณ

๖. เป็นผู้เสียสละโดยทรงบำเพ็ญพระจริยา ๓ ประการ คือ โลกัตถจริยา ญาตัดตจริยา และพุทธัตถจริยา^{๕๘}

^{๕๕} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๒๔/๓๑๕.

^{๕๖} พระมหาสุพัฒน์ กุลยานธมโม, “พระพุทธเจ้า : บทบาทและหน้าที่ในฐานะพระบรมครู”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๔๐.

^{๕๗} อัง.นกก. (ไทย) ๒๒/๑๐/๔๒๑.

^{๕๘} มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, หลักสูตรและประมวลการสอนวิชาธรรม, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๑๔๑.

๒.๒.๒ รั้มการวตา

พระธรรม คือ คำสั่งสอนที่พระพุทธเจ้าทรงค้นพบและนำมาตรัสสอนสัตว์โลกให้รู้ตาม พระพุทธเจ้าทั้งหลายทรงเคารพธรรม ในบทสวดระลึกถึงพระธรรมคุณ ได้แสดงคุณของพระธรรมไว้ ๖ ประการ ดังนี้

๑. พระธรรมเป็นธรรมที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ดีแล้ว คือ ตรัสไว้เป็นความจริงแท้ อีกทั้งงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง และงามในที่สุด พร้อมทั้งอรรถพร้อมทั้งพยัญชนะ ประกาศหลักการครองชีวิตอันประเสริฐบริสุทธิบริบูรณ์สิ้นเชิง

๒. ผู้ปฏิบัติจะพึงเห็นชัดด้วยตนเอง คือ ผู้ใดปฏิบัติ ผู้ใดบรรลุผู้นั้นย่อมเห็นประจักษ์ด้วยตนเอง ไม่ต้องเชื่อตามคำของผู้อื่น ผู้ใดไม่ปฏิบัติ ไม่บรรลุ ผู้นั้นจะบอกก็เห็นไม่ได้

๓. ไม่ประกอบด้วยกาล คือ ไม่ขึ้นกับกาลเวลา ให้ผลแก่ผู้ปฏิบัติทุกเวลา ทุกโอกาส บรรลุเมื่อใดก็ได้รับผลเมื่อนั้น และเป็นจริงอยู่อย่างไร ก็เป็นอย่างนั้นไม่จำกัดด้วยกาล

๔. ควรเรียกให้มาดู คือ เชิญชวนให้มาชม พิสูจน์ และทำทายต่อการตรวจสอบ เพราะเป็นของจริงและดีจริง

๕. ควรน้อมเข้ามาในตน คือ ควรน้อมเข้ามาไว้ในใจ หรือน้อมใจเข้าไปให้ถึงด้วยการปฏิบัติให้เกิดมีขึ้นในใจ หรือให้ใจบรรลุถึงอย่างนั้น หมายความว่าเชิญชวนให้ทดลองปฏิบัติดู อีกอย่างหนึ่งว่าเป็นสิ่งที่นำผู้ปฏิบัติให้เข้าไปถึงที่หมายคือนิพพาน

๖. อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน คือ เป็นวิสัยของวิญญูชนจะพึงรู้ได้ เป็นของจำเพาะตน ทำให้กันไม่ได้ เอากันไม่ได้ และรู้ได้ประจักษ์ใจเฉพาะตนเท่านั้น^{๔๕} พระธรรมมีความสำคัญพอจะสรุปได้ ดังนี้

- (๑) รักษาผู้ปฏิบัติตามไม่ให้ตกไปในที่ชั่ว
- (๒) ส่งเสริมให้ผู้ปฏิบัติเจริญก้าวหน้า
- (๓) ทำให้ผู้ปฏิบัติมีความสุข
- (๔) ทำให้ผู้ปฏิบัติมีเหตุผล และหนักแน่น
- (๕) เป็นความจริงที่ไม่เปลี่ยนแปลง^{๖๐}

การแสดงความเคารพพระธรรมนั้น มีวิธีการปฏิบัติหลายอย่างด้วยกัน เช่น เมื่อมีโอกาสฟังธรรมก็ตั้งใจฟังด้วยความเคารพ ไม่นั่งหลับ ไม่ขุดหรือขีดพื้นเล่นในขณะที่นั่งฟัง นอกจากนี้แล้ว หนังสือพระไตรปิฎกซึ่งเป็นที่บรรจุรวบรวมทั้งหลักธรรมและวินัยไว้ ไม่ควรวางไว้ในที่ต่ำ การตีความหมายหลักธรรมที่คิดเขียนไปจากหลักการจริงถือเป็นการไม่เคารพต่อพระธรรม

^{๔๕} อจ.ภก. (ไทย) ๒๒/๑๐/๔๒๒.

^{๖๐} มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, หลักสูตรและประมวลการสอนวิชาธรรม, หน้า ๑๔๑.

การสวดมนต์ไหว้พระสวดทำนองที่เล่นที่จริง ก็ถือเป็นการ ไม่เคารพพระธรรมและเป็นการดูหมิ่นพระธรรมด้วย ซึ่งในอนาคตผู้ที่ไม่รู้เนื้อหาแห่งธรรมอย่างแท้จริงก็จะเขวตามไปด้วย เมื่อมองในสังคมปัจจุบัน จากกรณีปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมพุทธ มีกรณีเรื่องการตีความหมายหลักธรรมผิด และเรื่องการวิจารณ์หลักธรรมในทางเสียหายเกี่ยวข้องอยู่เสมอ เช่น กรณีสันติอโศก กรณีธรรมกาย ถ้าเรานึกถึงความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรมก็ควรที่หันหน้ามาช่วยกันแก้ปัญหานี้ให้ได้ก่อน เพราะมีเช่นนั้น ปัญหาที่จะยิ่งบานปลาย หลักธรรมก็จะยิ่งคิดเพี้ยนไปเยอะ จนในที่สุดไม่รู้หลักธรรมข้อไหนเป็นข้อเท็จจริง พึงพิจารณาจากกรณีที่เกิดรูปหนึ่งกล่าวจ้วงจาบพระธรรม พระมหาภิกษุสงฆ์เถระมองเห็นความเสื่อมเสีย และความไม่ตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรมจะเกิดขึ้นในอนาคตจึงให้มีการสังคายนาธรรมวินัยขึ้น ดังนั้น เรื่องความเคารพในพระธรรมจึงเป็นเรื่องควรให้ความสำคัญอย่างยิ่ง จะเห็นได้ว่า ในหลักเสขียวัตถว่าด้วยมารยาทการแสดงธรรมนั้น จึงให้เห็นชัดว่าเมื่อจะแสดงธรรมก็แสดงโดยเคารพ เมื่อจะศึกษาก็ศึกษาโดยเคารพ เมื่อจะอธิบายหรือตีความหมาย ก็ควรให้เป็นไปตามหลักความถูกต้องแท้จริง ผู้ที่มีความเคารพพระธรรมย่อมจะประสบผลสำเร็จในชีวิต เพราะธรรมะย่อมรักษาผู้ปฏิบัติไม่ให้ตกไปสู่ที่ชั่ว และผู้ประพฤติธรรมโดยเคารพย่อมอยู่เป็นสุข

๒.๒.๓ สังฆการวตา

พระสงฆ์ เป็นหนึ่งในรัตนะ ๓ ประการ คือสิ่งที่พระพุทธองค์ทรงจัดตั้งขึ้นมาภายหลังเป็นสังฆหนึ่งเรียกว่า สังฆะ หรือ สงฆ์ คำว่า สงฆ์ ใช้ในเรื่องของความหมายทางภาษามี ๒ อย่าง คือ

๑. ทางวินัย คำว่า สงฆ์ หมายถึงภิกษุที่ประชุมกันทำสังฆกรรม จำนวนตั้งแต่ ๔ รูปขึ้นไป

๒. ทางธรรม คำว่า สงฆ์ หมายถึงคณะบุคคล หรือกลุ่มชนที่ฟังคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ปฏิบัติชอบตามพระธรรมวินัย นอกจากนี้แล้ว คำว่า สงฆ์ สามารถแปลได้หลายความหมาย เช่น ผู้ฆ่ากิเลส หมายถึงความว่า จะเป็นใคร ๆ ก็ตาม ถ้าพยายามฆ่ากิเลส คือความโลภ ความโกรธ ความหลงแล้ว ผู้นั้นได้นามว่า เป็นสงฆ์ สงฆ์นั้น มีอยู่ ๒ อย่างคือ

๑) สมมติสงฆ์ ได้แก่ ชุมนุมภิกษุหมู่หนึ่งตั้งแต่ ๔ รูปขึ้นไป ซึ่งสามารถประกอบสังฆกรรมได้ตามกำหนดทางพระวินัย ต่างโดยเป็นสงฆ์จตุรวรรคบ้าง (๔ รูปขึ้นไป) ปัญจวรรคบ้าง (๕ รูปขึ้นไป) ทศวรรคบ้าง (๑๐ รูปขึ้นไป) วิสดิวรรคบ้าง (๒๐รูปขึ้นไป)

๒) ปรมัตถสงฆ์หรืออริยสงฆ์ ได้แก่ ผู้เจริญวิปัสสนา จนได้บรรลุมรรค ผลนิพพานไปแล้ว คือ พระอริยบุคคลผู้ตั้งอยู่ในโศคาปัตติมรรคจนถึงพระอรหันต์^{๖๐}ในบทสวดระลึกถึงพระสังฆคุณ ได้แสดงคุณของพระสงฆ์ไว้ ๘ ประการ ดังนี้

^{๖๐} พระธรรมธีรราชมหามุนี (โศก ญาณสิริ), มงคล ๓๘ ประการ, หน้า ๑๗๕.

๑. พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาค เป็นผู้ปฏิบัติดี

๒. เป็นผู้ปฏิบัติตรง

๓. เป็นผู้ปฏิบัติถูกทาง

๔. เป็นผู้ปฏิบัติสมควร

๕. เป็นผู้ควรแก่ของที่เขานำมาถวาย

๖. เป็นผู้ควรแก่ของต้อนรับ

๗. เป็นผู้ควรแก่ทักษิณาทาน

๘. เป็นผู้ควรแก่การทำอัญชลี

๙. เป็นนानุญอันยอดเยี่ยมของโลก^{๖๒}

พระสงฆ์มีความสำคัญ พอจะสรุปได้ ดังนี้

๑. เป็นผู้ประพฤติปฏิบัติชอบเป็นตัวอย่าง

๒. เป็นบุญเขตของชาวโลก

๓. เป็นเครื่องหมายแห่งความเจริญก้าวหน้าของพระพุทธศาสนา

๔. เป็นผู้นำของบริษัท ^{๖๓}

ดังนั้น กิษุสามเณรแม้จะเป็นปุถุชน แต่เมื่อเป็นผู้มีความเพียรพยายามที่จะฝึกฝนอบรมตนเอง ทั้งในด้านความรู้และข้อวัตรปฏิบัติ ถือว่าควรแก่การกราบไหว้ของคฤหัสถ์แม้ที่เป็นอริยบุคคล กิษุสามเณรรูปใด เมื่อชาวบ้านกราบไหว้ ยังมีความสำนึกที่จะสำรวจตนว่าเป็นผู้มีคุณความดีสมควรแก่การเคารพกราบไหว้ของเขาหรือไม่ กิษุสามเณรรูปนั้นถือว่าน่าเคารพกราบไหว้

ในสังคมปัจจุบัน จากการที่มีข่าวเกี่ยวกับเรื่องกิษุบางรูปประพฤติผิดธรรมวินัยบ่อย ๆ ทำให้บุคคลผู้มีศรัทธาไม่มั่นคงหวั่นไหวได้ อาจจะมีพระสงฆ์โดยภาพรวมว่าประพฤติผิดธรรมวินัยหมด ทำให้ศาสนาและหลักธรรมเสื่อม โดยแท้จริงแล้วศาสนาไม่ได้เสื่อม แต่ผู้ที่ประพฤติผิดธรรมวินัยนั้นแหละเสื่อมไปจากคุณงามความดี เพราะหลักธรรมในพระพุทธศาสนานั้นเป็นสังฆธรรมประเด็นการมองพระสงฆ์ในภาพลบโดยไม่มีการแยกแยะหรือไตร่ตรองให้ดีก่อนเป็นเรื่องควรทำความเข้าใจให้มากขึ้น เพราะมีเช่นนั้น ผู้ที่ไม่มีศรัทธานอกจากนี้ ในปัจจุบัน แม้ว่าพระสงฆ์จะประพฤติปฏิบัติดีปฏิบัติชอบก็ตามการให้ความเคารพพระสงฆ์เหมือนอย่างที่เคยปฏิบัติมา เริ่มมีที่ท้าวจะลดน้อยถอยลงเนื่องมาจากสาเหตุหลายอย่าง เช่น การศึกษาและเข้าใจเรื่องพระพุทธศาสนาสำหรับคนรุ่นใหม่มีน้อยมาก การที่เข้าใจหน้าที่ของพระสงฆ์ก็ไม่มี จึงทำให้มองไม่เห็นบทบาทและความสำคัญของพระสงฆ์ จนในที่สุดมองพระสงฆ์เป็นเพียงแก่คนธรรมดาคน

^{๖๒} อัง.ภ.ก. (ไทย) ๒๒/๑๐/๔๒๒ - ๔๓๓.

^{๖๓} มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, หลักสูตรและประมวลการสอนวิชาธรรม, หน้า ๑๔๒.

หนึ่ง ครั้นจะแสดงความเคารพก็มีความตะขิดตะขวงใจ ดังนั้น จึงจำเป็นอย่างยั้งที่สังคมควรใส่ใจในเรื่องนี้ให้มาก รวมทั้งการปลูกฝังค่านิยมที่ถูกต้องด้วย มิใช่ปล่อยให้วัฒนธรรมหรือค่านิยมหรือมีศรัทธาไม่มั่นคงจะเกิดความลังเลใจว่าจะแสดงความเคารพดีหรือไม่เคารพดี ส่วนผู้ที่มีศรัทธามั่นคงเข้าใจความเป็นจริงจะไม่หวั่นไหวในเรื่องนี้ แม้ภิกษุบางรูปจะประพฤติผิดธรรมวินัยก็ยังคงให้ความเคารพพระสงฆ์ต่อไป เพราะสามารถแยกแยะปัญหาและข้อเท็จจริงได้วัฒนธรรมสมัยใหม่เข้ามามีบทบาทในสังคมไทยมากเกินไป จนทำให้วัฒนธรรมหรือค่านิยมเก่าที่ถือปฏิบัติกันมาอย่างดีเสื่อมหายไป และพระสงฆ์ควรจะมีบทบาทและทำหน้าที่เพื่อประโยชน์สุขทั้งส่วนตนและส่วนรวมให้มากกว่านี้ด้วย ให้สมกับที่ได้ชื่อว่าเป็นผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบและเป็นผู้สืบอายุพระพุทธศาสนา

๒.๒.๔ ศึกษาการวตา

คำว่า ศึกษา ได้แก่ การเล่าเรียน ฟีกฝน และอบรม^{๖๔} มาจากคำศัพท์บาลีว่า ศึกษา มาจากภาษาสันสกฤตว่า ศึกษา หมายถึง การศึกษา การสำเนียง ข้อที่จะต้องศึกษา ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมพัฒนา ในภาษาไทยใช้ตามสันสกฤตว่า ศึกษาในทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงการศึกษา เรียกว่า ไตรสิกขา มี ๓ อย่าง คือ

๑. อริสติกศึกษา ฝึกอบรมในเรื่องศีล

๒. อริจิตตศึกษา ฝึกอบรมในเรื่องจิต เรียกว่าง่าย ๆ ว่า สมาธิ

๓. อริปัญญาศึกษา ฝึกอบรมในเรื่องปัญญา^{๖๕}

การศึกษามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อวิถีชีวิตของคน พระพุทธศาสนาถือหลักศึกษาตามธรรมชาติของมนุษย์เรา หมายความว่า “มนุษย์เรานี้ท่านเรียกว่า เป็นสัตว์ที่ต้องฝึกและที่ฝึกได้ด้วย คือชีวิตมนุษย์ที่เป็นอยู่นี้เป็นชีวิตที่ได้มาด้วยการเรียนรู้และฝึกหัดพัฒนา”^{๖๖} ชีวิตของคนเรานั้นถือเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับการศึกษา เพราะชีวิตคือการเป็นอยู่ และการที่ชีวิตจะเป็นอยู่และดำเนินไปได้ด้วยดี ก็ต้องมีการเคลื่อนไหว ต้องมีการได้เจอสถานการณ์ต่าง ๆ และพบกับประสบการณ์ใหม่ ๆ จะต้องรู้จัก เข้าใจ คิด ปฏิบัติหรือจัดการอย่างใดอย่างหนึ่งเป็น หรือสามารถหาทางแก้ไขปัญหาให้ผ่านไปได้ด้วยดี ทำให้ต้องมีการเรียนรู้ และพิจารณาแก้ปัญหาตลอดเวลา ดังได้กล่าวมานั้น ก็คือการศึกษารหัสสิกขานั้นเอง ดังนั้น เมื่อคนเรายังมีชีวิตอยู่ ถ้าจะเป็นอยู่และเป็นอยู่ให้ดี ก็

^{๖๔} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, หน้า ๗๗๒.

^{๖๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๓๓๕., และดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ใน พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, หน้า ๕๑๔-๕๑๕.

^{๖๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), สอนนาค-สอนทิต ชีวิตพระ-ชีวิตชาวพุทธ, หน้า ๑๗.

ต้องมีการศึกษาอยู่ตลอดเวลา กล่าวได้ว่า “ชีวิตคือการศึกษา หรือชีวิตที่ดีคือชีวิตที่มีการศึกษามี การเรียนรู้หรือมีการฝึกฝนไปด้วย”^{๖๓} ดังนั้น “มนุษย์จึงเป็นสัตว์ประเสริฐด้วยการฝึกด้วยการศึกษา ด้วยการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ถ้ามนุษย์ตั้งใจปฏิบัติตามธรรมชาติของตนที่เป็นสัตว์ผู้ฝึกได้ ก็จะเป็นผู้ที่ ประเสริฐอย่างยิ่ง”^{๖๔} ดังพระพุทธภาษิตบทว่า ผู้ฝึกตนได้แล้วเป็นผู้ประเสริฐที่สุด^{๖๕} และพระพุทธ ภาษิตบทว่า ผู้เพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะจัดว่าเป็นผู้ประเสริฐสุดที่สุด ในหมู่เทวดาและ มนุษย์^{๖๖} การศึกษาจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อมนุษย์ทุกคน เพราะจะทำให้มนุษย์มีความงามและมี ความเรียบร้อยทั้งด้านกาย วาจาและใจ

พระธรรมธีรราชมหามุนี (โศคน ญาณสิทธิ) ได้กล่าว ไว้ในหนังสือมงคลสูตร ๓๘ ประการ พึงเคารพในการศึกษาด้วยการตั้งใจเรียนและตั้งใจปฏิบัติตามการศึกษา ๔ ประการ คือ

๑. พุทธิศึกษา ได้แก่ การศึกษาเล่าเรียน เพื่อให้เกิดความรู้สาขาต่าง ๆ ทั้งในทางโลก และทางธรรม ได้แก่ความรู้ในหลักพระพุทธศาสนาและหลักวิชาการสมัยใหม่

๒. จริยศึกษา ได้แก่ การศึกษาเกี่ยวกับมารยาทต่าง ๆ มีมารยาทประจำตระกูล มารยาทประจำประเทศ มารยาทเกี่ยวกับประเพณีต่าง ๆ เป็นต้น

๓. พลศึกษา ได้แก่ การศึกษาเกี่ยวกับเรื่องกำลังกายและกำลังใจ มีการฝึกออกกำลัง กายและการใช้หลักธรรมมาดำเนินชีวิตเพื่อเป็นเครื่องคุ้มกันทางใจ เป็นต้น

๔. หัตถศึกษา ได้แก่ การศึกษาเกี่ยวกับการใช้มือให้เป็นประโยชน์แก่ตนเองผู้อื่น ประเทศชาติ ศาสนา เช่น ช่างปูน ช่างไม้ ช่างทาสี ช่างปั้น ช่างเขียน ช่างเสริมสวยช่างเย็บปักถักร้อย ช่างออกแบบ^{๖๗}

สรุปความว่า ความเคารพในการศึกษา คือ การรู้จักตระหนักถึงคุณค่าของการศึกษา หาความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม แล้วแสดงออกซึ่งความเคารพ โดยการตั้งใจศึกษาเล่าเรียนอย่าง เต็มกำลังความสามารถ จะศึกษาเรื่องใดก็ตาม ก็จงศึกษาให้ถึงแก่นแท้ของเนื้อความ รวมทั้งการ รู้จักบำรุงและให้การสนับสนุนการศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรม

^{๖๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **ชีวิตที่เป็นอยู่ดี**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๔), หน้า ๕.

^{๖๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **สอนนาค-สอนจิต ชีวิตพระ-ชีวิตชาวพุทธ**, หน้า ๑๕.

^{๖๕} พ.ร. (ไทย) ๒๕/๓๒๑/๑๓๓.

^{๖๖} ส.น. (ไทย) ๑๖/๒๔๕/๓๓๘.

^{๖๗} พระธรรมธีรราชมหามุนี (โศคน ญาณสิทธิ), **มงคล ๓๘ ประการ**, หน้า ๑๘๐-๑๘๑.

๒.๒.๕ อัปมาทการวดา

ความประมาท เป็นหลักธรรมที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการบำเพ็ญกุศลธรรมทั้งหลาย ให้สมบูรณ์ หลักคำสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งเรียกว่า พระไตรปิฎก ได้แก่พระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก และพระอภิธรรมปิฎก จำนวน ๘๔,๐๐๐ พระธรรมชั้นมัธยมสรุปรวมลงในความไม่ประมาท พระผู้มีพระภาคทรงเปรียบเทียบอัปมาทธรรมเหมือนรอยเท้าช้าง เป็นต้น ดังพระพุทธพจน์ที่ว่า

ภิกษุทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายไม่มีเท้า มีสองเท้า มีสี่เท้าหรือมีมากเท้างี้ตาม มีรูป มีสัญญา ไม่มีสัญญา หรือมีสัญญาก็ไม่ใช่ ไม่มีสัญญาก็ไม่ใช่ก็ตาม มีประมาณเท่าใด พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าบัณฑิตกล่าวกว่าเลิศกว่าสัตว์มีประมาณเท่านั้น ฉะนั้น ใด กุศลธรรมทั้งหมดก็ฉนั้นนั้นเหมือนกัน มีความไม่ประมาทเป็นมูล รวมลงในความไม่ประมาท ความไม่ประมาทบัณฑิตกล่าวกว่า เป็นธรรมที่เลิศกว่ากุศลเหล่านั้น^{๑๒}

ภิกษุทั้งหลาย รอยเท้าของสัตว์ที่เกี่ยวข้องไปบนแผ่นดินทั้งหมดรวมลงในรอยเท้าช้าง รอยเท้าช้างชาวโลกกล่าวกว่าเลิศกว่ารอยเท้าเหล่านั้น เพราะเป็นรอยใหญ่ แม้ฉนั้นใด กุศลธรรมทั้งหมดก็ฉนั้นนั้นเหมือนกันมีความไม่ประมาทเป็นมูลรวมลงในความไม่ประมาท ความไม่ประมาทบัณฑิตกล่าวกว่าเลิศกว่ากุศลธรรมเหล่านั้น^{๑๓}

ความไม่ประมาทจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำรงชีวิตอยู่ของพวกเรา ก่อนที่พระพุทธองค์จะเสด็จดับขันธปรินิพพาน พระองค์ยังได้ตรัสเตือนภิกษุทั้งหลายเป็นปัจฉิมวาจา คือพระดำรัสครั้งสุดท้าย ดังพระพุทธพจน์ที่ว่า “ภิกษุทั้งหลาย บัดนี้ เราขอเตือนเธอทั้งหลาย สังฆารทั้งหลายมีความเสื่อมเป็นธรรมดา เธอทั้งหลายจงทำหน้าที่ให้สำเร็จด้วยความไม่ประมาทเกิด”^{๑๔} “ตัวไม่มัวเมา และไม่ลุ่มหลง ด้วยการปฏิบัติอยู่เป็นประจำมิให้ขาด บุคคลผู้หวังความเจริญก้าวหน้าในชีวิตและการงาน ควรเคารพในความไม่ประมาทด้วยการปฏิบัติ ดังนี้

๑. รู้จักคุณค่าของเวลา ไม่ผัดเพี้ยนปล่อยวันคืนให้ล่วงไปเปล่า

๒. มองเห็นโทษของทุจริตและคุณค่าของสุจริต เลิกละเลิกเว้นทุจริต เร่งขวนขวายประพฤติสุจริต ประกอบแต่สิ่งที่ดีงาม

๓. ไม่ปล่อยใจให้ลุ่มหลงมัวเมาในสิ่งเฮี้ยววน และความสนุกสนานเพลิดเพลินต่าง ๆ เร่งปฏิบัติหน้าที่การงานให้สำเร็จผลด้วยดี

๔. ทำสิ่งใดก็ทำจริงจัง ไม่เหลาะแหละโลเล

^{๑๒} ส.ม. (ไทย) ๑๕/๑๓๕/๗๓.

^{๑๓} ส.ม. (ไทย) ๑๕/๑๔๐/๗๕.

^{๑๔} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๑๘/๑๖๖

๕. มีสติสัมปชัญญะรู้จักยับยั้งชั่งใจบังคับควบคุมตนเองได้ และหัดเป็นคนรอบคอบ^{๗๕}

ความไม่ประมาทถือเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่ง บุรุษก็ดี สตรีก็ดี กฤหัสถ์หรือพระภิกษุสงฆ์ ควรให้ความสำคัญในความไม่ประมาทในการใช้ชีวิตประจำวัน ต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของความไม่ประมาท ได้แก่ การมีชีวิตอยู่อย่างไม่ขาดสติ หรือการใช้สติอยู่ทุกขณะในการดำรงชีวิต ทำให้เกิดความระมัดระวังตัว ป้องกันไม่ให้พลาดตกไปในทางชั่วหรือทางเสื่อม คอยยับยั้ง คอยเตือนอยู่ตลอดเวลา ทำให้สำนึกในหน้าที่และการทำงานอยู่เสมอ โดยพิจารณาหลักธรรมข้อที่ควรพิจารณาเนื่อง ๆ มี ๕ ประการ ดังนี้

๑. เรามีความแก่เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความแก่ไปได้

๒. เรามีความเจ็บเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความเจ็บไปได้

๓. เรามีความตายเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความตายไปได้

๔. เราจะต้องพลัดพรากจากของรักของชอบใจไปทั้งสิ้น

๕. เรามีกรรมเป็นของตน เป็นผู้รับผลของกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย เราทำกรรมใดไว้จะเป็นกรรมดีหรือกรรมชั่วก็ตามย่อมเป็นผู้รับผลของกรรมนั้น^{๗๖}

เพราะฉะนั้น บุคคลจึงไม่ควรตั้งอยู่ในความประมาท ผู้ที่ตั้งอยู่ในความไม่ประมาททั้ง ๕ ประการดังกล่าว ถือว่าเป็นผู้ที่มีความไม่ประมาทในธรรมขั้นต่ำ ส่วนผู้ใดที่ประพฤติตามหลักธรรมนี้แล้ว ชีวิตของผู้นั้นย่อมไม่เป็นหมัน แม้ตายจากโลกนี้ไปแล้ว ย่อมเชื่อว่ามีชีวิตอยู่ บุคคลผู้ไม่ประมาทย่อมไม่ปล่อยให้เวลาให้ผ่านเลยไปให้เสียเปล่า สามารถรักษาประโยชน์ของตนเองและผู้อื่นไว้ได้ ดังนั้น เมื่อมองเห็นความสำคัญและประโยชน์ของความไม่ประมาทแล้ว บุคคลทั้งหลายพึงปฏิบัติด้วยความเคารพในความไม่ประมาท ซึ่งเป็นการเคารพธรรมไปในตัวด้วย เพราะความไม่ประมาทเชื่อว่าเป็นหลักธรรมที่สำคัญอย่างยิ่งประการหนึ่ง

๒.๒.๖ ปฏิสันถารวาทา

คำว่า ปฏิสันถาร^{๗๗} หมายถึง การทักทายปราศรัยแขกผู้มาหา^{๗๘} ได้แก่การต้อนรับ การ

^{๗๕} มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, หลักสูตรและประมวลการสอนวิชาธรรม, หน้า ๑๘๗.

^{๗๖} อจ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๕๗/๕๕-๑๐๔.

^{๗๗} อจ.ทุก. (ไทย) ๒๐/๑๕๓/๑๒๓.

^{๗๘} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕, หน้า ๔๕๕.

รับรอง^{๑๕} การแสดงการต้อนรับมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเป็นการปิดหรืออุดช่องโหว่ คือที่ แตร้าวอันมีอยู่ในระหว่างคนและบุคคลอื่น^{๑๖} หมายถึง การรู้จักสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน สร้าง ความสัมพันธ์ระหว่างกันและกันด้วยการต้อนรับนั่นเองเป็นการรวมน้ำใจหรือการเชื่อมสัมพันธ์ใจ คนให้เป็นหนึ่งเดียว ด้วยการแสดงออกซึ่งความความรัก ความปรารถนาดี ความสมานสามัคคี มี ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แบ่งปันซึ่งกันและกัน ด้วยการสงเคราะห์ให้ความช่วยเหลือ ด้วยการ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เกื้อกูลซึ่งกันและกัน ด้วยสัมพันธ์ภาพไมตรีอันเกิดจากการเห็นอกเห็นใจกัน เข้าใจ ในกันและกันเพื่อยึดเหนี่ยวประสานสามัคคีกันไว้ การรวมเข้าด้วยกัน การไม่ทะเลาะวิวาท ความ พร้อมเพรียงและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน รวมเข้าเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน^{๑๗} ลักษณะดังกล่าวมา นี้ ถือเป็นความสำคัญหรือประโยชน์อันเกิดจากการมีปฏิสันถารคือการรู้จักต้อนรับนั่นเอง

พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิริ) ได้อธิบายว่า “ปฏิสันถาร แปลว่า ปิด ช่องโหว่ หมายความว่า ในโลกอันเป็นที่อยู่อาศัยของหมู่สัตว์นี้มีช่องโหว่อยู่ ๒ ช่องคือ ช่องโหว่ ของตนเองและของคนอื่น”^{๑๘} ดังนั้น จึงต้องปิดช่องโหว่ ๒ ช่องนี้ด้วยเครื่องปิด ๒ อย่าง คือ อามิสปฏิสันถารและธรรมปฏิสันถาร^{๑๙} ดังนี้

๑. อามิสปฏิสันถาร คือ การต้อนรับด้วยสิ่งของ เช่น อาหาร เครื่องดื่ม ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค เป็นต้น

๒. ธรรมปฏิสันถาร คือ การต้อนรับด้วยธรรม การต้อนรับด้วยการกล่าวแนะนำธรรมะ การต้อนรับที่ทำพอดีสมควรแก่ฐานะของแขก มีการลูกรับ เป็นต้น หรือช่วยเหลือสงเคราะห์ เป็นที่ ปรีกษาแก้ปัญหาต่าง ๆ และช่วยทำกุศลให้ลุล่วงไปได้ด้วยดี

การแสดงความเคารพในปฏิสันถาร ๒ อย่างนี้ สำหรับพระภิกษุสามเณร ฟังปฏิบัติ ต่อพระภิกษุด้วยกันและฆราวาสผู้มาเยือน ดังนี้

๑. อามิสปฏิสันถาร ได้แก่ การแสดงความเคารพด้วยการลุกขึ้นต้อนรับรับบาตร จีวร รับของที่ควรรับ เช่น กระจเป่า เป็นต้น ปูอาสนะ พัด ทาน้ำมัน ให้เกสัช มิเนยใส น้ำอ้อย เป็นต้น ให้ น้ำร้อน น้ำเย็น ทำความสะอาดอาคารที่อยู่อาศัย พาเที่ยวไปบิณฑบาตพาไปในกนิมนต์ให้อามิสที่

^{๑๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๕.

^{๑๖} มงคล. (ไทย) ๔/๒๗๐/๑๑.

^{๑๗} พระมหาสุชิน สุชีโว, “การศึกษาวิเคราะห์เรื่องหลักการสงเคราะห์ญาติในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๓.

^{๑๘} พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิริ), มงคล ๓๘ ประการ, หน้า ๑๘๕.

^{๑๙} อจ.ทุก. (ไทย) ๒๐/๑๕๓/๑๒๓.

คนได้แก่ท่าน เช่น ให้แก่อาคันตุกะ ภิกษุใช้ อุปัชฌาย์อาจารย์ เมื่อพบคนแก่หรือนางภิกษุณี แม่ชี ก็ ฟังให้แก่คนเหล่านั้น ให้แก่บิดา มารดา ให้แก่ไวยวัจกรผู้รับใช้ ให้แก่พระราชา ให้แก่โจร ให้แก่ผู้ อุปัฏฐากมารดาบิดาของตน ให้แก่บัณฑิตปลาสด

๒. ธรรมปฏิสันถาร ได้แก่ การแสดงความเคารพด้วยการต้อนรับด้วยธรรม มีการสอน บาลีและอรรถกถาให้โดยเคารพ พรรณานาเนื้อความแห่งพระบาลีให้ฟังโดยเคารพ บอกรธรรม สอน ธรรม แสดงธรรม ให้ฟังโดยเคารพ สอนกรรมฐานให้สอนธรรม คือ ประยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ ให้ บรรเทาความรำคาญ กลุ่มใจให้ ช่วยเหลือกิจที่เกิดขึ้นซึ่งเป็นกรรมที่สมควร เช่น ช่วยในงาน ทำบุญต่าง ๆ เป็นเพื่อนเป็นมิตรสหายร่วมกัน ให้้อพลาณออกจากอาบัติ ให้มานัต ให้ปรีวาสา ให้ บรรพชาผู้ที่ควรบรรพชา ให้อุปสมบทผู้ที่ควรอุปสมบทแม้สวดกรรมวาจาให้แก่นางภิกษุณีผู้หวัง อุปสมบทในสำนักของตน ก็จัดเป็นธรรมปฏิสันถารได้ ในสมัยนี้ บวชชีให้แก่ผู้ประสงค์จะบวชก็ จัดเป็นธรรมปฏิสันถารได้เช่นกัน^{๘๔}

อนึ่ง หากจะกล่าวสรุปวิธีการแสดงความเคารพในปฏิสันถารนั้น สรุปได้ ๕ ประการ ดังนี้

๑. ศึกษาให้เข้าใจระเบียบและวิธีการปฏิสันถาร
๒. รู้จักรับแขกให้เหมาะสมแก่ฐานะและกาลเทศะ
๓. ระมัดระวังมิให้แขกต้องรอนานหรือเกิดความรู้สึกเบื่อเงิน
๔. แสดงความเอาใจใส่และต้อนรับแขกด้วยอัธยาศัยไมตรี
๕. เมื่อไปเป็นแขกของผู้อื่น ต้องรู้จักเวลา แสดงความยินดีในการต้อนรับของเขา และ ทำตนไม่ให้เจ้าของบ้านหนักใจ^{๘๕}

๒.๓ วัฒนธรรมไทยกับการแสดงความเคารพ

๒.๓.๑ ความหมายวัฒนธรรม

วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อเป็นเครื่องมือในการอยู่ร่วมกันในสังคม การ ดำรงชีวิตแบบง่าย ๆ จากนั้นค่อย ๆ พัฒนาขึ้นตามลำดับจนเกิดเป็นปรากฏการณ์อย่างหนึ่งของชีวิต การที่คนมาอยู่ร่วมกันในบริเวณที่เป็นภูมิลำเนาเดียวกัน ต่างมีการสื่อสารความคิดความต้องการมี การกระทำต่อกัน เรียกว่า สังคมมนุษย์ การเข้ามาอยู่ร่วมกันของมนุษย์จนเป็นสังคมนั้นแต่ละ สังคมย่อมมีเครื่องมือสำหรับคนในสังคมนั้น แบบอย่างการดำเนินชีวิตร่วมกันที่เป็นวิถีชีวิตของ

^{๘๔} พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิริ), มงคล ๑๘ ประการ, หน้า ๑๘๕-๑๘๖.

^{๘๕} มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, หลักสูตรและประมวลการสอนวิชาธรรม, หน้า ๑๘๘.

สังคมเดียวกันนี้ นักวิชาการสมมติคำให้ใช้ เรียกว่า วัฒนธรรม ด้วยเหตุนี้ สังคม และ วัฒนธรรม จึงเป็นของคู่กันมีสังคมต้องมีวัฒนธรรม มีนักวิชาการวัฒนธรรมหลายท่านได้ให้คำจำกัดความ คำว่า "วัฒนธรรม" ไว้ดังนี้

"วัฒนธรรม" ถอดศัพท์มาจาก "culture" ของภาษาอังกฤษซึ่งมีรากศัพท์มาจาก "cultura" ในภาษาละติน มีความหมายว่า การเพาะปลูกหรือการปลูกฝัง^{๘๖} อธิบายได้ว่ามนุษย์เป็นผู้ปลูกฝังอบรมบ่มนิสัยให้เกิดความเจริญงอกงาม

วัฒนธรรม หมายถึง สิ่งที่ทำให้เจริญงอกงามแก่หมู่คณะ วิถีชีวิตของหมู่คณะ ในพระราชบัญญัติวัฒนธรรม พุทธศักราช ๒๕๔๘ หมายถึง ลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียวก้าวหน้าของชาติ และศีลธรรมอันดีของประชาชน ทางวิชาการ หมายถึง พฤติกรรมและสิ่งที่คนในหมู่ผลิต สร้างขึ้นด้วยกัน เรียนรู้จากกันและกัน และร่วมใ้ช้อยู่ในหมู่พวกของตน^{๘๗}

คำว่า Culture หมายถึง แบบอย่างการดำรงชีวิตของกลุ่ม ซึ่งสมาชิกเรียนรู้ ถ่ายทอด กันไปด้วยการสั่งสอนอบรมทั้งทางตรงและทางอ้อม หรือหมายความง่าย ๆ ว่าแบบแผนชีวิต ความเป็นอยู่ของชนกลุ่มหนึ่งในขณะใดขณะหนึ่งเท่านั้น^{๘๘}

สรุป วัฒนธรรม หมายถึง วิธีการดำเนินชีวิต (The way of life) ของคนในสังคม นับตั้งแต่วิถีกิน วิถีอยู่ วิถีแต่งกาย วิถีทำงาน วิถีพักผ่อน วิถีแสดงอารมณ์ วิถีสื่อความ วิถีจราจร และขนส่ง วิถีอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ วิถีแสดงความสุขทางใจ และหลักเกณฑ์การดำเนินชีวิตโดย แนวทางการแสดงออกถึงวิถีชีวิตนั้นอาจเริ่มมาจาก เอกชนหรือคณะบุคคลทำเป็นตัวแบบ แล้ว ต่อมาคนส่วนใหญ่ก็ปฏิบัติสืบต่อกันมา วัฒนธรรมย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามเงื่อนไขและกาลเวลา เมื่อมีการประดิษฐ์หรือค้นพบสิ่งใหม่ วิถีใหม่ที่ใช้แก้ปัญหาและตอบสนองความต้องการของสังคม ได้ดีกว่า ซึ่งอาจทำให้สมาชิกของสังคมเกิดความนิยม และในที่สุดอาจเลิกใช้วัฒนธรรมเดิม ดังนั้น การรักษาหรือธำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมเดิมจึงต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาวัฒนธรรมให้ เหมาะสมมีประสิทธิภาพตามยุคสมัย

^{๘๖} คึกฤทธิ์ ปราโมช, คำบรรยายพื้นฐานวัฒนธรรมไทย, (พระนคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๑๔), หน้า ๑.

^{๘๗} สุวิทย์ หิรัณยกาณฑ์, พจนานุกรมนักเรียน, (กรุงเทพมหานคร : โอ.คิว.เพรสเซ็นเตอร์, ๒๕๔๒), หน้า ๕๑๓.

^{๘๘} พัทธา สายหู, ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วัฒนาพานิช, ๒๕๑๔), หน้า ๒.

๒.๓.๒ ประเภทลักษณะวัฒนธรรมไทย

วัฒนธรรมแบ่งออกได้ ๒ ประเภท คือ

๑. แบ่งตามลักษณะของวัฒนธรรม ประกอบด้วย

๑) วัฒนธรรมทางวัตถุ คือ วัฒนธรรมที่ปรากฏในรูปวัตถุ ซึ่งเป็นแบบแผนหรือวิธีการประดิษฐ์ โดยมีวัตถุเป็นหลัก เช่น สิ่งประดิษฐ์ต่าง ๆ แบบแผนของการทำอาหาร เป็นต้น

๒) วัฒนธรรมทางจิตใจ คือ วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับจิตใจ ความรู้สึกซึ่งเป็นแบบอย่างของการปฏิบัติ หรือความคิด ความเชื่อ อุดมการณ์ ศิลธรรม ประเพณี ปรัชญา กฎหมาย เป็นต้น

๒. แบ่งตามการจัดหมวดหมู่ของกระทรวงวัฒนธรรม พ.ศ.๒๕๕๕ ของไทย แบ่งเนื้อหาออกเป็น ๔ หมวด คือ

๑) คติธรรม คือ วัฒนธรรมที่เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต เป็นเรื่องของจิตใจและศีลธรรม เช่น ความซื่อสัตย์ ความกตัญญู ความเมตตากรุณา เป็นต้น

๒) เนติธรรม คือ วัฒนธรรมที่เป็นระเบียบแบบแผนประเพณีหรือข้อบังคับทางกฎหมาย ผู้ฝ่าฝืนย่อมจะได้รับการลงโทษจากสังคม เช่น การเคารพกฎจราจร การปฏิบัติตามกฎข้อบังคับของโรงเรียน เป็นต้น

๓) สหธรรม คือ วัฒนธรรมทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขของสังคม โดยมากหมายถึงมารยาทในสังคมต่าง ๆ เช่น มารยาทในการต้อนรับแขก มารยาทในการแต่งกาย เป็นต้น

๔) วัตถุธรรม คือ วัฒนธรรมทางวัตถุ สิ่งประดิษฐ์ที่เจริญงอกงามทั้งหลาย เช่น บ้านเรือนทรงไทย เสื้อผ้า การละเล่นต่าง ๆ ตามประเพณีไทย เป็นต้น^{๘๘}

๒.๓.๓ ความหมายของมารยาท

คำว่า มารยาท หมายถึง กริยาวาจาที่ถือว่าเรียบร้อย^{๘๙}“ความประพฤติที่แสดงออกมาทางกายและทางวาจา ซึ่งบัณฑิตทั้งหลายยอมรับว่า เรียบร้อยอยู่ในระเบียบแบบแผนหรือขอบเขตที่

^{๘๘} ณรงค์ เล็งประชา, มนุษย์กับสังคม, (กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พริ้นติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๓๐), หน้า ๒๗-๒๘.

^{๘๙} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, (กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๒๕), หน้า ๖๔๓.

ดีงาม เป็นการส่อให้เห็นถึงอรรถาธิบายที่ลึกซึ้งด้วย”^{๕๐}

มารยาท หรือ มรรยาท หมายถึง กริยาวาจาที่ถือว่าสุภาพเรียบร้อยถูกต้องกาลเทศะ ซึ่งเป็นลักษณะที่สอดคล้องกับกริยาอาการเรียกว่า จรรยา ความประพฤติกริยาที่ควรประพฤติในหมู่คณะ เช่น จรรยาครู จรรยาตำรวจ ฯลฯ รวมถึงความอดทนอดกลั้นและความมีเมตตากรุณา^{๕๑}ได้แก่ การแสดงอิริยาบถต่าง ๆ ที่มีความสุภาพอ่อนน้อมละเมียดละไมทั้งกริยา วาจา ที่สุภาพเรียบร้อยทั้งการแต่งกายที่มีระเบียบเหมาะสมกับกาลเทศะ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่แสดงออกถึงความเป็นเอกลักษณ์ของคนไทย “การมีมารยาทที่ดีต่อกันของคนในสังคม นับเป็นสิ่งสำคัญอย่างมาก เพราะจะทำให้คนเราอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข แสดงให้เห็นถึงความเป็นผู้มีวัฒนธรรมและคุณธรรมประจำใจ”^{๕๒}

ในทางพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงใช้คำว่า “มริยาท”^{๕๓} คำว่า “มารยาท” นี้มีคำศัพท์ในทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกันอยู่ เช่น คำว่า อาจารย์^{๕๔} หมายถึง ความเป็นผู้มีความประพฤติดี มีจรรยามารยาทที่ดีงามซึ่งเมื่อใช้กับพระภิกษุสามเณร หมายความว่า พระภิกษุสามเณรที่มีจรรยามารยาทมีความประพฤติที่ดีงามนั่นเอง หรือบางครั้งก็รวมความเป็น ศีลาจารย์^{๕๕} (ศีล+อาจารย์) ได้แก่ ศีลและอาจารย์ หมายถึง การประพฤติปฏิบัติตามพระวินัยบัญญัติและมารยาททั่วไปนั่นเอง

กล่าวโดยรูปศัพท์ “มารยาท” หรือ “มรรยาท”^{๕๖} คัดแปลงมาจากภาษาบาลีว่า “มริยาท” มาจากภาษาสันสกฤตว่า “มรยาท” ซึ่งแปลว่า “ขอบเขต” หรือ “คั่นนา” ก็ได้ แปลว่า “ระเบียบแบบแผน” ก็ได้ สุดแต่จะใช้หมายถึงรูปธรรมหรือนามธรรม

สรุปได้ว่า มารยาท เป็นระเบียบแบบแผนการประพฤติที่ดีงามอันแสดงถึงพฤติกรรมที่สุภาพเรียบร้อย ละมุนละไมทั้งทางกาย วาจาโดยมีใจเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมให้แสดงออกได้อย่างเหมาะสม เป็นองค์ประกอบย่อยของวัฒนธรรมซึ่งเป็นเอกลักษณ์ประจำชาติที่สมควรจะถ่ายทอด

^{๕๐} พระปลัดคนอบ รุกขิตสีโล, คู่มือวิทยากรอบรมคุณธรรม “ค่ายพุทธบุตร”, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์ดี จำกัด, ๒๕๓๖), หน้า ๔๐.

^{๕๑} ดารา เมฆใหญ่และบุญลอย เทียวประคิษฐ์, มรรยาทและการสมาคม, (มปป.:มปป.), หน้า ๒

^{๕๒} พระปลัดคนอบ รุกขิตสีโล, คู่มือวิทยากรอบรมคุณธรรม “ค่ายพุทธบุตร”, หน้า ๔๐.

^{๕๓} สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ, มารยาทไทย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, มปป.) หน้า ๑.

^{๕๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมศัพท์พุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๕ (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๔๐๕.

^{๕๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕๔.

^{๕๖} สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ, มารยาทไทย, หน้า ๑.

สืบต่อไป มารยาทไทยเป็นกริยามารยาทที่ คนไทยได้สร้างสรรค์ให้เหมาะกับลักษณะนิสัยของคนไทยและสภาพแวดล้อมของประเทศ ไทย ดังนั้น กริยามารยาทในแต่ละท่าแต่ละแบบต่างๆ งดงาม และถูกต้องตามหลักของกายวิภาคและ มีความทันสมัยอยู่ตลอดเวลา

๒.๓.๔ ประเภทของมารยาทไทย

คำว่า “มารยาทไทย”^{๕๘} เป็นการเจาะจงชี้แจงให้ทราบถึงขอบเขตหรือระเบียบแบบแผนแห่งการปฏิบัติแบบไทย ที่บรรพบุรุษของเราได้พิจารณากำหนดขึ้นและดัดแปลงแก้ไขใช้สืบทอดกันมากริยามารยาทเป็นเอกลักษณ์ส่วนหนึ่ง เป็นเรื่องของการปฏิบัติตนต่อบุคคลของคนในชาติไทย ผู้ที่มีมารยาทนั้นต้องประพฤติดีทั้งทางกาย วาจา ใจ คือ ทำดี พูดดี คิดดี

มารยาทไทย เป็นมารยาทแบบชาวพุทธหรือมารยาทชาวพุทธ เพราะพฤติกรรมการแสดงออกทางด้านการเคารพซึ่งกันและกันนั้น ได้รับอิทธิพลมาจากพระพุทธศาสนา เมื่อชนชาวไทยได้หันมานับถือพระพุทธศาสนา จึงมีการปรับประยุกต์หลักธรรมหรือกฎระเบียบวินัยมาเป็นมารยาทแบบไทย ซึ่งมารยาทไทยนี้ เมื่อกล่าวถึงต้นแบบที่ได้นำมาใช้ คือ เสด็จหรือเสด็จวัตร^{๕๙} ได้แก่ ข้อวัตรปฏิบัติที่พระภิกษุสามเณรจะต้องปฏิบัติ ทำให้คนไทยส่วนมากมีกริยามารยาทสุภาพอ่อนน้อม ดูเรียบร้อยดี

ทัศนีย์ ทองสว่าง กล่าวว่า

เนื่องจากสังคมไทยส่วนใหญ่นิยมยกย่องเคารพผู้ที่อาวุโสกว่า ซึ่งสิ่งนี้เป็นที่ยอมรับกันในสังคมมาตั้งแต่สมัยโบราณ และเด็กรุ่นใหม่ก็ถูกอบรมให้มีค่านิยมในเรื่องการเคารพผู้ใหญ่ เพราะฉะนั้น ในสังคมไทยคนที่มีอาวุโสทั้งอายุและประสบการณ์มักจะเป็นผู้ที่ได้รับความเคารพนับถือ โดยเฉพาะในการบริหารงานในวงราชการ ส่วนใหญ่มักจะพิจารณาความอาวุโสเป็นเกณฑ์^{๖๐}

ในข้อนี้สืบเนื่องมาจากคนไทยได้นำแบบอย่างในพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้กับสังคมไทย คือ การเคารพกันตามลำดับอาวุโสหรืออายุสมาชิกภาพนั่นเอง นอกจากนี้แล้วบรรพบุรุษไทยได้คำนึงถึงการอยู่ร่วมกันในสังคมไทย และการอยู่รอดของชาติจึงได้พยายามดัดแปลงปรับปรุงศึกษาเรื่องมารยาทขึ้นจากลักษณะนิสัยของชาวไทยแต่เดิมจากพระพุทธศาสนา

^{๕๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑.

^{๕๙} พระมหาหมวด สุกฤษโม (โถมศรี), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวความคิดเรื่องความเคารพ ในพระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๕๔-๕๘.

^{๖๐} ทัศนีย์ ทองสว่าง, สังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๗), หน้า ๒๐๒.

“ได้มีการกำหนดระเบียบข้อปฏิบัติจนเป็นรูปแบบและแนวทางให้เยาวชนในรุ่นหลังได้สืบทอดต่อกันมา จนทำให้ชาวไทยเป็นผู้ที่ได้ชื่อว่า มีมารยาทดีมีขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงามมาช้านาน”^{๑๑๑} การแสดงความเคารพอันเป็นวัฒนธรรมแบบไทยแล้ว ยังถือว่าความเคารพเป็นมารยาทสำคัญประการหนึ่ง ที่สามารถเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่าง ๆ ให้เข้ากันได้เป็นอย่างดีระหว่างบุคคลที่อยู่ในชั้นเดียวกันหรือต่างชั้นกันอยู่ในวัยเดียวกันหรือต่างวัยกัน เป็นต้น และผู้ที่มีความเคารพนั้น ยังจะแสดงให้เห็นถึงความกตัญญูกตเวทีของบุคคลด้วย สอนให้เป็นคนไม่หลงตนให้รู้จักยกย่องให้เกียรติคนอื่น และสอนให้รู้จักตัวเองและรู้จักคนอื่นที่เรามีส่วนต้องเข้าไปเกี่ยวข้องด้วย

การแสดงความเคารพอันเป็นระเบียบประเพณีและวัฒนธรรมไทย ที่บรรพบุรุษได้ยึดถือประพฤติปฏิบัติมาเป็นลำดับจนเป็นแบบแผน หรือเป็นสัญลักษณ์ประจำชาติ ผู้ที่รู้จักแสดงความเคารพ ถือว่าเป็นผู้ที่เคารพประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงาม เป็นผู้ที่มีมารยาทงาม น่ารัก นำเคารพนับถือ และนำคบหาสมาคม ส่วนวิธีการแสดงความเคารพนั้น เช่น การกราบ การไหว้ การลุกขึ้นยืนรับ การพนมมือในโอกาสพิเศษ สวดมนต์และการแสดงความอ่อนน้อม เป็นต้น

ในวิทยานิพนธ์นี้ จะแสดงความเคารพที่สำคัญ ๓ ประการ ดังนี้

๑. มารยาททางกาย

มารยาททางกาย คือ การทำดี เป็นการแสดงอาการที่กระทำทางกายว่าสมควรทำในสิ่งที่เหมาะสมหรือไม่ ด้วยการระมัดระวังการกระทำต้องไม่เดือดร้อนทั้งต่อตนเองและส่วนรวม โดยแบ่งประเภทของมารยาทดังนี้

มารยาทการยืน^{๑๑๒} การยืนเป็นอิริยาบถที่ใช้กระดูกส่วนยาวของขาและหัวเข่า ทุกส่วนช่วยยกกระดูกเชิงกราน กระดูกสันหลังพร้อมด้วยศีรษะขึ้นให้ตรงเพื่อให้หน้าหนักลงมาอยู่ที่ปลายเท้า ทั้งสองข้างในเวลาตั้งตัวให้ตรง

มารยาทการเดิน^{๑๑๓} การเดิน คือ อยู่ในท่ายืนก้าวขาตรงออกทีละข้างสลับกันงอเข่าแล้ววางเท้าให้ตรงประคองคาง เดินบนกระดานแผ่นเดียว การเดินโดยทั่วไป เป็นอิริยาบถที่ทำให้ร่างกายเคลื่อนไหวไปจากเดิมได้ เมื่อเราอยู่ในสังคมก็ควรมีมารยาทในการเดินเพื่อความเรียบร้อยงดงามแก่ผู้พบเห็น

^{๑๑๑} สมจินตนา กักดีศรีวงศ์, มารยาทในสังคมไทย, หน้า ๓๒.

^{๑๑๒} คูรายละเอียดเพิ่มเติมใน สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ, มารยาทไทย, หน้า ๓.

^{๑๑๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕.

มารยาทการนั่ง^{๑๑๔} การนั่ง เป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงความเจริญของชนชาตินั้นๆ ถือเป็นมารยาทอีกแบบหนึ่ง ก็ต้องมีระเบียบแบบแผนในการนั่งให้ถูกหลักการปฏิบัติของสังคมตามกาลเทศะที่ แต่ละคนประสบอยู่ ไม่ว่าการนั่งนั้นจะเป็นการนั่งกับพื้นหรือนั่งบนเก้าอี้ ก็ตาม โดยเฉพาะในสมัยที่ยังไม่มีเก้าอี้ใช้สังคมไทยมีแบบฉบับการนั่งกับพื้นเป็นเวลานานจนเป็นที่นิยมของชาติอื่นๆ ในโลก

มารยาทการนอน^{๑๑๕} การนอนเป็นกริยาที่วางร่างกายท่อนบนทอตราลงบนเตียงนอนหรือบนพื้นที่ใช้ นอน มารยาทในการนอน เมื่อต้องอยู่ในสายตาของบุคคลอื่นหรือเมื่ออยู่ในสังคมพึงควรสำรวมในการนอน

๒. มารยาททางวาจา^{๑๑๖}

วาจาที่ไพเราะอ่อนหวาน ย่อมเป็นคุณสมบัติสำคัญในการพูดเพื่อยึดเหนี่ยวใจของผู้ฟังให้เกิดความนิยม รักใคร่และเชื่อถือ และแสดงออกถึงความคิดที่สะท้อนมาจากจิตใจ ทำให้เห็นถึงคุณลักษณะผู้พูดการอบรมขัดเกลาจิตใจของบุคคลนั้นดังผู้มีมารยาทจะต้องระมัดระวังในการใช้วาจา แบ่งเป็น มารยาทการพูด การพูดแบ่งเป็นการพูดทางการหรือกึ่งทางการอาจพูดอยู่ในบุคคล ๒ บุคคล หรือกลุ่มๆ การพูดผู้พูดอาจพูดคนเดียว โดยมีผู้ฟังกลุ่มใหญ่ฟังอยู่ ซึ่งกฎระเบียบต่างๆ ในการพูดขึ้นอยู่กับกาลเทศะเท่านั้น และต้องรวมกับมารยาทการแต่งกาย การใช้ถ้อยคำ ทำที่ประกอบกรพูด

มารยาทการสนทนา การพูดกับผู้อื่นหรือการสนทนากันในสังคมนั้น มีความสำคัญมาก การสนทนาเป็นการพูดกับผู้อื่น แตกต่างไปจากการพูดคนเดียว กล่าวคือ การสนทนาย่อมมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน มีการพูดจาระหว่างบุคคลซึ่งอาจมากกว่าสองคน ดังนั้น มารยาทในการสนทนาพึงควรใช้คำพูดที่สุภาพอ่อนน้อม

๓. มารยาททางใจ

การกระทำต่างๆ ที่แสดงออกทั้งทางกาย วาจา ล้วนสะท้อนออกมาจากจิตใจทั้งสิ้น ถ้าจิตใจดีความคิดดีก็แสดงออกให้เห็นทางกริยา วาจาที่ดี ถูกต้องงดงาม เหมาะสมกับกาลเทศะ จนเป็นที่นิยมเลื่อมใสเคารพนับถือแก่ผู้ที่คบค้าสมาคมด้วย ผู้ที่มีมารยาททางใจ คือ ผู้ที่ได้มีการปรับปรุงจิตใจให้ฝึกฝนในศีลธรรม และย่อมทราบว่าอะไรถูกอะไรผิด อะไรควรประพฤติและอะไรไม่ควรประพฤติ ดังนั้น ศีลธรรมจึงเป็นเครื่องมือปรับปรุงพฤติกรรมให้ผู้ที่ได้ปฏิบัติ

^{๑๑๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๗.

^{๑๑๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕.

^{๑๑๖} ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน ศรีสว่าง กิบาลแทน, เรข มุ่งในธรรม, ศิลปวัฒนธรรม มารยาทไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์รุ่งแสงการพิมพ์, ๒๕๔๕), หน้า ๖๒-๖๕.

แสดงออกมาใน ทางที่ดีถูกต้องและเหมาะสมกับกาลเทศะ กับบุคคลและในที่สาธารณะต่างๆ และยังช่วยประคับประคองใจคนให้เที่ยงตรงต่อจุดหมายคือความดีงามตามสมควรแก่ เหตุ และสามารถพิสูจน์ให้รู้แจ้งเห็นจริงได้ด้วยตนเอง

สรุป

ในสังคมไทยพระพุทธศาสนาได้มีอิทธิพลต่อคนไทยเป็นอย่างมาก นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ประชาชนชาวไทยได้ยอมรับนับถือเอาพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจ กล่าวได้ว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ พระพุทธศาสนาเป็นรากฐานแห่งวัฒนธรรมไทย จะเห็นได้ว่า มารยาทไทย เช่น การกราบ การไหว้ การแสดงความเคารพกันโดยชาติวุฒิ วิทยุฒิ และคุณวุฒิ บรรพบุรุษไทยได้นำเอาหลักของเสขียวัตถมาประยุกต์ใช้เป็นมารยาทไทย ให้คนไทยรู้จักวิธีการกราบ การไหว้ การเดิน การนั่ง ที่ถูกต้องและเหมาะสม ทำให้คนทั่วโลกมองเห็นว่าคนไทยเป็นคนมีสัมมาคารวะ มีมารยาทเรียบร้อยดี ความเคารพเป็นบ่อเกิดแห่งความสมานสามัคคี เป็นการแสดงออกในด้านความเอื้อเฟื้อต่อบุคคลและสิ่งต่าง ๆ ที่เรามีส่วนเข้าไปเกี่ยวข้อง ในทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงหลักความเคารพ โดยสรุปมี ๖ ประการ คือ

๑. สัตถุคารวตา ความเคารพในพระศาสดาหรือพระพุทธเจ้า
๒. รัชมการวตา ความเคารพในพระธรรม
๓. สังฆการวตา ความเคารพในพระสงฆ์
๔. สิกขาคารวตา ความเคารพในการศึกษา
๕. อัปมาทการวตา ความเคารพในความไม่ประมาท
๖. ปฏิสันถการวตา ความเคารพในปฏิสันถาร

ความเคารพ ๖ ประการ นี้ ถือเป็นหลักสำคัญที่จะพึงใส่ใจและปฏิบัติด้วยความเคารพเอื้อเฟื้อและหนักแน่นจริงจัง เป็นพื้นฐานทางสังคมทั้งในสังคมสงฆ์และสังคมผู้ครองเรือน เพราะถ้าขาดความเคารพแล้ว ปัญหาต่าง ๆ ย่อมเกิดขึ้นมากมาย

ฉะนั้น บุคคลพึงระวังสำรวจความคิดจิตใจที่มักจะแสดงออกมาให้เห็นทางกริยาและ วาจา ให้ถูกต้องและงดงามเหมาะสมกับกาลเทศะแก่บุคคลเวลาอยู่ในสมาคมหรือในที่สาธารณะ การศึกษาหลักคารวตาในพระพุทธศาสนาเถรวาทของนักเรียนโรงเรียนกีฬาจังหวัดขอนแก่น ผู้ศึกษามุ่งศึกษาพฤติกรรมที่สังเกตได้ ที่นักเรียนแสดงออกในโรงเรียน โดยมุ่งศึกษา ๓ ด้าน คือ ด้านการเรียน (สิกขาคารวตา) ด้านดำเนินชีวิต (อัปมาทการวตา) และด้านสังคม (ปฏิสันถการวตา) เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไขการขาดความเคารพของนักเรียนต่อไป

บทที่ ๓

ปัญหาที่เกิดจากการขาดความเคารพของนักเรียนโรงเรียนกีฬาจังหวัดขอนแก่น

การศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมของโรงเรียน ที่มีผลต่อการเรียนการสอน การดำเนินชีวิตของนักเรียน แล้วนำมาวิเคราะห์ข้อมูลที่เป็นสาเหตุทำให้นักเรียนขาดความเคารพ ดังนี้

๓.๑ ประวัติโรงเรียนกีฬาจังหวัดขอนแก่น

กรมพลศึกษาได้ดำเนินการจัดตั้งโรงเรียนกีฬาแห่งแรกขึ้นที่โรงเรียนกีฬาจังหวัดสุพรรณบุรีโดยเปิดดำเนินการเรียนการสอน ตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๕๑๔ จากการดำเนินการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนกีฬาจังหวัดสุพรรณบุรี ได้รับความสนใจจากผู้ปกครองและนักเรียนสมัครเข้าเรียนเป็นจำนวนมากมีผลการดำเนินงานสำเร็จตามเป้าหมายอย่างยิ่ง เพื่อให้เกิดความเสมอภาคในการกระจายโอกาสทางการศึกษาและสนองความต้องการเข้าเรียนกีฬาของผู้ปกครองและนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษและพัฒนากีฬาอย่างต่อเนื่อง กรมพลศึกษาจึงได้เสนอโครงการจัดตั้งโรงเรียนกีฬารูปแบบประหยัดต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพสังคมและงบประมาณของชาติที่มีอยู่อย่างจำกัด คณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบและอนุมัติให้ดำเนินการจัดตั้งโรงเรียนกีฬารูปแบบประหยัดขึ้น ๓ แห่ง ได้แก่ โรงเรียนกีฬาจังหวัดขอนแก่น โรงเรียนกีฬาจังหวัดอุบลราชธานี และโรงเรียนกีฬาจังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๒๑ มกราคม พ.ศ. ๒๕๑๗ โดยให้เปิดสอนตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๕๑๘ เป็นต้นไป และบุคคลที่เป็น ผู้ริเริ่มจัดตั้งโรงเรียน คือ ฯพณฯ อติสร เพียงเกษ อธิบดีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ นายสุวิทย์ วิสุทธิสิน ,นายกว้าง รอบคอบ อธิบดีกรมพลศึกษา, ดร.จรววยพร ทรนินทร์ และ รศ.ดร.ทองคูณ หงส์พันธุ์ รองอธิบดีกรมพลศึกษา โดยมี นายวิชัย หล้าหา เป็นผู้อำนวยการโครงการจัดตั้งโรงเรียนกีฬาจังหวัดขอนแก่น เป็นคนแรก ใช้สถานที่ศูนย์ฝึกกีฬากรมพลศึกษา ตำบลโคกสี อำเภอเมืองจังหวัดขอนแก่น เป็นที่ทำการโรงเรียนกีฬาจังหวัดขอนแก่น เป็นสถานศึกษาที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ควบคู่กับการพัฒนากีฬาสู่ความเป็นเลิศ สังกัดสถาบันการพลศึกษา กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา เปิดสอนนักเรียนระดับชั้น ม.๑ – ม.๖ เปิดสอนกีฬา ๘ ชนิดกีฬา ได้แก่

๑. กรีฑา ชาย /หญิง
๒. ฟุตบอล ชาย / หญิง
๓. มวยสากลสมัครเล่น ชาย / หญิง
๔. มวยไทยสมัครเล่นชาย / หญิง

๕. เซปักตะกร้อ ชาย / หญิง

๖. เทนนิส

๗. แสนด์บอล ชาย / หญิง

๘. ยกน้ำหนัก ชาย / หญิง

อาคารสถานที่ อุปกรณ์สนับสนุนและสิ่งอำนวยความสะดวกในการจัดการเรียนการสอนด้านวิชาสามัญและการฝึกซ้อมกีฬา ก่อนข้างต้นสมัย และมีความพร้อมในการพัฒนาการเรียนการสอน ความเป็นอยู่ของนักเรียนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและปลอดภัย โดยการจัดทำแผนผังภูมิทัศน์ของโรงเรียน จัดทำสวนหย่อม ที่นั่งพักผ่อนสำหรับนักเรียน จัดสนามฝึกซ้อม ให้ปลอดภัย จัดห้องเรียนและห้องสมุดให้ได้มาตรฐาน

๓.๑.๑ คำปฏิญาณตน

ข้อ ๑ เรานักเรียนจะต้องเชื่อฟังคำสั่งสอนบิดา มารดา ครูอาจารย์และประพฤติตนให้อยู่ในระเบียบของโรงเรียน

ข้อ ๒ เรานักเรียนจะต้องมีความขยันหมั่นเพียร ในการฝึกซ้อมกีฬา ใฝ่หาความรู้ อยู่เสมอและไม่กระทำตนให้ เป็นที่เดือดร้อนแก่ตนเองและผู้อื่น

ข้อ ๓ เรานักเรียนจะต้องบำเพ็ญตนให้สมกับเป็นผู้มีการศึกษามีศีลธรรมจริยธรรมอันดีงามและเป็นพลเมืองดีของชาติสืบต่อไป

๓.๑.๒ สถานที่ตั้ง

อยู่บ้านเลขที่ ๓๘/๒ หมู่ ๔ บ้านพรหมนิมิต ตำบล โลกสี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น รหัสไปรษณีย์ ๔๐๐๐๐ โทรศัพท์ (๐๔๓)๓๖๐๓๒๓-๔ โทรสาร (๐๔๓)๓๖๐๓๒๔ ห่างจากตัวจังหวัดขอนแก่นประมาณ ๑๓ กิโลเมตร มีเนื้อที่ทั้งหมด ๑๑๕ ไร่

๓.๑.๓ คำขวัญโรงเรียน

กีฬาเด่น เน้นวินัย ใฝ่ความรู้ คู่คุณธรรม

๓.๑.๔ สีประจำโรงเรียน

สีเหลือง หมายถึง ความซื่อสัตย์ ประหยัด รับผิดชอบ ใฝ่ดี มีคุณธรรม กตัญญูรู้คุณ

สีฟ้า หมายถึง แนวความคิด สติปัญญากว้างไกล มานะอดทน ขยันหมั่นเพียร

มีระเบียบวินัย พัฒนาความรู้สู่ความเป็นเลิศ

๓.๑.๕ ตราประจำโรงเรียน

เป็นรูปพลบดีทรงช้างเอราวัณอยู่เหนือก้อนเมฆซ้อนทับอยู่บนเครื่องหมายสามห่วง เขียวขาว เหลือง ปัจจุบันอยู่ในวงรี พื้นสีน้ำเงินขอบนอกเป็นสีเหลืองทอง มีชื่อสถาบันพลศึกษา อยู่ที่ส่วนบนส่วนล่างของขอบสีทองเป็นชื่อ โรงเรียนกีฬาจังหวัดขอนแก่น

๓.๑.๖ วัตถุประสงค์

- ๑) จัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษา และการกีฬาให้กับนักเรียนและเยาวชนที่มีความถนัดและมีความสามารถพิเศษทางการกีฬา ให้มีโอกาสได้รับการส่งเสริม และพัฒนาความสามารถทางการกีฬาถึงขีดสูงสุดไปพร้อมกับการพัฒนาทางการด้านอารมณ์ สังคม และสติปัญญา
- ๒) เตรียมและผลิตนักกีฬาให้มีความสามารถและมีคุณภาพเข้าร่วมการแข่งขันกีฬา ระดับชาติและระดับนานาชาติ
- ๓) ศึกษาค้นคว้า วิเคราะห์ และวิจัย เพื่อพัฒนาการกีฬาและนักกีฬาของชาติ

๓.๑.๗ ลักษณะของโรงเรียน

- ๑) จัดเป็นโรงเรียนประจำ (กิน – นอน)
- ๒) เป็นโรงเรียนสหศึกษา รับนักเรียนทั้งชายและหญิง
- ๓) นักเรียนทุกคนได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐบาลด้านค่าอาหาร เสื้อผ้า ที่พัก และอุปกรณ์การเรียน
- ๔) จัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช ๒๕๕๑ ในช่วงชั้นที่ ๒ – ๓ ควบคู่กับการจัดการฝึกซ้อมกีฬา
- ๕) ส่งเสริมและสนับสนุนให้นักเรียนที่มีความสามารถพิเศษทางด้านกีฬาสู่ความเป็นเลิศ

๓.๑.๘ วิสัยทัศน์

โรงเรียนกีฬาจังหวัดขอนแก่น เป็นสถาบันการศึกษาที่มีศักยภาพในการผลิตนักกีฬา ให้มีคุณธรรม จริยธรรม และความเป็นเลิศทางด้านกีฬา

๓.๑.๙ ภารกิจหลักโรงเรียนกีฬาจังหวัดขอนแก่น

- ๑) จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานและการกีฬาให้กับนักเรียนและเยาวชนที่มีความถนัดและความสามารถพิเศษทางการกีฬา
- ๒) เตรียมและผลิตนักกีฬาให้มีความสามารถและมีคุณภาพเข้าร่วมการแข่งขันกีฬา ระดับชาติและระดับนานาชาติ

- ๓) ศึกษา วิเคราะห์ วิจัย เพื่อพัฒนาการกีฬาและนักกีฬาของประเทศ
- ๔) เป็นศูนย์ส่งเสริมกิจกรรมกีฬา สุขภาพและคุณธรรมของเยาวชน
- ๕) เป็นศูนย์บริการชุมชนตามภารกิจของสถาบันการพลศึกษา
- ๖) เป็นศูนย์ทำนุบำรุงอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมด้านการกีฬาและการละเล่นพื้นเมือง

๓.๑.๑๐ เป้าหมายเชิงปริมาณ

๑) จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน^๑ ช่วงชั้นที่ ๒ และ ๓ ให้กับนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษทางการกีฬา จำนวน ๓๘๐ คน

๒) จัดการเรียนการสอนกีฬาเพื่อความเป็นเลิศ จำนวน ๕ ชนิดกีฬา

๓) ให้บริการทางวิชาการด้านการกีฬาและอาคารสถานที่ จำนวน ๑๐๐,๐๐๐ คน

๓.๑.๑๑ เป้าหมายเชิงคุณภาพ

๑) นักเรียนเข้าร่วมการแข่งขันกีฬาในระดับชาติและระดับนานาชาติไม่น้อยกว่าร้อยละ ๓๐ ของจำนวนนักเรียนทั้งหมด

๒) นักเรียนเข้าศึกษาต่อหลังจากสำเร็จการศึกษา ร้อยละ ๕๕

๓) นักเรียนมีสมรรถภาพทางกายในระดับดี เมื่อเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานของชาติ

๔) นักเรียนมีความสามารถทางด้านทักษะกีฬาในระดับดี เมื่อเทียบกับเกณฑ์ตามระดับอายุ

๕) นักเรียนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามเกณฑ์ของโรงเรียนกีฬา

๖) นักเรียนมีความสามารถและประสบความสำเร็จในการแข่งขันกีฬาระดับนานาชาติ

๗) นักเรียนสำเร็จการศึกษาและผ่านเกณฑ์การประเมินผลตามหลักสูตร

๓.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บ การวิเคราะห์ และสถิติที่ใช้ในการวิจัย

๓.๒.๑ การสร้างเครื่องมือในการวิจัย

เครื่องมือวิจัยทั้ง ๓ ประเภทนี้ ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นโดยอาศัยแนวคิด ทฤษฎีต่าง ๆ เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่กำหนดไว้ โดยใช้คำถามปลายปิด (Close – ended Question) ทั้งที่เป็นแบบให้เลือกตอบ และคำถามมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) พร้อมทั้งกำหนดคะแนนเป็น ๔, ๓, ๒ และ ๑ ไปด้วย และได้ให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจคุณภาพเครื่องมือและนำไปทดลองใช้ หลังจากนั้นได้นำมาปรับปรุงแก้ไขให้เป็นเครื่องมือที่มีคุณภาพแล้วนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

^๑ กระทรวงศึกษาธิการ, หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สหกรณ์แห่งประเทศไทย, ๒๕๕๑). หน้า ๔.

แบบสังเกตพฤติกรรมเป็นการหาข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมด้านการแสดงออกที่พบได้
ในโรงเรียน โดยแบ่งการสังเกตออกเป็น ๔ ตอน คือ

ตอนที่ ๑ พฤติกรรมด้านการศึกษา

ตอนที่ ๒ พฤติกรรมด้านการพัฒนาชีวิต

ตอนที่ ๓ พฤติกรรมด้านการดำเนินชีวิต

ตอนที่ ๔ พฤติกรรมด้านสังคม

แบบสอบถาม แบ่งออกเป็น ๗ ตอน คือ

ตอนที่ ๑ แบบสอบถามข้อมูลส่วนตัว เป็นการถามสภาพทั่วไป ของนักเรียนชั้น
มัธยมศึกษาตอนต้น เช่น เพศ อายุ และวุฒิการศึกษา

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามเกี่ยวกับสาเหตุการขาดความเคารพนักเรียนด้านการศึกษาใน
โรงเรียนกีฬารจังหวัดขอนแก่น

ตอนที่ ๓ แบบสอบถามเกี่ยวกับสาเหตุการขาดความเคารพด้านพัฒนาชีวิตนักเรียน
ในโรงเรียนกีฬารจังหวัดขอนแก่น

ตอนที่ ๔ แบบสอบถามเกี่ยวกับสาเหตุการขาดความเคารพด้านการดำเนินชีวิต
นักเรียนในโรงเรียนกีฬารจังหวัดขอนแก่น

ตอนที่ ๕ แบบสอบถามเกี่ยวกับสาเหตุการขาดความเคารพด้านสังคมนักเรียนใน
โรงเรียนกีฬารจังหวัดขอนแก่น

ตอนที่ ๖ แบบสอบถามเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมส่งเสริมความเคารพการขาดความ
เคารพของนักเรียนในโรงเรียนกีฬารจังหวัดขอนแก่น

ตอนที่ ๗ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับหลักความเคารพ

สำหรับแบบสัมภาษณ์เชิงลึกนั้น ผู้วิจัยได้ตั้งคำถามแบบปลายเปิด (Open – ended
Question) เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้บริหารและครูของโรงเรียนกีฬารจังหวัดขอนแก่นได้แสดง
ความคิดเห็นเกี่ยวกับการสภาพแวดล้อม ๔ ด้านคือปัจจัยที่ต้องการทราบสาเหตุ ดังนี้ ด้านการศึกษา ด้าน
พัฒนาชีวิต ด้านดำเนินชีวิต ด้านสังคม ซึ่งแบ่งเป็น ๓ ตอน คือ

ตอนที่ ๑ ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ สัมภาษณ์ข้อมูล : ปัญหาการขาดความเคารพของนักเรียนในโรงเรียนกีฬาร
จังหวัดขอนแก่น

ตอนที่ ๓ สัมภาษณ์ข้อมูล : เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมส่งเสริมความเคารพการขาด
ความเคารพ

๓.๒.๒ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้นำเครื่องมือวิจัยทั้ง ๓ ประเภทไปดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามในโรงเรียนกีฬาจังหวัดขอนแก่น โดยมีขั้นตอนดังนี้

๑) ขอนหนังสือจากศูนย์บัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่นเพื่อขอความร่วมมือผู้บริหารในการเก็บข้อมูลกับผู้รับผิดชอบในโรงเรียนกีฬาจังหวัดขอนแก่น

๒) นำหนังสือไปติดต่อ และประสานงานล่วงหน้ากับผู้บริหารโรงเรียนกีฬาจังหวัดขอนแก่น

๓) ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามที่ได้ติดต่อประสานงานไว้ พร้อมทั้งอธิบาย และชี้แจงในการตอบแบบสอบถาม และการสัมภาษณ์ด้วยตัวเอง

๔) ผู้วิจัยได้ขอความร่วมมือครูประจำชั้นในการสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนและแจกแบบสอบถามแก่นักเรียนแล้ว จึงได้เก็บรวบรวมแบบสังเกตพฤติกรรม แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ทั้งหมดมาตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ เพื่อนำไปดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

๕) สำหรับผู้บริหารของโรงเรียนคือ ผู้อำนวยการโรงเรียน ที่ปรึกษาโรงเรียน รองผู้อำนวยการโรงเรียน และคณะครูผู้สอน ผู้วิจัยได้ติดต่อและขอความอนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์เชิงลึก เป็นรายบุคคลในช่วงเวลาที่ท่านจัดสรรไว้ให้ตามที่เห็นสมควร

๓.๒.๓ การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยเรื่องนี้ เป็นการวิจัยจากเอกสาร และการวิจัยเชิงสำรวจ จึงได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลใน ๓ วิธี ตามลักษณะของข้อมูลหลังจากที่ได้ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลทั้งหมดแล้ว ดังนี้

๑) การวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร เป็นการศึกษา ค้นคว้า และรวบรวมเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องมาดำเนินการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) ในหัวข้อหลักกรรมตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่กำหนดไว้ รวมทั้งมีการสังเคราะห์ (Synthesis) และสรุปในแต่ละหัวข้อของหลักกรรมนั้น ๆ ด้วยวิธีการจัดหมวดหมู่ จำแนกเป็นแต่ละประเภทแล้วเข้าสู่การสังเคราะห์ เพื่อการสรุปนำไปสู่องค์ความรู้ใหม่ สำหรับการนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป

๒) การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ ได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล และประมวลผลด้วยคอมพิวเตอร์ เพื่อคำนวณหาค่าสถิติต่าง ๆ

๓) ข้อมูลเชิงคุณภาพจากแบบสัมภาษณ์โดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ ด้วยการนำบทสัมภาษณ์เชิงลึกของแต่ละท่านมากล่าวไว้ พร้อมทั้งมีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา และสังเคราะห์มาสู่ความรู้ใหม่

๓.๒.๔ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การประมวลผลด้วยคอมพิวเตอร์ที่มีสถิติที่ใช้ ได้แก่สถิติบรรยาย (Description Statistics) คือ ร้อยละ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) สำหรับอธิบาย ลักษณะข้อมูลทั่วไป ความรู้ ทักษะ ทักษะ พฤติกรรมการปฏิบัติตามหลักความเคารพและการปฏิบัติ ของผู้ตอบแบบสอบถาม

๓.๓ ผลการวิเคราะห์ของข้อมูลปัญหาการขาดความเคารพของนักเรียนโรงเรียนกีฬาจังหวัดขอนแก่น

๓.๓.๑ ผลของการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสังเกตพฤติกรรมนักเรียน

ผลของการสังเกตพฤติกรรมนักเรียน เรื่องการดำเนินชีวิตตามหลักความเคารพของ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ภาคเรียนที่ ๑ ปีการศึกษา ๒๕๕๔ โรงเรียนกีฬาจังหวัด ขอนแก่น มีเกณฑ์การสังเกตพฤติกรรมดังนี้

ปฏิบัติ ๕ ครั้งขึ้นไป	หมายถึง เลือกที่จะกระทำกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น	ระดับมากที่สุด
ปฏิบัติ ๓ – ๔ ครั้ง	หมายถึง เลือกที่จะกระทำกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น	ระดับมาก
ปฏิบัติ ๑ – ๒ ครั้ง	หมายถึง เลือกที่จะกระทำกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น	ระดับน้อย
ไม่ปฏิบัติ	หมายถึง เลือกที่จะกระทำกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น	ระดับน้อยที่สุด
เกณฑ์การประเมิน	ระดับมากที่สุด	= ๔
	ระดับมาก	= ๓
	ระดับน้อย	= ๒
	ระดับน้อยที่สุด	= ๑

ระดับค่าเฉลี่ยการประเมิน

คะแนนค่าเฉลี่ย	๓.๕๑ – ๔.๐๐	แสดงว่า	ระดับมากที่สุด
คะแนนค่าเฉลี่ย	๒.๕๑ – ๓.๕๐	แสดงว่า	ระดับมาก
คะแนนค่าเฉลี่ย	๑.๕๑ – ๒.๕๐	แสดงว่า	ระดับน้อย
คะแนนค่าเฉลี่ย	๑.๐๐ – ๑.๕๐	แสดงว่า	ระดับที่น้อยที่สุด

สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

$\bar{X}$	หมายถึง	ค่าเฉลี่ยเลขคณิต
S.D.	หมายถึง	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ตารางที่ ๑ แสดงพฤติกรรมที่ปฏิบัติต่อการศึกษาของนักเรียน

พฤติกรรม	จำนวน	— χ	S.D.	ระดับ
ด้านการศึกษา				
นักเรียนปฏิบัติต่อครู – อาจารย์ด้วยความเคารพ	๑๓๒	๒.๕๕	๑.๑๒	มาก
ตั้งใจศึกษาไม่คุยกันขณะเรียน	๑๓๒	๓.๑๕	๑.๐๖	มาก
เคารพکمเกียรติ – ดำรงไม่ทำความสกปรกหรือย่ำยี	๑๓๒	๒.๕๕	๒.๑๒	มาก
นักเรียนยกมือถามเมื่อมีข้อสงสัย	๑๓๒	๓.๑๕	๑.๑๑	มาก
นำความรู้ที่ได้ไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องเหมาะสม	๑๓๒	๓.๐๓	๑.๐๐	มาก
รวมค่าเฉลี่ยพฤติกรรมที่ปฏิบัติต่อการศึกษา	๑๓๒	๓.๐๕	๑.๐๘	มาก

ตารางที่ ๑ ผลของการสังเกตพฤติกรรมด้านความเคารพต่อการศึกษา โดยรวมอยู่ระดับที่ มาก เมื่อพิจารณาในรายละเอียด พบว่า ตั้งใจศึกษาไม่คุยกันขณะเรียน นักเรียนยกมือถามเมื่อมีข้อสงสัย นำความรู้ที่ได้ไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องเหมาะสม เคารพکمเกียรติ – ดำรงโดยการไม่ทำความสกปรกหรือย่ำยี นักเรียนปฏิบัติต่อครู – อาจารย์ด้วยความเคารพ จากการปฏิบัติอยู่ในระดับมากทุกข้อตามลำดับ

ตารางที่ ๒ แสดงพฤติกรรมที่ปฏิบัติต่อด้านพัฒนาชีวิตของนักเรียน

พฤติกรรม	จำนวน	— χ	S.D.	ระดับ
ด้านพัฒนาชีวิต				
นักเรียนนำหลักความเคารพมาใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องตามกาลอย่างเหมาะสม	๑๓๒	๒.๕๐	๑.๐๔	มาก
นักเรียนสามารถปฏิบัติตนตามหลักความเคารพได้อย่างถูกต้องเหมาะสม	๑๓๒	๒.๕๒	๑.๐๒	มาก
นักเรียนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้านความเคารพอย่างเห็นได้ชัดเจน	๑๓๒	๒.๗๓	๑.๐๐	มาก
นักเรียนมีมารยาทด้านความเคารพและเป็นที่ยอมรับได้	๑๓๒	๓.๐๐	๑.๐๖	มาก
นักเรียนมีความสุขกับการแสดงความเคารพต่อครู	๑๓๒	๓.๑๓	๑.๐๔	มาก
รวมค่าเฉลี่ยพฤติกรรมที่ปฏิบัติด้านพัฒนาชีวิต	๑๓๒	๒.๕๓	๑.๐๓	มาก

ตารางที่ ๒ ผลจากการสังเกตพฤติกรรมความเคารพด้านพัฒนาชีวิตของนักเรียน โดยรวมอยู่ระดับที่ มาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า นักเรียนมีความสุขกับการแสดงความเคารพต่อครู, นักเรียนมีมารยาทด้านความเคารพและเป็นที่ยอมรับได้,นักเรียนสามารถปฏิบัติตนตามหลักความเคารพได้อย่างถูกต้องเหมาะสม,นักเรียนนำหลักความเคารพมาใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องตามกาลอย่างเหมาะสม และนักเรียนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้านความเคารพอย่างเห็นได้ชัดเจน การปฏิบัติอยู่ในระดับมากทุกข้อตามลำดับ

ตารางที่ ๓ แสดงพฤติกรรมที่ปฏิบัติต่อด้านดำเนินชีวิตของนักเรียน

พฤติกรรม	จำนวน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
ด้านดำเนินชีวิต				
นักเรียนมีความตั้งใจ	๑๓๒	๓.๒๑	๐.๕๗	มาก
นักเรียนมีความไม่ประมาทในการดำเนินชีวิต	๑๓๒	๓.๑๓	๑.๐๔	มาก
มีจิตสำนึกในการทำประโยชน์ต่อสาธารณะ	๑๓๒	๒.๗๓	๑.๐๐	มาก
มีสติอยู่กับตัว	๑๓๒	๓.๑๘	๑.๐๘	มาก
เสพสิ่งเสพคิด	๑๓๒	๒.๕๘	๐.๗๑	มาก
รวมค่าเฉลี่ยพฤติกรรมที่ปฏิบัติต่อด้านดำเนินชีวิต	๑๓๒	๒.๕๗	๐.๕๖	มาก

ตารางที่ ๓ ผลจากการสังเกตพฤติกรรมความเคารพด้านดำเนินชีวิตของนักเรียน โดยรวมอยู่ระดับที่ มาก เมื่อพิจารณาในรายละเอียด พบว่า นักเรียนมีความตั้งใจ, มีสติอยู่กับตัว, นักเรียนมีความไม่ประมาทในการดำเนินชีวิต , มีจิตสำนึกในการทำประโยชน์ต่อสาธารณะ, เสพสิ่งเสพคิด การปฏิบัติอยู่ในระดับมากทุกข้อตามลำดับ

ตารางที่ ๔ แสดงพฤติกรรมที่ปฏิบัติต่อด้านสังคมของนักเรียน

พฤติกรรม	จำนวน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
ด้านสังคม				
นักเรียนมีทักษะด้านการสังคมที่ดี	๑๓๒	๒.๕๒	๑.๐๑	มาก
นักเรียนมีสัมมาคารวะต่อครูและผู้บริหาร	๑๓๒	๓.๑๐	๑.๐๓	มาก
นักเรียนยืนขึ้นทำความเคารพต่อผู้ใหญ่	๑๓๒	๒.๘๕	๑.๐๕	มาก
นักเรียนช่วยครูถือสิ่งของ	๑๓๒	๒.๗๗	๑.๐๘	มาก
นักเรียนให้ความเคารพต่อผู้ที่มาติดต่อกับโรงเรียนทุกคน	๑๓๒	๒.๗๗	๑.๐๕	มาก
รวมค่าเฉลี่ยพฤติกรรมที่ปฏิบัติด้านสังคม	๑๓๒	๒.๕๐	๑.๐๕	มาก

ตารางที่ ๔ ผลจากการสังเกตพฤติกรรมความเคารพด้านคำสั่งคมนาักเรียน โดยรวมอยู่ระดับที่ มาก เมื่อพิจารณาในรายละเอียด พบว่า นักเรียนมีสัมมาคารวะต่อครูและผู้บริหาร,นักเรียนยื่นขึ้นทำความเคารพต่อผู้ใหญ่,นักเรียนมีทักษะด้านการดำเนินชีวิตที่ดี,นักเรียนช่วยครูถือสิ่งของ และนักเรียนให้ความเคารพต่อผู้ที่มาติดต่อกับโรงเรียนทุกคน การปฏิบัติอยู่ในลำดับมากทุกข้อตามลำดับ

๓.๓.๒ ผลของการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามนักเรียน

ผลของการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามนักเรียน เรื่องอิทธิพลที่มีผลต่อพฤติกรรมในการปฏิบัติด้านความเคารพของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ภาคเรียนที่ ๑ ปีการศึกษา ๒๕๕๔ โรงเรียนกีฬาจังหวัดขอนแก่น มีเกณฑ์การประเมินแบบสอบถาม และผลการวิเคราะห์ดังนี้

เกณฑ์การประเมิน	ระดับมากที่สุด	=	๔
	ระดับมาก	=	๓
	ระดับน้อย	=	๒
	ระดับน้อยที่สุด	=	๑

ระดับค่าเฉลี่ยการประเมิน

คะแนนค่าเฉลี่ย	๓.๕๑ – ๔.๐๐	แสดงว่า	ระดับมากที่สุด
คะแนนค่าเฉลี่ย	๒.๕๑ – ๓.๕๐	แสดงว่า	ระดับมาก
คะแนนค่าเฉลี่ย	๑.๕๑ – ๒.๕๐	แสดงว่า	ระดับน้อย
คะแนนค่าเฉลี่ย	๑.๐๐ – ๑.๕๐	แสดงว่า	ระดับที่น้อยที่สุด

สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

$\bar{X}$	หมายถึง	ค่าเฉลี่ยเลขคณิต
S.D.	หมายถึง	ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ตารางที่ ๕ แสดงจำแนกตามเพศของผู้ตอบแบบสอบถาม ผู้ถูกสังเกตพฤติกรรม

ข้อ	สถานภาพ	จำนวน/คน	ร้อยละ
๑	เพศชาย	๓๕	๕๖.๘๒
	หญิง	๕๓	๘๓.๑๘

ตารางที่ ๖ แสดงจำแนกตามอายุของผู้ตอบแบบสอบถาม ผู้ถูกสังเกตพฤติกรรม

๒	อายุ		
	๑๓ ปี	๓๕	๒๕.๕๕
	๑๔ ปี	๖๑	๔๖.๒๑
	มากกว่า ๑๕ ปี	๓๒	๒๔.๒๔

ตารางที่ ๗ แสดงจำแนกตามศาสนาของผู้ตอบแบบสอบถาม ผู้ถูกสังเกตพฤติกรรม

๓	ศาสนา		
	พุทธ	๑๒๗	๕๖.๒๑
	คริสต์	๔	๓.๐๓
	อิสลาม	๑	๐.๗๖

ตารางที่ ๘ แสดงจำแนกตามระดับชั้นของผู้ตอบแบบสอบถาม ผู้ถูกสังเกตพฤติกรรม

๔	ระดับชั้น		
	มัธยมศึกษาปีที่ ๑	๕๒	๓๕.๓๕
	มัธยมศึกษาปีที่ ๒	๕๕	๔๑.๖๗
	มัธยมศึกษาปีที่ ๓	๒๕	๑๘.๕๔

ตารางที่ ๙ แสดงจำแนกตามเกรดเฉลี่ยของผู้ตอบแบบสอบถาม ผู้ถูกสังเกตพฤติกรรม

๕	เกรดเฉลี่ย		
	น้อยกว่า ๒.๐๐	๒๑	๑๕.๕๑
	๒.๐๐ – ๒.๔๕	๒๘	๒๑.๒๑
	๒.๕๐ – ๒.๕๕	๓๑	๒๓.๔๘
	๓.๐๐ – ๓.๔๕	๓๑	๒๓.๔๘
	๓.๕๐ – ๔.๐๐	๒๑	๑๕.๕๑

ตารางที่ ๑๐ แสดงจำแนกตาม อาชีพบิดา – มารดาของผู้ตอบแบบสอบถาม ผู้ถูกสังเกตพฤติกรรม

๖	อาชีพบิดา – มารดา		
	รับราชการ	๒๓	๑๓.๔๒
	รับจ้าง	๓๒	๒๔.๒๔
	รัฐวิสาหกิจ	๑๒	๕.๐๕
	เกษตรกร	๔๖	๓๔.๘๕
	ค้าขาย	๑๓	๑๒.๘๘
	อื่น ๆ	๒	๑.๕๒

ตารางที่ ๑๑ แสดงเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมด้านกายภาพที่มีต่อพฤติกรรมด้านความเคารพของนักเรียน

สาเหตุ	จำนวน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
๑. การจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียน				
๑.๑ การจัดภูมิทัศน์บริเวณ โรงเรียน	๑๓๒	๒.๓๓	๑.๒๖	น้อย
๑.๒ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน	๑๓๒	๒.๕๓	๑.๑๖	มาก
๑.๓ การจัดอาคารหอพักที่อาศัย	๑๓๒	๒.๖๑	๐.๘๘	มาก
๒. บุคคล				
๒.๑ นักเรียน	๑๓๒	๒.๘๘	๑.๑๑	มาก
๒.๒ กลุ่มนักเรียน	๑๓๒	๒.๓๕	๐.๕๔	น้อย
๒.๓ ครูผู้สอน	๑๓๒	๒.๔๔	๐.๕๐	น้อย
๓. การจัดระบบภายในโรงเรียน				
๓.๑ กฎระเบียบ	๑๓๒	๒.๕๘	๐.๘๘	มาก
๓.๒ ข้อที่นักเรียนต้องปฏิบัติ	๑๓๒	๒.๕๕	๐.๕๕	มาก
๓.๓ การเปลี่ยนแปลงระบบในโรงเรียนบ่อยครั้ง	๑๓๒	๒.๕๕	๑.๐๓	น้อย
รวมค่าเฉลี่ยสภาพแวดล้อมด้านกายภาพ	๑๓๒	๒.๕๕	๑.๐๒	มาก

ตารางที่ ๑๑ ผลจากการศึกษาจากแบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมด้านกายภาพที่มีต่อพฤติกรรมด้านความเคารพของนักเรียนโดยภาพรวมอยู่ใน ระดับมาก ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๒.๕๕ (S.D. = 1.02) เมื่อพิจารณาในรายละเอียดเป็นรายข้อ พบว่า การจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียน คือการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๒.๕๓ (S.D. = 1.16) ส่วนบุคคล คือนักเรียนอยู่ในระดับ

ที่มาก ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๒.๘๘ (S.D. = 1.11) และการจัดระบบภายในโรงเรียนบ่อยครั้ง คือ กฎระเบียบ อยู่ในระดับที่ มาก ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๒.๘๕ (S.D. = 0.88) ตามลำดับจากมากมาน้อย

ตารางที่ ๑๒ แสดงค่านิยมและการอบรมที่มีผลต่อพฤติกรรมด้านเคารพ

สาเหตุ	จำนวน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
๑. ด้านค่านิยม				
๑.๑ แฟชั่นตามสมัย	๑๓๒	๒.๓๕	๑.๐๔	น้อย
๑.๒ กลุ่มเพื่อน	๑๓๒	๒.๕๓	๑.๑๓	มาก
๑.๓ อิทธิพลจากสื่อ	๑๓๒	๒.๕๐	๒.๐๕	มาก
๒. จากกลุ่มบุคคล				
๒.๑ ผู้ปกครอง	๑๓๒	๒.๕๓	๑.๑๓	มาก
๒.๒ ครู	๑๓๒	๒.๕๔	๑.๑๐	มาก
๒.๓ เพื่อน	๑๓๒	๒.๖๑	๑.๑๒	มาก
๓. กลุ่มสังคม				
๓.๑ สังคมโรงเรียน	๑๓๒	๒.๔๕	๑.๐๘	น้อย
๓.๒ สังคมชุมชน	๑๓๒	๒.๕๒	๑.๑๔	มาก
๓.๔ สังคมประเทศ	๑๓๒	๒.๔๕	๑.๐๓	น้อย
๔. สื่อมวลชน				
๔.๑ โทรทัศน์	๑๓๒	๒.๖๐	๑.๑๓	มาก
๔.๒ วิทยุ	๑๓๒	๒.๓๓	๑.๐๕	น้อย
๔.๓ ภาพยนตร์	๑๓๒	๒.๔๓	๑.๑๐	น้อย
๔. การอบรมสั่งสอน				
๔.๑ ผู้ปกครอง	๑๓๒	๒.๔๕	๑.๑๑	น้อย
๔.๒ ครู	๑๓๒	๒.๖๔	๑.๑๑	มาก
๔.๓ พระ, นักสอนศาสนา หรือนักบวช	๑๓๒	๒.๔๘	๑.๑๒	น้อย
รวมค่าเฉลี่ยเกี่ยวกับค่านิยมและการอบรม	๑๓๒	๒.๕๐	๑.๑๐	มาก

ตารางที่ ๑๒ ผลจากการศึกษาจากแบบสอบถามเกี่ยวกับค่านิยมและการอบรมที่มีต่อพฤติกรรมด้านความเคารพของนักเรียนโดยภาพรวมอยู่ใน ระดับมาก ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๒.๕๐ (S.D. = 1.10) เมื่อพิจารณาในรายละเอียดแต่ละข้อ พบว่า การอบรมสั่งสอน คือ ครู อยู่ระดับ

มาก ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๒.๖๔ (S.D. =1.11) จากกลุ่มบุคคล คือเพื่อน อยู่ระดับที่ มาก ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๒.๖๑ (S.D. =1.12) สื่อมวลชน คือ โทรทัศน์ อยู่ระดับที่ มาก ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๒.๖๐ (S.D. = 1.13) ด้าน ค่านิยม คือกลุ่มเพื่อน ระดับอยู่ที่ มาก ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๒.๕๑ (S.D. = 1.13) และกลุ่มสังคม คือ สังคมชุมชน อยู่ระดับที่ มาก ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๒.๕๒ (S.D.= 1.14) ตามลำดับ

ตารางที่ ๑๓ แสดงสาเหตุการขาดความเคารพด้านการดำเนินชีวิตมีผลต่อพฤติกรรมของนักเรียน ในโรงเรียนกีฬาจังหวัดขอนแก่น

สาเหตุ	จำนวน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
๑. ด้านค่านิยม				
๑.๑ นักเรียนชอบนำแฟชั่นตามสมัยใหม่	๑๓๒	๒.๕๘	๑.๑๒	มาก
๑.๒ นักเรียนชอบค่านิยมตามกลุ่มเพื่อน	๑๓๒	๒.๖๖	๑.๑๒	มาก
๑.๓ นักเรียนชอบรับค่านิยมจากสื่อ ต่าง ๆ	๑๓๒	๒.๖๔	๑.๐๘	มาก
๒. ด้านความประพฤติ				
๒.๑ บิดา – มารดา เป็นแบบอย่างนักเรียน	๑๓๒	๒.๗๖	๐.๙๕	มาก
๒.๒ ครู เป็นแบบอย่างนักเรียน	๑๓๒	๒.๔๙	๑.๑๓	น้อย
๒.๓ เพื่อน ๆ เป็นแบบอย่างนักเรียน	๑๓๒	๒.๖๗	๑.๑๑	มาก
๓. สิ่งที่นักเรียนชอบประพฤติตาม				
๓.๑ จากภาพยนตร์	๑๓๒	๒.๔๒	๑.๑๒	น้อย
๓.๒ โทรทัศน์	๑๓๒	๒.๔๘	๑.๑๒	น้อย
๓.๓ สื่อพิมพ์ วารสารดารา	๑๓๒	๒.๓๓	๑.๐๗	น้อย
รวมค่าเฉลี่ยเกี่ยวกับสาเหตุการขาดความเคารพด้านการดำเนินชีวิตของนักเรียน	๑๓๒	๒.๕๖	๑.๐๙	มาก

ตารางที่ ๑๓ ผลจากการศึกษาจากแบบสอบถามเกี่ยวกับสาเหตุที่มีผลต่อพฤติกรรม การขาดความเคารพด้านการดำเนินชีวิต ที่มีต่อพฤติกรรมด้านความเคารพของนักเรียนโดย ภาพรวม ระดับ มาก ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๒.๕๖ (S.D. = 1.09) เมื่อพิจารณาในรายละเอียดแต่ละข้อ พบว่า ด้านความประพฤติ คือ บิดา – มารดา เป็นแบบอย่างนักเรียน อยู่ระดับที่ มาก ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๒.๗๖ (S.D. = 0.95) ด้านค่านิยม คือ นักเรียนชอบค่านิยมตามกลุ่มเพื่อน อยู่ที่ระดับ มาก

ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๒.๖๖ (S.D. = 1.12) และสิ่งที่นักเรียนชอบประพศิตตาม คือโทรทัศน์ ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๒.๔๘ (S.D. = 1.12) ตามลำดับจากมากไปหาน้อย

๓.๔ ผลการวิเคราะห์กิจกรรมส่งเสริมความเคารพ

ตารางที่ ๑๔ แสดงการจัดกิจกรรมส่งเสริมความเคารพ การขาดความเคารพของนักเรียนในโรงเรียนกีฬาจังหวัดขอนแก่น

สาเหตุ	จำนวน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
๑.กิจกรรมเข้าค่ายปฏิบัติธรรม				
๑.๑ ควรจัดทุกปี ๆ ละ ๑ ครั้ง	๑๓๒	๒.๕๖	๑.๑๓	มาก
๑.๒ ควรเปลี่ยนสถานที่การจัดทุกปี	๑๓๒	๒.๖๗	๑.๐๕	มาก
๑.๓ ครูทุกท่านควรเข้าร่วมกิจกรรมทุกครั้ง	๑๓๒	๒.๔๖	๑.๑๑	น้อย
๒.กิจกรรมส่งเสริมความเคารพในโรงเรียน				
๒.๑ กิจกรรมการให้รางวัลแก่ผู้ทำความดี	๑๓๒	๒.๖๑	๑.๑๒	มาก
๒.๒ กิจกรรมแข่งขันการทำความดี	๑๓๒	๒.๑๕	๑.๒๘	น้อย
๒.๓ กิจกรรมบันทึกสมุดทำความดี	๑๓๒	๒.๖๖	๑.๑๒	มาก
๒.๔ กิจกรรมไหว้ครู	๑๓๒	๒.๕๒	๑.๑๔	มาก
๒.๕ กิจกรรมสวดมนต์ไหว้พระ	๑๓๒	๒.๕๑	๑.๑๕	มาก
๓.กิจกรรมส่งเสริมความเคารพด้านการเรียนการสอน				
๓.๑ กิจกรรมการเรียนการสอนควรมีการสอดแทรกความเคารพให้เกิดขึ้นในตัวนักเรียนให้มีการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อให้อยู่ร่วมในสังคมได้อย่างราบรื่น	๑๓๒	๒.๘๔	๑.๐๗	มาก
๓.๒ กิจกรรมการเรียนการสอนควรมีการสอดแทรกความเคารพเพื่อเป็นการฝึกให้นักเรียนมีความเคารพร่วมกัน	๑๓๒	๒.๖๕	๑.๑๗	มาก
๓.๓ กิจกรรมการเรียนการสอนควรฝึกให้นักเรียนมีความตระหนักถึงความเคารพร่วมกันและดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข	๑๓๒	๒.๕๒	๑.๑๔	มาก

ตารางที่ ๑๔ ผลของการศึกษาเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมความเคารพนักเรียน พบว่า กิจกรรมส่งเสริมความเคารพด้านการเรียนการสอน คือ กิจกรรมการเรียนการสอนควรมีการสอดแทรกความเคารพให้เกิดขึ้นในตัวนักเรียนให้มีการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อให้อยู่ร่วมในสังคมได้อย่างราบรื่น อยู่ระดับที่ มาก ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๒.๘๔ (S.D. = 1.07) กิจกรรมการเรียนการสอนควรมีการสอดแทรกความเคารพเพื่อเป็นการฝึกให้นักเรียนมีความเคารพร่วมกันอยู่ระดับที่ มาก ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๒.๖๕ (S.D. = 1.17) และกิจกรรมส่งเสริมความเคารพในโรงเรียน คือ กิจกรรมบันทึกสมุดทำความดี อยู่ระดับที่ มาก ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๒.๖๖ (S. D. = 1.12) ตามลำดับจากมากไปหาน้อย

สรุป

จากการศึกษาการสังเกตพฤติกรรมการแสดงออกของนักเรียน พบว่า พฤติกรรมที่ปฏิบัติต่อการศึกษานักเรียน อยู่ระดับที่ มาก ค่าเฉลี่ยอยู่ ๓.๐๕ (S.D. = 1.08) พฤติกรรมที่ปฏิบัติต่อด้านดำเนินชีวิตของนักเรียน อยู่ระดับที่ มาก ค่าเฉลี่ยอยู่ ๒.๕๗ (S.D. = 0.96) พฤติกรรมที่ปฏิบัติต่อด้านพัฒนาชีวิตของนักเรียน อยู่ระดับที่ มาก ค่าเฉลี่ยอยู่ ๒.๕๓ (S.D. = 1.03) และพฤติกรรมที่ปฏิบัติต่อด้านสังคมของนักเรียน อยู่ระดับที่ มาก ค่าเฉลี่ยอยู่ ๒.๕๐ (S.D. = 1.05) ตามลำดับจากการปฏิบัติมาก

จากแบบสอบถามปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติของนักเรียน พบว่า พฤติกรรมที่นักเรียนชอบที่จะปฏิบัติตามโดยรวม ระดับอยู่ที่ มาก มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๒.๕๖ (S.D. = 1.09) คือ ด้านความประพฤติกองบิดาบิดาเป็นแบบอย่างนักเรียน ระดับอยู่ที่ มาก มีค่าเฉลี่ย ๒.๗๖ (S.D. = 0.95) สภาพแวดล้อมด้านกายภาพที่มีผลต่อพฤติกรรมของนักเรียนโดยรวม ระดับอยู่ที่ มาก มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๒.๕๕ (S.D. = 1.02) มีสาเหตุจากการจักษภาพแวดล้อมในโรงเรียน คือ การจกกิจกรรมการเรียนการสอน ระดับอยู่ที่ มาก มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๒.๕๗ (S.D. = 1.16) ค่านิยมและการอบรมที่นักเรียนได้รับที่มีผลต่อพฤติกรรมด้านความเคารพ อยู่ระดับที่ มาก ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๒.๕๑ (S.D. = 1.10) โดยจากกลุ่มบุคคล คือเพื่อน ระดับค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๒.๖๑ (S.D. = 1.12) ส่วนการอบรมที่นักเรียนได้รับคือ ครู มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๒.๖๔ (S.D. = 1.11) ตามอันดับมาก

บทที่ ๔

แนวทางแก้ไขปัญหาหลักความเคารพของนักเรียนโรงเรียนกีฬาจังหวัดขอนแก่น

ในบทนี้ จะได้ศึกษาหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมต่อความเคารพในพระพุทธศาสนาเถรวาท ดังนี้

สาเหตุที่สำคัญที่ทำให้เกิดปัญหาทางสังคม เช่น ครอบครัวแตกแยก สังคมวุ่นวาย ไม่มีความสามัคคีในหมู่คณะ มาจากการขาดความเคารพ ความเคารพจึงมีความสำคัญกับคนทุกคนในสังคม เพราะถ้าไม่มีความเคารพต่อกันและกันแล้ว ย่อมมีโทษเกิดขึ้น จะเห็นได้ว่าการปฏิบัติเพื่อกระทำให้อ่างซึ่งมรรคผลนิพพานของพระสงฆ์และปุถุชนคนทั่วไปทั้งหลาย ถ้าไม่ปฏิบัติตามหลักการวะแล้ว ย่อมเป็นไปได้อากที่จะมีความเจริญก้าวหน้าในธรรมและหน้าที่การงานเป็นต้น ดังพระพุทธพจน์ที่ว่า

ภิกษุทั้งหลาย (รวมทั้งบุคคลทั่วไป)

๑. เป็นไปไม่ได้เลยที่ภิกษุไม่มีความเคารพ ไม่มีความยำเกรงไม่มีความประพฤดีเสมอภาคในเพื่อนพรหมจารีทั้งหลายจักบำเพ็ญอุกฤษมาจาริกธรรมให้บริบูรณ์ได้
๒. เป็นไปไม่ได้เลยที่ภิกษุ ไม่บำเพ็ญอุกฤษมาจาริกธรรมให้บริบูรณ์แล้วจักบำเพ็ญเสขธรรมให้บริบูรณ์ได้
๓. เป็นไปไม่ได้เลยที่ภิกษุ ไม่บำเพ็ญเสขธรรมให้บริบูรณ์แล้วจักบำเพ็ญศีลทั้งหลายให้บริบูรณ์ได้
๔. เป็นไปไม่ได้เลยที่ภิกษุ ไม่บำเพ็ญศีลทั้งหลายให้บริบูรณ์แล้วจักบำเพ็ญสัมมาทิฐิให้บริบูรณ์ได้
๕. เป็นไปไม่ได้เลยที่ภิกษุ ไม่บำเพ็ญสัมมาทิฐิให้บริบูรณ์แล้วจักบำเพ็ญสัมมาสมาธิให้บริบูรณ์ได้*

---

* อ.จ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๒๑/๒๔-๒๕.

นอกจากนี้แล้ว การขาดความเคารพยังส่งผลให้ได้รับโทษมากมาย คือ โทษในปัจจุบัน ได้แก่ ถูกหรือทำลายที่อยู่อาศัย^๒ อยู่ไม่เป็นสุข^๓ และโทษในอนาคต ได้แก่ เกิดในอบาย ทุกติ วินิบาต นรก และเกิดในสกุลต่ำ^๔ ดังพระพุทธดำรัสที่ตรัสกับสุภมาณฑโศเทยบุตรว่า

มานพ บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นสตรีก็ตาม เป็นบุรุษก็ตาม เป็นผู้กระด้าง เย่อหยิ่ง ไม่รู้จักกราบไหว้ผู้ที่ควรกราบไหว้ ไม่ลูกรับผู้ที่ควรลูกรับ ไม่ให้อาสนะแก่ผู้ที่ควรให้อาสนะ ไม่ให้ทางแก่ผู้ที่ควรให้ทาง ไม่สักการะผู้ที่ควรสักการะ ไม่เคารพผู้ที่ควรเคารพ ไม่นับถือผู้ที่ควรนับถือ ไม่นุชาผู้ที่ควรบูชา เพราะกรรมที่เขาให้บริบูรณ์ยึดมั่นไว้อย่างนั้น หลังจากตายแล้ว เขาจึงไปเกิดในอบาย ทุกติ วินิบาต นรก ถ้าไม่ไปเกิดในอบายทุกติ วินิบาต นรก กลับมาเกิดเป็นมนุษย์ในที่ใด ๆ เขาจะเป็นผู้เกิดในตระกูลต่ำมานพ การที่บุคคลเป็นผู้กระด้าง เย่อหยิ่ง ไม่รู้จักกราบไหว้ผู้ที่ควรกราบไหว้ ไม่ลูกรับผู้ที่ควรรับรับ ไม่ให้อาสนะแก่ผู้ที่ควรให้อาสนะ ไม่ให้ทางแก่ผู้ที่ควรให้ทาง ไม่สักการะผู้ที่ควรสักการะ ไม่เคารพผู้ที่ควรเคารพ ไม่นับถือผู้ที่ควรนับถือ ไม่นุชาผู้ที่ควรบูชา นี่เป็นปฏิบัติที่เป็นไปเพื่อความเป็นผู้เกิดในตระกูลต่ำ^๕

อีกประการหนึ่ง การขาดความเคารพยังเป็นเหตุปัจจัยให้พระสัทธรรมดำรงอยู่ได้ไม่นาน กล่าวคือ สืบเนื่องมาจากภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ในธรรมวินัยนี้

๑. อยู่อย่างไม่มี ความเคารพ ไม่มี ความยำเกรงในพระศาสดา^๖
๒. อยู่อย่างไม่มี ความเคารพ ไม่มี ความยำเกรงในพระธรรม^๗
๓. อยู่อย่างไม่มี ความเคารพ ไม่มี ความยำเกรงในพระสงฆ์^๘

^๒ มงคล. (ไทย) ๔/๒๘๑/๒๖.

^๓ ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๗๓/๒๓๓.

^๔ มงคล. (ไทย) ๔/๒๖๒/๓.

^๕ ม.อ. (ไทย) ๑๔/๒๕๕/๓๕๔.

^๖ หมายถึง เมื่อขึ้นสู่สถานเจติย์เป็นต้น ก็ไม่หุบรวม ไม่ถอดรองเท้า และกล่าวคำหยาบ เป็นต้นซึ่งแสดงถึงความไม่เคารพ (อง.ปญจก.อ. (บาลี) ๓/๒๐๑/๘๔. ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).

^๗ หมายถึงนั่งหลับและคุยกันในขณะที่ฟังธรรม (อง.ปญจก.อ. (บาลี) ๓/๒๐๑/๘๔. ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).

^๘ หมายถึงอยู่ท่ามกลางสงฆ์ที่ไม่สำรวมกายวาจาให้เรียบร้อย และไม่มี ความเคารพในพระเถระ ได้แก่ พระผู้มีระดับอายุ คุณธรรม ความรู้ที่นับว่าเป็นพระผู้ใหญ่ คือมีพรรษาตั้งแต่ ๑๐ ขึ้นไป ในพระมัชฌิมะ ได้แก่ พระระดับกลาง มีพรรษาตั้งแต่ครบ ๕ แต่ยังไม่ถึง ๑๐ ในพระนวกะ ได้แก่ พระใหม่มีระดับอายุ คุณธรรม ความรู้ ที่นับว่ายังใหม่ มีพรรษาค่ากว่า ๕ ที่ยังคงถืออนิสสัย (วิ.อ. (บาลี) ๑/๔๕/๒๕๓.,อง.ปญจก.อ. (บาลี) ๓/๒๐๑/๘๔. ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).

๔. อยู่อย่างไม่มีความเคารพ ไม่มีความยำเกรงในสิกขา^๕

๕. อยู่อย่างไม่มีความเคารพ ไม่มีความยำเกรงกันและกัน^๖

พระพุทธดำรัสที่ตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ไม่มีความเคารพ ไม่มี ความยำเกรง ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ คือ ไม่มีศรัทธา ไม่มีความละเอียดใจ ไม่มีความเกรง กลัวต่อบาป เกียจคร้าน และมีปัญญาทราม ย่อมเคลื่อนไม่ตั้งมั่นในพระสัทธรรม และไม่อาจถึง ความเจริญของงามไพบูลย์ในพระธรรมวินัยนี้”^๗

ความเคารพ ซึ่งเป็นหลักธรรมที่สำคัญประการหนึ่ง จึงถือว่ามีความสำคัญอย่างยิ่ง แต่ การจะมีความเคารพที่ดีได้นั้น “ต้องเป็นความเคารพที่มีปัญญาเป็นมูลฐาน จึงจะชอบด้วยพุทธ ประสงค์”^๘ หมายความว่า การที่เราจะเคารพสิ่งใดลงไป ควรตระหนักให้มาก เรียกว่า “ตระหนัก ในความดีความตระหนักในความดีนี้แหละที่เป็นเนื้อแท้ของคารวธรรมหรือความเคารพ”^๙ และ ควรสร้างเป็นนิสัยคิดตัว การที่เหล่าพุทธศาสนิกชนต่างยึดถือและปฏิบัติตามหลักธรรมด้วยความ เคารพ ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้เข้าใจหลักการของพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง และยังเป็น การสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาให้ยาวนานต่อไปได้ นอกจากนี้แล้ว ไม่ว่าจะส่วนบุคคลหรือสิ่งของ ที่มีคุณประโยชน์ต่อสังคม พระพุทธองค์ก็ทรงให้ความเคารพและให้ความสำคัญต่อสิ่งเหล่านั้น เช่นกัน การเคารพจึงเป็นหลักธรรมสำคัญที่บุคคลควรตระหนักในจิตใจให้มาก รวมทั้งเห็นคุณค่า ของสิ่งนั้น ๆ ว่ามีความสำคัญและมีประโยชน์

๔.๑ สาเหตุการขาดความเคารพนักเรียนโรงเรียนกีฬาจังหวัดขอนแก่น

สาเหตุของการขาดความเคารพนักเรียนโรงเรียนกีฬาจังหวัดขอนแก่น จากการ สัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ดังนี้

จากการศึกษา พบว่า สาเหตุของการขาดความเคารพนักเรียนโรงเรียนกีฬาจังหวัด ขอนแก่น เกิดจากสาเหตุหลายประการ แต่พอสรุปได้ว่า นักเรียนส่วนใหญ่มาจากครอบครัวที่

^๕ หมายถึง ไม่บำเพ็ญไตรสิกขา คือ สีล สมาธิ และปัญญา ให้บริบูรณ์ (อง.ปญจก.อ. (บาลี)๓/๒๐๑/ ๘๔. ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).

^๖ หมายถึง ก่อการทะเลาะวิวาทกัน เป็นต้น อง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๒๐๑/๓๔๓., อง.ภก. (ไทย) ๒๒/๔๐/๔๕๑ – ๔๕๒.

^๗ อง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๕-๑๐/๑๑-๑๔.

^๘ ปิ่น มุฑกันต์, มงคลชีวิต ภาค ๓, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๕๑.

^๙ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๕.

แตกต่างกัน บางคนต้องมาจากพ่อแม่ที่แยกทางกันต้องอยู่กับตา ยาย หรือญาติ เมื่อได้เข้ามาเรียนในโรงเรียนกีฬาซึ่งเป็นโรงเรียนประจำทำให้เกิดพฤติกรรมการแสดงออกถึงการเรียกร้องความสนใจจากเพื่อน ๆ จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้นักเรียนแสดงออกด้านพฤติกรรมดังกล่าวมานี้ เป็นสิ่งที่ครูผู้สอนต้องตระหนักและหาวิธีการแก้ไข^{๕๔}

สิ่งที่สังเกตเห็นบ่อยครั้งคือต้องการเรียกร้องความสนใจจากเพื่อน ๆ เพราะนักเรียนเมื่อเข้ามาเรียนในโรงเรียนกีฬายังขาดความคุ้นเคยกับเพื่อนตลอดเวลา เพราะฉะนั้น จึงเป็นสิ่งที่สังเกตเห็นได้บ่อยครั้ง^{๕๕} “การกระทำของนักเรียนแสดงออกมาโดยที่ไม่รู้เท่ากับการกระทำของตนว่ากระทำผิด เพราะที่นี้เป็นโรงเรียนประจำ การจำกัดขอบเขตโดยการให้ออก เข้านอกโรงเรียนเป็นประเด็นหนึ่งที่ทำให้นักเรียนเรียนรู้พฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม เป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดพฤติกรรมเลียนแบบที่ไม่เหมาะสมจากกลุ่มเพื่อนเดียวกันหรือรุ่นพี่ที่พักหอเดียวกัน พฤติกรรมที่เกิดจากการเลียนแบบดังกล่าวจะเป็นแรงขับสู่จิตใต้สำนึกโดยที่ไม่รู้ตัวของนักเรียน จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดแรงจูงใจในการแสดงออกมาทางด้านพฤติกรรม”^{๕๖}

การอยู่รวมกันในห้องพักสิ่งที่มีักเกิดขึ้นคือ การสร้างความสนใจในหมู่ของนักเรียนเพื่อเรียกร้องความสนใจ นักเรียนที่มีลักษณะนี้เป็นกลุ่มที่ไม่ได้อยู่กับบิดา – มารดา เป็นส่วนใหญ่^{๕๗} การสร้างความสนใจพฤติกรรมนี้เป็นเหตุให้นักเรียนประพฤตินสิ่งที่ไม่พึงประสงค์ได้ง่าย และเป็นผลต่อพฤติกรรมในการแสดงออกถึงหลักความเคารพต่อครู ผู้มีปกครอง โรงเรียน สังคม และการพัฒนา

ชีวิตเพราะจะเป็นความเคยชินด้านพฤติกรรม^{๕๘} การมีความเคารพต่อกันและกัน^{๕๙} ดังนั้นความเคารพจึงถือเป็นสิ่งที่บุคคลพึงกระทำอย่างยิ่ง เป็นการแสดงออกซึ่งความกตัญญูกตเวที และตระหนักถึงคุณค่าความดีของบุคคลและสิ่งของ เมื่อบุคคลได้ปฏิบัติหน้าที่ของตนเองให้สมบูรณ์

^{๕๔} สัมภาษณ์ นายอดิเดช สรบุญทอง, ผู้อำนวยการโรงเรียนกีฬาจังหวัดขอนแก่น, ๒ มิถุนายน ๒๕๕๔.

^{๕๕} สัมภาษณ์ นางวัลภา ชาศะวิณี, ที่ปรึกษาโรงเรียนกีฬาจังหวัดขอนแก่น, ๒ มิถุนายน ๒๕๕๔.

^{๕๖} สัมภาษณ์ นายบุญสันต์ ศรีจันทร์, รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ โรงเรียนกีฬาจังหวัดขอนแก่น, ๒ มิถุนายน ๒๕๕๓.

^{๕๗} สัมภาษณ์ นายอุบล ศรีจันทร์, ครูสอนวิชาฟิสิกส์ โรงเรียนกีฬาจังหวัดขอนแก่น, ๓ มิถุนายน ๒๕๕๔.

^{๕๘} สัมภาษณ์ นางสาวพูนสินธ์ กุลแพง, ครูสอนวิชาวิทยาศาสตร์ทั่วไป, ๓ มิถุนายน ๒๕๕๔.

^{๕๙} สัมภาษณ์ นางอมรรัตน์ รัตน์โกเศศ, เป็นหัวหน้า งานแนะแนวและบริการการศึกษา, ๓ มิถุนายน ๒๕๕๔.

แล้ว เชื่อว่าเป็นได้ ผู้ปฏิบัติตามมงคลสูตรชื่อว่าด้วยความเคารพ ส่งผลให้ได้รับประโยชน์มากมายทั้งในปัจจุบันและอนาคต ผู้หวังความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การปฏิบัติธรรม รู้จักตระหนักในหลักการวะแล้ว ย่อมสามารถปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้นจากอาสวะกิเลสทั้งปวงได้ ดังพระพุทธพจน์ที่ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย (รวมทั้งบุคคลทั่วไป) การมีสุขภาพอนามัยดี และการมีคุณธรรม รู้จักรักษาระเบียบวินัย และปฏิบัติตามกฎเกณฑ์กติกาสังคมโดยเคร่งครัด สังคมนั้นถือว่ามิใช่ประชากรที่มีคุณภาพ”^{๒๐}

ครอบครัวเป็นสถาบันที่มีความสำคัญที่สุดของบุคคลที่ดำรงอยู่ในสังคมเป็นสถาบันมูลฐานของสังคม เพราะสมาชิกของสังคมถือกำเนิดมาจากครอบครัวนั่นเอง สถาบันอื่น ๆ จะมีระเบียบหรือความมั่นคง ได้ก็สืบเนื่องมาจากสถาบันครอบครัวมีความเข้มแข็ง มีการอบรมป้อนนิสัยสมาชิกของครอบครัวให้มีคุณธรรมและเป็นคนดีในสังคม แต่ในปัจจุบัน เป็นที่น่าสังเกตว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นหลายปัญหา ก็มีสาเหตุมาจากครอบครัวเป็นหลักเช่นกัน เช่น ปัญหาครอบครัวแตกแยก และปัญหาเยาวชนเสพติด และยังในปัจจุบันเรื่องความเคารพกัน การให้เกียรติกันและกันในครอบครัวเริ่มลดน้อยถอยลงไปมาก ลูกเริ่มมองเห็นความสำคัญของผู้มีพระคุณน้อยลง ทำให้มีขาดความเคารพและความกตัญญูแก่ผู้ที่ต่อผู้มีพระคุณ

วิธีแก้ไขปัญหาเพื่อให้สถาบันครอบครัวมีความเคารพรัก และความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันและกัน ก็คือ พึงปฏิบัติตามหลักทศ ๖^{๒๑} คือ

๑. ทิศเบื้องหน้า คือ ผู้มาก่อน ได้แก่ บิดามารดา
๒. ทิศเบื้องขวา คือ ผู้ที่ควรเคารพ ได้แก่ ครูอาจารย์
๓. ทิศเบื้องหลัง คือ ผู้ตามมา ได้แก่ บุตร ภรรยาหรือคู่ครอง
๔. ทิศเบื้องซ้าย คือ ผู้เคียงข้าง ได้แก่ มิตรสหาย
๕. ทิศเบื้องล่าง คือ ผู้เป็นฐานกำลัง ได้แก่ คนรับใช้และคนงาน
๖. ทิศเบื้องบน คือ ผู้มีคุณความดีสูง ได้แก่ พระสงฆ์^{๒๒}

^{๒๐} งานังค์ อธิวัฒน์สิทธิ, “พรรณชนะเชิงพุทธเกี่ยวกับประชากรศาสตร์”, ใน สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์, รวบรวมและจัดพิมพ์โดย สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติกระทรวงศึกษาธิการ (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการจัดพิมพ์, ม.ป.ป.), หน้า ๒๔๐.

^{๒๑} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๕๘-๒๐๔/๒๐๒-๒๐๖.

^{๒๒} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **ธรรมอนุชชีวัต**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๘๐.

ประเด็นที่น่าพิจารณามากที่สุดในปัจจุบัน ก็คือ ปัญหาครอบครัวถือเป็นปัญหาหลัก บุตรธิดาให้ความสำคัญกับบิดามารดาน้อยลง แต่ให้ความสำคัญกับบุคคลอื่นมากกว่า สืบเนื่องจากการเลี้ยงดูบุตรธิดาในปัจจุบันของบิดามารดา มีการตามใจเด็กเกินไปบ้าง มีเวลาให้ครอบครัวน้อยเกินไปบ้างทำให้บุตรธิดาขาดความอบอุ่น จึงหันไปพึ่งสิ่งอื่นแทน เช่น ยาเสพติดบ้าง นิยมวัดดูตามกระแสของยุคสมัยบ้าง เมื่อเป็นเช่นนี้ ทำให้บุตรธิดามองเห็นความสำคัญของบิดามารดาน้อยลง จนในที่สุดมองไม่เห็นความสำคัญ และไม่รู้จักบุญคุณและการตอบแทน ทำให้ความเคารพกันและกันภายในสมาชิกหมดไป หากสถาบันครอบครัวหันมาใส่ใจในเรื่องนี้แล้วนำหลักธรรมความเคารพ โดยประยุกต์หลักทศ ๖ ข้อนี้ไปใช้ในครอบครัว มีการปลูกฝังจริยธรรมเรื่องความกตัญญู เรื่องความเคารพ เป็นต้น ปัญหาครอบครัวก็จะลดน้อยลงหรืออาจจะหมดไปที่สุดในที่สุด ครอบครัวที่จะสมบูรณ์แบบได้ ครอบครัวนั้นจะต้องมีบุตรธิดาที่เคารพเชื่อฟังบิดามารดา มีความกตัญญูกตเวที และรู้จักบำเพ็ญประโยชน์ต่อบุคคลในครอบครัว บุตรธิดาที่เชื่อฟังและเคารพบิดามารดา ย่อมได้รับเจริญก้าวหน้าในชีวิต เป็นต้น

พระพุทธศาสนาถือว่า เมื่อมนุษย์เกี่ยวข้องกับสัมพันธกับสิ่งใด จะต้องปฏิบัติต่อสิ่งนั้นอย่างถูกต้องด้วยความกตัญญู ซึ่งถือว่าเป็นการทำประโยชน์แก่บุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องในฐานะต่าง ๆ เช่น ในฐานะบิดามารดาบุตร สามีภรรยา ญาติพี่น้อง เพื่อน ครูอาจารย์ศิษย์ ตลอดจนในฐานะเพื่อนร่วมเกิด แก่ เจ็บ ตาย ความสัมพันธ์ที่บุคคลมีต่อบุคคลต่าง ๆ จะต้องเป็นความสัมพันธ์ที่ถูกต้องเหมาะสม ด้วยการปฏิบัติตามหลักธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกันที่เรียกว่า สาราณียธรรม ๖ ประการ^{๒๓} ได้แก่

๑. เมตตาทายกรรม ได้แก่ ทำต่อกันด้วยเมตตา คือแสดงไมตรีและความหวังดีต่อเพื่อนร่วมงาน ร่วมกิจการ ร่วมชุมชน ด้วยการช่วยเหลือกิจธุระต่าง ๆ แสดงอาการกริยาสุภาพ ไม่เบียดเบียนทำร้ายผู้อื่น เคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๒. เมตตาวจีกรรม ได้แก่ พูดยกต่อกันด้วยเมตตา คือ ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอนหรือแนะนำตักเตือนกันด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพอ่อนโยน ไม่กล่าวร้าย ไม่ใช้วาจาหยาบคาย หรือวาจาที่ประกอบด้วยอารมณ์โทสะ แต่ใช้คำพูดที่ประกอบด้วยเมตตา คือ พูดยกด้วยความหวังดี เจตนาดี ไม่ล่วงละเมิดผู้อื่นด้วยวาจา

๓. เมตตามโนกรรม ได้แก่ คิดต่อกันด้วยเมตตา คือ มีความหวังดี ปรารถนาดี มิไม่ตรีจิตที่ชิงามต่อกันและกัน คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี ไม่แสดงอาการโกรธเคือง อามาตพยาบาท แสดงออกด้วยจิตใจที่อิมมัมแจ่มใสต่อกัน ไม่บังคับขู่เข็ญจิตใจผู้อื่น

^{๒๓} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๒๔/๓๒๑-๓๒๒.

๔. สาธารณโภคิ ได้แก่ เมื่อได้วัตถุดิบของเครื่องใช้ หรือ อาหาร จะต้องรู้จักแบ่งปัน มีน้ำใจกว้างขวาง เสียสละแบ่งปันลาภผลที่ได้มาโดยชอบธรรม แม้เป็นของเล็กน้อยก็แจกจ่ายให้ ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกัน ไม่ตระหนี่ใช้สอยเพียงผู้เดียว

๕. สีสสามัญญาตา ประพฤติตนให้ถูกต้องตามกฎเกณฑ์ที่สังคมปฏิบัติกัน คือมีความประพฤติสุจริตดีงาม รักษาระเบียบวินัยของส่วนรวม ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจ หรือเสื่อมเสียแก่หมู่คณะ

๖. ทิฏฐิสามัญญาตา ปรับความเห็นเข้ากันได้ คือ เคารพรับฟังความคิดเห็นกัน มีความเห็นชอบร่วมกัน ตกลงกันได้ในหลักการสำคัญ ยึดถืออุดมคติ หลักแห่งความดีงามหรือจุดหมายสูงสุดอันเดียวกัน

เมื่อบุคคลปฏิบัติตามหลักธรรมที่เป็นเหตุให้ระลึกถึงกันดังกล่าว ย่อมก่อให้เกิดความรัก ความสามานสามัคคีปรองดองระหว่างกัน อันเป็นการแสดงถึงการปฏิสัมพันธ์ต่อกันด้วยความกตัญญู ดังพุทธพจน์

“กุลบุตรในโลกนี้ สักการะ เคารพ นับถือ บูชามารดาบิดาด้วยโภครัตย์ที่หามาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียรเก็บรวบรวมด้วยน้ำพักน้ำแรง อาบเหงื่อต่างน้ำ ประกอบด้วยธรรม ได้มาโดยธรรม มารดาบิดา ผู้ได้รับสักการะ เคารพนับถือ บูชาแล้ว ย่อมอนุเคราะห์กุลบุตรนั้นด้วยน้ำใจอันงามว่าขอเจ้าจงมีชีวิตยืนยาว มีอายุยืนนาน กุลบุตรผู้อันมารดาบิดาอนุเคราะห์แล้ว พึงหวังได้ความเจริญอย่างเดียว ไม่มี ความเสื่อมเลย”^{๒๔}

ปัจจัยพื้นฐานสำคัญที่จะทำให้ครอบครัวมีความอบอุ่นและมั่นคงก็คือ ความเคารพและเชื่อฟังซึ่งกันและกัน^{๒๕} บิดามารดาควรรับฟังความคิดเห็นของบุตรธิดา และแนะนำในสิ่งที่ถูกต้องดีงามเท่านั้น^{๒๖} ส่วนบุตรธิดาจะต้องมีความเคารพและเชื่อฟังบิดามารดา เพราะท่านเป็นผู้มีพระคุณต่อเราและมีประสบการณ์มากกว่าเรา ในบรรดาบุตรธิดาทั้งหลาย บุตรธิดาที่ดีที่สุดคือผู้ที่เคารพเชื่อฟังบิดามารดา

บุคคลผู้รู้จักสงเคราะห์ช่วยเหลือ ไม่ว่าจะด้วยวัตถุดิบของหรือด้วยธรรม ย่อมได้ชื่อว่ามี ความกตัญญูต่อบุคคลผู้มีอุปการคุณต่อตน เพื่อให้เป็นประโยชน์ถูกต้องแก่ผู้มีอุปการคุณ ย่อมไม่

^{๒๔} อจ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๕๘/๑๐๕-๑๐๖.

^{๒๕} สัมภาษณ์ นายราวีวัฒน์ รัตนโกเศศ, รองผู้อำนวยการฝ่ายบริหาร โรงเรียนกีฬาจังหวัดขอนแก่น, ๓ มิถุนายน ๒๕๕๔.

^{๒๖} นางสาวสารลักษณ์ แสนบูรณ, ครูที่ปรึกษาห้อง ๑/๑ โรงเรียนกีฬาจังหวัดขอนแก่น, ๓ มิถุนายน ๒๕๕๔.

สูญเปล่า เพราะนอกจากจะเกิดประโยชน์แก่ผู้มีอุปการคุณแล้ว ยังได้ประกอบบุญกุศลที่เกิดจากการใช้โกศะ ย่อมทำให้เป็นที่รักของผู้อื่น ผู้รับก็ได้ประโยชน์ ได้รับความสุข เกิดความสามัคคี รักใคร่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

การระ ๖ หรือความเคารพ ได้แก่ ความเคารพนับถือ การแสดงความเคารพนอบน้อมต่อบุคคลหรือสิ่งที่ควรเคารพนอบน้อม เป็นการแสดงออกซึ่งความกตัญญู ความเคารพในบุคคลที่ควรแก่การเคารพ เช่น พระรัตนตรัย บิดามารดา ครูอาจารย์ หรือญาติผู้ใหญ่ ตลอดถึงความเคารพในสิ่งมีชีวิต ย่อมเป็นเหตุให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองแก่ผู้มีความเคารพ

ในพระพุทธศาสนา การระมี ๕ ประการ^{๒๖} ได้แก่

๑. มีความเคารพ ความยำเกรงในพระศาสดา
๒. มีความเคารพ ความยำเกรงในพระธรรม
๓. มีความเคารพ ความยำเกรงในพระสงฆ์
๔. มีความเคารพ ความยำเกรงในการศึกษา (สิกขา)
๕. มีความเคารพ ความยำเกรงในกันและกัน

อีกประการหนึ่ง การระมี ๖ ประการ^{๒๗} ได้แก่

๑. มีความเคารพ ความยำเกรงในพระศาสดา
๒. มีความเคารพ ความยำเกรงในพระธรรม
๓. มีความเคารพ ความยำเกรงในพระสงฆ์
๔. มีความเคารพ ความยำเกรงในการศึกษา (สิกขา)
๕. มีความเคารพในความไม่ประมาท
๖. มีความเคารพในการต้อนรับ

ความเคารพเป็นหลักธรรมที่สอนให้มองเห็นคุณค่าและความสำคัญของผู้อื่น ตลอดถึงสิ่งอื่นๆ แล้วปฏิบัติต่อบุคคลหรือสิ่งนั้น โดยถูกต้องและเหมาะสมด้วยความจริงใจจัดว่าเป็นอุดมมงคลอย่างยิ่ง^{๒๘} พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงให้พระภิกษุสงฆ์ทำความเคารพกันตามลำดับพรรษา คือผู้บวชภายหลังให้ความเคารพต่อผู้บวชก่อน^{๒๙} เป็นตัวอย่างให้สังคมไทยต่างเคารพกันตามหลักทศ ๖ อันเป็นหลักธรรมสำคัญ เช่น บิดามารดา ครูอาจารย์ ภรรยาสามี มิตรสหาย บ่าวนาย

^{๒๖} อ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๒๐๑/๓๔๓-๓๔๔.

^{๒๗} อ.จก. (ไทย) ๒๒/๔๐/๔๕๒.

^{๒๘} พ.พ. (ไทย) ๒๕/๕/๘.

^{๒๙} วิ.ม. (ไทย) ๔/๖๕/๘๑.

พระภิกษุสงฆ์คฤหัสถ์^{๓๑} ความเคารพนั้น ถือเป็นสิ่งสำคัญ เป็นเหตุนำความเจริญ และความสามัคคี
พร้อมเพรียงกัน^{๓๒}

ในสังคมไทย วัฒนธรรมและประเพณีต่าง ๆ ได้รับอิทธิพลจากหลักธรรมเรื่องการระ
ทำให้มีความอ่อนน้อมถ่อมตน และมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน ทำให้เป็นสังคมที่น่าอยู่อาศัยและ
พึงประสงค์ เช่น ผู้น้อยเคารพผู้ใหญ่ หากตรงกันข้าม เช่น ผู้น้อยไม่เคารพผู้ใหญ่ ต่างฝ่ายต่างมีทิว
คือร้อน เรียกว่า อคาระคือการไม่เคารพกัน^{๓๓} ก็จะเกิดปัญหาต่าง ๆ มากมาย

หลักธรรมที่ว่าด้วยความเคารพทั้ง ๕ และ ๖ ประการนี้ เป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมให้มี
ความกตัญญู ที่เป็นไปเพื่อความไม่เสื่อมแก่ผู้มีความเคารพ เพื่อความดำรงมั่นแห่งคุณความดี อัน
เป็นสัจธรรม

การศึกษาวิเคราะห์ปัญหาการขาดความเคารพของนักเรียน โรงเรียนกีฬาจังหวัด
ขอนแก่น ในบทที่สามนั้น โดยการเก็บข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์จากผู้บริหาร ครูผู้สอนเพื่อหา
ข้อมูลเชิงลึก แบบสังเกตพฤติกรรมนักเรียนเพื่อต้องการทราบว่านักเรียนมีพฤติกรรมแสดงความ
เคารพออกมามากน้อยที่สุด และแบบสอบถามเพื่อต้องการทราบว่านักเรียนได้รับอิทธิพล
ที่ทำให้นักเรียนรับมาประพฤติตามเป็นแบบอย่างมากที่สุด จากการวิเคราะห์ได้ดังนี้

ปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติของนักเรียน ที่ได้จากแบบสอบถามพบว่า พฤติกรรมที่
นักเรียนชอบนำมาเป็นแบบอย่าง คือ ความประพฤติกของครูเป็นแบบอย่างที่นักเรียนยึดเป็น
ต้นแบบเป็นอยู่ระดับ มาก ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๒.๗๖ (S.D. = 0.95) และกลุ่มเพื่อน ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๒.๖๑
(S.D. = 1.12)

ผลจากการตอบแบบสอบถามการกิจกรรมเพื่อส่งเสริมความเคารพของนักเรียน การ
จัดกิจกรรมการเรียนการสอน ระดับ มาก ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๒.๕๗ (S.D. = 1.17) และการอบรมสั่ง
สอนที่นักเรียนได้รับมากคือจากครูอยู่ระดับ มาก ค่าเฉลี่ย ๒.๖๔ (S.D. = 1.11) พฤติกรรมการ
แสดงออกของนักเรียน พบว่า ด้านสังคมอยู่ที่ระดับ มาก ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๒.๕๐ (S.D. = 1.05) แสดงให้
เห็นว่านักเรียนขาดทักษะการอยู่ร่วมกับสังคม

^{๓๑} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๖๖-๒๗๒๒/๒๑๒-๒๑๖.

^{๓๒} วิ.จ. (ไทย) ๗/๓๑๑/๑๒๔-๑๒๖.

^{๓๓} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๒๔/๓๑๕.

ปัญหาของการขาดความเคารพในโรงเรียน มาจากตัวนักเรียนเอง^{๓๔} สาเหตุเกิดจากการเลียนแบบพฤติกรรมรุ่นพี่มากที่สุด^{๓๕} การจัดระบบของสังคมในโรงเรียน ต้องเริ่มการจัดระบบการบริหารมาจากผู้บริหาร ครู และนักเรียน ให้มีการปฏิบัติเป็นแนวเดียวกัน^{๓๖} สาเหตุมาจากการปลูกฝังด้านพัฒนาชีวิต มาจากการปลูกฝังจากสังคม ครอบครัว โรงเรียน^{๓๗} แสดงให้เห็นว่าสังคมเป็นตัวกำหนดให้นักเรียนขาดความเคารพ และจากสาเหตุการเลียนแบบพฤติกรรมสังคม ชรรถมนที่จะนำความเจริญก้าวหน้ามาสู่ตนเอง และสังคมตลอด พระพุทธองค์ตรัสว่า ความเคารพ เป็นมงคลอันสูงสุด^{๓๘}

การศึกษาพบว่า พฤติกรรมนักเรียนเกิดจากอิทธิพลด้านสังคมภายนอก และการตอบแบบสอบถามนักเรียนที่ทำให้นักเรียนขาดความเคารพ เกิดจาก ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม ด้านที่เป็นปัจจัยมากที่สุดคือ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน แสดงให้เห็นว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นสิ่งที่นักเรียนนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตมากกว่าจากทางด้านอื่น ๆ

ดังนั้น แนวทางการแก้ไขปัญหาที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้กล่าวมาแล้วเบื้องต้น จึงได้ข้อเสนอแนะทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนควรมีการสอดแทรกความเคารพให้เกิดขึ้นในตัวนักเรียนให้นักเรียนมีการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อให้เข้าใจตรงกัน จึงเสนอแนะทางแนวทางการแก้ไขปัญหาการขาดความเคารพของนักเรียน ดังนี้

๔.๒ นโยบายการพัฒนาและส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม

นโยบายการพัฒนาและส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมประชาชนของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม ศาสนา นับเป็นสถาบันที่มีความสำคัญต่อความมั่นคงของชาติสถาบันหนึ่ง เนื่องจากศาสนาเป็นแกนกลางในการหล่อหลอมบุคคล ให้เกิดการพัฒนาเป็นคนดีมีคุณธรรม จริยธรรมและพัฒนาสังคมให้เป็นสังคมที่มีคุณภาพ ดังนั้น กระทรวงวัฒนธรรมจึงมีความมุ่งมั่นที่จะส่งเสริมงานด้านศาสนาและการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมประชาชนอย่างชัดเจนตามนโยบาย

^{๓๔} สัมภาษณ์ นายบุญสันต์ ศรีจันทร์, รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ โรงเรียนกีฬาจังหวัดขอนแก่น, ๒ มิถุนายน ๒๕๕๓.

^{๓๕} สัมภาษณ์ นางวัลภา ชาติะวดี, ที่ปรึกษาโรงเรียนกีฬาจังหวัดขอนแก่น, ๒ มิถุนายน ๒๕๕๔.

^{๓๖} สัมภาษณ์ นายมนตรี ธาดา, เป็นหัวหน้า งานทะเบียนและวัดผล โรงเรียนกีฬาจังหวัดขอนแก่น, ๓ มิถุนายน ๒๕๕๔

^{๓๗} สัมภาษณ์ นายอุบล ศรีจันทร์, ครูสอนวิชาฟิสิกส์ โรงเรียนกีฬาจังหวัดขอนแก่น, ๔ มิถุนายน ๒๕๕๔.

^{๓๘} พ.พ. (ไทย) ๒๕/๕/๘.

ของรัฐบาลโดยได้พิจารณาจากปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมไทยซึ่งล้วนแต่เกิดจากการที่มีการเปลี่ยนแปลงบริบทแห่งการพัฒนาที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในปัจจุบัน ในขณะที่ทุกภาคส่วนยังคงมุ่งเน้นแข่งขันทางด้านเศรษฐกิจและด้านวัตถุ คุณธรรมจริยธรรมถูกละเลยเป็นผลให้คนในสังคมไทยห่างไกลศาสนา โดยเฉพาะปัญหาด้านการละเลยคุณธรรมจริยธรรมในตัวของเด็กและเยาวชนในสังคมไทยปัจจุบัน ซึ่งเป็นปัญหาระดับชาติที่น่าเป็นห่วงอย่างยิ่งเป็นสัญญาณบอกเหตุอย่างชัดเจนว่า การพัฒนาสังคมไทยต่อจากนี้ไปจะต้องพัฒนาในเชิงรุกโดยเฉพาะการนำมิติทางศาสนาไปสู่การปฏิบัติในวิถีชีวิตของประชาชนอย่างเร่งด่วนและเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนยิ่งขึ้น นโยบายที่เร่งด่วนของกระทรวงวัฒนธรรม คือ สร้างภูมิคุ้มกันให้แก่เด็กและเยาวชนที่จะเป็นอนาคตของชาติในทุกวิถีทาง จึงได้มอบหมายให้กรมการศาสนาดำเนินการในโครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ซึ่งเป็นโครงการที่จะสร้างความเชื่อมโยงระหว่างบ้าน วัดและโรงเรียน โดยอาศัยพระสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถนำเอาธรรมะไปสู่การเรียนรู้ศีลธรรมในโรงเรียน จนนำไปสู่การปฏิบัติของเด็กและเยาวชนโดยใช้หลักธรรมนำวิถีชีวิต เป็นการยกวัดเข้าโรงเรียน โดยใช้การบริหารโรงเรียนเป็นฐาน (School Based) โดยมีการขยายจำนวนครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จาก ๘๐๐ รูป เป็น ๑๐,๐๐๐ รูป โครงการนี้เป็นโครงการที่จะต้องได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วนของสังคม ได้แก่ ภาคพระสงฆ์ กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงมหาดไทย และภาคเอกชน จนถึงในระดับชุมชนรากหญ้า ผลสัมฤทธิ์จึงจะเกิดขึ้นซึ่งจะสามารถแก้ไขปัญหาลูกและเยาวชนได้ทั่วประเทศพร้อมกัน

ในปีงบประมาณ ๒๕๕๐ การดำเนินงานโครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน มีเป้าหมายที่จะมุ่งเน้นให้เป็นโครงการที่สร้างคุณประโยชน์ต่อสังคมในเชิงรุก โดยต้องการใช้โครงการนี้ให้เข้าไปมีส่วนผลักดันสร้างความเปลี่ยนแปลงที่ดีให้เกิดขึ้นในสังคมไทย ด้วยการเชื่อมโยงความ สัมพันธ์ระหว่างบ้าน วัด เด็ก เยาวชน นักเรียน นักศึกษาทั่วประเทศ ซึ่งประโยชน์สูงสุดที่จะได้รับ คือ เด็กและเยาวชนจะได้รับจากโรงเรียน โดยมีครูพระที่จะนำหลักธรรมคำสอนผ่านกระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมสู่การปลูกฝังในเรื่องคุณธรรมจริยธรรมจากพระภิกษุสงฆ์โดยตรง

นอกจากนี้โครงการที่จะเน้นเป็นพิเศษอีกโครงการหนึ่ง คือ โครงการมুমสงบพบพระธรรมในชุมชน นำธรรมะเข้าสู่ชุมชนมุ่งเน้นกลุ่มเป้าหมายที่ขาดโอกาสในการศึกษาค้นคว้าธรรมะขาดภูมิคุ้มกันทางจิตใจ ดังนั้น วิธีนี้จะเป็นวิธีที่แปลกใหม่ที่จะสร้างโอกาสให้ประชาชนสามารถเรียนรู้ธรรมะจากวิถีชีวิตในชุมชน เป็นการอำนวยความสะดวกตอบสนองความต้องการของประชาชน โดยจะใช้พื้นที่บางส่วนในแหล่งชุมชนของประชาชน จัดให้เป็นมุมสงบ สำหรับศึกษาค้นคว้า ไขข้อข้องใจหลักธรรมคำสอน เพื่อการนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน การให้คำปรึกษาด้าน

จิตใจด้วยการนำธรรมะที่เหมาะสมกับจริตของแต่ละบุคคล จากผู้รู้ จากหนังสือ จากคำสอนของ พระสงฆ์ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ผู้เชี่ยวชาญที่มีภูมิรู้และภูมิธรรม

การดำเนินงานในโครงการต่างๆ ของกระทรวงวัฒนธรรมในปี ๒๕๕๐ กระทรวง วัฒนธรรมคาดหวังว่า จะได้รับความร่วมมือจากภาคีเครือข่ายทุกภาคส่วนของสังคม ในการ ขับเคลื่อน โครงการทุกโครงการของกรมการศาสนาให้บรรลุผลสำเร็จ โดยเฉพาะผู้ว่าราชการ จังหวัดทุกจังหวัด องค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล ตลอดจนชุมชน ซึ่งจะให้ ความสำคัญร่วมพัฒนาโครงการทั้งระบบ ผลักดันให้มีการขยายในทุกชุมชนเป็นวงกว้าง มี การบูรณาการความร่วมมือระหว่างกันให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม และสามารถขับเคลื่อน โครงการ ต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประโยชน์สูงสุดต่อเด็ก เยาวชน และพระบาทสมเด็จพระ เจ้าอยู่หัว เรื่องความพอเพียงและคุณธรรม ๔ ประการ ไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน เพื่อประชาชน เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันและส่งเสริมให้คนในชาติได้นำหลักธรรมของศาสนา และพระราชดำรัสคน และสังคมไทยเป็นสังคมที่มีคุณภาพด้วยความมีคุณธรรมจริยธรรมที่จะทำให้ประเทศชาติดำรงมั่ง คั่งสืบไป^{๓๕}

๔.๓ กรอบแนวคิดและทิศทางการพัฒนาและส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมประชาชนปี พ.ศ. ๒๕๕๐

ในการบริหารจัดการงานด้านศาสนา ภายใต้การนำของนายปรีชา กันธิยะ อธิบดี กรมการศาสนา ซึ่งมีความเชื่อมั่นว่า ต้องการอาศัยพลังขับเคลื่อนร่วมกัน รวมทั้งการสร้างคุณค่า จากสิ่งที่มองไม่เห็น (Invisible Values) หรือการสร้างคุณค่าจากสินทรัพย์ที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Assets) เช่น การสร้างความศรัทธาให้เกิดขึ้นกับศาสนา การสร้างความสัมพันธ์ให้เกิ ดขึ้นกับองค์กรเครือข่ายในพื้นที่ การมีทุนทางด้านความรู้ทางศาสนา (Intellectual Capital) ปัจจัย เหล่านี้ เป็นปัจจัยสำคัญที่จะก่อให้เกิดการสร้างคุณค่าให้แก่สถาบันศาสนา และสามารถทำให องค์กรเครือข่ายนำแผนกลยุทธ์ที่วางไว้ไปปฏิบัติให้เกิดผลสำเร็จอย่างแท้จริง โดยเฉพาะองค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งท่านนายกรัฐมนตรีได้เปรียบเทียบประเทศไทย เป็นเสมือนร่างกายมนุษย์ ประชาชนทุกคนเปรียบเสมือนเซลล์ของร่างกาย ระบบราชการทั้ง ส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น คืออวัยวะแต่ละชิ้นที่อยู่ในร่างกาย นโยบายต่างๆ ของ รัฐบาล ได้ประกอบกันขึ้นเพื่อทำให้เซลล์ หรือทำให้คนไทยแต่ละคนมีความเข้มแข็งในด้านต่างๆ ทั้งทางเศรษฐกิจ ทางร่างกาย ทางจิตใจ ทางปัญญา ทุกคนต้องพึ่งพากันร่วมมือกันมี

^{๓๕} กรมการศาสนา, กระทรวงวัฒนธรรม, การพัฒนาส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมประชาชน ปี ๒๕๕๐ นามิตศาสนาสู่วิถีชีวิตที่มั่นคงเพื่ออนาคตที่ยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตร แห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๔๘), หน้า ๕๕ - ๕๖.

Interdependency ต่อกัน ซึ่งรัฐบาลมีนโยบายที่จะสร้างความแข็งแกร่ง มีความเข้มแข็งทางปัญญา ยึดโยงระบบการศึกษากับความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้เพื่อให้คนไทยมีความเข้มแข็ง ทั้งทางเศรษฐกิจ ทางร่างกาย ทางจิตใจ ทางปัญญา

กรมการศาสนาได้เล็งเห็นความสำคัญของทุกภาคส่วนของสังคมที่จะมาร่วมมือกันอย่างจริงจัง โดยมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน มีการบูรณาการ (Synchronize) งานส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมระหว่างส่วนกลางกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยมีรัฐบาลเป็นผู้กำกับนโยบาย (Policy Maker) กรมการศาสนาปรับเปลี่ยนบทบาทจากผู้ปฏิบัติเป็นผู้กำกับดูแล (Regulator) เป็นผู้ให้การสนับสนุน (Promoter) และเป็นผู้กำหนดมาตรฐาน (Standard Setter) ในการทำงานที่มีการบูรณาการ ในแนวระนาบที่เน้นความสำคัญบนความรับผิดชอบต่อการกิจ (Accountability) ของทุกภาคส่วนของสังคม กรมการศาสนาจึงได้จัดวางกรอบความคิดและแผนงาน โครงการในปี ๒๕๕๐ เพื่อให้ทุกภาคส่วนของสังคมมีความเข้าใจตรงกันในภารกิจด้านการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งเป็นอำนาจหน้าที่หนึ่งขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่จะต้องช่วยกันดำเนินการ เนื่องจากในอนาคตอันใกล้จะมีการจัดสรรรายได้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นร้อยละ ๓๕ ในปี พ.ศ. ๒๕๕๑ ซึ่งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะมีบทบาทต่อการพัฒนาประชาชนในท้องถิ่นเป็นอย่างยิ่ง โดยมีประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ ตรวจสอบ และติดตามมากขึ้น สุดท้ายจะมีการวัดความสำเร็จ (Ultimate Goal) ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งขณะนี้ผลงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นที่พึงพอใจของประชาชนในด้านการบริการในระดับหนึ่งแล้ว กรมการศาสนามีความประสงค์จะให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งมีความเข้มแข็งมาเป็น Partnership ทางด้าน ทุนความรู้ และปัญญาขององค์กร (Intellectual Capital) ในลักษณะหุ้นส่วนเชิงกลยุทธ์ Strategic Partner เพื่อสร้างคุณค่าให้เกิดกับงานศาสนา (Value – creation) ซึ่งในการพัฒนาส่งเสริมงานด้านคุณธรรมจริยธรรม จะเดินตามระบบเดิมที่กรมการศาสนาเคยดำเนินการนั้นไม่ได้ เนื่องจากปัจจุบันสังคมมีปัญหาซับซ้อน จึงจำเป็นต้องแก้ไขให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงแบบก้าวกระโดด ระดมสรรพกำลังจากทุกภาคส่วนของสังคมช่วยดำเนินการเพื่อสร้างประเทศให้เข้มแข็ง โดยทุกคนและทุกภาคส่วนของสังคมสามารถช่วยให้ประเทศไทยเจริญขึ้น เป็นศูนย์กลางของทุกอย่าง เป็น Hub บนฐานที่มั่นคง

ปรีชา กันธิยะ อธิบดีกรมการศาสนา กล่าวว่า “กรมการศาสนาพร้อมและยินดีเป็นอย่างยิ่งที่จะเป็นพี่เลี้ยงให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และเครือข่ายภาคเอกชนในชุมชน ที่จะร่วมกันส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมประชาชน และขอขอบพระคุณเป็นอย่างยิ่ง สำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเครือข่ายภาคเอกชน ที่ได้เห็นความสำคัญและความตั้งใจจริงของกรมการศาสนา ด้วยการนำโครงการของกรมการศาสนาไปดำเนินการเพื่อให้เกิดผลต่อประชาชนในท้องถิ่นอย่างเป็น

รูปธรรม โดยใช้ฐานการเรียนรู้ ๓ ฐาน (Based) ที่มีในทุกชุมชนเป็นฐานปฏิบัติการ คือวัด โรงเรียน และชุมชน เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนมีวิถีชีวิตและปฏิบัติตามแนวทางของเศรษฐกิจพอเพียง รวมทั้งยึดมั่นในศีล สมาธิ และปัญญา เป็นหัวใจของการดำรงชีวิตเพื่อความสุขที่ยั่งยืนของตนเองและความมั่นคงในประเทศชาติ”^{๔๐}

๑. การสร้างค่านิยมที่ดีแก่เยาวชน

ค่านิยม (Value) คือ กลุ่มสังคมหนึ่งเห็นว่าถูก ว่าควร นำปฏิบัติ เป็นสิ่งยึดถือที่ช่วยตัดสินใจในการเลือก “จะทำ” หรือ “ไม่ทำ”

เป็นการเลือกแบบอิสระเสรี จากค่านิยมหลายๆ อย่างและที่เลือกเพราะเห็นว่าเหมาะสม ถูกต้อง

อย่างไรก็ตาม เรื่องค่านิยมมีผู้รู้ให้คำจำกัดความไว้มากมาย บางท่านกล่าวว่าค่านิยม (Value) ของสังคม หมายถึง สิ่งที่คนสนใจสิ่งที่คนปรารถนาจะได้ปรารถนาจะเป็นหรือกลับกลายมาเป็นสิ่งที่คนถือว่าเป็นสิ่งบังคับต้องทำ ต้องปฏิบัติ เป็นสิ่งที่คนบูชายกย่อง และมีความสุขที่จะได้ เป็นได้ฟัง ได้เป็นเจ้าของค่านิยมของสังคมจึงเป็น “วิถีของการจัดรูปความประพฤติ” ที่มีความหมายต่อบุคคลและเป็นแบบฉบับของความคิดที่ฝังแน่นสำหรับยึดถือในการปฏิบัติตัวของคนในสังคม

สุพัตรา สุภาพ กล่าวถึง ค่านิยมที่ดีที่ควรปลูกฝังให้แก่เยาวชนไว้ดังนี้

เรื่องค่านิยม เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๕ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติได้บัญญัติค่านิยม ๕ ประการ ที่เห็นว่าคนไทยทั้งหลายโดยเฉพาะเด็กนักเรียนซึ่งเป็นเยาวชนของชาติควรปฏิบัติ คือ

- ๑) การพึ่งตนเอง การขยันหมั่นเพียร และมีความรับผิดชอบ
- ๒) การประหยัดและการออม
- ๓) การมีระเบียบวินัยและการเคารพกฎหมาย
- ๔) การปฏิบัติตามคุณธรรมของศาสนา
- ๕) ความรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์

๑. การพึ่งตนเอง ความขยันหมั่นเพียร และมีความรับผิดชอบ

“การพึ่งตนเอง” คือ การรู้จักหารายได้ หาทรัพย์สินไว้เลี้ยงตัวเองได้ โดยไม่เป็นภาระแก่คนอื่น แม้ในระหว่างยังเป็นเด็กและต้องพึ่งพาผู้ใหญ่ก็ตาม เช่น พ่อแม่ให้เงินใช้จ่ายส่วนตัวก็ต้องใช้จ่ายให้พอ ไม่ขอเพิ่มเติมจนเป็นภาระแก่ท่าน เป็นการรู้จักสร้างอนาคต ไม่คิดพึ่งพาผู้อื่นตลอดเวลา หากใครรู้จักช่วยตัวเองแล้ว คนคนนั้นจะเป็นบุคคลที่ไม่ทอดทิ้งต่ออุปสรรค ต่อความยากลำบาก ซึ่งจะทำให้เกิด “ความขยันหมั่นเพียร” มีมานะอดทน ช่วยไม่ให้เกิดความทอดทิ้ง

^{๔๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๘ - ๖๑.

สามารถฝ่าฟันอุปสรรคที่ขวางกั้นอันเป็นบ่อเกิดของความสำเริง หรือปรับปรุงตนเองให้ดียิ่งขึ้น ซึ่งก็เท่ากับสร้างคนให้มี “ความรับผิดชอบ” คือ รู้จักหน้าที่ของตนต้องกระทำต้องปฏิบัติ ไม่นึกถึงแต่สิทธิเพียงอย่างเดียว

๒. การประหยัดและการออม

“การประหยัด” คือ การรู้จักใช้จ่ายในทางที่ถูกต้องควร การประหยัดเป็นการสอนคนให้มีความละเอียดรอบคอบ มีระเบียบวินัย มีความระมัดระวัง การประหยัดจึงเป็นการรู้จักใช้เงินและสิ่งของให้เป็นประโยชน์ให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ การประหยัดจึงช่วยในการรู้จักวางแผนในการใช้เงินและสิ่งของให้คุ้มค่าและเหมาะสม ซึ่งก็เท่ากับเป็นการ “ออม” การออม คือ การรู้จักถนอม สงวน เก็บงำ เพื่อจะได้มีโอกาสเก็บสะสมให้มากยิ่งขึ้น หรือสามารถสร้างหลักฐานให้มั่นคงต่อไปในวันข้างหน้า

๓. การมีระเบียบวินัยและการเคารพกฎหมาย

“การมีระเบียบวินัย” ได้แก่ การรู้จักทำตามกฎเกณฑ์ ไม่ฝ่าฝืน ไม่เห็นแก่ความสบายเล็กๆ น้อยๆ หรือผลประโยชน์ของตนเองเป็นหลักจนขาดระเบียบ ระเบียบวินัยจึงสร้างคนให้มีความประพฤติไปตามกฎเกณฑ์ที่สังคมต้องการ ซึ่งกฎเกณฑ์นี้ในสังคมใหญ่เรียกว่า “กฎหมาย” ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับในสังคมที่มีคนอยู่เป็นจำนวนมาก และมาจากที่ต่างๆ กัน การประพฤติปฏิบัติจึงอาจจะแตกต่างกันได้ ซึ่งยากต่อการควบคุม กฎหมายจึงเป็นแนวทางให้ทุกคนปฏิบัติตาม หากใครฝ่าฝืนก็ต้องได้รับโทษ

๔. การปฏิบัติตามคุณธรรมของศาสนา

ทุกศาสนาสอนคนให้มีเมตตากรุณาต่อกันและมีการกระทำที่ดีในรูปแบบต่างๆ ให้มีทัศนคติที่ดี มีจิตใจที่งดงาม พฤติกรรมที่ประกอบด้วยคุณธรรม สุจริตทั้งกาย วาจา และใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพุทธศาสนาสอนให้บุคคลละเว้นความชั่ว ประพฤติดี ทำใจให้บริสุทธิ์ ให้ตั้งอยู่ในความไม่ประมาท ใช้หลักการของชีวิตที่เกี่ยวกับความไม่เที่ยงแท้แน่นอน

๕. ความรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์

“ชาติ” หมายถึง กลุ่มคนที่มีเชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรม และความเป็นมาในประวัติศาสตร์อย่างเดียวกัน ชาติจึงเป็นสมบัติของส่วนรวม เราจึงต้องรักและยกย่องเทิดทูน เพราะความเสื่อมสลายของชาติ หมายถึง ความเสื่อมสลายของคนไทยทุกคน ความเจริญก้าวหน้าของชาติ หมายถึง ความเจริญก้าวหน้าของคน “ศาสน์” เป็นสถาบันที่บุคคลเคารวอย่างสูงสุด เพราะเป็นสถาบันที่สอนให้คนเป็นคนดี โดยเฉพาะในสังคมไทยนี้เปิดโอกาสให้คนไทยเลือกนับถือศาสนาได้ตามความศรัทธาของตน มิได้มีความรังเกียจเหยียดฉันท์ และพระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ต่างก็เป็นองค์อุปถัมภ์หรือศาสนูปถัมภกแก่ทุกศาสนาในประเทศไทย ศาสนิกชนของทุกศาสนาจึงสามารถ

ประกอบพิธีกรรมตามลัทธิความเชื่อของคนได้อย่างอิสระเสรี และทุกศาสนาก็มีหน้าที่สร้างความสามัคคีในสังคม สอนให้คนทำความดี มีเมตตาเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่โอบอ้อมอารี ไม่เบียดเบียนกัน เป็นการสอนให้คนยึดมั่นในสิ่งที่ดีมีศีลธรรม เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข ศาสนาทุกศาสนาในสังคมไทยจึงมีความสำคัญต่อสังคมไทยเท่าเทียมกัน “กษัตริย์” หมายถึง แบบแผนการปกครองโดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ซึ่งทำให้คนไทยมีกำลังใจและมีสิ่งยึดเหนี่ยวทางใจซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญช่วยให้ชีวิตอยู่รอดดำรงความเป็นเอกราชอยู่ได้ พระมหากษัตริย์ไทยจึงทรงเป็นมิ่งขวัญและที่รักเคารพเทิดทูนของคนทั้งชาติ ฉะนั้น เราจึงต้องรักเคารพยกย่องเทิดทูนพระมหากษัตริย์ เพื่อความเป็นปึกแผ่นมั่นคงของประเทศชาติสืบไป

๖. ค่านิยมที่ควรยกย่อง

๑) กตัญญูกตเวที เป็นสิ่งที่ควรปลูกฝังในทุกสถาบัน ตั้งแต่ระดับครอบครัวจนถึงระดับชาติ เพราะคนเป็นคนได้ แต่คนที่เป็นคนนุญจะจะต้องมีความกตัญญูกตเวที ไม่เนรคุณ โดยเฉพาะความกตัญญูต่อพ่อแม่ผู้ปกครอง หรือผู้ที่มีบุญคุณแก่ตน เช่น เลี้ยงดูพ่อแม่ หรือผู้ที่เคยช่วยเหลือเรา เป็นต้น

๒) พึ่งตนเอง โดยไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค ไม่หวังจะให้ใครมาช่วย หรือหวังน้ำบ่อหน้าให้ยึดหลัก “ตนเองเป็นที่พึ่งแห่งตน”

๓) ประหยัด เป็นการรู้จักใช้เงิน ไม่ใช่ตระหนี่ แต่ก็ไม่ใช่สุรุ่ยสุร่าย หรือไม่รู้จักใช้ในทางที่ถูกที่ควรตามฐานะของตน ไม่ดั่งหรือหย่อนเกินไป

๔) ซื่อสัตย์สุจริต ไม่คิดโกง ไม่เห็นแก่ได้ ไม่ยกยอกทรัพย์สินของใคร รวมทั้งรักษาคำพูด ไม่หลอกลวง ไม่มีเล่ห์เหลี่ยม และควรจะทำทั้งกายและใจ

๕) มีเหตุมีผล เป็นการใช้สติปัญญา ไม่ใช่อารมณ์ในการทำสิ่งต่างๆ รู้จักอะไรถูกอะไรควร

๖) เคารพผู้อาวุโส มีสัมมาคารวะ รู้จักที่ต่ำที่สูง

๗) รักส่วนรวม ไม่ทำลาย ไม่รักด้วยปาก แต่ต้องรักด้วยการกระทำ เช่น ไม่ทำลายต้นไม้ ถนนหนทาง ไฟฟ้า น้ำประปา เป็นต้น

๘) นิยมไทย ไม่เห็นเป็นเรื่องล้าสมัย แต่ในขณะที่เดียวกัน ก็ต้องทำของไทยให้มีคุณภาพ เพื่อไทยจะได้นิยมไทยหรือส่งไปขายในต่างประเทศได้

๙) ตรงต่อเวลา เพราะทุกเวลานาทีมีความหมายแก่การทำงาน การเรียน เป็นการแสดงถึงความมีวินัย

๑๐) มีระเบียบวินัย เป็นการทำตามกฎหมาย กฎเกณฑ์ เพื่อทุกสิ่งจะได้ดำเนินไปได้ดี

๑๑) นิยมอุดมการณ์มากกว่าบุคคล รู้จักยึดประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนบุคคล

๑๒) สุภาพเรียบร้อย มีสัมมาคารวะอ่อนน้อม ต่อผู้ที่อาวุโสกว่าทั้งวัยวุฒิและคุณวุฒิ

๑๓) ทำมากกว่าพูด เป็นการทำให้สิ่งที่ตนพูด หรือทำมากกว่าที่พูดให้กับส่วนรวม

๑๔) ส่งเสริมคนทำความดี ไม่อิจฉาริษยา หรือเห็นใครดีกว่าไม่ได้

๗. ค่านิยมที่ควรแก้ไข

๑) เห็นแก่เงิน เป็นการไขว่คว้าในสิ่งที่ตนมุ่งหวังเพื่อให้ได้ดี ไม่ว่าสิ่งนั้นจะเป็นสิ่งที่ดี คุณธรรมก็ตาม

๒) อิงผู้มีอำนาจ เพื่อลาภยศสรรเสริญ เพราะอำนาจมาก คนก็กลัวมาก อำนาจบันดาลให้มีทรัพย์สิน

๓) ขาดระเบียบวินัย ชอบทำอะไรตามอำเภอใจ

๔) รักพวกรักพ้องในทางที่ผิด เป็นการช่วยปกป้องสิ่งที่ทำผิดทำนองคลองธรรม

๕) นิยมความสนุกสนาน ไม่ทำอะไรจริงจัง ความสนุกมาก่อน

๖) นิยมของต่างประเทศ เพราะเห็นว่าดีกว่า โกงดีกว่า แม้แต่ซื้อร้านหรือข้าวของเครื่องใช้บางอย่างก็ต้องใช้ชื่อต่างชาติจึงจะขายได้

๗) เห็นแก่ตัว ไม่เห็นแก่ใคร ขอให้ตัวดีเป็นใช้ได้

๘) พุ่มเพื่อยหรูหรา เป็นการทำอะไรเกินฐานะ หรือหน้าใหญ่ใจโต

๙) เชื่อถือโชคกลางไสยศาสตร์ ไม่เชื่อตัวเอง เชื่อว่ามีบางสิ่งบางอย่างที่ลึกลับมาทำให้ตัวเองดีได้

๑๐) เห็นใครดีกว่าไม่ได้ เพราะมีความอิจฉาริษยาเป็นทุน จึงอาจจะออกไปในรูปที่ให้ร้ายต่อกันได้

๑๑) นิยมวัตถุ เพื่อแสดงความมีหน้ามีตา จนมีปัญหา

๑๒) ขาดความรับผิดชอบ ไม่ทำตามหน้าที่

๑๓) ไม่ละอายต่อบาป จนอาจทำให้เกิดความเดือดร้อน เพราะบางคนไม่กลัวกฎหมายหรือบาป ขอให้ตัวดีเป็นใช้ได้

๑๔) พูดมากกว่าทำ จนดูกลายเป็นคนไม่มีสาระ เชื่อถือไม่ได้

๔.๔ การสร้างค่านิยมให้กับเยาวชนให้เป็นผู้ใหญ่ที่ดี

สิ่งที่ต้องพัฒนาอันดับแรก คือ ความคิด และครอบครัวจะเป็นสถาบันเบื้องต้นที่พัฒนาได้ดีที่สุด เพราะจิตใจที่ดีเป็นจริยธรรมหรือค่านิยมอย่างหนึ่ง เพราะการเลี้ยงลูกให้โตสักคน เป็น

เรื่องของการใช้สติปัญญา ความสามารถไม่ใช่เรื่องอารมณ์ และเด็กมักจะได้รับอิทธิพลจากพ่อแม่ ในการที่จะแยกแยะความผิด หรือความดี ความชั่ว

การพัฒนาค่านิยมและจริยธรรมเป็นความรับผิดชอบของพ่อแม่ โรงเรียนจะเป็น สถาบันถัดไปที่มีส่วนช่วยเสริมสร้างให้แกร่งขึ้น พ่อแม่ต้องพยายามผลิตคนดี ไม่ใช่ผลิตคนเก่ง เป็นการผลิตคนที่มีสติปัญญาควบคู่กับคุณธรรม อย่าเลี้ยงเขาวงกตด้วยอารมณ์และเงิน ควรเลี้ยงให้ แยกแยะผิดถูกได้ เป็นการสร้างให้คิด แม้การสร้างนั้นจะต้องใช้ความอดทนและใช้เวลาก็ตาม

ถ้าเด็กได้มีสิ่งแวดล้อมที่ดีจากครอบครัวและโรงเรียนซึ่งเป็นสิ่งแวดล้อมที่เด็กประสบ ซึ่งหากเป็นสิ่งแวดล้อมดี เราคงได้เยาวชนที่ดีต่อไปในวันข้างหน้า ขอแต่ทำจิตใจดี พฤติกรรมก็จะ ไม่เสีย ต้องพยายามเน้นเด็กให้ละเว้นความชั่ว ทำแต่ความดี ไม่ใช่ทำดีก็ไม่ใช่ ความชั่วก็เว้นไม่ได้ ที่สำคัญ คือ ผู้ใหญ่จะต้องเป็นแบบอย่างที่ดี เพื่อเด็กจะได้มีโอกาสเป็นคนดีมีคุณธรรมต่อไปในวัน ข้างหน้า โดยเฉพาะผู้ใหญ่ที่ได้ชื่อว่าเป็นผู้นำต่าง ๆ ในสังคมไทย^{๔๑}

๔.๕ การขัดเกลาทางสังคม

การขัดเกลาทางสังคม หรือการพัฒนาบุคลิกภาพ หมายถึง การที่สังคมแต่ละแห่งมี วัฒนธรรมไม่เหมือนกัน มนุษย์ในแต่ละสังคมจึงมีบุคลิกภาพแตกต่างกัน เช่น คนไทยมีบุคลิกภาพ อ่อน โยนและเคารพอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ ชาวตะวันตกมีบุคลิกภาพแข็งกระด้าง ไม่มีระบบการเคารพ ผู้อาวุโส เป็นต้น

การขัดเกลาทางสังคม (Socialization) คือ กระบวนการทางสังคมกับทางจิตวิทยา ซึ่งมี ผลทำให้บุคลิกภาพตามแนวทางที่สังคมต้องการ ทำให้มนุษย์เปลี่ยนแปลงตามสภาพธรรมชาติ เป็น มนุษย์ผู้มีวัฒนธรรม แตกต่างจากสัตว์ร่วมโลกชนิดอื่น

โดยนัย การขัดเกลาทางสังคม หมายถึง การถ่ายทอดทางวัฒนธรรม กล่าวคือ มนุษย์ไม่ มีความรู้เรื่องวัฒนธรรมติดตัวมาตั้งแต่กำเนิด เช่น การใช้ภาษาพูด อ่าน เขียน มารยาททางสังคม เป็นต้น การขัดเกลาทางสังคมจึงเป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรม ทำให้มนุษย์ได้เรียนรู้วัฒนธรรมและ สามารถปฏิบัติตัวให้เข้ากับสังคมได้ถูกต้อง รูปแบบของการขัดเกลาทำได้ ๒ ทาง คือ

๑) การขัดเกลาทางตรง (Direct Socialization) เป็นการสอนหรือบอกโดยตรง เช่น พ่อ แม่สอนลูก ครูสอนนักเรียน เป็นต้น

^{๔๑} สุพัตรา สุภาพ, **ปัญหาสังคม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๘, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๓๓ - ๓๘.

๒) การขัดเกลาทางอ้อม (Indirect Socialization) เป็นการเรียนรู้โดยอาศัยการสังเกตเลียนแบบ เช่น ลูกเรียนรู้จากการสังเกตพฤติกรรมการรับประทานอาหารในงานเลี้ยงแบบเป็นทางการ เป็นต้น

วัยที่จำเป็นต่อการขัดเกลา คือ การขัดเกลาในวัยที่ยังเป็นเด็ก และการขัดเกลาในวัยรุ่นองค์กรทำหน้าที่ขัดเกลาทางสังคม ได้แก่ ครอบครัว กลุ่มเพื่อน โรงเรียน กลุ่มอาชีพ ตัวแทนศาสนา และสื่อมวลชน

ปัจจัยที่สัมพันธ์กับการขัดเกลาทางสังคม ปัจจัยทางชีววิทยา เช่น สรีระร่างกาย เพศ ส่งผลต่อการได้รับการอบรมที่แตกต่างกัน การปฏิสัมพันธ์ในครอบครัว สถานภาพทางสังคม ภาษา การได้รับการยอมรับในสังคม การขัดเกลาทางสังคมล่วงหน้า และการขัดเกลาทางสังคมภายหลัง

มนัส สุวรรณ ได้กล่าวถึง แนวคิดเรื่องการขัดเกลาทางสังคมไว้ว่า การขัดเกลาทางสังคม (Socialization) เป็นกระบวนการของการเรียนรู้ที่จะมีชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมเพื่อให้สมาชิกมีความรับผิดชอบร่วมกัน ผู้ก้ำนยัดมั่นในคุณค่านั้นและปฏิบัติตาม ทั้งนี้เชื่อว่าการเป็นสมาชิกของสังคมหรือองค์กรจะสมบูรณ์เมื่อผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคม โดยมีตัวแทนการขัดเกลาทางสังคมเป็นตัวส่งผ่านแบบแผนทั้งหลาย จนสามารถใช้ระบบสัญลักษณ์ในการสื่อความหมายร่วมกัน การขัดเกลาทางสังคมเป็นกระบวนการที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อ

๑) เป็นกลไกการผลิตซ้ำทางสังคมและวัฒนธรรม

๒) เป็นกลไกแห่งการควบคุมทางสังคม เนื่องจากสมาชิกของกลุ่มถูกนำไปปฏิบัติตามวิถีทางของกลุ่มโดยสมัครใจหรือไม่ก็ตาม โดยการทำให้บรรทัดฐานและค่านิยมต่างๆ ของกลุ่มกลับกลายเป็นบรรทัดฐานและค่านิยมของตนเอง

๓) เป็นรากฐานแห่งการเรียนรู้บทบาท เนื่องจากเราเกิดความเข้าใจธรรมชาติของโครงการทางสังคมและตำแหน่งของเราภายในโครงการดังกล่าว รวมทั้งความคาดหมายต่างๆ สำหรับคนในตำแหน่งเหล่านั้น

๔) เป็นกระบวนการที่เกี่ยวกับวิถีทางที่เราก่อรูป ชำรง และเปลี่ยนแปลงเอกลักษณ์ของเราเหตุผลเพราะเคยเป็นใคร และเราจะเป็นอะไรต่อไป เป็นสิ่งที่ผุดขึ้นจากเตาหล่อหลอมแห่งประสบการณ์ที่เราเรียกว่า “กระบวนการขัดเกลาทางสังคม”^{๔๒}

สุพัตรา สุภาพ มองการขัดเกลาทางสังคมว่าเป็นกระบวนการทั้งทางตรงและทางอ้อมที่มนุษย์ในสังคมได้เรียนรู้คุณค่า กฎเกณฑ์ ระเบียบแบบแผน ที่กลุ่มหนึ่งๆ กำหนดขึ้นหรือวางไว้เพื่อ

^{๔๒} พัทธา สายหู, กลไกทางสังคม, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๕๒ – ๕๕.

เป็นแบบแผนปฏิบัติต่อกัน เพื่อให้บุคคลได้พัฒนาบุคลิกภาพของตนให้เป็นสมาชิกที่ดีทางสังคม การขัดเกลาทางสังคม มี ๒ วิธี คือ การขัดเกลาโดยตรงและการขัดเกลาโดยอ้อม

๑) **การขัดเกลาโดยตรง** เป็นการขัดเกลาที่เป็นการอบรมสั่งสอน ฝึกอบรม ปฐมนิเทศ เพื่อต้องการให้บุคคลปฏิบัติให้ถูกต้องตามระเบียบแบบแผน ที่กลุ่มสังคมนั้นกำหนดไว้อย่างจริงจัง และเจตนาเพื่อให้บุคคลสามารถวางตัวได้ถูกต้อง เหมาะสมกับสถานการณ์ การขัดเกลาโดยตรงจะพบเห็นเสมอในครอบครัว วัด โรงเรียน โดยเฉพาะสถาบันครอบครัวถือว่าเป็นสถาบันพื้นฐานที่ขัดเกลามนุษย์ให้รู้ว่า สิ่งใดควรทำสิ่งใดไม่ควรทำ หรืออะไรถูกอะไรผิด เป็นสถาบันที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพอย่างลึกซึ้งและมีอิทธิพลต่ออารมณ์ ทัศนคติ และความประพฤติของเด็กอย่างยิ่ง เพื่อจะได้วางตัวได้ถูกต้องเหมาะสม

๒) **การขัดเกลาโดยอ้อม** เป็นสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้โดยธรรมชาติของบุคคลเพื่อให้เกิดการปฏิบัติตามที่เหมาะสม ซึ่งไม่มีการอบรมสั่งสอนโดยตรง สมาชิกจะต้องอาศัยการสังเกตหรือเรียนรู้ รวมถึงการเลียนแบบจากการกระทำของสมาชิกคนอื่นๆ เช่น เด็กเลียนแบบการแสดงของพ่อแม่เพื่อเรียนรู้มารยาทจากเพื่อนกลุ่มเดียวกัน การขัดเกลาทางสังคมเป็นกลไกควบคุมทางสังคมให้ปฏิบัติตามบรรทัดฐานทางสังคมได้กำหนดไว้ เงื่อนไขที่ทำให้การขัดเกลาทางสังคมมีอำนาจ เสมือนกลไกควบคุมทางสังคมมากขึ้นกับระดับความสนใจของสมาชิกใหม่ที่จะมาเป็นสมาชิกกลุ่ม เมื่อสมาชิกใหม่กลายมาเป็นส่วนหนึ่งในโครงการของกลุ่ม เขาก็มีสิทธิในการควบคุมซึ่งกันและกัน เพราะขณะที่เขาได้รับการขัดเกลาทางสังคมจากบุคคลอื่นนั้น บุคคลอื่นๆ ก็ได้รับการขัดเกลาทางสังคมจากเขาด้วย

การขัดเกลาทางสังคมเป็นกระบวนการทางการศึกษาที่มีวัตถุประสงค์เพื่อให้สังคมดำรงอยู่และช่วยให้บุคคลในสังคมสามารถมีชีวิตอยู่ร่วมกันกับบุคคลอื่นในสังคมนั้นได้เป็นอย่างดี แต่ในสังคมประกอบไปด้วยคนหมู่มาก จึงมีความจำเป็นต้องมีตัวแทนของสังคมทำหน้าที่เป็นผู้ให้การขัดเกลาบุคลิกภาพของตัวแทนการขัดเกลามี ๕ กลุ่ม คือ

๑) **ครอบครัว (The Family)** ครอบครัวจัดเป็นตัวแทนในการขัดเกลาทางสังคมที่สำคัญมากที่สุดเพราะมีความใกล้ชิดกับสมาชิกของครอบครัวและอยู่ร่วมกันเป็นเวลานาน เป็นแหล่งอบรมสั่งสอนถ่ายทอดวัฒนธรรม ค่านิยม ทัศนคติและทักษะการดำเนินชีวิตเบื้องต้น เช่น สอนให้รู้จักวิธีเดิน การกินอาหาร มารยาทต่างๆ บุคคลในครอบครัวจะปรุงแต่งเด็กให้กลายเป็นบุคคลที่สามารถเข้าร่วมสังคม มีกิจกรรมร่วมกับผู้อื่น และครอบครัวจะทำหน้าที่ขัดเกลาทางสังคม จะเลียนแบบเอาอย่าง ซึ่งจะช่วยให้เขาเหล่านั้นเป็นคนดีในสังคมไปด้วย ในทางตรงกันข้าม ถ้าพ่อแม่เป็นตัวแบบที่ไม่ดี ย่อมยากที่จะสอนลูกให้เป็นคนดีได้

๒) กลุ่มเพื่อน (The Peer Groups) เมื่อเด็กโตขึ้นก็จะเข้าร่วมสังคมกับเพื่อนๆ เช่น กับเพื่อนบ้าน เพื่อนที่สนามเด็กเล่น เพื่อนที่โรงเรียน กลุ่มเพื่อนมีอิทธิพลสำคัญต่อพฤติกรรมของเด็กเช่นกัน เด็กอาจเลียนแบบเอาอย่างเพื่อน ดังนั้นถ้าเด็กคบเพื่อนดีก็จะได้รับแบบอย่างที่ดี ในทางตรงกันข้ามถ้าคบเพื่อนเลวก็อาจชักนำให้มีพฤติกรรมผิดสังคมได้ และกลุ่มเพื่อนจะช่วยให้เด็กได้เรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ที่อาจไม่ได้รับจากครอบครัวหรือผู้ใหญ่ เช่น เพศศึกษา ความเสมอภาค ความเป็นตัวของตัวเอง ความเป็นผู้นำ ในกลุ่มเพื่อเด็กจะเป็นตัวของตัวเองมากขึ้น เด็กอาจเลือกคบเพื่อนที่ถูกต้อง และอาจนำเอาพฤติกรรมต่าง ๆ ของเพื่อนมาใช้เป็นแนวปฏิบัติของตนเอง กลุ่มเพื่อนจะช่วยให้สมาชิกได้เรียนรู้ในสิ่งต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

(๑) ยึดมั่นในประเพณีน้อยลง สร้างค่านิยมและความรู้ใหม่ๆ เพิ่มมากขึ้น

(๒) สอนให้รู้จักแบบแผนของการอยู่ร่วมกันในสังคมมากขึ้น เช่น การปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของกลุ่มในการเล่นกีฬาร่วมกัน หรือทำงานร่วมกัน ถ้าฝ่าฝืนก็จะถูกกีดกันออกจากกลุ่มในลักษณะที่แตกต่างจากการถูกพ่อแม่บังคับ

(๓) สอนให้ประสบการณ์เกี่ยวกับความเสมอภาคเท่าเทียมกัน

(๔) เป็นการส่งเสริมในการพัฒนาบุคลิกภาพของเด็ก นอกเหนือจากที่ได้รับจากครอบครัว เช่น ความเป็นตัวของตัวเอง แบบของอารมณ์ เอกลักษณะเฉพาะของตนเอง ความคิดเห็นของตนเอง ฯลฯ

(๕) สอนให้มีประสบการณ์เกี่ยวกับความสัมพันธ์กันเป็นส่วนตัวมากกว่าที่จะใช้อำนาจ

๓) โรงเรียน (The School) มีอิทธิพลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพของเด็กมาก เพราะเด็กในปัจจุบันนี้มีชีวิตอยู่ในโรงเรียนเป็นเวลานาน วันละหลายๆ ชั่วโมงและหลายปีบางคนเข้าโรงเรียนตั้งแต่ชั้นอนุบาลหรือก่อนอนุบาล ซึ่งมีอายุประมาณ ๓-๔ ปี จนถึง ๑๕ ปี หรือมากกว่า โรงเรียนจะทำหน้าที่สำคัญ เช่น สอนให้มีความรู้และทักษะในการดำรงชีพ อบรมสั่งสอนเพื่อให้เป็นพลเมืองดี มีความจงรักภักดีต่อชาติ มีจรรยาบรรณทางอันดีงาม และเปิดโอกาสให้เด็กได้ใกล้ชิดคิดสร้างสรรค์กับเพื่อน ๆ เป็นระยะเวลาทำให้มีโอกาสได้เรียนรู้ระเบียบแบบแผนของสังคมได้มากขึ้น

๔) สื่อมวลชน (The Mass Media) ได้แก่ โทรทัศน์ วิทยุ ภาพยนตร์ หนังสือพิมพ์ สิ่งตีพิมพ์ต่าง ๆ และอื่น ๆ สิ่งเหล่านี้จะเป็นสื่อทำให้เกิดค่านิยม ความเชื่อ ทักษะคิด เพื่อให้เรียนรู้พฤติกรรมแบบอย่างต่าง ๆ แล้วนำมาเอาพฤติกรรมแสดงของผู้แสดงมาปฏิบัติ ดังจะพบเห็นได้ง่ายๆ ในหมู่เด็กที่ชมภาพยนตร์ แล้วนำเอาพฤติกรรมแสดงของผู้แสดงมาปฏิบัติ สื่อมวลชนนับว่ามีอิทธิพลและมีบทบาทต่อบุคลิกภาพและพฤติกรรมต่างๆ ได้มากเช่นกัน ดังนั้นถ้าสื่อมวลชนให้

แบบอย่างที่ดีและปลูกฝังบรรทัดฐานของสังคมก็จะช่วยให้สมาชิกของสังคมได้เรียนรู้และได้รับการปลูกฝังวัฒนธรรมเหล่านั้น

๕) สถาบันสังคม และองค์กรอื่นๆ เช่น สถาบันทางศาสนา สมาคม มูลนิธิ สถาบันทางศาสนาก็มีบทบาทสำคัญต่อการขัดเกลาทางสังคม โดยเฉพาะในสังคมไทยซึ่งจะเห็นได้ว่าวัดเป็นหน่วยทางสังคมที่ใกล้ชิดกับชาวบ้าน ชาวบ้านได้อาศัยเป็นแหล่งอบรมทางจิตใจแหล่งการศึกษาหาความรู้ เป็นแหล่งให้การอบรมลูกหลานมาเป็นเวลาช้านาน วัดจึงเป็นตัวแทนที่สำคัญในทางสังคมเช่นกัน นอกจากนี้วัดก็ยังมีหน่วยงานอื่น ๆ ที่มีส่วนช่วยในการขัดเกลาทางสังคมเช่นยุวพุทธสมาคม พุทธสมาคม ศูนย์พัฒนาเยาวชน เป็นต้น

การขัดเกลาทางสังคม มีความจำเป็นสำหรับบุคคลทุกเพศ ทุกวัย ซึ่งจะต้องขัดเกลาต่อเนื่องกันไปตลอดชีวิต วัยรุ่นเป็นวัยที่ก้าวเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ ครอบครัวยุโรป โรงเรียน กลุ่มเพื่อน และสื่อมวลชนจะมีบทบาทสำคัญในการขัดเกลาทางสังคมแก่วัยรุ่น^{๔๗}

การขัดเกลา ตามหลักพระพุทธศาสนา หมายถึงกระบวนการฝึกฝนอบรมบุคคลในด้านต่างๆ ทั้งด้านพฤติกรรม ด้านจิตและด้านปัญญา โดยมีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาชีวิตให้มีความสมบูรณ์ตามภาวะของตนเอง

๔.๖ ความจำเป็นมนุษย์ต้องมีการขัดเกลาทางสังคม

๑) พฤติกรรมส่วนใหญ่ของมนุษย์เป็นพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้และมนุษย์มีความสามารถในการเรียนรู้

๒) มนุษย์จำเป็นพึ่งผู้อื่นในวัยเยาว์

๓) การที่มนุษย์มีภาษาใช้

ตามหลักพระพุทธศาสนา มนุษย์จะต้องมีการอบรมขัดเกลาตนเอง ด้วยความจำเป็น ๕ ประการ

๑) ธรรมชาติของมนุษย์มีวิชาเป็นพื้นฐาน

๒) ชีวิตมนุษย์ถูกคุกคามด้วยความทุกข์นานาประการ

๓) ชีวิตมนุษย์มีเวลาอันน้อยนิด

๔) มนุษย์เป็นเจ้าของชีวิตตนเอง

๕) มนุษย์เป็นสัตว์สังคม

^{๔๗} สุพัตรา สุภาพ, สังคมและวัฒนธรรมไทย คำนิยม ครอบครัวยุโรป ศาสนา ประเพณี, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๐), หน้า ๑๘ - ๒๐.

๔.๓ ความมุ่งหมายของการขัดเกลาทางสังคม

๑) การขัดเกลาทางสังคมช่วยปลูกฝังระเบียบวินัยขั้นพื้นฐาน
 ๒) การขัดเกลาทางสังคมช่วยปลูกฝังความมุ่งหวังในชีวิต สร้างแรงบันดาลใจ ทำให้บุคคลประสบความสำเร็จ

- ๓) การขัดเกลาทางสังคมสอนให้บุคคลรู้จักบทบาททางสังคม
- ๔) การขัดเกลาทางสังคมทำให้บุคคลมีความชำนาญและทักษะในด้านต่างๆ ตามหลักพระพุทธศาสนาเป้าหมายของการขัดเกลา แบ่งเป็น ๓ ระดับ

๑) เป้าหมายระดับต้น อันเป็นไปเพื่อประโยชน์ในปัจจุบัน (ทิฐฐัมมิกัตถะ) ได้แก่ การมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความสมบูรณ์ทางด้านร่างกาย มีความเป็นอยู่ที่ดี มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ หลักธรรมอันอำนวยประโยชน์สุขขั้นต้น ถึงพร้อมด้วยความหมั่น ถึงพร้อมด้วยการรักษา คบคนดี เป็นมิตร มีความเป็นอยู่เหมาะสม

๒) เป้าหมายระดับกลาง อันเป็นไปเพื่อประโยชน์เบื้องหน้า (สัมปรายิกัตถะ) ได้แก่ การมีคุณธรรมความดีทางด้านจิตใจ มีความสุขสงบใจ มีสุขภาพจิตที่ดี ธรรม ๔ ประการ คือ ศรัทธา สติ จาคะ ปัญญาความสุขในโลกหน้า

๓) เป้าหมายระดับสูง อันเป็นไปเพื่อประโยชน์สูงสุด (ปรัตถะ) การบรรลุถึงความหลุดพ้น คือพระนิพพานอันเป็นความสุขอย่างยิ่ง

เป้าหมายในระดับตัวบุคคล ได้แก่การอบรมขัดเกลาเพื่อการพัฒนาชีวิตให้เกิดมีคุณสมบัติครบทั้ง ๔ ด้านได้แก่

- ๑) ภาวิตกาย (กายภาวน) การมีกายที่พัฒนาแล้ว
- ๒) ภาวิตศีล (ศีลภาวน) การมีศีลที่พัฒนาแล้ว
- ๓) ภาวิตจิต (จิตภาวน) การมีจิตที่พัฒนาแล้ว
- ๔) ภาวิตปัญญา (ปัญญาภาวน) การมีปัญญาที่พัฒนาแล้ว^{๔๔}

๔.๔ การสร้างวินัยเพื่อชีวิตที่ดีงาม

ในการสร้างวินัยเพื่อชีวิตที่ดีของชาวพุทธนั้น พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึง วินัยชาวพุทธไว้ ๒ หมวด คือ

- หมวดหนึ่ง การวางฐานชีวิตให้มั่น
- หมวดสอง นำชีวิตให้ถึงจุดหมาย

^{๔๔} พระเทพเวที (ประยูร ปยุตฺโต), จะพัฒนาคนกันได้อย่างไร, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๓๖), หน้า ๓๗ – ๓๘.

ในแต่ละหมวดได้กำหนดรายละเอียดไว้หลายประเด็น ซึ่งวินัยชาวพุทธในฐานะพระสงฆ์มีวินัยของพระภิกษุ ที่จะต้องประพฤติปฏิบัติให้เป็นผู้มีศีล ชาวพุทธทั่วไปก็มีวินัยของคฤหัสถ์ ที่จะต้องประพฤติปฏิบัติให้เป็นมาตรฐาน ดังนั้น ในส่วนของเยาวชนนิสิตนักศึกษา ผู้วิจัยจึงได้กล่าวถึงวินัยชาวพุทธที่เกี่ยวข้องกับเยาวชนนักเรียนตามขอบเขต เพื่อให้ถือประพฤติปฏิบัติในแต่ละหมวด ดังนี้ คือ

๑) หมวดหนึ่ง วางฐานชีวิตให้มั่น

ชาวพุทธจะต้องดำเนินชีวิตที่ดีงาม และร่วมสร้างสรรค์สังคมให้เจริญมั่นคง ตามหลักวินัยคฤหัสถ์ (คิหิวินัย) ดังนี้ กฏ ๑ เว้นชั่ว ๑๔ ประการ

ก) เว้นกรรมกิเลส (บาปกรรมที่ทำให้ชีวิตมัวหมอง) ๔ คือ

- (๑) ไม่ทำร้ายร่างกายทำลายชีวิต (เว้นปาณาติบาต)
- (๒) ไม่ลักทรัพย์ละเมิดกรรมสิทธิ์ (เว้นอทินนาทาน)
- (๓) ไม่ประพฤติผิดทางเพศ (เว้นกามสุมิฉฉาจาร)
- (๔) ไม่พูดเท็จโกหกหลอกลวง (เว้นมุสาวาท)

ข) เว้นอกติ (ความลำเอียง / ประพฤติคลาดธรรม) ๔ คือ

- (๑) ไม่ลำเอียงเพราะชอบ (เว้นฉันทาคติ)
- (๒) ไม่ลำเอียงเพราะชัง (เว้นโทสาคติ)
- (๓) ไม่ลำเอียงเพราะขลาด (เว้นภยาคติ)
- (๔) ไม่ลำเอียงเพราะขลาด (เว้นโมหาคติ)

ค) เว้นอบายมุข (ช่องทางเสื่อมทรัพย์อัปชีวิต) ๖ คือ

- (๑) ไม่เสพติดสุรายาเมา
- (๒) ไม่เอาแต่เที่ยวไม่รู้เวลา
- (๓) ไม่จ้องหาแต่รายการบันเทิง
- (๔) ไม่หลงไปหาการพนัน
- (๕) ไม่พัวพันมั่วสุมมิตรชั่ว
- (๖) ไม่มัวจมอยู่ในความเกียจคร้าน

ก) เลือกสรรคนที่จะเสวนา คบคนที่จะนำชีวิตไปในทางแห่งความเจริญและสร้างสรรค์ โดยหลีกเลี่ยงมิตรเทียม คบหาแต่มิตรแท้ คือ

๑. รู้ทันมิตรเทียม คือ ศัตรูผู้มาในร่างมิตร (มิตรปฏิรูปก์) ๔ ประเภท

- ๑) คนปอกลอก มีแต่ขนเอาของเพื่อนไป มีลักษณะ ๔
  - (๑) คิดเอาแต่ได้ฝ่ายเดียว

(๒) ขอมเสียน้อย โดยหวังจะเอาให้มาก

(๓) ตัวมีภัย จึงมาช่วยทำกิจของเพื่อน

(๔) คบเพื่อน เพราะเห็นแก่ประโยชน์

๒) คนดีแต่พูด มีลักษณะ ๔

(๑) ดีแต่ยกของหมดแล้วมาปราศรัย

(๒) ดีแต่อ้างของยังไม่มาปราศรัย

(๓) สงเคราะห์ด้วยสิ่งทีหาประโยชน์มิได้

(๔) เมื่อเพื่อนมีกิจ อ้างแต่เหตุขัดข้อง

๓) คนหัวประจบ มีลักษณะ ๔

(๑) จะทำชั่วก็เอออ

(๒) จะทำดีก็เอออ

(๓) ต่อหน้าสรรเสริญ

(๔) ลับหลังนินทา

๔) คนชวนฉิบหาย มีลักษณะ ๔

(๑) คอยเป็นเพื่อนดื่มน้ำเมา

(๒) คอยเป็นเพื่อนเที่ยวกลางคืน

(๓) คอยเป็นเพื่อนเที่ยวดูการเล่น

(๔) คอยเป็นเพื่อนไปเล่นการพนัน

๒. รู้ถึงมิตรแท้ หรือ มิตรด้วยใจจริง (สุทรมิตร) ๔ ประเภท

๑) มิตรอุปการะ มีลักษณะ ๔

(๑) เพื่อนประมาท ช่วยรักษาเพื่อน

(๒) เพื่อนประมาท ช่วยรักษาทรัพย์สินของเพื่อน

(๓) เมื่อมีภัย เป็นที่พึ่งพำนักได้

(๔) มีกิจจำเป็น ช่วยออกทรัพย์ให้เกินกว่าที่ออกปาก

๒) มิตรร่วมสุขร่วมทุกข์ มีลักษณะ ๔

(๑) บอกความลับแก่เพื่อน

(๒) รักษาความลับของเพื่อน

(๓) มีภัยอันตราย ไม่ละทิ้ง

(๔) แม้ชีวิตก็สละให้ได้

๓) มิตรแนะนำประโยชน์ มีลักษณะ ๔

- (๑) จะทำชั่วเสียหาย คอยห้ามปรามไว้
- (๒) แนะนำสนับสนุนให้ตั้งอยู่ในความดี
- (๓) ให้ได้ฟังได้รู้สิ่งที่ไม่เคยได้รู้ได้ฟัง
- (๔) บอกทางสุขทางสวรรค์ให้

๔) มิตรที่ใจรัก มีลักษณะ ๔

- (๑) เพื่อนมีทุกข์ พลอยไม่สบายใจ (ทุกข์ ทุกข์ด้วย)
- (๒) เพื่อนมีสุข พลอยแจ่มชื่นยินดี (สุข สุขด้วย)
- (๓) เขาเดือดร้อนเพื่อน ช่วยยับยั้งแก้ไขให้
- (๔) เขาสรรเสริญเพื่อน ช่วยพูดเสริมสนับสนุน

ข) จัดสรรทรัพย์ที่หามาได้ ด้วยสัมมาชีพ ดังนี้

ขั้นที่ ๑ ขยันหมั่นทำงานเก็บออมทรัพย์ ดังสิ่งเก็บรมน้ำหวานและเกสร

ขั้นที่ ๒ เมื่อทรัพย์เก็บก่อก้อนตั้งจอมปลวก จึงวางแผนใช้จ่าย คือ

- ๑ ส่วน เลี้ยงตัว เลี้ยงครอบครัว ดูแลคนเกี่ยวข้อง ทำความดี
- ๒ ส่วน ใช้ทำหน้าที่การงานประกอบกิจการอาชีพ
- ๓ ส่วน เก็บไว้เป็นหลักประกันชีวิตและกิจการคราวจำเป็น

๔.๗.๒ กฎ ๓ : รักษาความสัมพันธ์ ๖ ทิศ

ก) ทำทุกทิศให้เกษมสันต์ ปฏิบัติหน้าที่ต่อบุคคลที่สัมพันธ์กับตนให้ถูกต้องตามฐานะ ทั้ง ๖ ในที่นี้วัยรุ่นระดับมัธยมศึกษากลุ่มเป้าหมายในการวิจัย ผู้วิจัยจึงได้กล่าวถึงเฉพาะขอบเขตของทิศที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตของวัยรุ่น ดังนี้คือ

ทิศที่ ๑ ในฐานะที่เป็นบุตรธิดาพึ่งเคารพบิดามารดา ผู้เปรียบเสมือนทิศเบื้องหน้า ดังนี้

- ๑) ท่านเลี้ยงเรามาแล้ว เลี้ยงท่านตอบ
- ๒) ช่วยทำกิจการงานของท่าน
- ๓) ดำรงวงศ์สกุล
- ๔) ประพฤติตนให้เหมาะสมกับความเป็นทายาท
- ๕) เมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว ทำบุญอุทิศให้ท่าน

ทิศที่ ๒ ในฐานะที่เป็นศิษย์ พึงแสดงความเคารพนับถือครูอาจารย์ผู้เปรียบเสมือนทิศเบื้องขวา ดังนี้

- ๑) ลูกต้อนรับ แสดงความเคารพ
- ๒) เข้าไปหา เพื่อบำรุง รับใช้ ปรีกษา ซักถาม รับคำแนะนำ เป็นต้น

- ๓) ฟังด้วยดี ฟังเป็น รู้จักฟังให้เกิดปัญญา
- ๔) ประณินับดี ช่วยบริการ
- ๕) เรียนศิลปวิทยาโดยเคารพ เอาจริงเอาจังถือเป็นกิจสำคัญ

ทิสที่ ๔ ในฐานะที่เป็นมิตรสหายพึงปฏิบัติต่อมิตรสหาย ผู้เปรียบเสมือน ทิศเบื้องซ้าย

ดังนี้

- ๑) เผื่อแผ่แบ่งปัน
- ๒) พุดจามีน้ำใจ
- ๓) ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน
- ๔) มีตนเสมอ ร่วมสุขร่วมทุกข์ด้วย
- ๕) ซื่อสัตย์จริงใจ

มิตรสหายอนุเคราะห์ตอบ หลักปฏิบัติดังนี้

- ๑) เมื่อเพื่อนประมาท ช่วยรักษาป้องกัน
- ๒) เมื่อเพื่อนประมาท ช่วยรักษาทรัพย์สินของเพื่อน
- ๓) ในคราวมีภัย เป็นที่พึ่งได้
- ๔) ไม่ละทิ้งในยามทุกข์ยาก
- ๕) นับถือตลอดถึงวงศ์ญาติของมิตร

ทิสที่ ๖ ในฐานะที่เป็นพุทธศาสนิกชน พึงแสดงความเคารพนับถือต่อพระสงฆ์

ผู้เปรียบเสมือน ทิศเบื้องบน ดังนี้

- ๑) จะทำสิ่งใด ก็ทำด้วยเมตตา
- ๒) จะพูดสิ่งใด ก็พูดด้วยเมตตา
- ๓) จะคิดสิ่งใด ก็คิดด้วยเมตตา
- ๔) ต้อนรับด้วยความเต็มใจ
- ๕) อุปถัมภ์ด้วยปัจจัย ๔

ข) เกื้อกูลกันประสานสังคม ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ร่วมสร้างสรรค์สังคมให้สงบสุข

มั่นคง สามัคคีมีเอกภาพด้วย **สังคหวัตถุ ๔** คือ

- (๑) ทาน เผื่อแผ่แบ่งปัน (ช่วยด้วยเงินด้วยของ)
- (๒) ปิยวาจา พูดอย่างรักกัน (ช่วยด้วยถ้อยคำ)
- (๓) อตถจริยา ทำประโยชน์แก่เขา (ช่วยด้วยกำลังแรงงาน)
- (๔) สมานัตตตา เอาตัวเข้าสมาน (ช่วยด้วยร่วมสร้างสรรค์และแก้ปัญหา เสมอกัน โดยธรรม และร่วมสุขร่วมทุกข์กัน)

๓) หมวดสอง นำชีวิตให้ถึงจุดหมาย

ก) จุดหมาย ๓ ชั้น ดำเนินชีวิตให้บรรลุจุดหมาย (อัตถะ) ๓ ชั้น คือ

ขั้นที่ ๑ ทิฏฐธัมมิกัตถะ จุดหมายขั้นตาเห็น หรือประโยชน์ปัจจุบัน

- ๑) มีสุขภาพดี ร่างกายแข็งแรง ไร้โรคภัย อายุยืน
- ๒) มีเงินมีงาน มีอาชีพสุจริต พึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจ
- ๓) มีสถานภาพดี เป็นที่ยอมรับนับถือในสังคม
- ๔) มีครอบครัวผาสุก ทำวงศ์ตระกูลให้เป็นที่น่าพอใจ

ทั้ง ๔ นี้ พึ่งให้เกิดมีโดยธรรม และใช้ให้เป็นประโยชน์ ทั้งแก่ตนและผู้อื่น

ขั้นที่ ๒ สัมปรายิกัตถะ จุดหมายขั้นเลยตาเห็น หรือ ประโยชน์เบื้องหน้า

- ๑) มีความอบอุ่นสบายซึ่งสุขใจ ไม่อ้างว้าง เลื่อนลอย มีหลักยึดเหนี่ยวใจให้เข้มแข็ง

ด้วยศรัทธา

- ๒) มีความภูมิใจ ในชีวิตสะอาด ที่ได้ประพฤติแต่การอันดีงาม ด้วยความสุจริต

- ๓) มีความอ้อมใจ ในชีวิตมีคุณค่าที่ได้ทำประโยชน์ตลอดมาด้วยน้ำใจเสียสละ

- ๔) มีความแก้แค้นล้างแค้นใจ ที่จะแก้ไขปัญหาชีวิตและภารกิจไปได้ด้วยปัญญา

- ๕) มีความโล่งจิตมั่นใจ มีทุนประกันภพใหม่ ด้วยได้ทำไว้แต่กรรมที่ดี

ขั้นที่ ๓ ปรมัตถะ จุดหมายสูงสุด หรือ ประโยชน์อย่างยิ่ง

- ๑) ถึงถูกโลกธรรมกระทบ ถึงจะพบความผันผวนปรวนแปร ก็ไม่หวั่นไหว มีใจ

เกษมसानต์มัณฑ

- ๒) ไม่ถูกความยึดติดถือมั่นบีบคั้นจิต ให้คิดหวัง โศกเศร้า มีจิตโล่งโปร่งเบาเป็น

อิสระ

- ๓) สดชื่น เบิกบานใจ ไม่ขุ่นมัวเศร้าหมอง ผ่องใส ไร้ทุกข์ มีความสุขที่แท้

- ๔) รู้เท่าทันและทำการตรงตามเหตุปัจจัย ชีวิตหมดจดสดใส เป็นอยู่ด้วยปัญญาถ้า

บรรลุจุดหมายชีวิตถึงขั้นที่ ๒ ขึ้นไป เรียกว่าเป็น “บัณฑิต”

ข) จุดหมาย ๓ ด้าน จุดหมาย ๓ ชั้นนี้ พึ่งปฏิบัติให้สำเร็จครบ ๓ ด้าน คือ

ด้านที่ ๑ อัตตัตถะ จุดหมายเพื่อตน หรือประโยชน์ตน คือประโยชน์ ๓ ชั้นข้างต้น ซึ่งพึ่งทำให้เกิดขึ้นแก่ตนเองหรือพัฒนาชีวิตของตนให้ขึ้นไปให้ได้ให้ถึง

ด้านที่ ๒ ปรัตถะ จุดหมายเพื่อผู้อื่น หรือ ประโยชน์ผู้อื่น คือ ประโยชน์ ๓ ชั้นข้างต้น ซึ่งพึ่งช่วยเหลือผู้อื่นให้ได้ให้ถึงด้วยการชักนำ สนับสนุนให้เขาพัฒนาชีวิตของตนขึ้นไปตามลำดับ

ด้านที่ ๓ อุกษัตถะ จุดหมายร่วมกันหรือประโยชน์ทั้งสองฝ่าย คือประโยชน์สุขและความดีงามร่วมกันของชุมชนหรือสังคมรวมทั้งสภาพแวดล้อมและปัจจัยต่าง ๆ ซึ่งพึงช่วยกันสร้างสรรค์ บำรุงรักษา เพื่อเกื้อหนุนให้ทั้งตนและผู้อื่นก้าวไปสู่จุดหมาย ๓ ชั้นข้างต้น

ชาวพุทธที่เรียกว่า อุบาสก และอุบาสิกา นับเป็นชาวพุทธชั้นนำจะต้องมีความเข้มแข็งที่จะตั้งมั่นอยู่ในหลัก ให้เป็นตัวอย่างแก่ชาวพุทธทั่วไป นอกจากรักษาวินัยชาวพุทธแล้ว ต้องมีอุบาสกธรรม ๕ ประการ ดังนี้

๑) **มีศรัทธา** เชื่อประกอบด้วยปัญญา ไม่มมงาย มั่นใจพระรัตนตรัย ไม่หวั่นไหว ไม่แกว่งไกว ถือธรรมเป็นใหญ่และสูงสุด

๒) **มีศีล** นอกจากตั้งอยู่ในศีล ๕ และสัมมาชีพแล้ว ควรถือศีลอุโบสถตามกาล เพื่อพัฒนาตนให้ใช้ชีวิตและความสุขพึงพาวัตถุน้อยลง ลดการเบียดเบียน และเกื้อกูลแก่ผู้อื่นได้มากขึ้น

๓) **ไม่ถือมงคลต้นข้าว** เชื่อกรรม มุ่งหวังผลจากการกระทำด้วยเร็วแรงความเพียรพยายามตามเหตุผล ไม่ตื่นข่าวเล่าลือ โขกลางเรื่องขลังมงคล ไม่หวังผลจากการขออำนาจลบล้างบาป

๔) **ไม่แสวงหาพาหุรัตกจิไฉย** ไม่ไขว่คว้าเขตบุญขุนคลังผู้วิเศษศักดิ์สิทธิ์ นอกหลักพระพุทธศาสนา

๕) **ชวนช่วยในการทะนุบำรุงพระพุทธศาสนา** ใส่ใจริเริ่มและสนับสนุนกิจกรรมการกุศล ตามหลักคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า^{๔๔}

๔.๕ หลักความเคารพกับแนวทางแก้ปัญหาและการพัฒนาชีวิต

สังคมไทยและสังคมโลกปัจจุบันกำลังประสบปัญหาต่าง ๆ มากมาย เช่น ปัญหาครอบครัว ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาความขัดแย้งเบียดเบียนทำร้ายกัน จนกระทั่งมีการทำสงครามหรือการสะสมอาวุธร้ายแรงต่าง ๆ และปัญหายาเสพติด ปัญหาทั้งหลายเหล่านี้ สร้างความเดือดร้อนให้แก่มนุษย์ทุกยุคทุกสมัยและยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาให้หมดไปจากสังคมมนุษย์ได้ กล่าวได้ว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นส่วนหนึ่งสืบเนื่องมาจากการขาดระเบียบวินัยสังคม ซึ่งเป็นพื้นฐานของการมีความเคารพต่อกันและกัน เมื่อสภาพของการเปลี่ยนแปลงในสังคมกลายเป็นสังคมวัตถุนิยมมากขึ้น

คนสมัยก่อน มีความเจริญทางวัตถุน้อยกว่าในปัจจุบัน แต่ความเจริญทางด้านจิตใจสูงกว่าคนในปัจจุบันมาก ความเดือดร้อนวุ่นวายต่าง ๆ จึงไม่ค่อยมีมากนัก ความเห็นแก่ตัวก็มีน้อย

^{๔๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), วินัยชาวพุทธเพื่อชีวิตที่ดี, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๘), หน้า ๑ - ๑๑.

ความเมตตากรุณามีมาก แต่คนในปัจจุบันนี้มีความเจริญในทางวัตถุมาก เรื่องวัตถุนั้นยังเราต้องการมากเท่าใด ก็เป็นทุกข์มากเท่านั้น แม้เราจะสนองมันเท่าใด ก็ไม่รู้จักอ้ม เช่นเดียวกับทะเลไม่รู้จักอ้มด้วยน้ำ และไฟไม่รู้จักอ้มด้วยเขื่อนั้น^{๔๖}

จึงเป็นเหตุทำให้คุณธรรมในจิตใจของคนลดน้อยถอยลง ดังนั้น ควรมีการจัดระเบียบสังคมขึ้น พระพุทธศาสนามีส่วนในการทำหน้าที่จัดระเบียบสังคมเพื่อความคงอยู่ของสังคมเช่นกัน โดยให้ประพฤติปฏิบัติตามหลักของศีลหรือวินัยเป็นพื้นฐาน และพัฒนาปัญญาให้รู้เท่าทันสถานการณ์ทุกอย่าง การจะรักษาศีลหรือสร้างวินัยให้ตนเองได้ดีต้องเริ่มต้นตัวเราก่อนเท่านั้น จึงจะทำให้ตนเองมีวินัยหรือมีความประพฤติที่สังคมต้องการ

สังคมจะอยู่ด้วยกันอย่างสงบสุขจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการระเบียบข้อบังคับกฎหมาย และหลักปฏิบัติต่าง ๆ ที่เป็นไปในแนวทางเดียวกัน พระพุทธศาสนากล่าวได้ว่าเป็นที่มาของวัฒนธรรม ค่านิยมและระเบียบประเพณีที่สำคัญของชนชาวไทย มีส่วนสำคัญในการให้การอบรมและควบคุมสังคมให้อยู่ระเบียบแบบแผนที่ถูกที่ควร เช่น วัดและพระสงฆ์เป็นที่ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมและให้การศึกษอบรมกุลบุตรกุลธิดาและประชาชนทั่วไปได้ปฏิบัติตามหลักศีลธรรมทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมประเพณีที่ต่างต่าง ๆ เป็นต้น นอกจากนี้แล้ว พระพุทธศาสนายังมีส่วนสำคัญในการสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในหมู่คณะและสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในสังคม

ดังนั้น การที่จะทำให้สังคมและประเทศชาติ มีความสงบสุข จำเป็นต้องมีการจัดระเบียบสังคมขึ้น โดยการเอาตัวระเบียบวินัยหรือกฎหมายเป็นเครื่องควบคุมสังคม การจัดระเบียบสังคมในทางพระพุทธศาสนา ก็คือ การนำหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้กับสังคม รวมทั้งให้ประพฤติปฏิบัติตามหลักสิกขา ๓ ประการ เพราะหลักการทั้ง ๓ ประการนี้เป็นแนวทางเดียวที่จะสร้างความเป็นคนที่สมบูรณ์และมีคุณภาพ นอกจากนี้แล้วยังจะช่วยให้คนในสังคมเป็นคนดี รู้จักสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีความเคารพต่อกันและกันได้เป็นอย่างดี พระพุทธศาสนาส่งเสริมให้ประชาชนพัฒนาคุณภาพของชีวิต โดยเน้นการศึกษาและการฝึกอบรมให้มีความรู้ช่วยตนเองและคนอื่นได้ อันจะนำสันติสุขอย่างถาวรสู่สังคมส่วนรวม “สังคมใดก็ตามประกอบไปด้วยประชากรที่มีคุณสมบัติพร้อมด้วยความรู้การมีสุขภาพอนามัยดี และการมีคุณธรรมรู้จักรักษาระเบียบวินัย และปฏิบัติตามกฎเกณฑ์กติกาสังคมโดยเคร่งครัด สังคมนั้นถือว่าเป็น

^{๔๖} จานงค์ ทองประเสริฐ, พัฒนาการทางวัฒนธรรมไทย, หน้า ๒๒.

ประชากรที่มีคุณภาพ”^{๕๓} เมื่อกล่าวถึงความเคารพกับแนวทางแก้ปัญหาและการพัฒนาชีวิตที่บุคคลในสังคมจะต้องปฏิบัติ นั้น มีอยู่หลายด้าน ในวิทยานิพนธ์นี้ ผู้วิจัยได้ศึกษา ๔ ด้าน คือ

๑. ด้านโรงเรียน
๒. ด้านการศึกษา
๓. ด้านสังคม
๔. ด้านการพัฒนาชีวิต

๑. ด้านโรงเรียน

โรงเรียน หมายถึง สถานศึกษาที่สร้างขึ้นเพื่อใช้ในการเล่าเรียนโดยเฉพาะ^{๕๔} ซึ่งหากจะหมายความว่าโรงเรียนเป็นเพียงสถานศึกษาคงเป็นความหมายเชิงกายภาพ อันเนื่องมาจากปัจจุบันโรงเรียนไม่ใช่เพียงแค่อาคารสถานที่ โรงเรียนคือสถาบัน คือระบบที่ประสิทธิ์ประสาทความรู้ความสามารถให้กับประชาชน ดังนั้นส่วนประกอบที่สำคัญที่สุดของโรงเรียนควรจะประกอบด้วย “คน” ไม่ใช่เพียงแค่อาคารสถานที่

วันที่ ๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๑ ประเทศไทยได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์เป็นครั้งแรก ความมุ่งหมายสำคัญของพระราชบัญญัติฉบับนี้ก็เพื่อวางระเบียบกฎหมายการปกครองโรงเรียนราษฎร์ให้เรียนร้อยรัดกุมขึ้น รวมถึงมุ่งประโยชน์ในการควบคุมโรงเรียนของคนจีนให้สอดคล้องกับนโยบายของรัฐ

วันที่ ๒๗ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๓ ได้มีการจัดตั้งกรมตำรวจขึ้น โดยมีหน้าที่สำคัญคือ แต่งแบบเรียน จัดตั้งห้องสมุดสำหรับประชาชน และจัดจำหน่ายแบบเรียนให้แพร่หลาย

วันที่ ๑ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๔ ประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษาฉบับแรก ปี ๒๕๖๔^{๕๕} ทำให้เด็กเล็กตั้งแต่อายุ ๓-๑๔ ปีบริบูรณ์ต้องเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา พระราชบัญญัติฉบับนี้ได้กำหนดให้จัดเก็บ “เงินศึกษาพลี” หรือภาษีการศึกษาขึ้นด้วย ภายหลังจากประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๔ แล้วได้มีการพยายามขยายการศึกษาให้ทุกตำบลขยายการศึกษาในระดับที่สูงขึ้นกว่าประถมศึกษา และเร่งรัดพัฒนาคุณภาพของการศึกษา

^{๕๓} งานงค์ อธิวัฒน์สิทธิ์, “ทฤษฎีเชิงพุทธเกี่ยวกับประชากรศาสตร์”, ใน สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์, รวบรวมและจัดพิมพ์โดย สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติกระทรวงศึกษาธิการ, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการจัดพิมพ์, ม.ป.ป.), หน้า ๒๔๐.

^{๕๔} เจริญ ไวรวัจนกุล, การศึกษาไทย, (สุรินทร์ : สำนักพิมพ์ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ, มปป.) หน้า ๖๓.

วันที่ ๑๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๕ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดเกล้าพระราชทานรัฐธรรมนูญฉบับถาวร พ.ศ. ๒๕๖๕ พร้อมกันนี้ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ตั้งสภาการศึกษาขึ้น โดยมีหน้าที่เสนอร่างแผนการศึกษากระทรวงศึกษาธิการ

วันที่ ๒๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๕ ได้มีการประกาศใช้แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. ๒๕๖๕ ขึ้น โดยมุ่งหมายให้พลเมืองทุกคน ไม่เลือกเพศ ชาติ ศาสนา ได้รับการศึกษาเหมาะสมแก่สภาพของตน และได้จัดการศึกษาออกเป็นสามส่วนคือ จริยศึกษา พุทธศึกษา และพลศึกษา เป็นการศึกษาที่เน้นท่องจำเป็นหลัก

นับแต่อดีตถึงปัจจุบัน รูปแบบพื้นฐานของชีวิตไทยในอดีตเกิดจากความผูกพันในสถาบันหลักของสังคม ๓ สถาบัน ได้แก่ วัด วังและบ้าน สามสถาบันนี้ สร้างวัฒนธรรมไทยและความเป็นไทย ศาสนาพุทธเป็นศาสนาที่คนไทยส่วนใหญ่นับถือ ดังนั้นจึงมีบทบาทและมีอิทธิพลต่อทัศนคติและค่านิยมตลอดจนวัฒนธรรมของสังคมไทยเป็นอย่างมาก อิทธิพลของศาสนาพุทธเริ่มขึ้นตั้งแต่ครอบครัวไป จนถึงสถาบันที่มีอยู่ในสังคมไทย คนไทยส่วนใหญ่ผูกพันอยู่ต่อคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อพระสงฆ์^{๕๐} แต่วิถีชีวิตของคนไทยได้เปลี่ยนแปลงไปตามลำดับ เพราะระบบการศึกษาที่มีการถ่ายทอดความรู้มุ่งไปสู่เป้าหมายทางวัตถุ ที่เป็นวิทยาศาสตร์มากกว่าเป้าหมายจิตใจตามขนบธรรมเนียมประเพณีที่ยึดถือสืบกันตลอดมา ค่านิยมในสังคมไทยจึงมีลักษณะของความเป็นวัตถุนิยมอยู่เหนือจิตใจ สิ่งเหล่านี้ปรากฏอยู่ในการทำหน้าที่ในระบบต่าง ๆ ทางสังคม ทั้งในส่วนตัว ชุมชนและระดับชาติ

๒. ด้านการศึกษา

การศึกษาเป็นสิ่งสำคัญสำหรับชีวิต เพราะการศึกษานำพาให้ชีวิตมีความเจริญก้าวหน้า สถาบันที่สำคัญที่สุดในการให้การศึกษา คือ โรงเรียน สถาบันโรงเรียนมิใช่เพียงแค่มิหน้าที่อบรมสั่งสอนให้ความรู้ด้านวิชาการแก่เด็กเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่สถาบันโรงเรียนยังมีหน้าที่อันยิ่งใหญ่ในการอบรมสั่งสอน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมที่ฝังงอแก่เด็กด้วย เพื่อให้เด็กมีทั้งความรู้และเป็นคนดีในสังคม มีความสุภาพอ่อนน้อมมีสัมมาคารวะรู้จักเคารพต่อสิทธิหน้าที่ของตนเองและบุคคลอื่น การศึกษาที่ดีนั้นต้องสามารถเป็นที่พึ่งของตนเองและผู้อื่นได้ ซึ่งตรงกับหลักทางพระพุทธศาสนาที่สอนให้ทุกคนเป็นอตนาคะ คือเป็นที่พึ่งของตนเองได้หรือพึ่งตนได้ และเป็นปรนาคะ คือเป็นที่พึ่งของคนอื่น พร้อมกันนั้นก็สอนให้ทุกคนเป็นกัลยาณมิตรตะ คือเป็นมิตรที่ดี เพื่อให้มีสิ่งที่จะได้รับจากคนอื่น ซึ่งจะเอามาใช้ในการพัฒนาเอง ให้พึ่งตนเองได้ต่อไป ส่วนในกรณีที่ไม่มิบุคคลที่จะเป็นกัลยาณมิตรให้ได้นั้น พระพุทธศาสนาก็สอนให้ใช้โยนิโสมนสิการ คือ

^{๕๐} ประพนต นันทิยะกุล, บรรณาธิการ, การเมืองและสังคม, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๐), หน้า ๕๗.

การรู้จักคิดรู้จักพิจารณาโดยแยกกาย ซึ่งจะทำได้สามารถเลือกเฟ้นหาคุณค่าส่วนดีหรือประโยชน์สำหรับตนได้เป็นอย่างดีและเป็นการพึ่งตนเอง เรียกอีกอย่างหนึ่งว่าการพึ่งธรรม^{๕๑}

ผู้ที่มีส่วนสำคัญในการให้การอบรมสั่งสอน ก็คือ ครู ครูจึงเป็นปวงชนียบุคคลที่ทุกคนควรให้ความเคารพนับถืออย่างยิ่ง และครูที่ควรได้รับการยกย่องเคารพนับถือนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความสมบัติของความเป็นครู ในทางพระพุทธศาสนา พระพุทธองค์ทรงจัดครูไว้ในทิศเบื้องขวาเพราะทรงเห็นว่าครูเป็นปวงชนียบุคคลที่สมควรแก่การเคารพยกย่องนับถือและเทิดทูนไว้ในที่สูง โดยเฉพาะในสถาบันด้านการศึกษา ครูจะต้องมีทั้งความประพฤติที่ดีงามและความรู้อย่างแท้จริง หากครูขาดการอบรมสั่งสอนที่ดีแก่ลูกศิษย์ ไม่เพียงแต่จะทำให้ลูกศิษย์ขาดความรู้และความเข้าใจในเรื่องจริยธรรมคุณธรรมเท่านั้น แต่ยังส่งผลถึงความประพฤติของลูกศิษย์ด้วย ดังนั้น ครูที่จะเป็นครูที่ดีและเป็นที่รักเคารพของลูกศิษย์ทั้งหลาย จะต้องเป็นกัลยาณมิตรที่ดีให้แก่แก่นักเรียนด้วย โดยประพฤติตามหลักธรรมที่เรียกว่า กัลยาณมิตรธรรม ๘ ประการ^{๕๒} คือ

๑. ปิโย เป็นที่รักเป็นที่พอใจ คือ ครูต้องเข้าถึงจิตใจ สร้างความรู้สึกสนิทสนม เป็นกันเองกับผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนสามารถเข้าปรึกษาได้ตลอดเวลา

๒. ครู เป็นที่เคารพ คือ ครูต้องมีความหนักแน่นในจิตใจ อารมณ์ มีความมั่นคง ไม่อ่อนไหวง่าย มีความสุขุมรอบคอบ มีความประพฤติสมควรแก่การเคารพ ทำให้เกิดความรู้สึกอบอุ่นใจและปลอดภัยแก่ผู้เรียน

๓. ภาวนีโย เป็นที่ขยอก คือ ครูควรเป็นที่เคารพยกย่อง ควรสรรเสริญเทิดทูนและต้องประพฤติตนเป็นที่ขยอก เพียรพยายามฝึกฝนตนเองให้มีความรู้จริง ทรงภูมิปัญญาที่แท้จริง ควรเป็นแบบอย่างที่ดี ทำให้ศิษย์พูดถึงความดีตลอดเวลาและรำลึกถึงด้วยความซาบซึ้งและภาคภูมิใจ

๔. วัตตา เป็นนักพูด คือ ครูต้องฉลาดในการพูด ในการกล่าวตักเตือนสั่งสอน พูดเป็นรู้จักชี้แจงให้เข้าใจ รู้ว่าอะไรควรพูดไม่ควรพูด คอยให้คำแนะนำ และเป็นທີ່ปรึกษาที่ดีได้

๕. วณิกขโม เป็นผู้อดทนต่อถ้อยคำ คือ ครูต้องมีความอดทนต่อถ้อยคำของลูกศิษย์พร้อมที่จะรับฟังคำปรึกษาซักถามปัญหา ตลอดจนคำกล่าวล่วงเกิน คำวิพากษ์วิจารณ์ต่าง ๆ มีความอดทนที่จะฟังได้ไม่เสียอารมณ์และไม่เบื่อหน่าย

^{๕๑} พระเทพเวที (ประยูร ธมฺมปญฺญโต), วัฒนธรรมกับการพัฒนา, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทอมรินทร์ พริ้นติ้ง จำกัด, ๒๕๓๒), หน้า ๓๐.

^{๕๒} อ.สศตค. (ไทย) ๒๓/๓๕/๕๖.

๖. คัมภีร์จะ กระทั่ง กัดตา เป็นผู้พูดถ้อยคำล้าลึกได้ คือ ครูต้องสามารถกล่าวชี้แจงเรื่องราวต่าง ๆ ที่ลึกซึ้งซับซ้อนให้เข้าใจได้ และสามารถพรั่าสอนให้เข้าใจได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้นไป มีเหตุมีผลในการสอน

๗. โน จัญฐานะ นิโยชะเย ไม่ชักนำในอฐานะ หมายถึง ป้องกันไม่ให้ทำในสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูลอันจะนำไปสู่ความทุกข์ได้ คือครูต้องไม่ชักจูงลูกศิษย์ในทางเสื่อมเสียหรือเรื่องเหลวไหลโดยเฉพาะในปัจจุบัน คือ การไม่ชักนำไปสู่ทางอบายมุข เช่น การขายยาบ้าให้แก่ลูกศิษย์ การนำลูกศิษย์ไปขายบริการทางเพศ เป็นต้น

การให้ความสำคัญต่อครูอาจารย์ รู้จักเคารพครูอาจารย์ รวมทั้งรู้จักเคารพสิทธิหน้าที่ของตนเองและคนอื่นด้วย ได้แก่ การมีความเคารพซึ่งกันและกัน ทุกคนต้องรู้จักให้เกียรติซึ่งกันและกันด้วยกาย วาจา และความคิด รู้จักเคารพในความคิดของตนเอง และมีความเคารพในความคิดของคนอื่นด้วย

จะเห็นได้ว่า ปัญหาเรื่องการไม่เคารพในสิทธินั้น เป็นปัญหาใหญ่พอสมควรที่เกิดขึ้นในสถาบันการศึกษาไทย เช่น การไม่เคารพในสิทธิผู้อื่น เวลาเรียนไม่ตั้งใจเรียน มีการส่งเสียงดังรบกวน เล่นไม่เป็นที่ไม่เป็นทาง เป็นต้น เป็นการประพฤติกิเลสความเคารพกฎเกณฑ์ของโรงเรียน กล่าวได้ว่า เป็นการขาดระเบียบวินัยที่ดีงาม ซึ่งเป็นพื้นฐานที่จะทำให้เรามีความเคารพต่อกันและกันได้เป็นอย่างดี ดังนั้น คุณธรรมเรื่องความเคารพจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ครูและนักเรียนต้องมี และควรปลูกฝังกันให้มากขึ้น

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) แสดงทัศนะไว้ว่า “การอยู่อย่างไม่เคารพ กติกาและระเบียบ ทำให้เกิดความทุกข์และเกิดการทะเลาะเบาะแว้งกัน ถ้ามองเรื่องนี้ได้จะทำให้ชีวิตเกิดความสุข”^{๕๓} จริงอยู่ ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันมากมายมีสาเหตุมาจากการไม่เคารพ กฎหมายหรือกติกาและระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ ของสังคม เช่น ค่านิยมการยกพวกตีกัน แสดงให้เห็นถึงการไม่เคารพต่อกฎระเบียบของสถาบันการศึกษาและกฎหมายบ้านเมือง ผิดหลักของ คารวธรรมที่ว่าให้มีความเคารพในการศึกษาและรู้จักผูกมิตรไมตรีกับบุคคลรอบข้างที่เรามีส่วนเข้าไปเกี่ยวข้อง และเมื่อจะศึกษาก็จงศึกษาด้วยความเคารพ ไม่นำความเสื่อมเสียมาสู่สถาบัน เป็นต้น พึงดูตัวอย่างจากสังคมสงฆ์ก่อนที่กุลบุตรจะขออุปสมบท จะมีการขอนิสสัย พระพุทธเจ้าทรง กำหนดเวลาให้กุลบุตรผู้บวชแล้วต้องอยู่ในความดูแลของพระอุปัชฌาย์หรืออาจารย์เพียง ๕ ปี เมื่อพ้น ๕ ปีแล้วเรียกว่า พ้นจากนิสสัย ภาษาพระเรียกว่า นิสสัยมุตตกะ แต่ถ้าพระภิกษุรูปนั้นเป็นคน

^{๕๓} พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), “แนวทางในการพัฒนาวินัยและประชาธิปไตย”, ใน ปาฐกถาธรรม, รวบรวมและจัดพิมพ์โดยกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๑), หน้า ๑๘.

เขลา ไม่อาจควบคุมตนเองให้ปฏิบัติเหมาะสมควรแก่เพศบรรพชิตได้ พระพุทธองค์ทรงกำหนดให้อยู่กับพระอุปัชฌาย์หรืออาจารย์ตลอดชีวิต^{๕๔}

๓. ด้านสังคม

สังคม คือ คนจำนวนหนึ่งที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันตามระเบียบกฎเกณฑ์โดยมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน^{๕๕} ตามหลักมนุษยสัมพันธ์ มนุษย์จำเป็นต้องอยู่รวมกันและเกี่ยวข้องกันตามหน้าที่ จนเกิดความรู้สึกเปรียบเทียบตนกับผู้อื่นที่มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันเสมอ เมื่อรู้สึกว่าตนมีอยู่จึงเป็นฐานก่อให้เกิดความถือตัว จึงต้องมีระเบียบแบบแผนกฎกติกาวางไว้ เป็นตัวเชื่อมโยงประสานคนในสังคมเข้าด้วยกัน รวมทั้งต้องมีหลักมนุษยสัมพันธ์คือการนำหลักธรรมคำสอนเรื่องทิส ๖ มาใช้ เพื่อให้ความเกี่ยวเนื่องกันของคนดำเนินไปอย่างมีระบบและระเบียบแบบแผนที่ถูกต้อง บางครั้งปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมมากมาย ยากที่จะแก้ไขได้เพราะคนในสังคมขาดการเคารพกฎกติกาที่ตั้งไว้นั่นเอง ยิ่งในสังคมปัจจุบัน ปัญหาเริ่มมีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น ทำให้ต้องมีการออกกฎหมายเพิ่มมากขึ้นเพื่อคุ้มครองประพฤติกของคนในสังคม ถึงแม้จะมีการออกกฎหมายเพื่อคุ้มครองมากขึ้นก็ตาม ถ้าหากคนในสังคมขาดคุณธรรมจริยธรรม โดยเฉพาะการเคารพกฎหมาย เคารพกฎกติกาต่าง ๆ แล้วแม้จะออกกฎหมายเพิ่มขึ้นอีกมากเท่าไร ก็ไม่สามารถแก้ไขได้ การจะแก้ไขคนไม่ทำผิดกฎหมาย ก็คือ การสอนให้จักเคารพในสิทธิหน้าที่ของตนเองและคนอื่น รู้จักเคารพกฎหมาย มองเห็นความสำคัญของตัวบทกฎหมายเป็นเรื่องศักดิ์สิทธิ์ สามารถให้ความเป็นธรรมกับคนได้ เพราะถ้าไม่รู้จักระหนักในคุณค่าของกฎหมายหรือกฎกติกา สังคมก็จะยิ่งเพิ่มปัญหาต่าง ๆ ทวีคูณมากขึ้น การทำอะไรที่มักจะทำตามใจตนเอง โดยไม่นิยมกฎกติกาขาดระเบียบวินัยที่ดีงามทำให้เกิดภาวะสับสนยุ่งยาก และยุ่งเหยิงในสังคม เมื่อคนขาดระเบียบวินัย ต่างคนต่างก็ประพฤติกในลักษณะเดียวกันจนเกิดเป็นความเคยชิน พอนานๆ เข้าก็จะทำให้เกิดการไม่เคารพต่อกันและความสัมพันธ์กันในสังคมก็ไม่มี

หลักธรรมที่จะช่วยแก้ไขปัญหา และส่งเสริมบรรยากาศของการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขและมีความเคารพต่อกันได้คือนั้น ต้องอาศัยหลักสาราณียธรรม ๖ ประการและหลักทิส ๖ ซึ่งหลักธรรมดังกล่าวมีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะช่วยทำให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขและอยู่ร่วมกันอย่างมีความเคารพ โดยเฉพาะในสังคมใหญ่ เช่น สถาบันโรงเรียนจำเป็นต้องใช้หลักสาราณียธรรมและทิส ๖ ไปช่วยในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีงามต่อกัน

นิรมล สุวรรณปิณฑะ ได้วิจัยรูปแบบการพัฒนาพฤติกรรมประชาธิปไตยด้าน
การวธรรมของนักเรียน โรงเรียนปลุกจิต ในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า ปัญหาสำคัญของ

^{๕๔} วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๐๓ - ๑๐๔/๑๕๗ - ๑๖๔.

^{๕๕} สมศรี สุกุมลนันทน์, มารยาทสังคม, หน้า ๘.

พฤติกรรมประชาธิปไตยด้านคารวธรรมในโรงเรียน คือ ^{๕๖}การไม่เคารพในสิทธิของผู้อื่น การส่งเสียงรบกวน เล่นไม่เป็นที่เป็นทาง การปลุกฝังวิถีชีวิตประชาธิปไตยด้านคารวธรรมให้กับนักเรียน จึงเป็นเรื่องสำคัญ ครูผู้สอนจะต้องฝึกนักเรียนด้วยความเอาใจใส่อย่างถูกต้อง รู้จักสร้างแรงจูงใจ โดยกระตุ้นให้นักเรียนเห็นความสำคัญ นักเรียนอยากปฏิบัติและหลังจากปฏิบัติแล้วควรมีการเสริมแรงโดยการให้กำลังใจด้วยวิธีต่าง ๆ ซึ่งพฤติกรรมเหล่านี้จะต้องฝึกปฏิบัติเป็นกิจวัตรประจำวัน สอนให้รู้จักเคารพและรับฟังคำแนะนำของพ่อแม่ ครูอาจารย์ ญาติและผู้ใหญ่ รู้จักรักษาสีทริเสรีภาพของสังคม โดยมีตัวบ่งชี้ที่สำคัญ ๕ ประการ คือ

๑. ปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของตนเอง
๒. รักษาสิทธิเสรีภาพของตนเอง และเคารพในสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น
๓. ปฏิบัติตามกฎหมายและระเบียบ ประเพณีของสังคม
๔. ร่วมกิจกรรมในการพัฒนาครอบครัว โรงเรียน ชุมชน และสังคม
๕. ร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์

เป็นประมุข

นอกจากนี้แล้ว ยังได้เสนอลักษณะเสริมสร้างพฤติกรรมด้านคารวธรรม โดยสรุป ๓ ประเด็น ดังนี้

๑. ด้านการเคารพในกฎเกณฑ์ ระเบียบสังคม เช่น การเคารพและปฏิบัติตามกฎระเบียบแบบแผนของสังคม การยอมรับและปฏิบัติตามมติของกลุ่ม การปฏิบัติตามกฎของห้องเรียนและกฎของโรงเรียน เป็นต้น

๒. ด้านการเคารพในสิทธิของผู้อื่น เช่น ไม่หยิบของผู้อื่นและไม่ล่วงล้ำสถานที่บุคคลอื่นโดยไม่ได้รับอนุญาต การรู้จักให้ออกาสผู้อื่นแสดงความสามารถ ไม่ทำลายสาธารณสมบัติให้เสียหาย เป็นต้น

๓. ด้านการเคารพความคิดเห็น เช่น แสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผล มีมารยาทในการฟัง มีมารยาทในการแสดงความคิดเห็น ไม่แสดงปฏิกิริยาต่อต้านดูถูกเหยียดหยามความคิดเห็นของผู้อื่น เป็นต้น

ลักษณะพฤติกรรม ๓ ประการนี้ ถือเป็น การแสดงความเคารพซึ่งกันและกันทางด้านร่างกาย วาจา ความคิดเห็น กฎเกณฑ์ และสิทธิของผู้อื่น จำเป็นอย่างยิ่งที่พ่อแม่ครูอาจารย์ ควรปลุกฝังค่านิยมและทัศนคติต่าง ๆ โดยเริ่มตั้งแต่วัยเด็ก เนื่องจากเด็กจะมีความผูกพันกับสถาบัน

^{๕๖} นิรมล สุวรรณปิณฑะ พันจ่าอากาศเอกหญิง, “รูปแบบการพัฒนาพฤติกรรมประชาธิปไตยด้านคารวธรรมของนักเรียน โรงเรียนปลูกจิต กรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารการศึกษา), (บัณฑิตวิทยาลัย: สถาบันราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา, ๒๕๔๕), หน้า ๑๒-๑๖.

ครอบครัว และสถาบันโรงเรียน ซึ่งถือเป็นช่วงที่เด็กจะสามารถซึมซับแบบอย่างที่ดีได้เป็นอย่างดี หากเด็กได้รับแบบอย่างที่ดีจากพ่อแม่และครูอาจารย์ ก็จะส่งผลทำให้มีอิทธิพลต่อเด็กในอนาคต ด้วย สังคมต่าง ๆ ที่มีส่วนเข้าไปเกี่ยวข้องก็จะมีแต่ความสงบสุขร่มเย็น

๑) ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม

ทฤษฎีที่ได้อธิบายวิธีการและกระบวนการที่บุคคลได้รับอิทธิพลทางสังคมทำให้เกิด การยอมรับลักษณะและกฎเกณฑ์ทางสังคมมาเป็นลักษณะของตน ทฤษฎีนี้ได้นำเอาหลักการ เสริมแรง (Principle of Reinforcement) และหลักการเชื่อมโยง (Principle of Association) มาใช้อธิบายปรากฏการณ์ในสังคม โดยเน้นการเรียนรู้โดยบังเอิญและการเลียนแบบเป็นสำคัญ

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) : ทักษะเกี่ยวกับการเรียนรู้ จริยธรรมของบุคคล

นักจิตวิทยาในกลุ่มทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม มีความเห็นว่า การแบ่งระดับจริยธรรม ของบุคคลโดยใช้แต่เพียงอายุ สติปัญญาและตัวแปรอื่นอีกไม่ก็ตัวนั้น นักจิตวิทยาในกลุ่มนี้มีความเชื่อ โดยสรุปดังนี้

๑) การกำเนิดจริยธรรมของนักจิตวิทยาในกลุ่มนี้ เขาเชื่อว่ามาจากการเรียนรู้จากพ่อ แม่ หรือผู้ที่ทำหน้าที่เลี้ยงดูเด็กตั้งแต่ยังเล็ก โดยวิธีการเลี้ยงดู ๓ แบบ คือ การวางเงื่อนไขเชื่อมโยง ความสัมพันธ์ การวางเงื่อนไขผลกรรมและโดยการเรียนรู้จากตัวแบบ เนื่องจากว่านักจิตวิทยาในกลุ่มนี้เชื่อว่าการเรียนรู้จริยธรรมของมนุษย์นั้น เริ่มต้นด้วยการใช้การควบคุมจากภายนอก ซึ่งได้แก่การ ใ้รางวัลและการลงโทษ

๒) การศึกษาวิจัยจริยธรรมตามแนวคิดนี้จะเน้นใช้จริยธรรมเชิงปฏิบัติการ (พฤติกรรม เชิงจริยธรรม) โดยให้นิยามจริยธรรมว่าเป็น “แรงต้านที่มีต่อการชักจูง” โดยเชื่อว่า ถ้าความน่าจะเป็นถูกจับได้มีมาก เด็กจะไม่อยากทำพฤติกรรมที่ผิดจริยธรรม นั่นคือ การเห็นว่าคุณค่าของคนอยู่ที่ว่า ถ้าไม่กระทำผิดเขาก็มีจริยธรรมดี

๓) แรงต้านที่มีต่อการชักจูง หรือแรงต่อต้านความอยาก (Resistance to Temptation) คือ การเก็บกดหรือหักห้ามพฤติกรรมที่น่าจะเกิดโดยคำสั่งตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อแรงต่อต้าน ความอยากที่ศึกษากันมากก็คือ การลงโทษและการเห็นตัวแบบ

๔) ปฏิกริยาที่มีต่อการกระทำผิดกฎเกณฑ์ (Reaction to Transgression) ซึ่งหมายถึง สภาวะทางอารมณ์ที่เกิดขึ้นหลังจากที่เข้าใจว่าตนเองกระทำผิดกฎเกณฑ์ สภาวะทางอารมณ์นี้ ได้แก่ ความวิตกกังวล ความกลัวและความละอาย ถ้าเป็นพฤติกรรมภายนอกจะหมายถึงการ สาราภาพผิด การวิพากษ์วิจารณ์ตนเอง การกระทำซ้ำใหม่ให้ถูกต้อง

ลักษณะทางจริยธรรมทั้งที่เป็นความรู้ ทัศนคติ เหตุผลและพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่าง ก็เป็นลักษณะของจริยธรรมที่เกิดขึ้นในบุคคล ส่วนแหล่งกำเนิดของจริยธรรมนั้นจากทฤษฎีทั้งสาม ทฤษฎีต่างก็เป็นทฤษฎีที่ช่วยกันสร้างภาพการวิเคราะห์จริยธรรมให้ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยมีความเชื่อ พื้นฐานของอิทธิพลทางสภาพแวดล้อมของบุคคลเป็นปัจจัยสำคัญในการเกิดจริยธรรม ถึงแม้จะมี บางทฤษฎีที่ยังยอมรับพันธุกรรมว่ามีบทบาทต่อการเกิดจริยธรรม เช่น ทฤษฎีพัฒนาลักษณะที่ ส่งเสริมจริยธรรม แต่ก็ไม่ได้ละทิ้งความสำคัญของอิทธิพลทางสภาพแวดล้อมของบุคคลไป^{๕๖}

๒) การใช้ทฤษฎีพัฒนาจริยธรรม เพื่อปลูกฝังและเสริมสร้างจริยธรรมของบุคคล

ทฤษฎีพัฒนาจริยธรรมทั้ง ๓ กลุ่มทฤษฎีต่างก็มีจุดสนใจที่เป็นประเด็นหลักของทฤษฎี แตกต่างกัน อย่างไรก็ตามแต่ละทฤษฎีก็มีเหตุผลที่สามารถอธิบายถึงแนวทางการพัฒนาจริยธรรม ได้ถึงแม้ว่าจะยังขาดความสมบูรณ์และครอบคลุมในตัวเองก็ตาม ดังนั้นการใช้ทฤษฎีพัฒนา จริยธรรมทั้ง ๓ กลุ่มคือ ทฤษฎีอิทธิพลทางสังคมต่อการพัฒนาทางจริยธรรม ทฤษฎีพัฒนาลักษณะ ที่ส่งเสริมจริยธรรม และทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม ควรจะนำมาใช้อย่างประสมประสานกัน จึงจะ ทำให้เกิดความสมบูรณ์และครอบคลุมสำหรับการพัฒนาจริยธรรมของบุคคล

วิธีการปลูกฝังและเสริมสร้างจริยธรรมของบุคคลตัวอย่างหนึ่งซึ่งเกิดจากการประสม ประสานทฤษฎีทั้ง ๓ กลุ่มดังกล่าว ซึ่งมีวิธีการดังนี้

ในการปลูกฝังและเสริมสร้างลักษณะความซื่อสัตย์สุจริตอันเป็นลักษณะทางจิตใจและ พฤติกรรมของเยาวชนนั้น สิ่งสำคัญอย่างยิ่งก็คือการที่ผู้ปฏิบัติจะต้องรู้จักและเข้าใจธรรมชาติทาง จิตใจของเด็กและเยาวชนแต่ละประเภท เพื่อจะได้ปฏิบัติต่อเขาอย่างถูกต้องเหมาะสมซึ่งจะทำให้ เกิดผลดีตามที่ต้องการและไม่เกิดผลเสียโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์

ถ้าพิจารณาถึงความซื่อสัตย์สุจริตซึ่งเป็นจริยธรรมขั้นสูงของบุคคลตามทฤษฎีของ โคห์ลเบิร์กแล้วจัดว่าอยู่ถึงขั้นที่ ๔ ตอนปลาย และขั้นที่ ๕ เป็นการกระทำตามหน้าที่ของตนเอง และสังคมอย่างมีเหตุผลและการเคารพตนเอง ถ้ามองในด้านของพฤติกรรมก็เป็นบุคคลที่มี พฤติกรรมที่ไม่แสดงออกถึงการโกง และแสดงออกตรงไปตรงมาทั้งต่อหน้าที่และลับหลังผู้อื่น ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ต่อส่วนรวม

ผู้ที่ทำหน้าที่ในการปลูกฝังและเสริมสร้างลักษณะความซื่อสัตย์สุจริตแก่เยาวชนที่ เหมาะสมก็คือบิดามารดา หรือผู้ปกครองของเยาวชนในส่วนของครอบครัว ส่วนโรงเรียนนั้น โดยเฉพาะเยาวชนแล้ว มีส่วนสำคัญมากในการปลูกฝังและเสริมสร้างลักษณะความซื่อสัตย์สุจริต เนื่องจากเยาวชนมักจะสัมพันธ์กับสังคมของเพื่อนก่อนข้างสูง ซึ่งส่วนหนึ่งมักจะเกี่ยวข้องกับ

^{๕๖} ศักดิ์ไทย สุรกิจบรร, จิตวิทยาสังคม : ทฤษฎีและการปฏิบัติ, (กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๕), หน้า ๖๓ - ๖๔.

โรงเรียนที่เขาเหล่านั้นสังกัดอยู่ ดังนั้นครูจึงมีบทบาทที่สำคัญ ครูที่ทำหน้าที่ในการปลูกฝังและเสริมสร้างนั้น ควรจะต้องปฏิบัติตนหลายประการ คือการให้รางวัลของพฤติกรรมที่น่าพึงปรารถนา แก่เยาวชน การลงโทษอย่างเหมาะสม การเป็นตัวแบบแก่เยาวชน การควบคุม และการให้เหตุผล การปฏิบัติทั้งห้าประการจะให้ผลพึงประสงค์เพียงใดย่อมขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ระหว่างครูเหล่านั้นกับเยาวชน โดยจะต้องพัฒนาตั้งแต่ยังอยู่ในเยาว์วัย และจะต้องเป็นบุคคลที่เด็กรักใคร่ และศรัทธา ดังนั้น ครูที่เด็กรักคือครูที่ทราบว่ามีความรักและความหวังดีต่อเด็กอย่างจริงใจ เป็นครูที่ปฏิบัติต่อเด็กโดยยึดเอาความเจริญเติบโตของเด็กและเยาวชนเป็นสำคัญ

วิธีการที่เหมาะสมซึ่งครูควรจะไปใช้สำหรับปลูกฝังและเสริมสร้างลักษณะความซื่อสัตย์สุจริตแก่เยาวชน ผู้เกี่ยวข้องควรจะใช้วิธีการ ๒ ขั้นตอนใหญ่ ๆ คือ

๑) การสร้างความตระหนักในความสำคัญของความซื่อสัตย์สุจริตให้เกิดขึ้นในตัวบุคคล

๒) วิธีการปรับพฤติกรรมให้เหมาะสมและสอดคล้องกับความตระหนัก

วิธีการทั้งสองขั้นตอนครูควรจะใช้ผสมผสานกลมกลืนกันอย่างต่อเนื่อง และใช้ระยะเวลาพอสมควร ค่อยเป็นค่อยไปอย่างสม่ำเสมอ ในที่นี้จะขอก้าวในขั้นตอนแรกก่อนดังนี้

การสร้างความตระหนักในความสำคัญของความซื่อสัตย์สุจริตให้เกิดแก่เยาวชน ความตระหนัก (Awareness) หมายถึง การให้บุคคลนั้นๆ มีความคิดจจ่อเตือนตนเองถึงเรื่องนั้นๆ อยู่ตลอดเวลา ไม่ว่าจะอยู่ในสถานการณ์ใด ทางพระเรียกว่า “สังวร” อยู่เสมอในทุกขณะจิต ซึ่งการสร้างความตระหนักนั้นผู้สร้างเองจะต้องมีสมมติฐานในความเชื่ออย่างน้อย ๕ ประการ คือ

๑) การปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมนั้น มิใช่เป็นกระบวนการยัดเหยียด หรือชี้แนะ ซึ่งนำความรู้ ความเชื่อ การตัดสินใจ ฯลฯ ของผู้สอนให้กับผู้เรียน

๒) มนุษย์ทุกคนมีความคิดและเหตุผลของตนเอง ความคิดและเหตุผลของแต่ละคน อาจจะแตกต่างกันไปได้ แต่ความคิดและเหตุผลของทุกคนเป็นสิ่งที่ผู้สอนและผู้เรียนอื่น ๆ จะต้องรับฟังและนำมาคิดไตร่ตรองเปรียบเทียบกับความคิดและเหตุผลของตนเอง

๓) ความคิดและการตัดสินใจที่ปราศจากอคติคนส่วนใหญ่จะถูกต้อง แม้จะไม่ถูกต้องที่สุด แต่ก็ไม่ผิดเพี้ยนไปจากเกณฑ์ปกติมาก อย่างชนิดที่ชาวเป็นคำ

๔) ความคิดเห็นและการตัดสินใจของคนส่วนใหญ่มีอิทธิพลต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและความคิดเห็นของคนกลุ่มย่อย และความคิดเห็นของรายบุคคลที่มีความคิดเห็นแตกแยกออกไปจากเกณฑ์ปกติมาก ๆ ได้

๕) การตัดสินใจ (ยอมรับหรือไม่ยอมรับ เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย) ต่อคุณธรรมและจริยธรรมที่ผู้สอนนำมาปลูกฝังนั้น จะต้องเกิดจากความคิดและการตัดสินใจของผู้เรียนเอง โดยที่ผู้สอนจะไม่ใช้อิทธิพลชักจูงหรือชี้แนะ หรือชี้นำให้ผู้เรียนยอมรับแต่อย่างใด

วิธีการปลูกฝังและเสริมสร้างความซื่อสัตย์สุจริตแก่เยาวชนไทย ดังที่ได้กล่าวมาแล้วนั้นต้องใช้วิธีการประสมประสานกันระหว่างการสร้างเหตุผลเชิงจริยธรรม โดยการสร้างความตระหนักในความสำคัญของความซื่อสัตย์สุจริต ซึ่งใช้หลักของกลุ่มสัมพันธ์โดยการให้แสดงบทบาท และการใช้กลุ่มเพื่อให้เกิดความคล้อยตาม หลังจากนั้นจะใช้วิธีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้สอดคล้องกับความตระหนักดังกล่าว โดยใช้หลักของการเรียนรู้แบบการกระทำสอดแทรกเข้าไปอย่างเหมาะสม ถึงแม้ว่ากระบวนการปลูกฝังและเสริมสร้างดังกล่าวจะค่อนข้างซับซ้อน ถ้าผู้สอนหรือผู้อบรมกระทำด้วยความรัก ศรัทธาที่มีต่อเยาวชน การลงโทษและให้รางวัลแก่เยาวชนอย่างมีเหตุผลและไม่ใช้อารมณ์ ทำคนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่เยาวชนและลดการควบคุมเยาวชนพร้อมทั้งให้โอกาสในความเป็นตัวของตัวเองมากขึ้น ผู้เรียนคิดว่าต้องให้ผลต่อการปลูกฝังและการเสริมสร้างเป็นอย่างดี

อนึ่ง สิ่งที่ควรตระหนักไว้เสมอ ก็คือ ความพร้อมของเยาวชนในระดับพื้นฐาน คือสติปัญญา สุขภาพจิต และประสบการณ์ทางสังคม นอกจากนั้นความเชื่อในผลแห่งการกระทำของตน ความมุ่งมั่นมากกว่าความมุ่งปัจจุบัน และความสามารถบังคับตนเองอย่างมีเหตุผลเป็นองค์ประกอบ ที่สำคัญซึ่งเยาวชนควรจะมีความพร้อมและควรพัฒนาและเสริมสร้างไปด้วยกัน ทั้งนี้เพราะจะทำให้เกิดการเรียนรู้ในการพิจารณาตัดสินใจและฝึกฝนการแสดงออกของพฤติกรรมที่สอดคล้องกับความซื่อสัตย์สุจริตได้เร็วขึ้นและดียิ่งขึ้น^{๕๕}

แนวทางในการพัฒนาปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมสำหรับเยาวชนนั้น เป็นเรื่องใหญ่ที่ไม่ควรมองข้าม จากสภาพปัญหาของเด็กและเยาวชนในปัจจุบันขาดความรู้ ความเข้าใจ ขาดประสบการณ์ ขาดทักษะในการดำเนินชีวิตประจำวัน จึงทำให้เกิดการเอาอย่าง การเลียนแบบ ตามอย่างที่ต้องการอยากจะเป็น ขาดการคิดวิเคราะห์ แยกแยะในสิ่งที่ถูกต้อง จนทำให้เป็นปัญหาในสังคมปัจจุบัน เด็กและเยาวชนขาดความรู้ความเข้าใจในการดำเนินชีวิต ขาดคุณธรรมจริยธรรมอันพึงประสงค์ เยาวชนจึงขาดทักษะ ขาดภูมิคุ้มกัน ดังนั้น แนวทางการพัฒนาปลูกฝังจริยธรรมในเด็กและเยาวชน จึงเป็นหน้าที่ของทุกภาคส่วนที่จะร่วมกันส่งเสริม สนับสนุน และร่วมกันปลูกฝังตั้งแต่สถาบันครอบครัว ชุมชน สังคม สถาบันการปกครอง สถาบันศาสนา องค์กรที่เกี่ยวข้องและบุคคลที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยจึงได้กำหนดประเด็นของการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมสำหรับเยาวชนตามประเด็นต่อไปนี้

^{๕๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๕ - ๕๖.

๔. ด้านการพัฒนาชีวิต

ความเคารพ มีคุณประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตเป็นอย่างมาก เพราะเป็นการสร้างบุคลิกภาพแก่ตนเองให้ดูเป็นคนเรียบร้อยมีมารยาทที่ดีงาม การที่บุคคลจะพัฒนาตนเองได้ดีนั้นจะต้องมีองค์ประกอบของการพัฒนา พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต)^{๕๕} ได้เสนอหลักการสำคัญไว้ ๖ ประการ คือ

๑. ทำที่ที่ถูกต้องต่อประสบการณ์ทั้งหลาย
๒. ความมั่นใจในศักยภาพของมนุษย์ที่มีอยู่ในตน
๓. จิตสำนึกในการพัฒนาปรับปรุงตนเอง
๔. แรงจูงใจที่เอื้อต่อการพัฒนาตน
๕. จิตสำนึกต่อกาลเวลาและการเปลี่ยนแปลง
๖. การรู้จักคิดและรู้จักพิจารณา

องค์ประกอบที่สำคัญเหล่านี้ เป็นเครื่องช่วยให้บุคคลตระหนักในใจยิ่งขึ้นโดยเริ่มจากการมีทำที่ที่ถูกต้องก่อน เรียกว่า สร้างความเป็นผู้มีสัมมาทิฐิ ได้แก่ มีความเห็นที่ถูกต้องก่อน ต่อจากนั้น จึงค่อยพัฒนาส่วนอื่นต่อไปต้องมีความมั่นใจว่ามนุษย์สามารถพัฒนาตนเอง เพราะมนุษย์ไม่ได้ตกอยู่ภายใต้อำนาจของใคร รู้จักคิดพิจารณาและแรงจูงใจในการที่พัฒนาตนเองยิ่งขึ้นไป จนในที่สุดเกิดเป็นจิตสำนึกที่ถูกต้องมองเห็นประโยชน์ในการพัฒนาตนเอง

สมภพ ชีวรัฐพัฒน์^{๖๐} ได้กล่าวถึงบุคคลที่มีกริยาวาจาสุภาพ มีมารยาทดีมีความเคารพเกรงใจผู้อื่น บุคคลนั้นย่อมเป็นที่รักที่พึงปรารถนาของเพื่อนร่วมงานและสังคมจะทำอะไรอยู่ที่ไหนมีธุระกับใครย่อมได้รับความสำเร็จ มีผู้ให้ความสนับสนุน ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี และได้เสนอแนวทางที่จะนำความรู้เรื่องความเคารพมาพัฒนาคุณภาพชีวิต มีสาระสำคัญ ดังนี้

๑. พัฒนาวินัยและคุณธรรมให้เกิดขึ้นกับตนเอง รู้จักครองตน บังคับตนเองไม่ทำอะไรตามใจตนเอง มีมารยาทสังคมที่ดีงาม แต่งกายสะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อย ฝึกตนเป็นคนตรงเวลา ไม่ผิคนัด มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ ไม่ละทิ้งหน้าที่ปล่อยงานค้างค้ำ

๒. รู้จักแสดงความเคารพต่อบิดามารดา ครูอาจารย์ ผู้ใหญ่ ด้วยความสุภาพ อ่อนน้อมถ่อมตน

๓. ตั้งใจศึกษาเล่าเรียนด้วยความเคารพ มีมารยาทในชั้นเรียน ไม่ส่งเสียงดังในห้องเรียน ไม่โห้อสาสนุกสนานเกิดขอบเขต ทำให้เกิดความรำคาญแก่เพื่อนห้องข้างเคียง

^{๕๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธศาสตร์กับการแนะแนว, (กรุงเทพมหานคร: กองทุนวุดิธรรม, ๒๕๓๔), หน้า ๓๕.

^{๖๐} สมภพ ชีวรัฐพัฒน์, มงคลกับคุณภาพชีวิต, หน้า ๑๕๑.

๔. ไม่ล้อเลียนครูอาจารย์ ไม่ว่าต่อหน้าและลับหลัง
๕. ไม่สูบบุหรี่ในห้องเรียน ห้องสมุด ในบริเวณที่เป็นที่สาธารณะ
๖. ใช้อาคารเรียน ห้องสมุด ห้องเรียน ฯลฯ ด้วยความเคารพ ไม่ทำลายทำสกปรก หมั่นปิดกวางเช็ดคู่ม้านั่ง เก้าอี้ ห้องเรียน อาคารเรียน ห้องสมุด ให้สะอาดและเป็นระเบียบเรียบร้อย
๗. เมื่อเข้าไปในบริเวณวัด ต้องถอดหมวก ก่อนจะเข้าไปในพระอุโบสถต้องถอดรองเท้า
๘. เมื่อเข้าพบพระสงฆ์ ไม่นั่งสูงกว่าและเสมอพระสงฆ์ นั่งห่างพอสมควรและต้องกราบแบบเบญจางคประดิษฐ์

อนึ่ง มีหลักธรรมอื่นอีก ที่ช่วยส่งเสริมให้เกิดความเคารพ เพื่อพัฒนาชีวิตของตนให้ดีขึ้น การที่ชีวิตจะดีงามมีความสุข สังคมจะร่มเย็น ก็เพราะมีปัจจัยอันสำคัญที่สุด คือ การพัฒนาชีวิตคน ซึ่งจะทำให้เป็นคนดีมีความสุขและเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพ^{๖๐} ในทางพระพุทธศาสนามีหลักธรรมที่จะช่วยเสริมสร้าง เพื่อให้คนรู้จักตระหนักและมองเห็นคุณค่าความดีของบุคคลและสิ่งของต่าง ๆ แล้วปฏิบัติต่อบุคคลและสิ่งของอย่างถูกต้อง เรียกว่า ธรรมเป็นเหตุเจริญอย่างประเสริฐ^{๖๑} (อารยวุฒิ) ถือเป็นธรรมที่เป็นรากฐานแห่งการพัฒนาชีวิตที่ดีงาม มี ๕ ประการ คือ

๑. ศรัทธา ความเชื่อ คือมีความเชื่อว่าการปฏิบัติตามหลักธรรมคือความเคารพ จะทำให้ตนประสบความสุขความเจริญและสิ่งที่ดีงามในชีวิต
๒. ศีล การรักษากาย วาจา ให้เรียบร้อย จะทำให้เป็นคนมีความประพฤติเรียบร้อยดี ทั้งฝ่ายผู้กระทำความเคารพและผู้รับการเคารพ เพราะศีลเป็นพื้นฐานของการปฏิบัติ จะช่วยทำให้บุคคลได้สำรวจตนเองว่าเป็นผู้ควรแก่เคารพกราบไหว้ของคนอื่นหรือไม่
๓. สุตะ การสดับฟังหาความรู้ คือเป็นผู้มีการศึกษาดี ผู้ที่มีการศึกษาค้นนั้น ก่อนจะทำอะไรลงไปก็จะคิดรอบคอบเสมอ

๔. จาคะ การเสียสละ ได้แก่ การสละกิเลสฝ่ายที่ตรงกันข้ามกับความเคารพ เช่น ความถือตัว การดูถูกดูหมิ่นคนอื่น เป็นต้น

๕. ปัญญา ความรอบรู้ คือเป็นผู้มีปัญหารอบรู้ดี รู้เหตุแห่งความดีความชั่ว การแนะนำสั่งสอนเยาวชนให้รู้จักพัฒนาตนเอง จำเป็นอย่างยิ่งที่คนแนะนำจะต้องประพฤติปฏิบัติให้เห็นเป็นตัวอย่างก่อน นอกจากนี้แล้ว จะต้องฝึกพัฒนากระบวนการเหล่านี้ตั้งแต่เด็กเล็กเป็นต้นไป ในวัยเด็กเล็กพึงสร้างพื้นฐานของชีวิตด้วยคุณสมบัติของการมีความเคารพผู้ใหญ่

^{๖๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), *พุทธศาสนา : พัฒนาการและสังคม*, (กรุงเทพมหานคร : กรมการปกครอง, ๒๕๔๐), หน้า ๑.

^{๖๑} อ.จ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๖๓/๑๑๑.

เพราะจะทำให้เด็กรู้จักการเริ่มต้นที่ดี มีเป้าหมายในชีวิตที่ถูกต้อง และจะทำให้เด็กเดินทางถูก ไม่หลงทาง ต่อมาเมื่อเข้าสู่วัยรุ่นจนถึงวัยหนุ่มสาว เด็กวัยรุ่นและหนุ่มสาว ควรได้รับการอบรมเพื่อให้เกิดคุณสมบัติต่าง ๆ ได้แก่ การรู้จักเด็กรู้จักผู้ใหญ่ ซึ่งเป็นส่วนประกอบของสังคม หากมองในสังคมสงฆ์ ก็คือ การถือปฏิบัติเคารพกันตามลำดับผู้บวชก่อนบวชหลังนั่นเอง สอนให้มีความเคารพต่อระเบียบวินัย ซึ่งเป็นหลักสำคัญของสังคม สอนให้มีความกตัญญูกตเวที ซึ่งเป็นหลักสำคัญอย่างยิ่งประจำชีวิตคน และมีความเคารพต่อสถาบันที่สำคัญของชาติไทย คือ สถาบันชาติ ซึ่งการปกครองโดยระบอบประชาธิปไตย สถาบันศาสนา ซึ่งมีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติและสถาบันพระมหากษัตริย์ ซึ่งมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขของชาติ เพื่อสร้างจิตสำนึกในการคุ้มครองหลักไทยให้เป็นมูลฐาน และสร้างจิตสำนึกรักเคารพสถาบันอันเป็นสถาบันที่สำคัญของชาติ

สรุป

ความเคารพเป็นบ่อเกิดแห่งวัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ มากมายเป็นคุณธรรมที่สำคัญประการหนึ่ง ซึ่งเป็นการแสดงออกทางกิริยามารยาทด้านกาย วาจาและใจต่อบุคคลที่เราเข้าไปเกี่ยวข้อง การแสดงออกซึ่งความเคารพนั้นต้องออกมาจากจิตใจของเราอย่างแท้จริง กล่าวได้ว่าความเคารพจะคู่ด้วยตาเปล่าจากการแสดงท่าทางต่าง ๆ ของผู้ทำความเคารพนั้น คงดูยาก เพราะเป็นเพียงลักษณะภายนอกเท่านั้น อาจจะเป็นการเสแสร้งแกล้งทำก็เป็นได้ การจะแสดงความเคารพใครต้องออกจากจิตใจจริง ๆ ในสังคมไทยเราถือว่าบุคคลผู้มีความเคารพนั้น เป็นผู้มีการยทชั้นสูงในทางพระพุทธศาสนา ผู้มีความเคารพ เมื่อตายไปแล้วย่อมเกิดในสกุลสูง ไม่ไปสู่ทุกคติ ได้รับการยกย่องสรรเสริญทั้งในโลกนี้และในอนาคต ส่วนผู้ที่ไม่มีความเคารพนั้นตรงกันข้ามกับผู้มีความเคารพ คือเมื่อตายไปแล้วย่อมเกิดในสกุลต่ำ ไปสู่ทุกคติ

ดังนั้น ผู้ที่ปรารถนาความสุขความเจริญในชีวิต พึงปฏิบัติตามหลักของคารวธรรม เพื่อให้ชีวิตของเราพัฒนาไปในทางที่ถูกที่ควร โดยการรู้จักเคารพบิดามารดาครูอาจารย์ ผู้ใหญ่ การอยู่ร่วมสังคมเดียวกันก็ต้องรู้จักเคารพกฎกติการะเบียบวินัยและกฎหมายบ้านเมือง หากเป็นนักเรียนนักศึกษา ก็เคารพต่อกฎระเบียบของสถาบันอย่างเคร่งครัด ตั้งใจศึกษาเล่าเรียนด้วยความเคารพต่อครูอาจารย์ และเคารพต่อสิทธิหน้าที่ของตนเองและคนอื่นด้วย เพราะการอยู่ในสังคมเดียวกันจำเป็นต้องมีที่จะต้องมีมีความเคารพให้เกียรติซึ่งกันและกัน เพื่อความผาสุกของทั้งสองฝ่ายนั่นเอง พื้นฐานที่สำคัญของการสร้างความเคารพ ก็คือ ศิลหรือวินัย เมื่อทุกคนมีศิลปะหรือวินัยเป็นเครื่องเตือนใจยอมทำให้บุคคลนั้นตระหนักถึงคุณค่าของบุคคลหรือสิ่งของ และยอมแสดงออกซึ่งการให้เกียรติซึ่งกันและกัน หรือแสดงออกซึ่งความเคารพ

ความเคารพเป็นมงคลอันสูงสุด ดังนั้น บุคคลพึงมีความเคารพในลักษณะโดยสรุป ๓ ประการ ดังนี้

๑. เคารพตนเอง หมายถึง ให้รู้จักเคารพในการเกิดมาเป็นมนุษย์ของตน จึงควรมุ่งสร้างแต่ความดี ละเว้นจากความชั่วทั้งปวง

๒. เคารพบุคคลอื่น หมายถึง ให้รู้จักเคารพหรือตระหนักถึงคุณงามความดีที่คนอื่นมีอยู่ มีอริยาศัยเอื้อเพื่อเอื้อแผ่ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความยำเกรงต่อกันและกัน เป็นต้น

๓. เคารพธรรม หมายถึง ให้รู้จักเคารพต่อหน้าที่ เคารพต่อหลักธรรมคำสอนที่เราได้นำมาประพฤติปฏิบัติ ตลอดจนกฎหมาย กฎระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิธีการแก้ปัญหาหลักความเคียด ของนักเรียนโรงเรียนกีฬา จังหวัดขอนแก่น” มีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อศึกษาหลักความเคียดในคัมภีร์พระไตรปิฎก เพื่อศึกษาปัญหาที่เป็นสาเหตุการขาดความเคียดของนักเรียนในโรงเรียนกีฬาจังหวัดขอนแก่น และเพื่อศึกษาแนวทางการแก้ปัญหาการขาดความเคียดของนักเรียนในโรงเรียนกีฬา จังหวัดขอนแก่น ผลการศึกษาสามารถสรุปได้ดังนี้

๕.๑.๑ หลักความเคียดที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท

การศึกษาไทยในยุคสังคมแห่งการเรียนรู้ที่เปิดกว้าง มีความหลากหลายรูปแบบให้มนุษย์ได้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ได้อย่างรวดเร็วด้วยการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาในสถานศึกษาของไทย เพื่อก้าวทันโลกยุคใหม่ การศึกษาในปัจจุบันซึ่งเน้นด้านเทคโนโลยีที่เป็นสหวิทยาการ โดยรวมเอาศาสตร์ต่างๆมาประกอบเข้าแล้วบูรณาการรูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น คนไทยได้รับโอกาสการเรียนรู้ตลอดชีวิตมากขึ้นแต่ยังไม่สามารถเชื่อมโยงความรู้สู่การใช้ประโยชน์ได้เท่าที่ควร การเข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศมีมากขึ้น ความเจริญก้าวหน้าทางด้านการศึกษาโดยเน้นทางด้านวัตถุได้เจริญอย่างรวดเร็ว พฤติกรรมดังกล่าวจึงเป็นวิกฤติของสังคมไทย เนื่องจากศีลธรรมในปัจจุบันเสื่อมลง ในสมัยนี้นักเรียนและเยาวชนคือจริยธรรมและคุณธรรมมากกว่านักเรียนและเยาวชนสมัยก่อน หรือแม้กระทั่งในโรงเรียนซึ่งเป็นแหล่งอบรมจริยธรรมโดยตรงมีปัญหาในด้านการปลูกฝังจริยธรรมให้แก่เด็กนักเรียนและเยาวชนเช่นกัน การประพฤติปฏิบัติที่แสดงถึงความเสื่อมทางด้านจิตใจอย่างเห็นได้ชัดเจนหลายประการ เช่น นิยมวัตถุ นิยมความหรูหราฟุ่มเฟือย เป็นต้น มีการแข่งขันเอาใจเอาเปรียบ ไม่คำนึงถึงคุณธรรม การนำวัตถุนิยมมาโดยขาดการปัญญา จึงเป็นสาเหตุแห่งปัญหาของสังคมไทย สาเหตุหนึ่งที่ทำให้เด็กนักเรียนและเยาวชนบางส่วนตกเป็นทาสของวัตถุนิยม (Materialism) นักเรียนและเยาวชนจึงเริ่มขาดความยังคิดหักห้ามใจ เป็นสาเหตุให้เกิดการสร้างค่านิยมใหม่ในกลุ่มนักเรียนและเยาวชน โดยให้คุณค่าแก่วัตถุมากกว่าคุณธรรมและศีลธรรม อีกทั้งเป็นปัญหาทางด้านความประพฤติที่ขาดความอ่อนน้อมถ่อมตน ขาดความกล้าแสดงออกในทางที่ถูกต้องตลอดจนการได้รับค่านิยมที่ไม่เหมาะสม

การปฏิบัติตามหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าด้วยความเคารพ ถือว่า“เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง เพราะแม้แต่พระพุทธองค์ซึ่งเป็นผู้ประเสริฐที่สุดในโลก ก็ทรงให้ความสำคัญต่อพระธรรม ทรงเคารพพระธรรม”^๑ ด้วยทรงมองเห็นว่า พระธรรมนี้แหละที่จะเป็นที่พึ่งที่อาศัยได้ และเป็นตัวแทนของพระองค์ ความเคารพซึ่งเป็นหลักธรรมที่สำคัญประการหนึ่ง จึงถือว่ามีความสำคัญอย่างยิ่ง แต่การมีความเคารพที่ดีได้นั้น “ต้องเป็นความเคารพที่มีปัญญาเป็นมูลฐาน จึงจะชอบด้วยพุทธประสงค์”^๒

ความเคารพ เป็นสมบัติจงใจให้ปรากฏความดีของบุคคลและวัตถุอื่น ที่ควรเทิดทูนยกย่องเชิดชู และเป็นอุบายกำจัดกิเลส ๔ อย่างออกจากใจ คือ^๓

๑. มกฺกะ ลบหลู่บุญคุณท่าน เป็นกิเลสตัวชักนำให้เป็นคนอกตัญญูลบหลู่บุญคุณของผู้มีคุณแก่ตน นิสสัยเคารพจงใจให้ยำเกรง ฐาบุญคุณของผู้มีคุณ ยกท่านขึ้นไว้ในตำแหน่งสูง

๒. ปลาสะ ยกตนเทียมท่าน เป็นกิเลสหลงให้คนหลงผิดว่าตนดีเสมอเขา เกิดการอหิงหมไม่รู้จักที่ต่ำที่สูง ควรไม่ควร นิสสัยเคารพจะช่วยเหนี่ยวรั้งมาให้มีความเจียมตัว ไม่อาจเอื้อมในที่ต่ำสูง

๓. ถัมภะ คือตั้งแข็งกระด้าง เป็นกิเลสช่วยทำให้เป็นคนหัวดื้อ ถือร้นดันทุรัง นิสสัยเคารพจะช่วยปราบให้อ่อนลงมาถือคติว่า ไม่อ่อนบ่อ่อนหัก

๔. อติมานะ ดูถูกดูหมิ่นท่าน เป็นกิเลสช่วยทำให้หมิ่นประมาทหรือสบประมาทผู้อื่น เห็นคนอื่นเลวกว่าตนไปหมด จนกลายเป็นคนหยิ่งจองหองไม่แสดงหรือให้เกียรติกันตามที่เหมาะที่ควร

นอกจากความเคารพนี้แล้ว ไม่มีอะไรจะกำจัดกิเลสเหล่านี้ให้สิ้นไปได้ จึงควรหลีกเลี่ยงหรือละเว้นจากกิเลส ๔ อย่างนี้ ด้วยการมีความเคารพ มีความยำเกรงต่อกันและกัน เหมือนการหลบหลีกอสรพิษ หรือเข้าศึกศัตรู

ความเคารพจึงเป็นหลักธรรมสำคัญอย่างมากประการหนึ่ง อันเป็นเครื่องช่วยขัดเกลาและกำจัดกิเลสของคนได้เป็นอย่างดี ทำให้บุคคลมีความเจริญก้าวหน้าในชีวิตและการทำงาน และเป็นไปเพื่อความไม่เสื่อม ทั้งยังเป็นเหตุปัจจัยให้พระสัทธรรมดำรงอยู่ได้นาน กล่าวคือ สืบเนื่องมาจากภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ในธรรมวินัยนี้

๑. อยู่อย่างมีความเคารพ มีความยำเกรงในพระศาสดา

^๑ อัง.ติก. (ไทย) ๒๐/๑๔/๑๕๕.

^๒ ปิ่น มุฑกันต์, มงคลชีวิต ภาค ๓, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาเมฆราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๕๑.

^๓ สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พิมพ์ ธรรมโร), มงคลยอดชีวิต ฉบับสมบูรณ์, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๓๕), หน้า ๓๕๖.

๒. อยู่อย่างมีความเคารพ มีความยำเกรงในพระธรรม
๓. อยู่อย่างมีความเคารพ มีความยำเกรงในพระสงฆ์
๔. อยู่อย่างมีความเคารพ มีความยำเกรงในสิกขา
๕. อยู่อย่างมีความเคารพ มีความยำเกรงในความไม่ประมาท
๖. อยู่อย่างมีความเคารพ มีความยำเกรงกันและกัน^๔

พระพุทธดำรัสที่ตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีความเคารพมีความยำเกรง ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ คือ มีศรัทธา มีความละเอียดใจ มีความเกรงกลัวต่อบาป มีความเพียร และมีปัญญา ย่อมไม่เคลื่อน ตั้งมั่นในพระสัทธรรมและอาจถึงความเจริญงอกงามไปบรรลุในพระธรรมวินัยนี้

สังคมไทยและสังคมโลกปัจจุบันกำลังประสบปัญหาต่าง ๆ มากมาย เช่นปัญหาครอบครัว ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาความขัดแย้งเบียดเบียนทำร้ายกัน จนกระทั่งมีการทำสงครามหรือการสะสมอาวุธร้ายแรงต่าง ๆ และปัญหาหายสาบสูญ ปัญหาทั้งหลายเหล่านี้ สร้างความเดือดร้อนให้แก่มนุษย์ทุกคนทุกสมัยและยังไม่สามารถแก้ไขปัญหามาให้หมดไปจากสังคมมนุษย์ได้ กล่าวได้ว่าปัญหาที่เกิดขึ้นส่วนหนึ่งสืบเนื่องมาจากการขาดระเบียบวินัยสังคม ซึ่งเป็นพื้นฐานของการมีความเคารพต่อกันและกัน เมื่อสภาพของการเปลี่ยนแปลงในสังคมกลายเป็นสังคมวัตถุนิยมมากขึ้น จึงเป็นเหตุทำให้คุณธรรมในจิตใจของคนลดน้อยถอยลง ดังนั้น ควรมีการจัดระเบียบสังคมขึ้น พระพุทธศาสนามีส่วนในการทำหน้าที่จัดระเบียบสังคมเพื่อความคงอยู่ของสังคมเช่นกัน โดยให้ประพฤติปฏิบัติตามหลักของศีลหรือวินัยเป็นพื้นฐาน และพัฒนาปัญญาให้รู้เท่าทันสถานการณ์ทุกอย่าง การจะรักษาศีลหรือสร้างวินัยให้ตนเองได้ดีต้องเริ่มต้นตัวเราก่อนเท่านั้น จึงจะทำให้ตนเองมีวินัยหรือมีความประพฤติที่สังคมต้องการ

สังคมจะอยู่ด้วยกันอย่างสงบสุขจำเป็นต้องมีกฎระเบียบข้อบังคับกฎหมายและหลักปฏิบัติต่าง ๆ ที่เป็นไปในแนวทางเดียวกัน พระพุทธศาสนากล่าวได้ว่าเป็นที่มาของวัฒนธรรม ก่านิยมและระเบียบประเพณีที่สำคัญของชนชาวไทยมีส่วนสำคัญในการให้การอบรมและควบคุมสังคมให้อยู่ระเบียบแบบแผนที่ถูกต้องพระสงฆ์เป็นผู้ที่ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมและให้การศึกษอบรมกุลบุตรกุลธิดาและประชาชนทั่วไปปฏิบัติตามหลักศีลธรรมทางพระพุทธศาสนา และวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงามต่าง ๆ เป็นต้น นอกจากนี้พระพุทธศาสนายังมีส่วนสำคัญในการสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในหมู่คณะและสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในสังคม

ดังนั้น ผู้ที่ปรารถนาความสุขความเจริญในชีวิต และสังคมที่ปรารถนาความสามัคคีในหมู่คณะพึงปฏิบัติตามหลักความเคารพ ๖ ประการดังกล่าวมา ด้วยการรู้จักสร้างนิสัยความเคารพ

^๔ อ.บุญจก. (ไทย) ๒๒/๕-๑๐/๑๑-๑๔.

ให้เกิดขึ้นในตัวเรา เพื่อให้ชีวิตของเราพัฒนาไปในทางที่ถูกที่ควร รู้จักเคารพตนเองในฐานะที่ตนได้เกิดมาเป็นมนุษย์ ซึ่งถือเป็นสิ่งที่หาได้ยากอย่างยิ่ง รู้จักเคารพคนอื่น มองเห็นคุณงามความดีที่คนอื่นมีอยู่ เป็นการเคารพยำเกรงต่อกันและกันและรู้จักเคารพหลักธรรมคำสอนที่เราได้นำมาประพฤติปฏิบัติ รู้จักเคารพต่อหน้าที่ตลอดจนกฎหมาย กฎระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ หากทุกคนในสังคมสามารถทำได้ดังนี้ ชื่อว่า ได้ปฏิบัติตามหลักความเคารพ สังคมนั้นก็จะเป็นสังคมที่พึงประสงค์ มีความสมานสามัคคี และมีความสุขตลอดไป

๕.๑.๒ สาเหตุที่ทำให้นักเรียนเรียนขาดความเคารพ

การศึกษาปัญหาการขาดความเคารพของนักเรียนในโรงเรียนกีฬางจังหวัดขอนแก่น เห็นว่าสาเหตุที่ทำให้นักเรียนขาดความเคารพมาจากการ การศึกษาปัญหาพฤติกรรมการขาดความเคารพของนักเรียนที่ได้จากแบบสังเกตพฤติกรรม พบว่า พฤติกรรมการแสดงออกด้านสังคมของนักเรียน คือ ด้านการศึกษา คิดเป็นร้อยละ ๓.๐๕ (S.D. = 1.18) อิทธิพลที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตของนักเรียน จากการตอบแบบสอบถามพบว่า พฤติกรรมของผู้ปกครอง เป็นแบบอย่างมีผลต่อพฤติกรรมของนักเรียนมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๒.๑๓ (S.D. = 1.13) และการปลูกฝังของครอบครัว โรงเรียน และสังคมภายนอก พฤติกรรมของคนในสังคมที่นักเรียนพบเห็นแล้วเกิดความไม่ศรัทธา นอกจากนี้อิทธิพลวัฒนธรรมตะวันตกที่มาจากแหล่งสื่อต่าง ๆ ทำให้นักเรียนรับสื่อโดยไม่ได้รับคำแนะนำทำให้เกิดพฤติกรรมเรียนแบบ สาเหตุมาจากการเลียนแบบพฤติกรรมในกลุ่มเพื่อน นักเรียนขาดการแนะนำในการรับสื่อและการเลียนแบบจากสื่อ เกิดจากการไม่เห็นคุณค่าในสิ่งที่ตนมีอยู่ นักเรียนมีข้อเปรียบเทียบ

ปัญหาเรื่องการไม่เคารพในสิทธินั้น เป็นปัญหาใหญ่ที่เกิดขึ้นในสถาบันการศึกษาไทย เช่น การไม่เคารพในสิทธิผู้อื่น ไม่เข้าใจความรักและความเห็นอกเห็นใจ (Sympathy) อย่างแท้จริง^๕ เวลาเรียนไม่ตั้งใจเรียนมีการส่งเสียงดัง คุณธรรมเรื่องความเคารพจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ครูและนักเรียนต้องมี และควรปลูกฝังกันให้มากขึ้น “บิดามารดามีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนในการอบรมสั่งสอน การปฏิบัติ ตนตามครรลองครองธรรม การเป็นแบบอย่างที่ดี เป็นการปลูกฝังให้บุตรธิดาได้รับรู้ในสิ่งที่ดีและ นำไปปฏิบัติ เด็กจะเป็นคนดีมีคุณธรรมซึ่งเกิดจากการอบรมสั่งสอน

^๕ Chang Chang-yuan. 1956, อังใน ปานทิพย์ สุกนกร, **ปรัชญาจีน**, (กรุงเทพมหานคร: ศรีเมืองการพิมพ์, ๒๕๒๕), หน้า ๕๓.

ของพ่อแม่ และเห็นแบบอย่างที่ดี^๖”

๕.๑.๓ แนวทางแก้ไขปัญหาการขาดความเคารพของนักเรียน

หลักธรรมที่จะช่วยแก้ไขปัญหา และส่งเสริมบรรยากาศของการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขและมีความเคารพต่อกันได้คือนั้น ควรเน้นด้านพัฒนาทางสังคม การส่งเสริมหลักธรรม นอกจากหลักการวตา ๖ แล้วต้องอาศัยหลักสาราณียธรรม ๖ และหลักทศ ๖ เป็นหลักธรรมช่วยสนับสนุน ซึ่งหลักธรรมดังกล่าวมีความสำคัญที่จะช่วยทำให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขและอยู่ร่วมกันอย่างมีความเคารพ โดยเฉพาะในสังคมใหญ่ สถาบันโรงเรียนจำเป็นต้องใช้หลักสาราณียธรรมและทศ ๖ ช่วยในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีงามต่อกัน ปัญหาสำคัญของพฤติกรรมประชาธิปไตยด้านคารวธรรมในโรงเรียน คือ การไม่เคารพในสิทธิของผู้อื่น การปลูกฝังวิถีชีวิตประชาธิปไตยด้านคารวธรรมให้กับนักเรียน จึงเป็นเรื่องสำคัญ ครูผู้สอนจะต้องอบรมนักเรียนด้วยความเอาใจใส่อย่างถูกต้อง รู้จักสร้างแรงจูงใจ โดยกระตุ้นให้นักเรียนเห็นความสำคัญ ทำให้นักเรียนตระหนักในการปฏิบัติ หลังจากปฏิบัติแล้วควรมีการเสริมแรงโดยการให้กำลังใจด้วยวิธีต่าง ๆ ซึ่งพฤติกรรมเหล่านี้จะต้องฝึกปฏิบัติเป็นกิจวัตรประจำวัน สอนให้รู้จักเคารพและรับฟังคำแนะนำของพ่อแม่ ครูอาจารย์ ญาติและผู้ใหญ่ รู้จักรักษาสิทธิเสรีภาพของสังคม โดยมีตัวบ่งชี้ที่สำคัญ ๕ ประการ^๗ คือ

๑. ปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของตนเอง
๒. รักษาสิทธิเสรีภาพของตนเอง และเคารพในสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น
๓. ปฏิบัติตามกฎหมายและระเบียบ ประเพณีของสังคม
๔. ร่วมกิจกรรมในการพัฒนาครอบครัว โรงเรียน ชุมชน และสังคม
๕. ร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์

เป็นประมุข

นอกจากนี้แล้ว ลักษณะเสริมสร้างพฤติกรรมด้านคารวธรรม โดยสรุปในด้านสังคมยังมีอีก ๓ ประเด็น ดังนี้

^๖ พระสมัชช อนุตตโร(คาวศรี), “ศึกษาหลักมนุษยสัมพันธ์เชิงพุทธตามแนวทางของหลักธรรมเรื่อง ทศก ในพระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑).

^๗ นิรมล สุวรรณปิณฑะ พันจ่าอากาศเอกหญิง, “รูปแบบการพัฒนาพฤติกรรมประชาธิปไตยด้าน คารวธรรมของนักเรียน โรงเรียนปลูกจิต กรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: สถาบันราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา, ๒๕๔๕), หน้า ๑๒-๑๖.

๑. ด้านการเคารพในกฎเกณฑ์ ระเบียบสังคม เช่น การเคารพและปฏิบัติตามกฎระเบียบแบบแผนของสังคม การยอมรับและปฏิบัติตามมติของกลุ่ม การปฏิบัติตามกฎของห้องเรียนและกฎของโรงเรียน เป็นต้น

๒. ด้านการเคารพในสิทธิของผู้อื่น เช่น ไม่เหยียดของผู้อื่นและไม่ล่วงล้ำสถานที่บุคคลอื่นโดยไม่ได้รับอนุญาต การรู้จักให้ออกาสผู้อื่นแสดงความสามารถ ไม่ทำลายสาธารณสมบัติให้เสียหาย เป็นต้น

๓. ด้านการเคารพความคิดเห็น เช่น แสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผล มีมารยาทในการฟัง มีมารยาทในการแสดงความคิดเห็น ไม่แสดงปฏิกิริยาต่อต้านดูถูกเหยียดหยามความคิดเห็นของผู้อื่น เป็นต้น

ลักษณะพฤติกรรม ๓ ประการนี้ ถือเป็นการแสดงความเคารพซึ่งกันและกันทางด้านร่างกาย วาจา ความคิดเห็น กฎเกณฑ์ และสิทธิของผู้อื่น จำเป็นอย่างยิ่งที่พ่อแม่ครูอาจารย์ ควรปลูกฝังค่านิยมและทัศนคติต่าง ๆ โดยเริ่มตั้งแต่วัยเด็ก เนื่องจากเด็กจะมีความผูกพันกับสถาบันครอบครัว และสถาบันโรงเรียน ซึ่งถือเป็นช่วงที่เด็กจะสามารถซึมซับแบบอย่างที่ดีได้เป็นอย่างดี หากเด็กได้รับแบบอย่างที่ดีจากพ่อแม่และครูอาจารย์ ก็จะส่งผลทำให้มีอิทธิพลต่อเด็กในอนาคตด้วย สังคมต่าง ๆ ที่มีส่วนเข้าไปเกี่ยวข้องก็จะมีแต่ความสงบสุขร่มเย็น

ด้านครอบครัวต้องแก้ปัญหาด้วยหลักธรรม ที่เป็นประโยชน์แก่สังคม การสร้างคุณค่าให้กับตนเองโดยการสอนให้มีความอ่อนน้อมถ่อมตน (Humbly) มีความอ่อนโยน (yielding) มีความสุภาพเรียบร้อย (gentleness) และความสงบทางจิตใจ (serenity) จึงจะทำให้สรรพสิ่งแวดล้อมในโลกอาศัยอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข^๔ ครอบครัวเป็นสถาบันที่มีความสำคัญที่สุดของบุคคลที่ดำรงอยู่ในสังคมเป็นสถาบันมูลฐานของสังคม เพราะสมาชิกของสังคมถือกำเนิดมาจากครอบครัว สถาบันอื่น ๆ จะมีระเบียบหรือความมั่นคงได้ก็สืบเนื่องมาจากสถาบันครอบครัวมีความเข้มแข็ง มีการอบรมบ่มนิสัยสมาชิกของครอบครัวให้มีคุณธรรมและเป็นคนดีในสังคม ในปัจจุบันปัญหาที่เกิดขึ้นมีหลายปัญหา มีสาเหตุมาจากครอบครัวเป็นหลัก เช่น ปัญหาครอบครัวแตกแยก และปัญหาเยาวชนเสพติด และยังในปัจจุบันเรื่องความเคารพกัน การให้เกียรติกันและกันในครอบครัวเริ่มลดน้อยถอยลงไปมาก นักเรียนเริ่มมองเห็นความสำคัญของผู้มีพระคุณน้อยลง ทำให้ขาดความเคารพและความกตัญญูแก่ผู้ที่ต่อผู้มีพระคุณ

วิธีแก้ไขปัญหาเพื่อให้สถาบันครอบครัวมีความเคารพรัก และความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันและกัน นอกจากหลักธรรมด้านความเคารพแล้วก็คือพึงปฏิบัติตามหลักทศ ๖ สถาบัน

^๔ Fung Yu-Lan, A short History of Chinese Philosophy, New York: The Macmillian Co.,1964,

ครอบครัวหันมาใส่ใจในเรื่องนี้แล้วนำหลักธรรมความเคารพโดยประยุกต์หลักทศ ๖ ข้อ นี้ไปใช้ในครอบครัว มีการปลูกฝังจริยธรรมเรื่องความเคารพ เรื่องความกตัญญู ปัญหาครอบครัวก็จะลดน้อยลงหรืออาจจะหมดไปมากที่สุด ครอบครัวที่จะสมบูรณ์แบบได้ ครอบครัวนั้นจะต้องมีบุตรธิดาที่เคารพเชื่อฟังบิดามารดา มีความกตัญญูกตเวที และรู้จักบำเพ็ญประโยชน์ต่อบุคคลในครอบครัว บุตรธิดาที่เชื่อฟังและเคารพบิดามารดา ย่อมได้รับเจริญก้าวหน้าในชีวิต ดังพระพุทธพจน์ที่ว่า

กุลบุตรในโลกนี้ สักการะ เคารพ นับถือ บูชามารดาบิดาด้วยโศกทรัพย์ที่หามาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียรเก็บรวบรวมด้วยน้ำพักน้ำแรง อาบเหงื่อต่างน้ำ ประกอบด้วยธรรมได้มาโดยธรรม มารดาบิดา ผู้ได้รับสักการะ เคารพนับถือ บูชาแล้ว ย่อมอนุเคราะห์ กุลบุตรนั้นด้วยน้ำใจอันงามว่าขอเจ้าจงมีชีวิตยืนยาว มีอายุยืนนาน กุลบุตรผู้อันมารดาบิดาอนุเคราะห์แล้ว พึงหวังได้ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลย^๕

ดังนั้น ปัจจัยพื้นฐานสำคัญที่จะทำให้ครอบครัวมีความอบอุ่นและมั่นคงก็คือ ความเคารพและเชื่อฟังซึ่งกันและกัน บิดามารดาควรรับฟังความคิดเห็นของบุตรธิดา และแนะนำในสิ่งที่ถูกต้องดีงามเท่านั้น ส่วนบุตรธิดาจะต้องมีความเคารพและเชื่อฟังบิดามารดา เพราะท่านเป็นผู้มีพระคุณต่อเราและมีประสบการณ์มากกว่าเรา ในบรรดาบุตรธิดาทั้งหลาย บุตรธิดาที่ดีที่สุดคือผู้ที่เคารพเชื่อฟังบิดามารดา ดังที่พระพุทธองค์ตรัสว่า บรรดาบุตรผู้เชื่อฟังประเสริฐที่สุด^๖ การเชื่อฟังบิดามารดาจึงเป็นโอกาสให้ได้รับสิ่งที่ดีงามในการพัฒนาชีวิตตามแบบอย่างที่ยุติธรรมมอบให้ บุตรธิดาทั้งหลายจึงควรเคารพเชื่อฟังบิดามารดา ปฏิบัติตามคำสั่งสอนในทางที่ดีของท่านจึงจะเป็นบุตรที่ดีได้

สาเหตุด้านการพัฒนาชีวิตโดยภาพรวม อยู่ในเกณฑ์ที่ มาก คิดเป็นร้อยละ ๒.๕๓ (S.D = 1.03) เมื่อพิจารณาตามรายละเอียดแล้ว ดังนี้ ด้านดำเนินชีวิต อยู่ในเกณฑ์ที่ มาก คิดเป็นร้อยละ ๒.๕๓ และด้านสังคม อยู่ในเกณฑ์ที่ มาก คิดเป็นร้อยละ ๒.๕๐ (D.S. = 0.96) และกลุ่มเพื่อน อยู่ในเกณฑ์ที่ มาก คิดเป็นร้อยละ ๒.๖๐ (S.D. = 1.13) ซึ่งผลจากการสัมภาษณ์ผู้บริหาร ครู โดยรวม พบว่า มีสาเหตุมาจากการพัฒนาชีวิตของแต่ละบุคคลที่มาจากพื้นฐานของครอบครัวที่ต่างกัน นักเรียนไม่เห็นความสำคัญต่อความเคารพในตนเอง นักเรียนขาดความภูมิใจในตนเอง รวมทั้งขาดการปลูกฝังอย่างต่อเนื่อง และเกิดจากความรักความเอาใจใส่ของครอบครัวและครู

ด้านพัฒนาชีวิต ต้องแก้ไขด้วยหลักการศึกษ การศึกษาเป็นสิ่งสำคัญสำหรับชีวิต เพราะการศึกษานำพาให้ชีวิตมีความเจริญก้าวหน้า สถาบันที่สำคัญที่สุดในการให้การศึกษา คือ โรงเรียน สถาบันโรงเรียนมิใช่เพียงแค่มิหน้าที่อบรมสั่งสอนให้ความรู้ด้านวิชาการแก่เด็กเพียงอย่างเดียว

^๕ อภ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๕๘/๑๐๕-๑๐๖.

^๖ ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๔/๑๔.

เท่านั้น แต่สถาบันโรงเรียนยังมีหน้าที่อันยิ่งใหญ่ในการอบรมสั่งสอน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมที่ดีงามแก่เด็กด้วย เพื่อให้เด็กมีทั้งความรู้และเป็นคนดีในสังคม มีความสุภาพอ่อนน้อมมีสัมมาคารวะรู้จักเคารพต่อสิทธิหน้าที่ของตนเองและบุคคลอื่น การศึกษาที่ดีนั้นต้องเน้นการสร้างบุคลิกภาพภายนอก (Personality) และภาพลักษณ์ (Image) เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือและความยอมรับในสังคม ด้วยเทคนิคต่างๆ เช่น เทคนิคการพูดชักจูงใจคน เทคนิคการฝึกยิ้มเพื่อสร้างมิตรภาพ เทคนิคการสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดี เน้นพูดถึงเรื่องการสร้างคุณลักษณะภายใน หรืออุปนิสัย (Char actor) ที่เป็นปัจจัยพื้นฐานแห่งความสำเร็จของชีวิต เช่น ความซื่อสัตย์ ความยุติธรรม ความ پاکเพียร การมีชีวิตอยู่อย่างประหยัดเรียบง่าย^{๑๑} และสามารถเป็นที่พึ่งของตนเองและผู้อื่นได้ ซึ่งตรงกับหลักทางพระพุทธศาสนาที่สอนให้ทุกคนเป็นอัตตนาละ คือเป็นที่พึ่งของตนเองได้หรือพึ่งตนได้ และเป็นปรนาละ คือเป็นที่พึ่งของคนอื่น พร้อมกันนั้นก็สอนให้ทุกคนเป็นกัลยาณมิตร คือเป็นมิตรที่ดี เพื่อให้มีสิ่งที่จะได้รับจากคนอื่น ซึ่งจะเอามาใช้ในการพัฒนาเอง ให้พึ่งตนเองได้ต่อไป ส่วนในกรณีที่ไม่มีบุคคลที่จะเป็นกัลยาณมิตรให้ได้นั้น พระพุทธศาสนาก็สอนให้ใช้โยนิโสมนสิการ คือการรู้จักคิดรู้จักพิจารณาโดยแยกกาย ซึ่งจะทำได้สามารถเลือกหาคุณค่าส่วนดีหรือประโยชน์สำหรับตนได้เป็นอย่างดีและเป็นการพึ่งตนเอง เรียกอีกอย่างหนึ่งว่าการพึ่งธรรม^{๑๒} ผู้ที่มีส่วนสำคัญในการให้การอบรมสั่งสอน ก็คือ ครู ครูจึงเป็นปูชนียบุคคลที่ทุกคนควรให้ความเคารพนับถืออย่างยิ่ง และครูที่ควรได้รับการยกย่องเคารพนับถือนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความสมบัติของความเป็นครู ในทางพระพุทธศาสนา พระพุทธองค์ทรงจัดครูไว้ในทิศเบื้องขวาเพราะทรงเห็นว่าครูเป็นปูชนียบุคคลที่สมควรแก่การเคารพยกย่องนับถือและเทิดทูนไว้ในที่สูง โดยเฉพาะในสถาบันด้านการศึกษา ครูจะต้องมีทั้งความประพฤติที่ดีงามและความรู้อย่างแท้จริง หากครูขาดการอบรมสั่งสอนที่ดีแก่ลูกศิษย์ ไม่เพียงแต่จะทำให้ลูกศิษย์ขาดความรู้และความเข้าใจในเรื่องจริยธรรมคุณธรรมเท่านั้น แต่ยังส่งผลถึงความประพฤติของลูกศิษย์ด้วย ดังนั้น ครูที่จะเป็นครูที่ดีและเป็นที่รักเคารพของลูกศิษย์ทั้งหลาย จะต้องเป็นกัลยาณมิตรที่ดีให้แก่นักเรียนด้วย โดยประพฤติตามหลักธรรมที่เรียกว่า กัลยาณมิตรธรรม ๗ ประการ^{๑๓} นักเรียนก็ต้องประพฤติตามหลักคารวธรรม ได้แก่ ความเคารพในการศึกษา เคารพต่อสถาบัน ไม่ทำตัวเป็นที่เสื่อมเสียชื่อเสียง

^{๑๑} คุรยละเอียดใน สติเฟน อาร์ โควี, ๗ อุปนิสัยพัฒนาสู่ผู้มีประสิทธิผลสูง, เรียบเรียงโดย สงกรานต์ จิตสุทธิภากร และนิรันดร์ เกษาคูปต์, (กรุงเทพมหานคร: เม็ดทราย พรินติ้ง, ๒๕๔๒), หน้า ๒๗-๓๖๕.

^{๑๒} พระเทพเวที (ประยูร ปยุตโต), วัฒนธรรมกับการพัฒนา, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์ พรินติ้ง จำกัด, ๒๕๓๒), หน้า ๓๐.

^{๑๓} อจ.สตุตถ. (ไทย) ๒๓/๓๕/๕๗.

สถาบัน เคารพกฎกติกาของสถาบัน และให้ความสำคัญต่อครูอาจารย์ รู้จักเคารพครูอาจารย์ รวมทั้ง รู้จักเคารพสิทธิหน้าที่ของตนเองและคนอื่นด้วย การมีความเคารพซึ่งกันและกัน ทุกคนต้องรู้จัก ให้เกียรติซึ่งกันด้วยกาย วาจา และความคิด รู้จักเคารพในความคิดของตนเอง และมีความเคารพใน ความคิดของคนอื่นด้วย

การอยู่อย่างไม่เคารพกติกาและระเบียบ ทำให้เกิดความทุกข์และเกิดการทะเลาะกันถ้า ลดเรื่องนี้ได้จะทำให้ชีวิตเกิดความสุข^{๑๔} ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันมีสาเหตุมาจากการไม่ เคารพกฎหมายหรือกติกาและระเบียบข้อบังคับสังคม แสดงให้เห็นถึงการไม่เคารพต่อกฎระเบียบ ของสถาบันการศึกษาและกฎหมายบ้านเมือง ผิดหลักของการวธธรรมที่ว่าให้มีความเคารพใน การศึกษาและรู้จักผูกมิตรไมตรีกับบุคคลรอบข้างที่เรามีส่วนเข้าไปเกี่ยวข้อง เมื่อจะศึกษาถึง จักศึกษาด้วยความเคารพ ไม่นำความเสื่อมเสียมาสู่สถาบัน ฟังดูตัวอย่างจากสังคมสงฆ์ก่อนที่กุลบุตร จะขออุปสมบท จะมีการขอนิสสัย พระพุทธเจ้าทรงกำหนดเวลาให้กุลบุตรผู้บวชแล้วต้องอยู่ใน ความดูแลของพระอุปัชฌาย์หรืออาจารย์เพียง ๕ ปี เมื่อพ้น ๕ ปีแล้วเรียกว่า พ้นจากนิสสัย ภายพระเจ้าเรียกว่า นิสสัยมุตตกะ แต่ถ้าพระภิกษุรูปนั้นเป็นคนเขลา ไม่อาจควบคุมตนเองให้ปฏิบัติ เหมาะสมควรแก่เพศบรรพชิตได้ พระพุทธองค์ทรงกำหนดให้อยู่กับพระอุปัชฌาย์หรืออาจารย์ ตลอดชีวิต^{๑๕}

๕.๒ ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย

การศึกษาพฤติกรรมด้านความเคารพของนักเรียน โรงเรียนกีฬาจังหวัดขอนแก่น เป็น การศึกษาเพื่อหาคำตอบเกี่ยวกับสาเหตุของปัญหาด้านความเคารพของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ตอนต้น เครื่องมือในการวิจัย คือ บทสัมภาษณ์ผู้บริหารและครู แบบสังเกตพฤติกรรม และ แบบสอบถามนักเรียนเกี่ยวกับอิทธิพลที่มีผลต่อพฤติกรรมนักเรียน และการจัดกิจกรรมส่งเสริม ด้านความเคารพให้แก่ นักเรียน การศึกษาทำให้เห็นว่าพฤติกรรมที่นักเรียนแสดงออกด้านความ เคารพนั้นไม่ได้มาจากความไม่เข้าใจในการปฏิบัติตามหลักความเคารพ แต่เกิดจากการเห็น พฤติกรรมที่สังคมปฏิบัติจึงเกิดการเลียนแบบ และ ไม่ได้รับการอบรมความเคารพตั้งแต่เด็กอย่างถูก วิธี พระครูนิภาสธรรมธิต (อำพร ปริมุฑโต) ได้ศึกษาการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งในครอบครัว ตามหลักธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า ปัญหาที่สำคัญ ได้แก่ ๑) ปัญหาความ

^{๑๔} พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), “แนวทางในการพัฒนาวินัยและประชาธิปไตย”, ใน **ปาฐกถาธรรม, รวบรวมและจัดพิมพ์โดยกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์, ๒๕๔๑), หน้า ๑๘.

^{๑๕} วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๐๓-๑๐๔/๑๕๗-๑๖๔.

ขัดแย้งพื้นฐานในการดำเนินชีวิตประจำวัน เช่น ปัญหาความแตกต่างด้านลักษณะนิสัย ทักษะคติ หรือบุคลิกภาพที่เป็นเชิงปัจเจกบุคคล หรือมาจากครอบครัวเดิม ๒) ปัญหาที่เกี่ยวข้องจากการดำเนินชีวิตของครอบครัว เช่น ปัญหาด้านการเงิน และปัญหาของบุคคลในครอบครัวที่ไม่ตระหนักถึงบทบาทและหน้าที่ของตนเอง ซึ่งเป็นปัญหาระดับกลาง และ ๓) ปัญหาความขัดแย้งในระดับรุนแรงของครอบครัว เช่น ปัญหาการหย่าร้าง การนอกใจการมีภรรยาหรือสามีใหม่ การทะเลาะเบาะแว้งขั้นรุนแรง ที่นำไปสู่การทำร้ายซึ่งกันและกันหรือนำไปสู่ปัญหาความขัดแย้งในครอบครัวจนไม่สามารถให้ครอบครัวอยู่ด้วยกันได้อย่างมั่นคง^{๑๖} ในขณะที่ วราภรณ์ ชัยโอกาส^{๑๗} ทำการวิจัย เรื่อง การนำหลักธรรมในสังคาลงสูตรมาใช้ให้คำปรึกษาจริยธรรมแก่พ่อแม่ พบว่าพ่อแม่ และลูกมีระดับคุณธรรมจริยธรรมดีขึ้น ดังนี้ ๑) ด้านการประยุกต์หลักธรรมในสังคาลงสูตร พ่อแม่ และลูกมีความรู้ ความเข้าใจหลักธรรมแตกต่างกันมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ๒) พ่อแม่และลูกมีระดับจริยธรรมสัมพันธ์กันในทางบวก ๓) นักเรียนและพ่อแม่ที่มีคุณธรรมจริยธรรมระดับ ๒ หรือระดับ ๑ ได้พัฒนาระดับคุณธรรมจริยธรรมหลังให้คำปรึกษารายบุคคล ระดับคุณธรรมแตกต่างกันมีนัยสำคัญทางสถิติ ระดับ .๐๕ ๔) ความสัมพันธ์ระหว่างระดับจริยธรรม และพฤติกรรมจริยธรรมทางคารวะธรรม ปัญญาธรรมและสามัคคีธรรม มีปฏิสัมพันธ์ในทางบวก ๕) ความแตกต่างระหว่างเพศและวัยมีพฤติกรรมจริยธรรมแตกต่างกัน เด็กหญิงมีระดับ พฤติกรรมจริยธรรมแตกต่างจากเด็กชาย และระดับจริยธรรมของเด็กวัย ๑๐ – ๑๒ ปีแตกต่างจากวัย ๘ – ๙ ปี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .๐๕ และพบว่า การประยุกต์หลักธรรมวัตถุประสงค์และตามที่ว่าไว้ ประสิทธิภาพของการให้คำปรึกษาจริยธรรมพ่อแม่ลูกดีขึ้น ระดับจริยธรรมและพฤติกรรมจริยธรรมของนักเรียนสัมพันธ์กันมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ .๐๕ แต่ไม่สัมพันธ์กับระดับจริยธรรมพ่อแม่

ส่วนขบวนการสร้างสัมมาทิฐิของเยาวชน ช่วยให้นักเรียนมีเจตคติในทางบวก และมีสมาธิในการทำงานให้สำเร็จ มีวินัยในตนเอง มีความเข้าใจหลักธรรมในสังคาลงสูตรโดยผ่านเกณฑ์การประเมินมาตรฐานร้อยละ ๕๐

ทั้งนี้มาจากสภาพของสังคมไทยเปลี่ยนแปลงไปแต่เดิม อิทธิพลของสื่อในปัจจุบันแม้ว่าจะมีคุณมากก็มีโทษมากเช่นกันถ้าผู้รับไม่มีความรู้พอ นักเรียนที่ยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ

^{๑๖} พระครูนิภาสธรรมาธิมุต (อำพร ปริมุตโต), “การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในครอบครัวตามหลักธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสนตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๒.

^{๑๗} วราภรณ์ ชัยโอกาส, “การนำหลักธรรมในสังคาลงสูตรมาใช้ให้คำปรึกษาจริยธรรมแก่พ่อแม่”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสนตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๕๕).

การรับสื่อจึงตกเป็นทาสอย่างไม่รู้เท่าทัน นั่นคือ รับเอาสิ่งที่ไม่เหมาะสมมาประพุดิตตามจนในที่สุดกลายเป็นค่านิยมที่ผิด ผลก็คือทำให้นักเรียนที่เป็นกำลังของชาติในอนาคตรับวัฒนธรรมที่ผิดแปลกแตกต่างจากชาติของตนที่มีอยู่แต่เดิมมาแทน ปัญหาดังกล่าวเป็นปัญหาที่ควรเร่งแก้ไข

พระพุทธศาสนาเป็นรากฐานของชีวิตคนไทยมาช้านานที่บรรพชนได้นำมาประยุกต์อย่างเหมาะสมเข้ากับวิถีชีวิตของคนในชาติ เช่นเดียวกับพรทิพา กุฎุมพินานนท์ ได้ศึกษาวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้ในพระพุทธศาสนาและพัฒนาคน พบว่า กระบวนการเรียนรู้ในพระพุทธศาสนา คือ การพัฒนาคนให้มีการศึกษา ได้แก่ หลักสูตรศึกษา เป็นการศึกษาหาความรู้ หรือฝึกฝน อบรม พัฒนาคนให้ครบถ้วนด้วยปัญญา อันเป็นขบวนการของการเรียนรู้ที่ถูกต้องหลัก ๓ ประการ คือ สติศึกษา ขบวนการฝึกให้มีระเบียบวินัย จิตตศึกษา คือ การอบรมด้านจิตก่อให้เกิดสมาธิ และ ปัญญาศึกษา คือ ขบวนการฝึกทักษะกระบวนการคิด ความรู้ ความเข้าใจ ตามเหตุปัจจัยของสรรพสิ่งทั้งปวง^{๑๔} ปัจจุบันโลกทางเทคโนโลยีเจริญก้าวหน้าทำให้สื่อต่าง ๆ มีอิทธิพลต่อการเป็นอยู่ของคนไทย ทำให้เด็กและเยาวชนบางส่วนรับสื่อโดยขาดการพิจารณาจึงเป็นสาเหตุหนึ่งทำให้เกิดพฤติกรรมที่ผิดจากวัฒนธรรมเดิมที่บรรพชนได้นำมาปฏิบัติมาช้านาน ดังนั้นองค์กรทุกส่วนต้องช่วยกันโดยการเป็นแบบอย่างที่ดีทางด้านมารยาท และอบรมให้เด็กและเยาวชนให้เห็นความสำคัญของวัฒนธรรมด้านความเคารพ เพื่อให้เป็นอัตลักษณ์อยู่กับสังคมไทยสืบต่อไป

การแนะนำสั่งสอนเยาวชนให้รู้จักพัฒนาตนเองจำเป็นอย่างยิ่งที่คนแนะนำจะต้องประพฤติปฏิบัติให้เห็นเป็นตัวอย่างก่อน นอกจากนี้แล้วจะต้องฝึกพัฒนากระบวนการเหล่านี้ตั้งแต่เด็กเล็กเป็นต้นไป ในวัยเด็กเล็กพึงสร้างพื้นฐานของชีวิตด้วยคุณสมบัติของการมีความเคารพผู้ใหญ่ เพราะจะทำให้เด็กรู้จักการเริ่มต้นที่ดี มีเป้าหมายในชีวิตที่ถูกต้อง และจะทำให้เด็กเดินทางถูก ไม่หลงทาง ต่อมาเมื่อเข้าสู่วัยรุ่นจนถึงวัยหนุ่มสาว เด็กวัยรุ่นและหนุ่มสาว ควรได้รับการอบรมเพื่อให้เกิดคุณสมบัติต่าง ๆ ได้แก่ การรู้จักเด็กรู้จักผู้ใหญ่ซึ่งเป็นส่วนประกอบของสังคม หากมองในสังคมสงฆ์ ก็คือ การถือปฏิบัติเคารพกันตามลำดับผู้บวชก่อนบวชหลังนั่นเอง สอนให้มีความเคารพต่อระเบียบวินัย ซึ่งเป็นหลักสำคัญของสังคม หลักความเคารพ เป็นหลักธรรมสอนให้มีความอ่อนน้อมต่อผู้อื่นตามสถานะ เป็นหลักสำคัญประจำชีวิตคน ให้มีความเคารพต่อสถาบันที่สำคัญของชาติไทย คือ สถาบันชาติ ซึ่งการปกครองโดยระบอบประชาธิปไตย สถาบันศาสนา ซึ่งมีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติและสถาบันพระมหากษัตริย์ ซึ่งมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขของชาติ เพื่อสร้างจิตสำนึกในการคุ้มครองให้เป็นมรดก และสร้างจิตสำนึกรักเคารพสถาบันอันเป็นสถาบันที่สำคัญของชาติ

^{๑๔} พรทิพา กุฎุมพินานนท์, “การศึกษากระบวนการเรียนรู้ในพระพุทธศาสนาและการพัฒนาคน”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑).

๕.๓ ข้อเสนอแนะในการวิจัย

ในการวิจัย เรื่องการปฏิบัติตามหลักความเคารพในพระพุทธศาสนาของนักเรียนโรงเรียนกีฬจังหวัดขอนแก่น เพื่อหาแนวทางการแก้ไขสาเหตุการขาดความเคารพของนักเรียนในโรงเรียนกีฬจังหวัดขอนแก่น การวิจัยนี้เป็นการศึกษาเฉพาะนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ดังนั้น การศึกษาเรื่องความเคารพยังมีประเด็นที่น่าสนใจเพื่อศึกษาวิจัย ดังต่อไปนี้

๑. ศึกษาหลักความเคารพตามหลักพระพุทธศาสนาที่มีความสำคัญต่อวัฒนธรรมไทย
๒. ศึกษาปัญหาการแสดงความเคารพตามหลักพระวินัยของภิกษุสงฆ์ในปัจจุบัน
๓. ศึกษาความรู้ความเข้าใจและการนำไปปฏิบัติของสังคมไทยเกี่ยวกับหลักการแสดงความเคารพ
๔. ศึกษาเปรียบเทียบความเคารพระหว่างกลุ่มชาวพุทธ คริสต์ และอิสลามในสังคมไทย

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย :

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary sources)

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary sources)

(๑) หนังสือ

กรมการศาสนา. กระทรวงวัฒนธรรม, การพัฒนาส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมประชาชน ปี ๒๕๕๐ นำมิติศาสนาสู่วิถีชีวิตที่มั่นคงเพื่ออนาคตที่ยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๕.

กระทรวงศึกษาธิการ. หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน. พุทธศักราช ๒๕๕๑. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สหกรณ์แห่งประเทศไทย, ๒๕๕๑.

คึกฤทธิ์ ปราโมช. คำบรรยายพื้นฐานวัฒนธรรมไทย. พระนคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๑๔.

จ้านงค์ ทองประเสริฐ. พัฒนาการทางวัฒนธรรมไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

เจริญ ไวรวัจนกุล. การศึกษาไทย. สุรินทร์ : สำนักพิมพ์ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ, มปป..

ณรงค์ เส็งประชา. พื้นฐานวัฒนธรรมไทย ฉบับปรับปรุงใหม่. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๕.

.....มนุษย์กับสังคม. กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พริ้นติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๓๐.

ธรรมรักจิต. พระพุทธศาสนา: ศาสนาแห่งปัญญา. กรุงเทพมหานคร: บริษัทรวมสาส์น ๑๕๕๗, จำกัด, ๒๕๓๗.

บุญมา จิตจรัส. มงคล ๓๘ ประการ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๑.

ปิ่น มุกข์นิตย์. มงคลชีวิต ภาค ๓. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

ประณต นันทิยะกุล. บรรณาธิการ. การเมืองและสังคม. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: โครงการเสริมความรู้ด้านการเมืองและสังคมในระบอบประชาธิปไตย คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๐.

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๐ พ.ศ. ๒๕๕๐ – ๒๕๕๔. บริษัท พี เอ็น เค แอนด์ สกายพรีนติ้งส์ จำกัด, ๒๕๔๕.

พัทธา สายหู. ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วัฒนาพานิช, ๒๕๑๔.

_____ . กลไกทางสังคม. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

พระเทพเวที (ประยูทธ ปยุตโต). จะพัฒนาคนกันได้อย่างไร. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๓๖.

_____ . วัฒนธรรมกับการพัฒนา. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร: บริษัทอมรินทร์ พรีนติ้ง จำกัด, ๒๕๓๒.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). สอนนาค-สอนทิต ชีวิตพระ-ชีวิตชาวพุทธ. กรุงเทพมหานคร: บริษัทธรรมสารจำกัด, ๒๕๔๒.

_____ . ชีวิตที่เป็นอยู่ดี. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๔.

พระธรรมปิฎก(ป.อ. ปยุตโต). พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒, หน้า ๔๓๗.

_____ . พจนานุกรมศัพท์พุทธศาสตร์ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

_____ . พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๘.

_____ . ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติ. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร: บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๓๕.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). พุทธศาสตร์กับการแนะแนว. กรุงเทพมหานคร: กองทุนวุฒิชัยธรรม, ๒๕๓๔.

_____ . พุทธศาสนา: พัฒนาการและสังคม. กรุงเทพมหานคร: กรมการปกครอง, ๒๕๔๐.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). ธรรมบุญชีวิต. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

พระปลัดนอบ รุกขิตสีโล. คู่มือวิทยากรอบรมคุณธรรม “ค่ายพุทธบุตร”. กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์ดี จำกัด, ๒๕๓๖.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). **วินัยชาวพุทธเพื่อชีวิตที่ดี**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๘.

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ชุ่มจิตฺโต). “แนวทางในการพัฒนาวิสัยและประชาธิปไตย”. ใน **ปาฐกถาธรรม**. รวบรวมและจัดพิมพ์โดยกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๑).

พระอุตรคณาธิการ (ชวินทร์ สระคำ). **ประวัติศาสตร์พุทธศาสนาในอินเดีย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **หลักสูตรและประมวลการสอนวิชาธรรม**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๑.

ทัศนีย์ ทองสว่าง. **สังคมไทย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๗.

ศักดิ์ไทย สุรกิจบวร. **จิตวิทยาสังคม: ทฤษฎีและการปฏิบัติ**. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๕.

สุจิตรา บุญรัตน์. **ระเบียบวิธีวิจัยทางรัฐประศาสนศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบริหารศาสตร์, ๒๕๓๘.

สมจินตนา ภักดิ์ศรีวงศ์. **มารยาทในสังคมไทย**. (กรุงเทพมหานคร: บริษัทต้นอ้อ แกรมมี จำกัด, ๒๕๓๘).

สมเด็จพระมหาธีรวงศ์ (พิมพ์ ชุ่มชโร). **มงคลยอดชีวิตฉบับสมบูรณ์**. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๓๕.

_____. **บทสร้างนิสัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๒๗.

สมศรี สุขุมลันท์. **มารยาทสังคม**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทปูนซิเมนต์ไทย จำกัด, ๒๕๓๕.

สุพัตรา สุภาพ. **ปัญหาสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๘. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, ๒๕๔๕.

_____. **สังคมและวัฒนธรรมไทย ถิ่นนิยม ครอบครั้ว ศาสนา ประเพณี**. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๐.

สุพิศวง ธรรมพันทา. **พื้นฐานวัฒนธรรมไทย**. กรุงเทพมหานคร: ดี.ดี. บุ๊คสโตร์, ๒๕๓๒.

สุวิทย์ หิรัณยกานท์. **พจนานุกรมนักเรียน**. กรุงเทพมหานคร: ไอ.คิว.เพรสเซ็นเตอร์, ๒๕๔๒.

(๒) บทความ

พระมหาสาย์ญ สิรีปลโย. **หลักสันโดษในพระพุทธศาสนากับการแก้ปัญหาวิกฤติเศรษฐกิจ.**
พระพุทธศาสนากับการแก้ปัญหาวิกฤติการณ์ของโลก. : รวมบทความทางวิชาการทาง
พระพุทธศาสนาการสัมมนาทางวิชาการนานาชาติ เนื่องในวันวิสาขบูชา วันสำคัญสากล
ของโลก วันที่ ๔ – ๖ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๒.

(๓) วารสาร

ธวัชชัย ชัยจิรฉายากุล. “การศึกษาคุณสมบัติของค่านิยมพื้นฐานทางจริยธรรมของคนไทย” **ครู
ศาสตร์ปริทัศน์**. ปีที่ ๑๑. (ธันวาคม ๒๕๒๕).

(๔) วิทยานิพนธ์

นิรมล สุวรรณปีนทะ. พันจ่าอากาศเอกหญิง. “รูปแบบการพัฒนาพฤติกรรมประชาธิปไตยด้าน
การวบรวมของนักเรียนโรงเรียนปลูกจิต กรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาครู
ศาสตร มหาบัณฑิต การบริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย : สถาบันราชภัฏบ้านสมเด็จ
เจ้าพระยา, ๒๕๔๕.

พระครูนิภาสธรรมาริมุต (อำพร ปริมุตโต). “การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในครอบครัวตาม
หลักธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสนตรมหาบัณฑิต.**
บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

พระมหาอดุลย์ คนแรง. “การศึกษาเชิงวิเคราะห์ห้วงคลัดถที่ปนี”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตร
มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๑.

พระมหาหวมวด สุกุทธโม (โถมศรี). “การศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวความคิดเรื่องความเคารพ ใน
พระพุทธศาสนา”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย:
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

พระมหาสุชิน สุชีโว. “การศึกษาวิเคราะห์เรื่องหลักการสงเคราะห์ญาติในพระพุทธศาสนาเถรวาท”.
วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

พระมหาสุทิตย์ อากาศโร(อบอุ่น). “วรรณคดีพระพุทธศาสนาในล้านนา: คติธรรม ความเชื่อ และ
ภูมิปัญญาท้องถิ่น”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

พระมหาสุพัฒน์ กลุยาณฐโม. “พระพุทธรูปเจ้า: บทบาทและหน้าที่ในฐานะพระบรมครู”.

วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

พระสมชัย อนุตฺตโร(ดาวศรี). “ศึกษาหลักมนุษยสัมพันธ์เชิงพุทธตามแนวทางของหลักกรรมเรื่อง ทิศหก ในพระพุทธศาสนา”. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

พรทิพา กุฎุมพินานนท์, “การศึกษากระบวนการเรียนรู้ในพระพุทธศาสนาและการพัฒนาคน”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

เรือนสาย ฐัญญู. “แนวคิดเรื่อง “ครู” ในคัมภีร์ทางพุทธศาสนา”. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๑.

วรพจน์ ทองใบ. “การศึกษาเชิงวิเคราะห์บทบาทของพระสงฆ์กับการอนุรักษ์ป่าไม้ : ศึกษาเปรียบเทียบเฉพาะกรณี พระพยอมศักดิ์ เตชะธัมโม วัดผาลาด อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ กับการปลูกป่าสมุนไพรรของพระสมนึก นาโถ วัดปลักไม้ลาย อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม”. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๗.

วรารณณ์ ชัยโอกาส ,”การนำหลักกรรมในสังการกสูตรมาใช้ให้คำปรึกษาจริยธรรมแก่พ่อแม่” , วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต.(บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๔๕).

สว่าง วงศ์ฟ้าเลื่อน. “การบูรณาการสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔,”วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐).

(๕) สารนิพนธ์

พระมหาอุทัย มูลแก้ว. “การจัดการสิ่งแวดล้อมตามหลักพระวินัยปิฎก”. การค้นคว้าแบบอิสระ ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๑.

(๖) เอกสารที่ไม่ตีพิมพ์เผยแพร่:

คู่มือนักเรียนและผู้ปกครอง. โรงเรียนกีฬาจังหวัดขอนแก่น สถาบันการพลศึกษา กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ปีการศึกษา, ๒๕๕๒.(อัดสำเนา)

จำนงค์ อดิวัฒนสิทธิ์. “พรรณนะเชิงพุทธเกี่ยวกับประชากรศาสตร์”. ใน **สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์**. รวบรวมและจัดพิมพ์โดย สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ, กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการจัดพิมพ์, ม.ป.ป.

ดารา เมฆใหญ่และบุญลอย เทียวประดิษฐ์. **มรยาทและการสมาคม**. มปท.,มปป.

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ. **มารยาทไทย**. โรงพิมพ์การศาสนา,มปท.,มปป.

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน. พุทธศักราช ๒๕๕๑ (ฉบับร่าง) โรงเรียนกีฬาจังหวัดขอนแก่น ปีการศึกษา, ๒๕๕๓. (อัคราณา)

(๗) เว็บไซต์:

เฉลิม ฟ้าอ่อน. การจัดการสอนตามหลักสูตรการศึกษาปี ๒๕๕๑. ศึกษาในเทศก์สำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาลำพูน เขต ๑ : <http://www.kroobannok.com/>, [๒๐ กันยายน ๒๕๕๓].

๒. ภาษาอังกฤษ

(I) the books.

Lao Tzu. **Tao Te Ching**. Translated by Ch' uta-kuo.London : Geovac Allen oe Unwin Ltd, 1976.

Rhys davids, T.W. and Stede .W. **Pali-English Dictionary**. Printed in Great Britain by Antony Rowe Ltd, Chippenham, Wiltshire, Reprint 1999,P.

Scott W. Ventrella. **The Positive Thinking in Business**. New York: A Division of Simon & Schuster Inc, 1993.

Fung Yu-Lan. **A short History of Chinese Philosophy**. New Yok : The Macmillian Co.,1964.

ภาคผนวก

ภาคผนวกเอกสารและผนวกภาพ

- ก. รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย
- ข. หนังสือเชิญผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือ
- ค. หนังสือขอเก็บข้อมูลในสถานศึกษา
- ง. ค่าความเชื่อมั่นเครื่องมือแบบสังเกตพฤติกรรมและแบบสอบถาม
- จ. แบบสังเกตพฤติกรรมการแสดงออกทางด้านความเคารพของนักเรียน
- ฉ. แบบสอบถามปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมด้านความเคารพของนักเรียน
- ช. บทสัมภาษณ์ ผู้บริหาร ครู เกี่ยวกับสาเหตุที่มีผลต่อพฤติกรรมด้านความเคารพของนักเรียน
- ซ. กลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์
- ฅ. แผนที่บริเวณ โรงเรียนกีฬาจังหวัดขอนแก่น
- ญ. ภาพสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล
- ฎ. ภาพกิจกรรมส่งเสริมความเคารพ
- ฏ. ภาพนำเสนองานวิจัย

รายนามผู้เชี่ยวชาญ

รายนามผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือการทำวิจัย เรื่อง ศึกษาการปฏิบัติตามหลัก
 การวตาในพระพุทธศาสนาเถรวาทของนักเรียนโรงเรียนกีฬาจังหวัดขอนแก่นดังนี้

๑. ดร.ประจัญ จันเดิบ	อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาไทย คณะ มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย ราชภัฏมหาสารคาม
๒. ผศ.ดร.นิตยา เปลื้องนุช	อาจารย์ประจำคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
๓. อาจารย์มนตรี ธาดา	หัวหน้าเทคโนโลยีและสารสนเทศโรงเรียน กีฬาจังหวัดขอนแก่น
๔. อาจารย์อมรรัตน์ รัตนโกเศศ	หัวหน้ากลุ่มงานแนะแนวโรงเรียนกีฬา จังหวัด ขอนแก่น
๕. อาจารย์เทพไทย โชติชัย	อาจารย์วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร อำเภอบึง เมือง จังหวัดขอนแก่น

ที่ ศธ ๖๑๒๓.๔/๒๙๙

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตขอนแก่น ตำบลโคกสี อำเภอเมือง
จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐

๙ สิงหาคม ๒๕๕๔

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิชัย

เจริญพร ผศ.ดร.นิตยา เปลื้องนุช

- สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑.แบบสังเกตพฤติกรรม
๒.แบบสอบถาม
๓. แบบสัมภาษณ์

ด้วย นายบุญช่วย ลือโสภา นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “ศึกษาการปฏิบัติตามหลักตามคราวตาในพระพุทธศาสนาเถรวาทของนักเรียนโรงเรียนกีฬาจังหวัดขอนแก่น” โดยมีคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ดังนี้

๑) พระมหามิตร สุตปญโญ,ดร.

๒) ดร.ประยูร แสงใส

ปัจจุบันอยู่ในขั้นตอนการสร้างเครื่องมือใช้ในการทำวิจัยซึ่งผู้วิจัยได้เรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือในครั้งนี้

เพื่อให้งานวิทยานิพนธ์ของนิสิตมีคุณภาพเป็นที่ยอมรับ ศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น พิจารณาแล้วเห็นว่า ท่านเป็นบุคคลที่มีรู้ความสามารถและมีความเชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิชัย จึงเรียนเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิชัยในครั้งนี้ ศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขออนุโมทนาขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

เจริญพร

(พระครูสุวิธานพัฒนบัณฑิต,ดร.)

รองอธิการบดี วิทยาเขตขอนแก่น

ประธานคณะกรรมการบริหารศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

สนง.ศูนย์บัณฑิตศึกษา โทร. ๐๔๓-๒๘๓-๕๔๗ ต่อ ๑๑๖

E-mail:-pipisit@hotmail.com

ที่ ศธ ๖๑๒๓.๔/๒๙๙

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช

วิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ตำบล โคนสี

อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐

๙ สิงหาคม ๒๕๕๔

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัย

เจริญพร อาจารย์มนตรี ธาดา

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑.แบบสังเกตพฤติกรรม

๒.แบบสอบถาม

๓. แบบสัมภาษณ์

ด้วย นายบุญช่วย ลือโสภานิ สนิตปริญญาโท สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “ศึกษาการปฏิบัติตามหลักตามคารวตาในพระพุทธศาสนาเถรวาทของนักเรียนโรงเรียนกีฬาจังหวัดขอนแก่น” โดยมีคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ดังนี้

๑) พระมหามิตร สุติปัญญา,ดร.

๒) ดร.ประยูร แสงใส

ปัจจุบันอยู่ในขั้นตอนการสร้างเครื่องมือใช้ในการทำวิจัยซึ่งผู้วิจัยได้เรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือในครั้งนี้

เพื่อให้งานวิทยานิพนธ์ของนิสิตมีคุณภาพเป็นที่ยอมรับ ศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น พิจารณาแล้วเห็นว่า ท่านเป็นบุคคลที่มีรู้ความสามารถและมีความเชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัย จึงเรียนเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขออนุโมทนาขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

เจริญพร

(พระครูสุวิธานพัฒนบัณฑิต,ดร.)

รองอธิการบดี วิทยาเขตขอนแก่น

ประธานคณะกรรมการบริหารศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

สนง.ศูนย์บัณฑิตศึกษา โทร. ๐๔๓-๒๔๓-๕๔๗ ต่ข ๑๑๖

E-mail:-pipisit@hotmail.com

ที่ ศธ ๖๑๒๓.๔/๓๕๗

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตขอนแก่น ตำบล โลกสีอำเภอมือ
จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐

๙ สิงหาคม ๒๕๕๔

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัย

เจริญพร อาจารย์อมรรัตน์ รัตนโกเศศ

- สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑.แบบสังเกตพฤติกรรม
๒.แบบสอบถาม
๓.แบบสัมภาษณ์

ด้วย นายบุญช่วย ลือโสภา นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง "ศึกษาการปฏิบัติตามหลักตามคาวตนาในพระพุทธศาสนาเถรวาทของนักเรียนโรงเรียนกีฬาจังหวัดขอนแก่น" โดยมีคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ดังนี้

- ๑) พระมหามิตร ฐิตปญโญ,ดร.
- ๒) ดร.ประยูร แสงใส

ปัจจุบันอยู่ในขั้นตอนการสร้างเครื่องมือใช้ในการทำวิจัยซึ่งผู้วิจัยได้เรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือในครั้งนี้

เพื่อให้งานวิทยานิพนธ์ของนิสิตมีคุณภาพเป็นที่ยอมรับ ศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น พิจารณาแล้วเห็นว่า ท่านเป็นบุคคลที่มีรู้ความสามารถและมีความเชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัย จึงเรียนเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขออนุโมทนาขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

เจริญพร

(พระครูสุวิธานพัฒนบัณฑิต,ดร.)

รองอธิการบดี วิทยาเขตขอนแก่น

ประธานคณะกรรมการบริหารศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

สนง.ศูนย์บัณฑิตศึกษา โทร. ๐๔๓-๒๘๓-๕๔๗ ต่อ ๑๑๖

E-mail:-pipisit@hotmail.com

ที่ ศธ ๖๑๒๓.๔/๒๙๙

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตขอนแก่น ตำบลโคกสีอำเภอเมือง
จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐

๙ สิงหาคม ๒๕๕๔

เรื่อง ขอดำเนินการขอความเห็นชอบผู้เกี่ยวข้องตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัย

เจริญพร อาจารย์เทพไทย โชติชัย

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑.แบบสังเกตพฤติกรรม

๒. แบบสอบถาม

๓.แบบสัมภาษณ์

ด้วย นายบุญช่วย ลือโสภา นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง "ศึกษาการปฏิบัติตามหลักตามคาวตาทาในพระพุทธศาสนาเถรวาทของนักเรียนโรงเรียนกีฬาจังหวัดขอนแก่น" โดยมีคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ดังนี้

๑) พระมหามิตร สฐิตปญโญ,ดร.

๒) ดร.ประยูร แสงใส

ปัจจุบันอยู่ในขั้นตอนการสร้างเครื่องมือใช้ในการทำวิจัยซึ่งผู้วิจัยได้เรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือในครั้งนี้

เพื่อให้งานวิทยานิพนธ์ของนิสิตมีคุณภาพเป็นที่ยอมรับ ศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น พิจารณาแล้วเห็นว่า ท่านเป็นบุคคลที่มีรู้ความสามารถและมีความเชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัย จึงเรียนเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขออนุโมทนาขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

เจริญพร

(พระครูสุวิธานพัฒนบัณฑิต,ดร.)

รองอธิการบดี วิทยาเขตขอนแก่น

ประธานคณะกรรมการบริหารศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

สนง.ศูนย์บัณฑิตศึกษา โทร. ๐๔๓-๒๔๓-๕๔๗ ตั๋ว ๑๑๖

E-mail:-pipisit@hotmail.com

ที่ ศธ ๖๑๒๓.๔/๒๙๙

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตขอนแก่น ตำบลโคกสี อำเภอเมือง
จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐

๙ สิงหาคม ๒๕๕๔

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัย

เจริญพร ดร.ประจักษ์ จันเต็ม

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. แบบสังเกตพฤติกรรม

๒. แบบสอบถาม

๓. แบบสัมภาษณ์

ด้วย นายบุญช่วย ลือโสภานิ สนิตปริญญาโท สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง "ศึกษาการปฏิบัติตามหลักตามคาวตนาในพระพุทธศาสนาเถรวาทของนักเรียนโรงเรียนกีฬาจังหวัดขอนแก่น" โดยมีคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ดังนี้

๑) พระมหามิตร สุตปญโญ,ดร.

๒) ดร.ประยูร แสงใส

ปัจจุบันอยู่ในขั้นตอนการสร้างเครื่องมือใช้ในการทำวิจัยซึ่งผู้วิจัยได้เรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือในครั้งนี้

เพื่อให้งานวิทยานิพนธ์ของนิสิตมีคุณภาพเป็นที่ยอมรับ ศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น พิจารณาแล้วเห็นว่า ท่านเป็นบุคคลที่มีรู้ความสามารถและมีความเชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัย จึงเรียนเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขออนุโมทนาขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

เจริญพร

(พระครูสุวิธานพัฒนบัณฑิต,ดร.)

รองอธิการบดี วิทยาเขตขอนแก่น

ประธานคณะกรรมการบริหารศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

สนง.ศูนย์บัณฑิตศึกษา โทร. ๐๔๓-๒๘๓-๕๔๗ ต่อ ๑๑๖

E-mail:-pipisit@hotmail.com

ที่ ศธ ๖๑๒๓.๔/๓๐๐

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตขอนแก่น ตำบลโคกสีอำเภอ
เมือง จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐

๙ สิงหาคม ๒๕๕๔

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลในการทำวิทยานิพนธ์

เจริญพร ผู้อำนวยการโรงเรียนกีฬาจังหวัดขอนแก่น

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑.แบบสังเกตพฤติกรรม จำนวน ๑๓๒ ชุด
๒.แบบสอบถาม จำนวน ๑๓๒ ชุด
๓.แบบสัมภาษณ์ จำนวน ๒๓ ชุด

ด้วย นายบุญช่วย ลือโสภา นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง "ศึกษาการปฏิบัติตามหลักตามคาวตนาในพระพุทธศาสนาเถรวาทของนักเรียนโรงเรียนกีฬาจังหวัดขอนแก่น" โดยมีคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ดังนี้

พระมหามิตร วิฑูรย์บุญ,ดร. เป็นประธาน และอาจารย์ดร.ประยูร แสงใส เป็นกรรมการ ปัจจุบันอยู่ในขั้นตอนการเก็บข้อมูล ซึ่งสถานศึกษาของท่านได้ถูกเลือกเป็นกลุ่มตัวอย่างในการเก็บข้อมูลในครั้งนี้

ศูนย์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านให้ นายบุญช่วย ลือโสภา ดำเนินการเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างซึ่งได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนกีฬาจังหวัดขอนแก่น จำนวน ๑๓๒ คน หวังอย่างยิ่งในความกรุณาและคงได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี

เจริญพร

(พระครูสุวิธานพัฒน์บัณฑิต,ดร.)

รองอธิการบดี วิทยาเขตขอนแก่น

ประธานคณะกรรมการบริหารศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

สนง.ศูนย์บัณฑิตศึกษา โทร. ๐๔๓-๒๔๓-๕๔๗ ต่อ ๑๑๖

E-mail:-pipisit@hotmail.com

ผลการหาดัชนีความสอดคล้อง (IOC)
แบบสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นโรงเรียนกีฬาจังหวัดขอนแก่น

พฤติกรรม	ผู้เชี่ยวชาญ/คนที่					สรุปและแปลผล		
	๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปลผล
ด้านการศึกษา	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑. นักเรียนปฏิบัติต่อครู – อาจารย์ด้วยความเคารพ								
๒. ตั้งใจศึกษาไม่คุยกันขณะเรียน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓. เคารพคัมภีร์ – ตำราไม่ทำความความสกปรกหรือขยำยี่นึ่ง	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔. นักเรียนขมื่อถามเมื่อมีข้อสงสัย	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๕. นำความรู้ที่ได้ไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องเหมาะสม	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
ด้านพัฒนาชีวิต	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑. นักเรียนนำหลักความเคารพมาใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องตามกาลอย่างเหมาะสม								
๒. นักเรียนสามารถปฏิบัติตนตามหลักความเคารพได้อย่างถูกต้องเหมาะสม	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓. นักเรียนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้านความเคารพอย่างเห็นได้ชัดเจน	๑	๐	๑	๑	๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๔. นักเรียนมีมารยาทด้านความเคารพและเป็นที่ยอมรับได้	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๕. นักเรียนมีความสุขกับการแสดงความเคารพต่อครู	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้

พฤติกรรม	ผู้เชี่ยวชาญ/คนที่					สรุปและแปลผล		
	๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปลผล
ด้านดำเนินชีวิต	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑. นักเรียนมีความตั้งใจ								
๒. นักเรียนมีความไม่ประมาทในการดำเนินชีวิต	๑	๑	๑	๐	๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๓. มีจิตสำนึกในการทำประโยชน์ต่อสาธารณะ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔. มีสติอยู่กับตัว	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๕. เสพสิ่งเสพติด	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
ด้านสังคม	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑. นักเรียนมีทักษะด้านการดำเนินชีวิตที่ดี								
๒. นักเรียนมีสัมมาคารวะต่อครูและผู้บริหาร	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓. นักเรียนยื่นยั้งทำความเคารพต่อผู้ใหญ่	๑	๐	๑	๑	๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๔. นักเรียนช่วยครูถือสิ่งของ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๕. นักเรียนให้ความเคารพต่อผู้ที่มาติดต่อกับโรงเรียนทุกคน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้

ผลการหาดัชนีความสอดคล้อง (IOC)

แบบสอบถามเกี่ยวกับอิทธิพลที่มีผลต่อพฤติกรรมของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

โรงเรียนกีฬาจังหวัดขอนแก่น

แบบสอบถามเกี่ยวกับสาเหตุการขาดความเคารพนักเรียนด้านการศึกษาใน โรงเรียนกีฬาจังหวัดขอนแก่น

สาเหตุ	ผู้เชี่ยวชาญ/คนที่					สรุปและแปลผล		
	๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปลผล
๑.การจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑.๑ การจัดภูมิทัศน์บริเวณโรงเรียน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑.๒ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑.๓ การจัดอาคารหอพักที่อาศัย	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒.บุคคล								
๒.๑ นักเรียน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒.๒ กลุ่มนักเรียน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒.๓ ครูผู้สอน	๐	๑	๑	๑	๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๓.การจัดระบบภายในโรงเรียน								
๓.๑ กฎระเบียบ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓.๒ ข้อที่นักเรียนต้องปฏิบัติ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓.๓ การเปลี่ยนแปลงระบบในโรงเรียนบ่อยครั้ง	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้

แบบสอบถามเกี่ยวกับสาเหตุการขาดความเคารพด้านพัฒนาชีวิตนักเรียนในโรงเรียนกีฬาจังหวัด

ขอนแก่น

สาเหตุ	ผู้เชี่ยวชาญ/คนที่					สรุปและแปลผล		
	๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปลผล
๑.ด้านค่านิยม								
๑.๑ แฝงตามสมัย	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑.๒ กลุ่มเพื่อน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑.๓ อิทธิพลจากสื่อ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒.จากกลุ่มบุคคล								
๒.๑ ผู้ปกครอง	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒.๒ ครู	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒.๓ เพื่อน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓.กลุ่มสังคม								
๓.๑ สังคมโรงเรียน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓.๒ สังคมชุมชน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓.๓ สังคมประเทศ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔.สื่อมวลชน								
๔.๑ โทรทัศน์	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔.๒ วิทยุ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔.๓ ภาพยนตร์	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๕. การอบรมสั่งสอน								
๕.๑ ผู้ปกครอง	๑	๐	๑	๑	๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๕.๒ ครู	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๕.๓ พระ, นักสอนศาสนา หรือนักบวช	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้

แบบสอบถามเกี่ยวกับสาเหตุการขาดความเคารพด้านการดำเนินชีวิตนักเรียนในโรงเรียนกีฬาจังหวัด
ขอนแก่น

สาเหตุ	ผู้เชี่ยวชาญ/คนที่					สรุปและแปลผล		
	๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปล ผล
๑. ด้านค่านิยม								
๑.๑ นักเรียนชอบนำแฟชั่นตามสมัยใหม่	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑.๒ นักเรียนชอบค่านิยมตามกลุ่มเพื่อน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑.๓ นักเรียนชอบรับค่านิยมจากสื่อต่าง ๆ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒. ด้านความประพฤติ								
๒.๑ บิดา-มารดา เป็นแบบอย่างนักเรียน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒.๒ ครู เป็นแบบอย่างนักเรียน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒.๓ เพื่อน ๆ เป็นแบบอย่างนักเรียน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓. สิ่งที่นักเรียนชอบประพฤติตาม								
๓.๑ จากภาพยนตร์	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓.๒ โทรทัศน์	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓.๓ สื่อพิมพ์ วารสารดารา	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้

แบบสอบถามเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมส่งเสริมความเคารพการขาดความเคารพของนักเรียนในโรงเรียน
กีฬาจังหวัดขอนแก่น

การจัดกิจกรรมส่งเสริมความเคารพที่นักเรียนต้องการ	ผู้เชี่ยวชาญ/คนที่					สรุปและแปลผล		
	๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปล ผล
๑. กิจกรรมเข้าค่ายปฏิบัติธรรม								
๑.๑ ค่ายจัดทุกปี ๆ ละ ๑ ครั้ง	๑	๑	๑	๐	๑	๓	๐.๘	ใช้ได้
๑.๒ ค่ายเปลี่ยนสถานที่การจัดทุกปี	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑.๓ ครูทุกท่านควรเข้าร่วมกิจกรรมทุกครั้ง	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒. กิจกรรมส่งเสริมความเคารพในโรงเรียน								
๒.๑ กิจกรรมการให้รางวัลแก่ผู้ทำความดี	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒.๒ กิจกรรมแข่งขันการทำความคิด	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒.๓ กิจกรรมบันทึกสมุดทำความดี	๑	๐	๑	๑	๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๒.๔ กิจกรรมไหว้ครู	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒.๕ กิจกรรมสวดมนต์ไหว้พระ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓. กิจกรรมส่งเสริมความเคารพด้านการเรียนการสอน								
๓.๑ กิจกรรมการเรียนการสอนควรมีการสอดแทรกความเคารพให้เกิดขึ้นในตัวนักเรียนให้มีการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อให้อยู่ร่วมในสังคมได้อย่างราบรื่น	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓.๒ กิจกรรมการเรียนการสอนควรมีการสอดแทรกความเคารพเพื่อเป็นการฝึกให้นักเรียนมีความเคารพร่วมกัน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓.๓ กิจกรรมการเรียนการสอนควรฝึกให้นักเรียนมีความตระหนักถึงความเคารพร่วมกันและดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้

ผลการหาดัชนีความสอดคล้อง (IOC)

แบบสัมภาษณ์ผู้บริหาร ครูผู้สอน เพื่อประกอบการเขียนวิทยานิพนธ์ เรื่อง “ศึกษาการปฏิบัติตามหลักความเคารพในพระพุทธศาสนาของนักเรียนโรงเรียนกีฬาจังหวัดขอนแก่น”

หัวข้อสัมภาษณ์ข้อมูล	ผู้เชี่ยวชาญ/คนที่					สรุปและแปลผล		
	๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปลผล
๑. ปัญหาการขาดความเคารพด้านการศึกษานักเรียนมาจากสาเหตุใด	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒. ปัญหาการขาดความเคารพของนักเรียนด้านพัฒนาชีวิตมา จากสาเหตุใด	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓. ปัญหาการขาดความเคารพของนักเรียนด้านดำเนินชีวิต มาจากสาเหตุใด	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔. ปัญหาการขาดความเคารพของนักเรียนด้านสังคม มาจากสาเหตุใด	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๕. ควรให้มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมความเคารพให้กับนักเรียนในโรงเรียน อย่างไร	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๖. การจัดกิจกรรมเข้าค่ายปฏิบัติธรรม ควรจัดในลักษณะอย่างไร	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๗. การจัดกิจกรรมการสอนท่านมีวิธีการส่งเสริมหลักความเคารพให้กับนักเรียนหรือไม่ อย่างไร	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้

แบบสังเกตพฤติกรรมนักเรียนเพื่อเป็นข้อมูลการทำปริญญานิพนธ์
เรื่อง ศึกษาการปฏิบัติตามหลักครวตาในพระพุทธศาสนาเถรวาทของนักเรียน
โรงเรียนกีฬาจังหวัดขอนแก่น

ชื่อ.....

โรงเรียน.....

ผู้สังเกตพฤติกรรม.....

เวลาที่สังเกตพฤติกรรม.....

โดยใช้เกณฑ์การประเมิน ดังนี้

ไม่ปฏิบัติ	หมายถึง เลือกที่จะกระทำกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น	ระดับน้อยที่สุด
ปฏิบัติ ๑ – ๒ ครั้ง	หมายถึง เลือกที่จะกระทำกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น	ระดับน้อย
ปฏิบัติ ๓ – ๔ ครั้ง	หมายถึง เลือกที่จะกระทำกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น	ระดับมาก
ปฏิบัติ ๕ ครั้งขึ้นไป	หมายถึง เลือกที่จะกระทำกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น	ระดับมากที่สุด

เกณฑ์การประเมิน	ระดับน้อยที่สุด	=	๑
	ระดับน้อย	=	๒
	ระดับมาก	=	๓
	ระดับมากที่สุด	=	๔

ระดับค่าเฉลี่ยการประเมิน

คะแนนค่าเฉลี่ย	๑.๐๐ – ๑.๕๐	แสดงว่า	ระดับที่น้อยที่สุด
คะแนนค่าเฉลี่ย	๑.๕๑ – ๒.๕๐	แสดงว่า	ระดับน้อย
คะแนนค่าเฉลี่ย	๒.๕๑ – ๓.๕๐	แสดงว่า	ระดับมาก
คะแนนค่าเฉลี่ย	๓.๕๑ – ๔.๐๐	แสดงว่า	ระดับมากที่สุด

พฤติกรรม	ระดับพฤติกรรม			
	๑	๒	๓	๔
ด้านการศึกษา				
๑.นักเรียนปฏิบัติต่อครู – อาจารย์ด้วยความเคารพ				
๒.ตั้งใจศึกษาไม่คุยกันขณะเรียน				
๓.เคารพคัมภีร์ – ตำราไม่ทำความสกปรกหรือย่ำยีฉีก				
๔.นักเรียนยกมือถามเมื่อมีข้อสงสัย				
๕.นำความรู้ที่ได้ไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องเหมาะสม				
ด้านพัฒนาชีวิต				
๑.นักเรียนนำหลักความเคารพมาใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องตามกาลอย่างเหมาะสม				
๒.นักเรียนสามารถปฏิบัติตามหลักความเคารพได้อย่างถูกต้องเหมาะสม				
๓.นักเรียนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้านความเคารพอย่างเห็นได้ชัดเจน				
๔.นักเรียนมีมารยาทด้านความเคารพและเป็นที่ยอมรับได้				
๕.นักเรียนมีความสุขกับการแสดงความเคารพต่อครู				
ด้านดำเนินชีวิต				
๑.นักเรียนมีความตั้งใจ				
๒.นักเรียนมีความไม่ประมาทในการดำเนินชีวิต				
๓.มีจิตสำนึกในการทำประโยชน์ต่อสาธารณะ				
๔.มีสติอยู่กับตัว				
๕.เสพสิ่งเสพติด				
ด้านสังคม				
๑.นักเรียนมีทักษะด้านการดำเนินชีวิตที่ดี				
๒.นักเรียนมีสัมมาคารวะต่อครูและผู้บริหาร				
๓.นักเรียนยื่นยื่นทำความเคารพต่อผู้ใหญ่				
๔.นักเรียนช่วยครูถือสิ่งของ				
๕.นักเรียนให้ความเคารพต่อผู้ที่มาติดต่อกับโรงเรียนทุกคน				

แบบสอบถาม

เรื่อง ศึกษาการปฏิบัติตามหลักความเคารพในพระพุทธศาสนาของนักเรียน
โรงเรียนกีฬาจังหวัดขอนแก่นคำชี้แจง

แบบสอบถามนี้เป็นข้อมูลส่วนหนึ่ง การศึกษาประกอบการทำปริญญาบัตรของนายบุญช่วย ลือโสภา นักศึกษาปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ให้นักเรียนทำเครื่องหมาย / (ถูก) ลงในช่องว่างที่ตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด โดยใช้เกณฑ์การประเมิน ดังนี้

เกณฑ์การประเมิน	ระดับมากที่สุด	=	๔
	ระดับมาก	=	๓
	ระดับน้อย	=	๒
	ระดับน้อยที่สุด	=	๑

ระดับค่าเฉลี่ยการประเมิน

คะแนนค่าเฉลี่ย	๓.๕๑ – ๔.๐๐	แสดงว่า	ระดับมากที่สุด
คะแนนค่าเฉลี่ย	๒.๕๑ – ๓.๕๐	แสดงว่า	ระดับมาก
คะแนนค่าเฉลี่ย	๑.๕๑ – ๒.๕๐	แสดงว่า	ระดับน้อย
คะแนนค่าเฉลี่ย	๑.๐๐ – ๑.๕๐	แสดงว่า	ระดับที่สูดน้อย

ตอนที่ ๑ แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานของนักเรียน

๑. เพศ

( ) ชาย   ( ) หญิง

๒. อายุ

( ) ๑๒ ปี   ( ) ๑๓ ปี   ( ) ๑๔ ปี   ( ) มากกว่า ๑๕ ปี

๓. ศาสนา

( ) พุทธ   ( ) คริสต์   ( ) อิสลาม   ( ) พราหมณ์

๔. ระดับชั้น

( ) ม. ๑   ( ) ม. ๒   ( ) ม. ๓

๕. เกรดเฉลี่ย (เทอมที่ผ่านมา)

( ) น้อยกว่า ๒.๐๐   ( ) ๒.๐๐-๒.๔๕   ( ) ๒.๕๐-๒.๙๕
( ) ๓.๐๐-๓.๔๕   ( ) ตั้งแต่ ๓.๕๐ ขึ้นไป

๖. อาชีพของบิดา

- ( ) รับราชการ ( ) รับจ้าง ( ) เจ้าของกิจการ ( ) รัฐวิสาหกิจ
 ( ) พ่อบ้าน ( ) เกษตรกร ( ) ค้าขาย ( ) อื่นๆ (โปรดระบุ).....

๗. อาชีพของมารดา

- ( ) รับราชการ ( ) รับจ้าง ( ) เจ้าของกิจการ ( ) รัฐวิสาหกิจ
 ( ) แม่บ้าน ( ) เกษตรกร ( ) ค้าขาย ( ) อื่นๆ (โปรดระบุ).....

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามเกี่ยวกับสาเหตุการขาดความเคารพนักเรียนด้านการศึกษาในโรงเรียนกีฬา
 จังหวัดขอนแก่น

สาเหตุ	ระดับการประเมิน			
	๑	๒	๓	๔
๑.การจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียน				
๑.๑ การจัดภูมิทัศน์บริเวณโรงเรียน				
๑.๒ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน				
๑.๓ การจัดอาคารหอพักที่อาศัย				
๒.บุคคล				
๒.๑ นักเรียน				
๒.๒ กลุ่มนักเรียน				
๒.๓ ครูผู้สอน				
๓.การจัดระบบภายในโรงเรียน				
๓.๑ กฎระเบียบ				
๓.๒ ข้อที่นักเรียนต้องปฏิบัติ				
๓.๓ การเปลี่ยนแปลงระบบในโรงเรียนบ่อยครั้ง				

ตอนที่ ๓ แบบสอบถามเกี่ยวกับสาเหตุการขาดความเคารพด้านพัฒนาชีวิตนักเรียนในโรงเรียน
กีฬาจังหวัดขอนแก่น

สาเหตุ	ระดับการประเมิน			
	๑	๒	๓	๔
๑.ด้านค่านิยม				
๑.๑ แฟชั่นตามสมัย				
๑.๒ กลุ่มเพื่อน				
๑.๓ อิทธิพลจากสื่อ				
๒.จากกลุ่มบุคคล				
๒.๑ ผู้ปกครอง				
๒.๒ ครู				
๒.๓ เพื่อน				
๓.กลุ่มสังคม				
๓.๑ สังคมโรงเรียน				
๓.๒ สังคมชุมชน				
๓.๓ สังคมประเทศ				
๔.สื่อมวลชน				
๔.๑ โทรทัศน์				
๔.๒ วิทยุ				
๔.๓ ภาพยนตร์				
๕. การอบรมสั่งสอน				
๕.๑ ผู้ปกครอง				
๕.๒ ครู				
๕.๓ พระ, นักสอนศาสนา หรือนักบวช				

ตอนที่ ๔ แบบสอบถามเกี่ยวกับสาเหตุการขาดความเคารพด้านการดำเนินชีวิตนักเรียนใน
โรงเรียนกีฬาจังหวัดขอนแก่น

สาเหตุ	ระดับการประเมิน			
	๑	๒	๓	๔
๑. ด้านค่านิยม				
๑.๑ นักเรียนชอบนำแฟชั่นตามสมัยใหม่				
๑.๒ นักเรียนชอบค่านิยมตามกลุ่มเพื่อน				
๑.๓ นักเรียนชอบรับค่านิยมจากสื่อต่าง ๆ				
๒. ด้านความประพฤติ				
๒.๑ บิดา-มารดา เป็นแบบอย่างนักเรียน				
๒.๒ ครู เป็นแบบอย่างนักเรียน				
๒.๓ เพื่อน ๆ เป็นแบบอย่างนักเรียน				
๓. สิ่งที่นักเรียนชอบประพฤติตาม				
๓.๑ จากภาพยนตร์				
๓.๒ โทรทัศน์				
๓.๓ สื่อพิมพ์ วารสารดารา				

ตอนที่ ๕ แบบสอบถามเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมส่งเสริมความเคารพการขาดความเคารพของ
นักเรียนในโรงเรียนกีฬาจังหวัดขอนแก่น

การจัดกิจกรรมส่งเสริมความเคารพที่นักเรียนต้องการ	ระดับการประเมิน			
	๑	๒	๓	๔
๑. กิจกรรมเข้าค่ายปฏิบัติธรรม				
๑.๑ ควรจัดทุกปี ๆ ละ ๑ ครั้ง				
๑.๒ ควรเปลี่ยนสถานที่การจัดทุกปี				
๑.๓ ครูทุกท่านควรเข้าร่วมกิจกรรมทุกครั้ง				
๒. กิจกรรมส่งเสริมความเคารพในโรงเรียน				
๒.๑ กิจกรรมการให้รางวัลแก่ผู้ทำความดี				
๒.๒ กิจกรรมแข่งขันการทำความคิด				
๒.๓ กิจกรรมบันทึกสมุดทำความดี				
๒.๔ กิจกรรมไหว้ครู				
๒.๕ กิจกรรมสวดมนต์ไหว้พระ				
๓. กิจกรรมส่งเสริมความเคารพด้านการเรียนการสอน				
๓.๑ กิจกรรมการเรียนการสอนควรมีการสอดแทรกความเคารพให้เกิดขึ้นในตัวนักเรียนให้มีการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อให้อยู่ร่วมในสังคมได้อย่างราบรื่น				
๓.๒ กิจกรรมการเรียนการสอนควรมีการสอดแทรกความเคารพเพื่อเป็นการฝึกให้นักเรียนมีความเคารพร่วมกัน				
๓.๓ กิจกรรมการเรียนการสอนควรฝึกให้นักเรียนมีความตระหนักถึงความเคารพร่วมกันและดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข				

ตอนที่ ๖ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับหลักความเคารพ

๖.๑ ข้อเสนอแนะอื่นๆ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๖.๒ ผลของการมีความเคารพ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๖.๓ ผลของการขาดความเคารพ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

แบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์ครูผู้สอนเพื่อประกอบการเขียนวิทยานิพนธ์ เรื่อง “ศึกษาการปฏิบัติตามหลักความเคารพในพระพุทธศาสนาของนักเรียน โรงเรียนกีฬาจังหวัดขอนแก่น” โดยประชากรศึกษาในพื้นที่โรงเรียนจังหวัดขอนแก่น

คำชี้แจง สำหรับการให้ข้อมูลสัมภาษณ์

- (๑) ข้อมูลทั้งหมดแบ่งออกเป็น ๓ ตอน
- (๒) กรุณากรอกข้อมูลตามความคิดเห็นของท่าน กรุณาตอบข้อมูลตามข้อเท็จจริงที่ปรากฏในบริบทสังคมและชุมชนของคนเท่านั้น

ตอนที่ ๑ ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

- ๑.๑ ที่อยู่ปัจจุบัน.....
- ๑.๒ การศึกษา.....
- ๑.๓ ศาสนา.....
- ๑.๔ หน้าที่/สถานภาพของผู้ปกครอง (เช่น ครู ผู้ปกครอง อื่นๆ).....
- ๑.๕ วันที่เก็บข้อมูล.....

ตอนที่ ๒ สัมภาษณ์ข้อมูล : ปัญหาการขาดความเคารพของนักเรียนใน โรงเรียนกีฬาจังหวัดขอนแก่น

- ๒.๑ ปัญหาการขาดความเคารพด้านการศึกษาของนักเรียนมาจากสาเหตุใด
- ๒.๒ ปัญหาการขาดความเคารพของนักเรียนด้านพัฒนาชีวิตมาจากสาเหตุใด
- ๒.๓ ปัญหาการขาดความเคารพของนักเรียนด้านดำเนินชีวิต มาจากสาเหตุใด
- ๒.๔ ปัญหาการขาดความเคารพของนักเรียนด้านสังคม มาจากสาเหตุใด

ตอนที่ ๓ สัมภาษณ์ข้อมูล : เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมส่งเสริมความเคารพการขาดความเคารพ
นักเรียนในโรงเรียนกีฬาจังหวัดขอนแก่น

๓.๑ ควรให้มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมความเคารพให้กับนักเรียนในโรงเรียน อย่างไร

๓.๒ การจัดกิจกรรมเข้าค่ายปฏิบัติธรรม ควรจัดในลักษณะอย่างไร

๓.๓ การจัดกิจกรรมการสอนท่านมีวิธีการส่งเสริมหลักความเคารพให้กับนักเรียนหรือไม่
อย่างไร

.....ผู้สัมภาษณ์

ศูนย์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

สถานที่สัมภาษณ์ บ้านเลขที่.....

ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

กลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์

กลุ่มเป้าหมายในการสัมภาษณ์เพื่อให้ข้อมูลในการวิจัย คือ กลุ่มผู้บริหาร กลุ่มหัวหน้างาน กลุ่มครูที่ปรึกษาห้องเรียน และกลุ่มครูผู้สอน ดังนี้

๑. กลุ่มผู้บริหาร

๑. นายอดิเดช ศรีบุญทอง	ผู้อำนวยการ โรงเรียนกีฬาสังคมจังหวัดขอนแก่น
๒. นางวัลภา ชาตะวิถี	ที่ปรึกษาโรงเรียนกีฬาสังคมจังหวัดขอนแก่น
๓. นายบุญสันต์ ศรีจันทร์	รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ
๔. นางจารุณี ชมนิก	รองผู้อำนวยการฝ่ายพัฒนากีฬาฯ
๕. นายราวีวัฒน์ รัตนโกเศศ	รองผู้อำนวยการฝ่ายบริหาร

๒. กลุ่มหัวหน้างาน

๑. นายมนตรี ธาดา	หัวหน้า	งานทะเบียนและวัดผล
๒. นางรพีพร ศรีไสว	หัวหน้า	งานหลักสูตรและการสอน
๓. นางอมรรัตน์ รัตนโกเศศ	หัวหน้า	งานแนะแนวและบริการการศึกษา
๔. นางสาวพูนสิน กุลแพง	หัวหน้า	งานศูนย์ห้องสมุด
๕. นายสุนทร จันทราศรี	หัวหน้า	งานเผยแพร่ศิลปะและวัฒนธรรม
๖. นายันทกรชนก ผาหัวดวง	หัวหน้า	กลุ่มสาระสังคมศึกษา

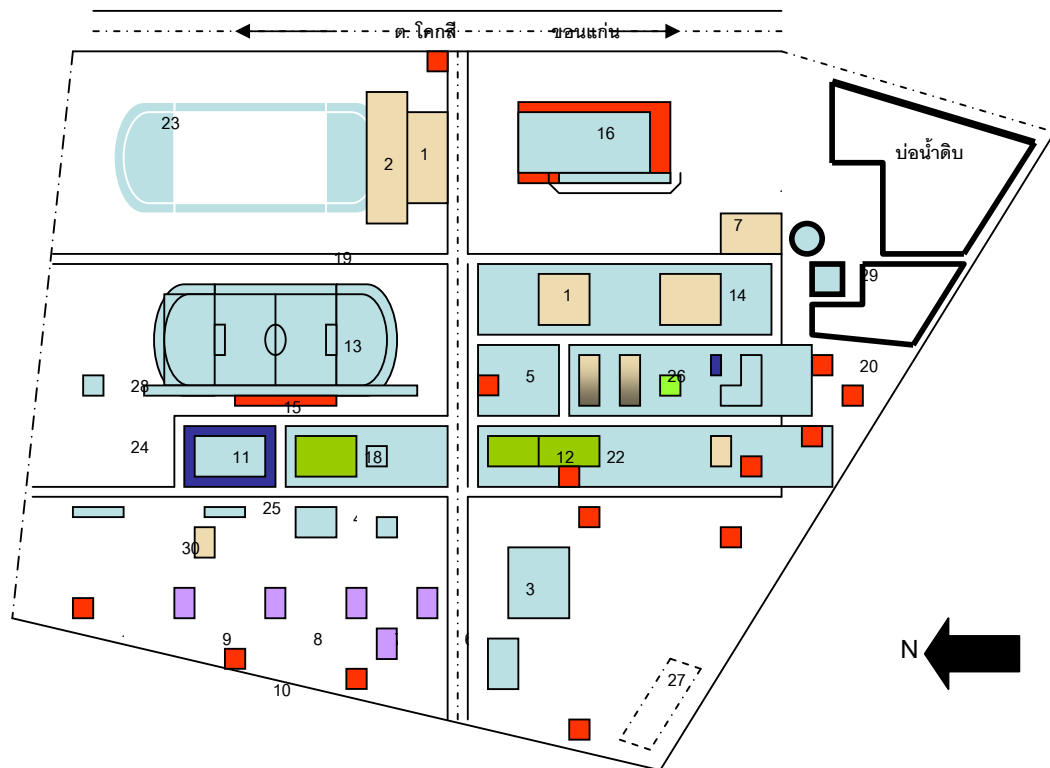
๓. กลุ่มครูที่ปรึกษาห้องเรียน

๑. นางสาวสารลักษณ์ แสนบูรณ	ครูที่ปรึกษาห้อง ๑/๑
๒. นายกฤตยศ สิงห์สุขุม	ครูที่ปรึกษาห้อง ๑/๒
๓. นางสาวภวดี นนท้อสา	ครูที่ปรึกษาห้อง ๒/๑
๔. นางสาวนิตยา ภูนนท์	ครูที่ปรึกษาห้อง ๒/๒
๕. นายอุบล ศรีจันทร์	ครูที่ปรึกษาห้อง ๓/๑
๖. นางสาวณิชนันท์ ธรรมสา	ครูที่ปรึกษาห้อง ๓/๒

๔. กลุ่มครูผู้สอน

๑. นางสาวอรพรรณ วงษ์พล	ครูผู้สอนวิชาคณิตศาสตร์
๒. นางสาววีรภา พนาเวช	ครูผู้สอนวิชาอังกฤษ
๓. นางสาวชฎาพร กำนอก	ครูผู้สอนวิชาศิลปะ
๔. นางสาวศุภลักษณ์ พุดตาเต	ครูผู้สอนวิชาภาษาไทย
๕. นางสาวนริศรา มีคนนท์	ครูผู้สอนวิทยาศาสตร์

๑. แผนผังพื้นที่โรงเรียนกีฬาจังหวัดขอนแก่น

๑) อาคารศูนย์วิทยาศาสตร์การกีฬา	๑๖) สระว่ายน้ำ
๒) อาคารเรียนวิชาการ	๑๗) โรงฝึกกีฬาชนาน้ำหนัก
๓) อาคารฝึกกีฬาสมัครเล่น - วิชัย	๑๘) สนามฟุตบอล ๑
๔) โรงอาหาร	๑๙) ตู้กรีฑา
๕) อาคารประชาสัมพันธ์	๒๐) บ้านพักผู้อำนวยการ
๖) หอพัก ๑	๒๑) สนามฟุตบอล ๒
๗) หอพัก ๒	๒๒) สนามเทนนิส ๒
๘) หอพัก ๓	๒๓) ตู้จักรยาน
๙) หอพัก ๔	๒๔) สนามฟุตบอล
๑๐) หอพัก ๕	๒๕) อาคารห้องสมุดหนังสือพิมพ์
๑๑) อาคารหนังสือพิมพ์	๒๖) อาคารพัสดุ
๑๒) สนามตะกร้อ	๒๗) บ่อน้ำบั้งน้ำเสีย
๑๓) สนามฟุตบอล ๑	๒๘) บ่อสูบน้ำรดสนาม
๑๔) สนามเทนนิส ๑	๒๙) โรงประปา
๑๕) อัฒจันทร์	๓๐) โรงซักรีด

๒. อาคารสถานที่โรงเรียนกีฬาจังหวัดขอนแก่น

อาคารศูนย์วิทยาศาสตร์การกีฬา

อาคารเรียน

หอพักครู

อาคารชาตะวชิร

โรงฝึกพลศึกษา สมรักษ์-วิชัย

อาคารหงส์พันธุ์

๓. ภาพการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล

๔. ภาพกิจกรรมการส่งเสริมความเคารพนักเรียน

๕. ภาพนำเสนอผลงานวิจัย ณ มหาวิทยาลัยนครพนม วันที่ ๒ กันยายน ๒๕๕๔

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - สกุล	นายบุญช่วย ลือ โสภาก
วัน / เดือน / ปี	๑๕ กันยายน ๒๕๒๐
ภูมิลำเนา	๒๕ หมู่ ๑๐ ตำบลนาดี อำเภอหนองแสง จังหวัดอุดรธานี ๔๑๓๔๐
อาชีพ	ครู
การศึกษา	นักธรรมเอก, ประกาศนียบัตรวิชาชีพครู (ป.วค.), ปริญญาตรี พุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.), วิชาปรัชญา
เข้าศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา	พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๒
ปัจจุบัน	ครู, โรงเรียนกีฬาจังหวัดขอนแก่น, ตำแหน่ง ครู ผู้สอนวิชาสังคมศึกษาศาสนา และวัฒนธรรม

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา

(พระสุธีธรรมมานูวัตร, ผศ.ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์.....ประธานกรรมการ

(พระครูสุวิธานพัฒนบัณฑิต, ดร.)

.....กรรมการ

(พระมหามิตร จิตปญโญ, ดร.)

.....กรรมการ

(ดร. ประยูร แสงใส)

.....กรรมการ

(ดร. สุจิต เหมวัล)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

พระมหามิตร จิตปญโญ, ดร.

ประธานกรรมการ

ดร. ประยูร แสงใส

กรรมการ